

วัฒนธรรมหลังความตายของคนไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรี: ความเชื่อและวิถีปฏิบัติ

Shi Lei

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาไทยศึกษา

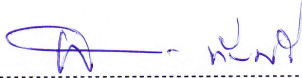
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

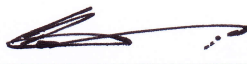
มีนาคม 2560

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยบูรพา

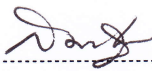
คณะกรรมการควบคุมคุณิพนธ์และคณะกรรมการสอบคุณิพนธ์ ได้พิจารณา
คุณิพนธ์ของ Shi Lei ฉบับนี้แล้ว เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตาม
หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาไทยศึกษา ของมหาวิทยาลัยบูรพาได้

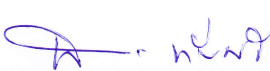
คณะกรรมการควบคุมคุณิพนธ์

..... อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก
(รองศาสตราจารย์ ดร.ฉลอง ทับศรี)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุญเจ็ด หนูอ้อม)

คณะกรรมการสอบคุณิพนธ์

..... ประธาน
(ศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ พันธุ์วัฒนา)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.ฉลอง ทับศรี)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุญเจ็ด หนูอ้อม)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิไล ลิมถาวรานันต์)

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ อนุมัติให้รับคุณิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของ
การศึกษาตามหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาไทยศึกษา ของมหาวิทยาลัยบูรพา

..... คณบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุญรอด บุญเกิด)

วันที่ 6 เดือน มีนาคม พ.ศ. 2560

กิตติกรรมประกาศ

คุษฎีนิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยความกรุณาจาก รองศาสตราจารย์ ดร.ฉลอง ทับศรี
ประธานกรรมการที่ปรึกษาคุษฎีนิพนธ์ และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุญเชิด หนูอ้อม กรรมการ
ที่ปรึกษาคุษฎีนิพนธ์ และ รองศาสตราจารย์ ภารดี มหาจันทร์ ได้ให้ความรู้คำปรึกษาและแนะนำ
แนวทางที่ถูกต้อง ตลอดจนแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ด้วยความเมตตา ละเอียดและเอาใจใส่
เสมอมา จึงขอกราบขอพระคุณอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

ขอกราบขอพระคุณ ศาสตราจารย์ ดร. สมศักดิ์ พันธุ์วัฒนา ประธานกรรมการสอบ
ปกป้องคุษฎีนิพนธ์ ที่กรุณาให้คำแนะนำเพิ่มเติมและให้แนวคิดหลายประการ ทำให้คุษฎีนิพนธ์
ฉบับนี้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอกราบขอพระคุณ คณาจารย์ในสาขาวิชาไทยศึกษาทุกท่าน ที่ได้ถ่ายทอดความรู้
และแนวคิดต่าง ๆ เกี่ยวกับการวิจัย และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วิไล ลิ้มถาวรนนท์ ที่ให้ความ
ช่วยเหลือและคำแนะนำที่เกี่ยวกับการวิจัยเป็นอย่างมาก

ขอกราบขอพระคุณ ครูพิมพ์ใจ แซ่ตั้ง (陈老师) ผู้ให้ความช่วยเหลือตลอดเวลา
ช่วยถ่ายทอดเรื่องเล่า ความรู้ที่มีคุณค่า และแนะนำเพื่อนที่ท่านรู้จัก ที่มีประสบการณ์เกี่ยวข้องกับ
งานวิจัยนี้มาให้ รวมทั้งคนไทยเชื้อสายจีนทุกท่านที่มีน้ำใจให้ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้

ขอขอบคุณ พี่โก้ พี่จี รวมทั้งบุคลากรคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
ที่ช่วยดำเนินการเอกสารเพื่อต่อวีซ่าและเอกสารที่เกี่ยวกับงานวิจัยต่าง ๆ

ขอขอบคุณ พี่นุช พี่ตะ พี่หน่วย พี่สำราญ พี่ Chen Longjiao (陈龙角) ที่ให้กำลังใจ
และความช่วยเหลือในเรื่องชีวิตประจำวันตลอดเวลา

ขอขอบคุณสมาชิกในครอบครัว คุณพ่อ คุณแม่ Huang Wei (黄伟) และ Dr. Guo Yukun
(郭玉坤) เพื่อน Dr. Qi Yi (秦艺) Dr. Ren Zhiyuan (任志远) ที่ให้กำลังใจตลอดเวลา
ที่ศึกษา ท้ายสุดนี้ขอขอบคุณทุกคน ที่เคยให้ความช่วยเหลือ ความห่วงใย ในระยะเวลา
ที่ทำงานวิจัยนี้

Shi Lei

57810182: สาขาวิชา: ไทยศึกษา; ปร.ค. (ไทยศึกษา)

คำสำคัญ: ชีวิตหลังความตาย/ วัฒนธรรม/ คนไทยเชื้อสายจีน/ ความเชื่อ/ ชลบุรี

Shi Lei: วัฒนธรรมหลังความตายของคนไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรี: ความเชื่อและวิถีปฏิบัติ (THE FUNERAL CULTURE OF CHINESE-THAI IN CHONBURI THAILAND: BELIEF AND PRACTICE) คณะกรรมการควบคุมคุญนิพนธ์: ฉลอง ทับศรี, Ed. D., บุญเชิด หนูอิม, ปร.ค. 226 หน้า. ปี พ.ศ. 2560.

การวิจัยวัฒนธรรมหลังความตายของคนจีนและคนไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรีเป็นการศึกษาในลักษณะพื้นที่ศึกษา (Area study) ที่ศึกษาตรวจสอบฟอสซิลทางสังคม มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวัฒนธรรมหลังความตายของชาวจีนในประเทศจีน และชาวไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรี รวมทั้งศึกษา ปัจจัยที่มีอิทธิพลและการปรับตัวของชาวไทยเชื้อสายจีนในด้านวัฒนธรรมหลังความตายในจังหวัดชลบุรี โดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative approach)

ผลการวิจัยอธิบายถึงภาพรวมของวัฒนธรรมหลังความตายของชาวจีนจาก 6 ด้าน ได้แก่ 1. รูปแบบการฝังศพ 2. รูปแบบการปลงศพ 3. รูปแบบสุสาน 4. พิธีกรรมงานศพ 5. การเซ่นไหว้ และ 6. คุณค่าต่อสังคม เนื่องจากสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ รูปแบบสังคม ความเชื่อเรื่องศาสนา และความเคยชินในการใช้ชีวิตที่ประชาชนแต่ละชนเผ่า แต่ละพื้นที่ของจีนอาศัยอยู่ ล้วนมีความแตกต่างกัน ด้วยเหตุนี้ วัฒนธรรมหลังความตายของชาวจีนได้แสดงให้เห็นความหลากหลายอุดมสมบูรณ์มาก ขณะเดียวกัน วัฒนธรรมหลังความตายของชาวไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรี ได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมความเชื่อต่าง ๆ ของจีน เช่น วัฒนธรรมด้านความกตัญญู ความเชื่อเรื่องบรรพบุรุษ ความเชื่อเรื่องข้อห้าม ความเชื่อเกี่ยวกับโลกของคนตาย เป็นต้น รวมทั้งได้รับอิทธิพลจากสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมทางสังคมไทย โดยเฉพาะความเชื่อเรื่องศาสนาพุทธในท้องถิ่น จากอิทธิพลของ 2 ปัจจัยดังกล่าว ทำให้ชาวไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรี มีวัฒนธรรมหลังความตายที่เป็นเอกลักษณ์ งานวิจัยอธิบาย 5 ขั้นตอน ใว้อย่างละเอียด ได้แก่ 1. การจองฮวงซุ้ย เตรียมเสื่อและโลงศพ 2. เพิ่งเสียดชีวิต (เพิ่งเสียดชีวิต-เคลื่อนศพไปยังที่ตั้ง) 3. ขั้นตอนการกระทำศพ (ตั้งฉาก-พิธีรดน้ำ) 4. ขั้นตอนออกศพ 5. ขั้นตอนการเซ่นไหว้และการไว้ทุกข์

นอกจากนี้ วัฒนธรรมหลังความตายของชาวไทยเชื้อสายจีน ยังมีคุณค่าต่อสังคมในด้านต่าง ๆ ได้แก่ 1. สามารถบรรเทาความรู้สึกและปลอบประโลม 2. กระชับความปรองดอง ลดความขัดแย้ง และเสริมสร้างความสามัคคีภายในครอบครัวและวงศ์ตระกูลได้ 3. การสืบทอดวัฒนธรรมด้านความกตัญญู และ 4. ช่วยเหลือผู้ที่ต้องการความช่วยเหลือ ส่วนปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการดำรงอยู่ของวัฒนธรรมหลังความตาย สรุปได้ว่า 1. การพัฒนาด้านเศรษฐกิจและเทคโนโลยีสมัยใหม่ 2. อิทธิพลของการศึกษาที่สูงขึ้น ทำให้ความเชื่อและค่านิยมเกิดการเปลี่ยนแปลง 3. การแต่งงานกับคนท้องถิ่น จึงทำให้วัฒนธรรมเกิดการผสมผสาน สุดท้ายเรื่องการปรับตัวของชาวไทยเชื้อสายจีน สรุปได้ว่า 1. การปรับตัวด้านอาหารสำหรับเซ่นไหว้ 2. การปรับตัวด้านพิธีกรรม 3. การปรับตัวด้านสถานที่จัดงาน 4. การปรับตัวด้านดนตรีประกอบพิธีรดน้ำ และ 5. การปรับตัวทางด้านผู้นำพิธีกรรม

57810182: MAJOR: THAI STUDIES; Ph. D. (THAI STUDIES)

KEYWORDS: FUNERAL CULTURE/ CULTURE/ CHINESE-THAI/ BELIEF/
CHON BURI

SHI LEI: THE FUNERAL CULTURE OF CHINESE-THAI IN CHONBURI
THAILAND: BELIEF AND PRACTICE. ADVISORY COMMITTEE: CHALONG
TUBSREE, Ed. D., BOONCHERD NUIM, Ed. D., 226 P. 2017.

The Funeral Culture of Chinese-Thai people in Chonburi was an Area Study that study the so called "Social Fossil". The purpose of this research was to study the funeral culture of Chinese in the main land China and Chinese-Thai people in Chonburi, also study factors influencing adjustment of the funeral culture of Chinese-Thai people in Chonburi. This study used a qualitative research design.

The results of the study explained the overall of the funeral culture of Chinese-Thai people into six aspects; 1. burial, 2. cremation, 3. cemetery, 4. funeral ritual, 5. oblation, and 6. social value. According to the differences of natural environment, social pattern, religion belief and familiarity of Chinese people and tribes in each area, there were many varieties of the funeral culture. Meanwhile, the funeral culture of Chinese-Thai people in Chonburi were influenced by cultural believe of Chinese people such as believe of gratitude, ancestor, restricted rules, and place of death including influenced by environment, Thai culture especially local religion belief. From the above of these two influences resulted the identity of the funeral culture of Chinese-Thai in Chonburi. This research explained the 5 procedures 1. preparing the funeral, clothes and coffin 2. moving the dead body 3. Chinese funeral process (Gohng-Dtek) 4. Out of mourning and 5. morning and ritual respect

The funeral culture of Chinese-Thai people reflected social values; 1. console the sorrow, 2. create utility, reduce conflict and establish good family relationship 3. carry on gratitude culture and 4. support the people. Factors influenced the funeral culture could be summarized as follow; 1. the development of economic and technology, 2. higher education - causing the changed of values and beliefs, and 3. cross culture of married. The adaptation of Chinese-Thai people were 1. food for ritual, 2. ritual ceremony, 3. ritual place, 4. ritual of music, and 5. ritual leader.

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
สารบัญ.....	ฉ
สารบัญตาราง	ซ
สารบัญภาพ	ฌ
บทที่	
1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
คำถามของการวิจัย	8
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	8
กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	9
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย	9
ขอบเขตของการวิจัย.....	9
นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย	10
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	12
องค์ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมหลังความตาย.....	12
เอกสารเกี่ยวกับคนไทยเชื้อสายจีน	33
เอกสารเกี่ยวกับชลบุรี.....	42
ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อ.....	53
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	67
3 วิธีดำเนินงานวิจัย.....	72
พื้นที่ศึกษาวิจัย.....	72
กลุ่มผู้ให้ข้อมูล	72
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	74
การตรวจสอบข้อมูล	75
การวิเคราะห์ข้อมูล	76

สารบัญ(ต่อ)

บทที่	หน้า
4 วัฒนธรรมหลังความตายของคนจีน	79
รูปแบบการฝังศพ	79
รูปแบบการปลงศพ	88
รูปแบบสุสาน	93
พิธีกรรมฝังศพ	99
การเซ่น	113
บทบาทหน้าที่ทางสังคมของวัฒนธรรมหลังความตาย	119
5 วัฒนธรรมหลังความตายของคนไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรี	128
วิถีชีวิตหลังความตายของคนไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรี	128
คุณค่าต่อสังคมของวัฒนธรรมหลังความตายของคนไทยเชื้อสายจีน	153
ความเชื่อของวัฒนธรรมหลังความตายคนไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรี	157
ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อวัฒนธรรมหลังความตายคนไทยเชื้อสายจีน	174
การเปลี่ยนแปลงและปรับตัวของคนไทยเชื้อสายจีนในด้านวัฒนธรรม หลังความตาย	177
6 บทสรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	179
สรุปและการอภิปรายผล	179
ข้อเสนอแนะในการนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์	185
ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป	185
บรรณานุกรม	187
ภาคผนวก	201
ภาคผนวก ก	202
ภาคผนวก ข	213
ภาคผนวก ค	217
ภาคผนวก ง	219
ประวัติย่อของผู้วิจัย	226

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
2-1 จำนวนชาวจีนในกรุงเทพ ร.ศ. 128(ค.ศ. 1909).....	39
3-1 ข้อมูลผู้สัมภาษณ์กลุ่มคนไทยเชื้อสายจีน	73
5-2 ลม แสงแดด น้ำ ลักษณะภูมิประเทศ เทือกเขา และพืชพรรณ ที่ดีสำหรับทำเลหวงซู่ย ในจังหวัดชลบุรี	173

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1-1	สถานที่ที่มีดวงซุ่ยที่ดี..... 5
1-2	แผนที่แสดงธรณีสัณฐานของจังหวัดชลบุรี..... 6
4-1	การเผาศพของคน Mosuo..... 82
4-2	การปล่อยให้หนักแรงจิกกินศพเป็นอาหารของชาวทิเบตจีน 84
4-3	การปล่อยให้หนักแรงจิกกินศพเป็นอาหาร 85
4-4	การแขวนโลงศพไว้บนหน้าผาของมณฑลเสฉวนเมือง Yibin อำเภอ Gongxi หมู่บ้าน..... 86
4-5	การฝังศพสองครั้งของชนกลุ่มน้อย เซอ มณฑลเจ้อเจียง เมือง Jinhua อำเภอ Wuyi 89
4-6	การฝังแบบนอนหงาย..... 91
4-7	การฝังแบบงอแขนขา 92
4-8	สุสานทรงกองดินของภาคเหนือจีน..... 95
4-9	สุสานทรงเก้าอี้ของเมือง WenZhou..... 96
4-10	สุสานทรงกระดองเต่ามณฑลมณฑล..... 97
4-11	สุสานทรงกระดองเต่าของ มณฑลมณฑล ฮกเกี้ยน เมือง Quanzhou เขต Jinjiang อำเภอ Jinjing หมู่บ้าน Shi Zhen Cun..... 98
4-12	จันอายุ ของราชวงศ์หมิง นีอายุของราชวงศ์หมิง 104
4-13	ชุดด้ายของราชวงศ์หมิง ชุดเสี่ยวกงของราชวงศ์หมิง..... 105
4-4	ชุดชื่อหมาของราชวงศ์หมิง..... 106
4-15	ชุดชื่อหมาของราชวงศ์หมิงขบวนส่งวิญญาณของเมือง เมืองคุนหมิง มณฑลยูนนานจีน 112
5-1	ใบเสร็จที่ซื้อดวงซุ่ยจากสมาคมเม่งหุย 130
5-2	ใบเสร็จที่เปล่าบริเวณหน้าดวงซุ่ย..... 130
5-3	สุสานเอกชล บริษัท เนอร์วาน่า เมโมเรียล แปลงคู่มารฐาน พื้นที่ขนาด 24 ตร.ม.)4*6 ม สำหรับ (.2 ท่าน..... 131
5-4	ดวงซุ่ยส่วนตัว 132
5-5	ส่วนประกอบของดวงซุ่ย 133
-56	วิธีการวัดขนาดดวงซุ่ย..... 134

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า
5-7	สวิงชู้ยแบบไม้เสา..... 135
5-8	สวิงชู้ยแบบ เสาหนึ่งคู่และเสาสองคู่..... 135
5-9	สวิงชู้ยแบบเสาแบบเสาสามคู่ และแบบเสามากกว่าสามคู่..... 136
5-10	ความหมายของป้ายหลุมฝังศพ..... 137
5-11	สวิงชู้ยที่กำลังก่อสร้าง..... 138
5-12	ของไหว้แซกกี กระดาษสีแดง..... 139
5-13	ของไหว้แซกกี ซ้ายมือ: กิมฮวย ขวามือ: อั้งตี้ว..... 139
5-14	ของไหว้แซกกี รูปสีแดง เทียนสีแดง..... 140
5-15	เครื่องแต่งกายของพิธีกรรมศพคนไทยเชื้อสายจีน..... 141
5-16	โลงจำปาคนไทยเชื้อสายจีน..... 142
5-17	บทกล่าวเมื่อออกตะปู..... 146
5-18	ป้ายระบุกำหนดการของงานศพ..... 147
5-19	กระเช้าผลการเคารพศพ..... 150
5-20	แปะกงของ สุสานฮู้งจ้วยซัวจี้ง อำเภอบ้างบึง..... 151
5-21	ศาลาสำหรับทำพิธีเคารพศพครั้งสุดท้าย สุสานฮู้งจ้วยซัวจี้ง อำเภอบ้างบึง..... 152
5-22	เจ้าภาพบริจาค 4000 บาท ให้ศาลเจ้าซาไซ่ซ่วยตี้ ต.หนองซาก อ.บ้านบึง จ.ชลบุรี..... 156
23-5	เจ้าภาพบริจาค 4000 บาท ให้โรงเรียนวัดหนองซาก ต.หนองซาก อ.บ้านบึง จ.ชลบุรี 156
5-24	เจ้าภาพบริจาค 4000 บาท ให้โรงเรียนทุ่งเหียง ต.ทุ่งเหียง อ.พนัสนิคม จ.ชลบุรี..... 157
5-25	รูปแบบน้ำรอบสวิงชู้ย..... 172
5-26	เทือกเขาบริเวณสวิงชู้ยที่เหมาะสมกับหลักสวิงชู้ย..... 174

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

จีนเป็นประเทศแห่งอารยธรรมอันเก่าแก่ มีประวัติศาสตร์ยาวนานกว่า 5000 ปี จากประวัติศาสตร์อันยาวนาน ก่อให้เกิดวัฒนธรรมอันรุ่งโรจน์สวยงาม เช่น วัฒนธรรมหลังความตายก็เป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญของวัฒนธรรมดั้งเดิมของจีน

วัฒนธรรมหลังความตาย หมายถึง กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเสียชีวิตโดยมนุษย์สร้างขึ้นมา มีลักษณะหลากหลายซับซ้อน ซึ่งครอบคลุมด้วย วัตถุ ความเชื่อ จิตวิทยา จริยธรรม คุณธรรม และศิลปะ วัฒนธรรมหลังความตายไม่ได้เกิดขึ้นพร้อมกับการเกิดสังคมมนุษย์ แต่เกิดขึ้นโดยผ่านการวิวัฒนาการทางประวัติศาสตร์อันยาวนาน พร้อมกระบวนการพัฒนาของสังคมอีกด้วย เมื่อวัฒนธรรมหลังความตายเกิดขึ้น จะมีลักษณะความเข้มแข็งมั่นคง ถึงแม้ว่าจะเกิดความเปลี่ยนแปลงก็จะใช้เวลานาน และบางครั้งจะมีความขัดแย้งกับกระบวนการพัฒนาสังคม เพราะฉะนั้นจากการศึกษาวัฒนธรรมหลังความตายของสังคมนั้น จึงได้เกิดองค์ความรู้ต่าง ๆ เช่น ความระดับการผลิตภาพและวิวัฒนาการของสังคมนั้น สถานภาพวิถีชีวิตและเครือข่ายของชุมชนในสังคมนั้น สถานภาพวัฒนธรรมสังคมและโครงสร้างทางสังคม ดังนั้นวัฒนธรรมหลังความตายได้ชื่อว่าเป็นฟอสซิลทางสังคม ได้เกิดความสนใจของนักวิชาการทางสังคมศาสตร์เป็นอย่างมาก (He, 1995, p. 2)

ลัทธิความเชื่อของมนุษย์แต่เดิมนั้นยึดถือธรรมชาติคือ พระอาทิตย์ พระจันทร์ ดวงดาว ดิน น้ำ ลม ไฟ ต่อมาเมื่อมีศาสนาเกิดขึ้น มนุษย์ก็มุ่งถือเหล่าเทพเจ้า ภูตผีปีศาจ ซึ่งคิดว่ามีตัวตน และเชื่อว่าสิ่งที่นับถือเหล่านั้นย่อมจะแสดงอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์เพื่อช่วยตนได้ในยามที่ตนมีทุกข์ นอกจากนี้มนุษย์ในยุคบรรพกาลมีความเชื่อว่า ทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต เช่น ต้นไม้ โขดหิน แม่น้ำ ภูเขา ท้องฟ้า มีวิญญาณหรือภูตผีบางอย่างสิงสถิตอยู่ วิญญาณหรือภูตผีนั้นสามารถให้คุณหรือโทษแก่คนได้ดังนั้น เพื่อไม่ให้วิญญาณหรือภูตผีเหล่านั้นบันดาลความโชคร้ายให้ มนุษย์ในสังคมสมัยโบราณและจำนวนไม่น้อยในสังคมสมัยใหม่ จึงทำการเช่นไหว้บูชาตามคติของตน (สิริวรรณ วงษ์ทัต, 2543, หน้า 210)

Lian (1992, p. 423) กล่าวว่า Edward Teller (ค.ศ. 1908-2000) เป็นนักมานุษยวิทยา ในหนังสือ Primitive culture วัฒนธรรมดั้งเดิมซึ่งฉบับแรกตีพิมพ์ในปี ค.ศ. 1871 กล่าวว่า มนุษย์ประกอบด้วย 2 ส่วน คือ ตัวร่างกาย และวิญญาณ สาเหตุที่มนุษย์เชื่อเรื่องวิญญาณ (Soul) ท่านกล่าว

เกิดจากหนึ่งคือ มนุษย์ได้สัมผัสกับความฝัน ความตาย มนุษย์จึงเชื่อว่าวิญญาณมีตัวตน สองมนุษย์มีประสบการณ์ที่น่าสะพรึงกลัวในด้านธรรมชาติ การดำรงอยู่ ทำให้มนุษย์พยายามหาสิ่งยึดเหนี่ยวเพื่อสำหรับคุ้มครองป้องกันหรือช่วยเหลือ ความเชื่อที่เกี่ยวกับมนุษย์มีวิญญาณ และวิญญาณไม่มีวันสูญสลายนี้เป็นเหตุผลของการเกิดวัฒนธรรมหลังความตายของคนจีน ในอดีตคนจีน โบราณไม่กระทำการอะไรกับศพ ทั้งศพตามชายป่า จนกระทั่งใช้วิธีนำศพไปฝังตามชายป่าเขา ความเปลี่ยนแปลงนี้ถือเป็นจุดเริ่มต้นของวัฒนธรรมหลังความตายของประเทศจีน สาเหตุที่เกิดการกระทำศพเนื่องจากว่า ความเชื่อเรื่องวิญญาณที่กล่าวของไทเลอร์นั่นเอง (Chen & Chen, 2008, pp. 32-36)

ความเชื่อเรื่องวิญญาณเชื่อมโยงเกี่ยวข้องกับทั้งกระบวนการทุกขั้นตอนของชีวิตหลังความตายของคนจีน เพื่อศึกษาวัฒนธรรมทั้งภาพรวมและภาพย่อย มีนักวิจัยคนจีน Huo Wei และ Huang Wei แบ่งประเภทของวัฒนธรรมหลังความตายตามนักสังคมวิทยาที่แบ่งประเภทของวัฒนธรรมไว้เป็นสามประเภท ได้แก่ ประเภทที่หนึ่ง วัฒนธรรมหลังความตายทางด้านวัตถุ หมายถึงวัตถุสิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อมาใช้ในชีวิตหลังความตายของคนในสังคมนั้น เช่น สุสาน หลุมฝังศพ รูปเทียน กระดาษเงินกระดาษทองที่ใช้ในพิธีกรรมและการเซ่นไหว้ต่าง ๆ เป็นต้น ประเภทที่สอง วัฒนธรรมหลังความตายทางด้านขนบธรรมเนียม เป็นเรื่องของการประพฤติปฏิบัติตามระเบียบแบบแผนที่สังคมกำหนดเอาไว้ ที่เกี่ยวกับชีวิตหลังความตาย ไม่ว่าจะเป็นลายลักษณ์อักษรหรือไม่เป็นลายลักษณ์อักษรก็ตาม ประเภทที่สามวัฒนธรรมหลังความตายทางด้านความเชื่อ วัฒนธรรมที่เกี่ยวกับความรู้สึนึก คิด ทศนคติ ความเชื่อต่าง ๆ เช่น ความเชื่อในเรื่องวิญญาณของคนตายไม่มีวันสูญหาย (Huo & Huang, 1992) สถานภาพที่แตกต่างหลากหลายของวัฒนธรรมหลังความตายของแต่ละพื้นที่และแต่ละชุมชน อาจเกิดขึ้นเพราะภูมิศาสตร์ที่แตกต่างกัน สภาพภูมิอากาศที่แตกต่างกัน และการผสมผสานกับวัฒนธรรมพื้นที่นี้เอง (Chen & Chen, 2008, pp. 35-36)

นอกจากวัฒนธรรมรุ่งโรจน์สวยงามและประวัติศาสตร์ที่ยาวนานแล้ว ประเทศจีนยังมีประวัติการอพยพไปยังดินแดนต่าง ๆ มานานอีกด้วย ประวัติศาสตร์สมัยแรกของชาวจีนโพ้นทะเลปรากฏอยู่ในสมัยราชวงศ์หมิง เมื่อ พ.ศ. 1405 มหาขันที นายพลเรือเจิ้งเหอ ได้ส่งคนไปสำรวจทะเลจีนใต้ และมหาสมุทรอินเดีย ซึ่งคนที่ส่งไปส่วนมากเป็นชาวกวางตุ้ง และสกลเกี้ยน ผู้คนที่ส่งออกไปสำรวจทะเลนั้น จำนวนมากได้ตั้งรกรากอย่างถาวร การตั้งรกรากดังกล่าวเหล่านั้นได้นำวัฒนธรรม ประเพณีของจีนติดตัวไปด้วยที่ต่าง ๆ โดยทั่วไป ชาวจีนโพ้นทะเลจะรวมตัวกันเป็นชุมชนตามเมืองต่าง ๆ เรียกว่า ชุมชนชาวจีน ความกลมกลืนของชาวจีนโพ้นทะเลกับชาวพื้นเมืองในพื้นที่แต่ละพื้นที่ต่างกันไป

จักษัย บุษย์พัฒน์ (2517, หน้า 11) ได้กล่าวว่า ไม่ว่าชาวจีนจะอพยพไปตั้งถิ่นฐาน ทำมาหากินอยู่ที่ใดก็ตาม พวกเขาจะนำอุปนิสัยประเพณีของตนเองไปด้วย โดยที่พยายามจะรักษา ขนบธรรมเนียมและประเพณีของตนเองมากบ้างน้อยบ้างตามสภาพ ไม่ว่าพวกเขาอยู่ในประเทศจีน ในชุมชนจีนโพ้นทะเลหรือในฐานะของชาวต่างชาติในสังคมตะวันตกที่คนส่วนใหญ่เป็นผิวขาว วิธีการดำเนินชีวิตและความเชื่อต่าง ๆ ก็ไม่แตกต่างกันมากนัก

ชาวจีนในประเทศไทยได้เข้ามาเกี่ยวข้องเกี่ยวกับสังคมไทยอย่างใกล้ชิด ทั้งใน ทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม วัฒนธรรมและการเมืองการปกครองมาแต่อดีต ถ้ากล่าวถึง ชาวจีนจะเริ่มเดินทางเข้ามาในประเทศไทยตั้งแต่เมื่อใดนั้น ไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัดจากหลักฐาน ทางประวัติศาสตร์ แต่โดยส่วนใหญ่ทั้งสองไทยและจีนต่างก็บันทึกไว้ว่า ชนชาติทั้งสองได้มีการติดต่อกันมาตั้งแต่ครั้งที่ชาวไทยยังมีถิ่นฐานอยู่บริเวณตอนใต้ของประเทศไทย คือ อย่างน้อยที่สุดนับตั้งแต่สมัยนางเจ้า ประมาณ พ.ศ. 1200 เป็นต้นมา (สภากิจแห่งชาติ, 2515, หน้า 1)

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อคนจีนเข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทย มีสาเหตุสองประการคือ ปัจจัยผลักดันออกนอกประเทศจีนและปัจจัยดึงดูดเข้าสู่ประเทศไทย ภารดี มหาขันธ์ ได้กล่าวโดย รายละเอียดของปัจจัยทั้งสองนี้ไว้ว่า ปัจจัยทางด้านประเทศจีนประกอบด้วย หนึ่งราชวงศ์ถัง ขยายอำนาจการปกครองลงสู่ดินแดนทางภาคใต้ของประเทศไทย จนกระทั่งการค้าทางทะเลกับ ต่างประเทศกลายเป็นรายได้สำคัญในการดำเนินชีวิตของคนจีนทางชายฝั่งทะเลตะวันออกเฉียงใต้ สองตั้งแต่ปลายสมัยราชวงศ์ซ่ง เป็นต้นมา จีนได้พัฒนาเทคโนโลยีในการต่อเรือสำเภานสามารถ ต่อเรือสำเภามีสมรรถนะสูงขึ้น สามนโยบายผลักดันให้มีการต่อเรือสำเภานขนาดใหญ่ของ ราชวงศ์หยวน สุดท้ายคือ อิทธิพลของนักสำรวจทางทะเลของจีนในช่วงกลางของพุทธ ศตวรรษที่ 20 ส่วนปัจจัยในประเทศไทยได้แก่ หนึ่งความอุดมสมบูรณ์ของประเทศไทย สองประเทศไทยตั้งอยู่บนเส้นทางการค้าจากจีนไปอินเดีย สามเสรีภาพ วิถีชีวิต และวัฒนธรรมไทย รวมทั้งนโยบายของผู้ปกครองไทย ด้วยปัจจัยตามเหล่านี้ซึ่งเป็นเหตุผลที่ชาวจีนนิยมเข้ามาตั้งถิ่น ฐานในประเทศไทย (ภารดี มหาขันธ์, 2553, หน้า 26-27)

หลังจากชาวจีนตั้งรกรากที่ประเทศไทยแล้ว คนจีนก็นำวัฒนธรรมตัวเองติดตัวมาอยู่ ในสังคมไทยเช่นกัน คนไทยเชื้อสายจีนก็ยังปฏิบัติตามพิธีกรรมตามประเพณีต่าง ๆ ของตนที่เคย ปฏิบัติเมื่อครั้งยังอยู่ในประเทศจีนซึ่งคนจีนมีความเชื่อว่า ถ้าตนได้ปฏิบัติตามขนบธรรมเนียม ประเพณีแต่เดิมมา จะสามารถช่วยเหลือให้การดำเนินชีวิตในต่างแดนมีความมั่นคงทั้งทางร่างกาย และจิตใจ ขนบธรรมเนียมประเพณีจีนแสดงบทบาทสำคัญต่อวิถีชีวิตทางสังคมในการส่งเสริม ความเป็นเชื้อชาติเดียวกัน และทำให้เกิดความสามัคคีในหมู่ชาวจีน เพราะฉะนั้นชาวจีนไม่ว่า

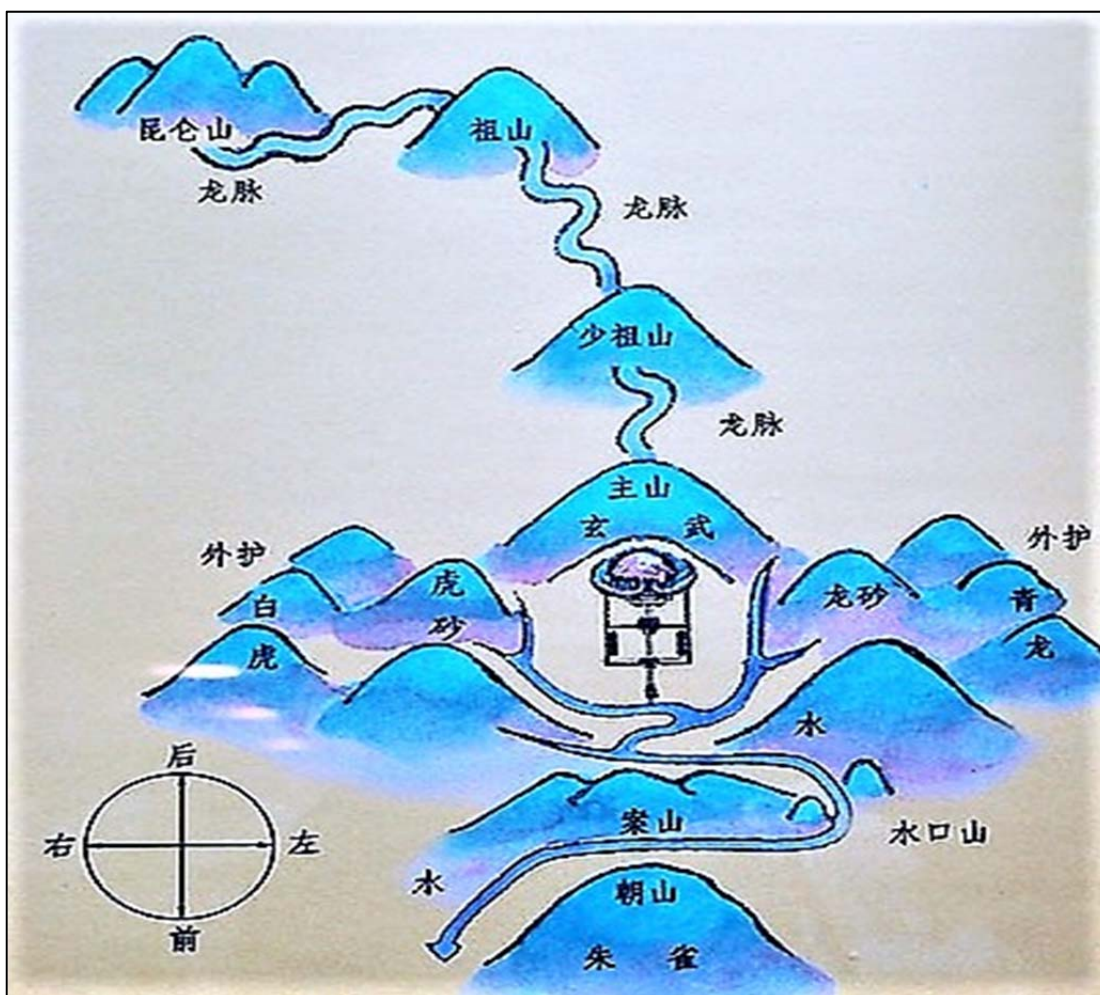
จะอพยพไปตั้งถิ่นฐานอยู่ที่ใด ก็ยังคงรักษาขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อของตนเอาไว้อย่างเหนียวแน่นและมั่นคง (บรมพิลด์, 2533, หน้า 3) ขนบธรรมเนียมที่ชาวจีนปฏิบัติได้เห็นชัดที่ประเทศไทย จนอาจกล่าวได้ว่า ไม่มีประเทศใดในโลกที่จะเกิดสังคมนผสมผสานระหว่างไทย-จีนได้อย่างกลมเกลียวเฉกเช่นที่เกิดในประเทศไทย (แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย, 2542, หน้า 113)

ส่วนจังหวัดชลบุรีเป็น 1 ใน 5 จังหวัดที่ตั้งอยู่ชายฝั่งทะเลภาคตะวันออก จังหวัดชลบุรีนอกจากเป็นดินแดนที่อุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรธรรมชาติแล้ว แต่ยังมีความมั่งคั่งทางวัฒนธรรมภูมิปัญญาอีกด้วย อีกทั้งยังเป็นย่านชุมชนจีนที่ใหญ่ที่สุดในภาคตะวันออก คนจีนได้อพยพมาตั้งรกรากในจังหวัดชลบุรีและได้แต่งงานกับคนท้องถิ่นได้มีความใกล้ชิดสนิทสนมประจวบญาติพี่น้อง ยิ่งไปกว่านั้นคนจีนยังนำศิลปวัฒนธรรมของจีนมาเผยแพร่ คนจีนในชลบุรีส่วนใหญ่เป็นเชื้อสายแต้จิ๋ว ซึ่งเชี่ยวชาญการค้าและมีบทบาทสำคัญในเรื่องเศรษฐกิจ อุตสาหกรรม เกษตรกรรม เข้ามาตั้งถิ่นฐานในช่วงต้นรัตนโกสินทร์ (รัชกาลที่ 2-3) อยู่แถบชายทะเลเมืองบางปลาสร้อย ทำการค้าและประมงอย่างกว้างขวาง และจนมีเหลือส่งออกไปยังต่างประเทศ อีกทั้งเป็นผู้นำอ้อยและน้ำตาลทราย แถบอำเภอบ้านบึง อำเภอบ้านทองและอำเภอนันทนิกม ส่วนคนจีนที่อพยพเข้ามาในสมัยรัชกาลที่ 5 มักทำอาชีพปลูกผักและเลี้ยงเป็ดอยู่ในบริเวณเดียวกัน (จุลชีพ ชินวรรณ, 2528, หน้า 61)

นอกจากประเด็นต่าง ๆ ของคนไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรีที่กล่าวไว้แล้วข้างต้น เรายังได้เห็นมีสุสานของคนไทยเชื้อสายจีนกระจายเต็มทั้งจังหวัด โดยส่วนใหญ่ตั้งอยู่ที่อำเภอมืองชลบุรี เมืองพัทยา อำเภอสรีราชา อำเภอนันทนิกม อำเภอบ่อทอง อำเภอบ้านบึง เป็นต้น ประเภทของสุสานมีทั้งสุสานเอกชนและสุสานสาธารณะ สาเหตุที่มีจำนวนสุสานมากมาย เนื่องจากคนจีนเชื่อว่าโชคของคนที่มีชีวิตอยู่ จะขึ้นอยู่กับความปรารถนาอันดี และอิทธิพลของคนตายไปแล้วด้วย ซึ่งหมายความว่า วิญญาณบรรพบุรุษมีอิทธิพลต่อความเป็นอยู่ของลูกหลานด้วย ประกอบกับคนจีนให้ความสำคัญกับบรรพบุรุษ ในแง่ของความกตัญญูที่ถึงแม้ว่าท่านได้จากไปแล้ว แต่ก็ยังคงได้รับการบูชากราบไหว้ เพื่อแสดงความเคารพนับถือจากลูกหลานเสมือนว่ายังคงมีชีวิตอยู่ และเพื่อให้ดวงวิญญาณได้อยู่อย่างสุขสงบ ดังนั้นจึงมีหลักการวิธีสำหรับเลือกทำเลที่ฝังศพ เนื่องจากเชื่อว่าพลังจากทำเลที่ฝังศพของบรรพบุรุษมีอิทธิพลในการกำหนดโชคชะตา ความรุ่งเรืองของลูกหลานผู้สืบสายโลหิต หากสุสานได้อยู่ในตำแหน่งทิศทางที่ได้รับกระแสพลังที่เหมาะสม ตามการพิจารณาองค์ประกอบทางฮวงจุ้ย จะช่วยส่งเสริมชะตาชีวิตที่ดีแก่ผู้ที่เกี่ยวข้องกับฮวงจุ้ยนั้น ด้วยเหตุนี้เองจึงทำให้ชาวจีนนิยมเลือกสถานที่ฝังศพไว้ในทำเลที่ดีและเหมาะสม (ณัฐธิดา สุขมนัส, 2539, หน้า 122)

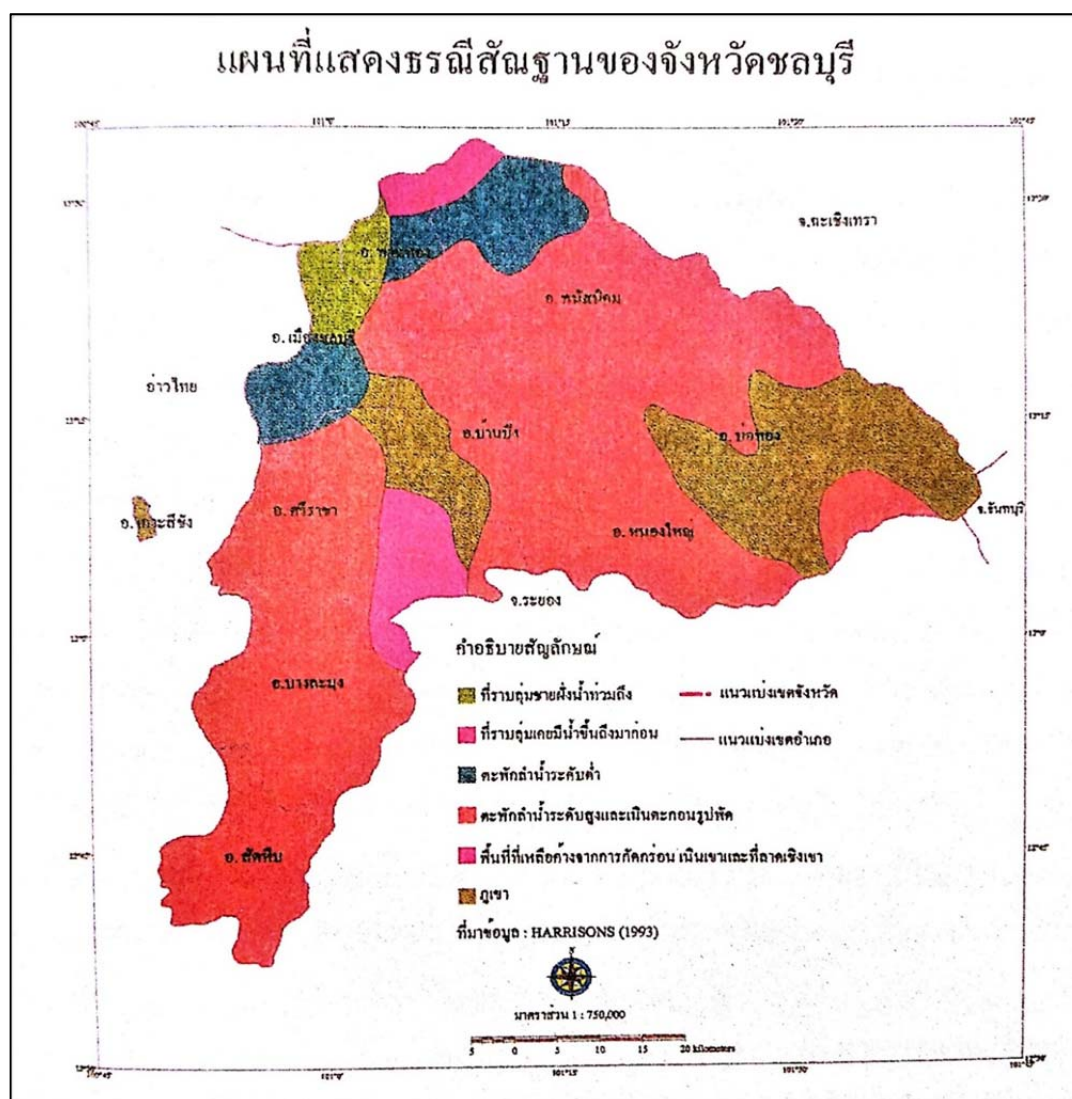
วิธีการเลือกทำเลที่ฝังศพหรือสุสานที่ดีที่สุดตามอุดมคติควรมีภูเขาอยู่ด้านหลัง

เพื่อป้องกันวิญญาณอันชั่วร้าย ด้านหน้าของที่ฝังจะต้องหันไปทางทิศใต้ ต้นไม้จะต้องปลูกทางทิศเหนือ ควรจะมีลำธารล้อมรอบที่และควรจะมีที่ราบทอดลงมาทางด้านใต้ ที่ราบแห่งนี้ควรกว้างขนาด จู๋มาได้หมื่นตัว และลำน้ำควรใหญ่พอที่จะลอยเรือขนาดยาวได้ และเมื่อมองจากยอดของภูเขา ควรจะมองเห็นทิวทัศน์ได้ กว้างไกลสุดสายตาและน้ำในแม่น้ำต้องเปี่ยมล้น นักโบราณวิทยากล่าวว่า ลักษณะของที่ดังกล่าวจะให้กำเนิดลูกหลานมากมายซึ่งเป็นนิมิตหมายที่ดีตามคติ ตามความเชื่อของชาวจีน การเลือกทำเลฝังศพคนตาย กระทั่งวันและเวลาจะขุดหลุมนั้นก็เช่นเดียวกัน ถือเป็นเรื่องสำคัญที่สุดเพราะชาวจีนเชื่อว่าสุสานที่ดีย่อมหมายถึง โชคดี ความเจริญรุ่งเรืองของวงศ์ตระกูล ตามที่กล่าวไปข้างต้น (บรมพิลด์, 2533, หน้า 21-22)

ภาพที่ 1-1 สุสานที่มีฮวงจุ้ยที่ดี (Xiang An Ge 祥安阁风水网, 2015)

ส่วนจังหวัดชลบุรีมีพื้นที่ทางตอนเหนือเป็นที่ราบลุ่มน้ำพานทองอันเป็นสาขาหนึ่งของแม่น้ำบางปะกง ด้านทิศตะวันออกและทิศใต้ มีลักษณะเป็นที่ดอนและภูเขา ส่วนด้านทิศตะวันตกเป็นชายฝั่งทะเลที่มีชายฝั่งยาวถึง 160 กิโลเมตร อันเป็นส่วนหนึ่งของอ่าวไทย (สยาม เล่าเจริญ, 2544, หน้า 2) จากหลักการที่เลือกฮวงจุ้ยที่ดี จังหวัดชลบุรี จึงมีภูมิประเทศที่เหมาะสมกับการสร้างฮวงจุ้ย เพราะฉะนั้น จังหวัดชลบุรีกลายเป็นจังหวัดที่มีสุสานของคนไทยเชื้อสายจีนมากที่สุดเป็นที่ขึ้นชื่อของประเทศไทย

ภาพที่ 1-2 แผนที่แสดงธรณีสัณฐานของจังหวัดชลบุรี (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสาร และจดหมายเหตุในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, 2544, หน้า 7)

โดยปกติ วิธีปลงศพและรูปแบบการฝังศพเป็นส่วนของวัฒนธรรมหลังความตายที่ไม่สามารถเปลี่ยนง่าย แม้ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นก็จะช้ามาก ไม่ว่าพิธีกรรมของวัฒนธรรมหลังความตายฉบับไหนก็ตาม แต่ในที่สุดร่างกายของผู้ตาย จะต้องปฏิบัติตามวิธีการจัดการที่คงที่โดยมนุษย์สังคมส่วนใหญ่ยอมรับได้ สุสานเป็นองค์ประกอบทางด้านวัตถุของวัฒนธรรมหลังความตาย ซึ่งเป็นวัตถุอย่างที่มีตัวตนพิเศษ เนื่องจากสุสานได้มีประวัติศาสตร์เวลายาวนาน ฉะนั้นสุสานจึงสะท้อนให้เห็นถึงทัศนคติที่เกี่ยวกับความตายของชนชั้นนั้น ได้อย่างเห็นชัด

ในขณะเดียวกัน การเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยีสมัยใหม่ ซึ่งนำความสะดวกสบาย ค่านิยมใหม่และความคิดทันสมัย มาสู่วิถีชีวิตประจำวันของคนไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรี ปัจจัยเหล่านี้ส่งผลทำให้ค่าใช้จ่ายในการปฏิบัติประเพณีหลังความตายสูงขึ้น ราคาที่ดินแพงมากขึ้น ค่านิยมของลูกหลานชาวไทยเชื้อสายจีนเปลี่ยนแปลง พิธีกรรมศพรวมทั้งขนบธรรมเนียมประเพณีที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมหลังความตายของคนไทยเชื้อสายจีนบางอย่างเปลี่ยนแปลงจากรูปแบบเดิม นอกจากนี้วัฒนธรรมจีนกับวัฒนธรรมไทยผสมผสานกันมากยิ่งขึ้นทุกที ทำให้วัฒนธรรมการฝังศพลดลงไปตามเหตุผลอย่างทีกล่าว หลังจากผู้วิจัยศึกษาเรื่องวัฒนธรรมหลังความตายของคนไทยเชื้อสายจีนนี้จะได้เกิดประโยชน์ด้านอนุรักษ์วัฒนธรรมเดิมในจังหวัดนี้ไว้ เป็นความรู้ส่งต่อให้ลูกหลานคนไทยเชื้อสายจีนเรียนรู้เข้าใจ

นอกจากที่กล่าวแล้วข้างต้น ส่วนเหตุผลของผู้วิจัยเอง แต่แรกคือผู้วิจัยเป็นคนจีน เมื่อปี ค.ศ. 2005 มีโอกาสมาประเทศไทยครั้งแรกก็อาศัยอยู่ที่จังหวัดชลบุรี ตั้งแต่นั้นมาได้รับความดูแลของคนไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรีเป็นอย่างมาก เข้ามีส่วนร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของครอบครัวคนไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดนี้ ซึ่งเกิดความสนใจในเรื่องเกี่ยวกับคนไทยเชื้อสายจีน หลังจากเข้าเรียนปริญญาเอกครั้งนี้ ได้ค้นหาข้อมูลเกี่ยวกับคนไทยเชื้อสายจีนอย่างน้อย เมื่อต้นปี ค.ศ. 2015 ได้ตัดสินใจทำวิทยานิพนธ์เรื่องเกี่ยวกับสุสานของคนไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรี หลังผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับสุสานของคนจีนและครอบครัวคนไทยเชื้อสายจีน พร้อมได้คำปรึกษาจากท่านอาจารย์หลายท่าน จึงตัดสินใจทำเรื่อง วัฒนธรรมหลังความตายของคนไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรี โดยแบ่งประเด็นศึกษาเป็น ความเชื่อและวิถีปฏิบัติสองด้าน

ดังที่กล่าวไว้ข้างต้นว่า คนไทยเชื้อสายจีนที่อยู่ในจังหวัดชลบุรีได้รักษาขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อของตนเอาไว้อย่างเหนียวแน่นและมั่นคง ในตรงกันข้าม ก็มีปัจจัยอย่างมากมายที่ทำให้วัฒนธรรมเกิดความเปลี่ยนแปลง ในที่สุดคนจีนที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานที่ต่างประเทศต่างวัฒนธรรมในจังหวัดชลบุรีนี้ ทัศนคติที่เกี่ยวกับความตาย ความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวกับหลังความตายจะมีลักษณะอย่างไร มีส่วนใดบ้างที่ยังคงเป็นความเป็นจีนอยู่ มีส่วนใดบ้างได้ผสมผสานกับวัฒนธรรมไทย ในขณะเดียวกันจังหวัดชลบุรีก็ได้เผชิญกับปัญหาราคาที่ดินแพงขึ้น

สุสานของคนไทยเชื้อสายจีนจะมีแนวโน้มเป็นอย่างไรในอนาคต ถ้าเปรียบเทียบกับวัฒนธรรมหลังความตายต้นเกิดของที่จีนแล้วจะมีความแตกต่างกันอย่างไร จากที่กล่าวทั้งหมดจึงเป็นประเด็นมีความน่าสนใจอย่างยิ่งที่ทำให้ผู้วิจัยจะศึกษา วัฒนธรรมหลังความตายของคนไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรี ความเชื่อและวิถีปฏิบัติ

คำถามของการวิจัย

1. วัฒนธรรมหลังความตายของคนจีนเป็นอย่างไร?
2. หลังจากชาวจีนอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานที่เมืองไทย ตามภูมิประเทศ ทรัพยากร วัฒนธรรม ความเชื่อที่แตกต่างกัน วัฒนธรรมหลังความตายของคนไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรีเป็นอย่างไร?
 - 2.1 ความเชื่อเกี่ยวกับชีวิตหลังความตายของคนไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรีมีอะไรบ้าง? ความเชื่อเกี่ยวกับชีวิตหลังความตายนั้นมีอิทธิพลต่อการดำรงเผ่าพันธุ์และวงศ์ตระกูลเหล่านั้นอย่างไร?
 - 2.2 ความคิด ความเชื่อแปลกออกมาเป็นวิถีปฏิบัติที่เกี่ยวกับชีวิตหลังความตายของคนไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรีมีอะไรบ้าง?
3. ชาวจีนปรับตัวเรื่องวัฒนธรรมหลังความตายอย่างไรให้เข้ากับสภาพแวดล้อม ธรรมชาติ และสังคมไทย? ในกระบวนการนี้ชาวจีนใช้ภูมิปัญญาอย่างไรทำให้ไม่มีปัญหาขัดแย้งกับสังคมไทย?
4. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการดำรงอยู่วัฒนธรรมหลังความตายของคนไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรีมีอะไร และอย่างไร และปัจจัยเหล่านี้จะทำให้วัฒนธรรมนี้ในอนาคตข้างหน้าเป็นอย่างไร?

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาวัฒนธรรมหลังความตายของคนจีนและคนไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรี
2. ศึกษาความแตกต่างระหว่างวัฒนธรรมหลังความตายของคนไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรีกับวัฒนธรรมหลังความตายของคนจีนโดยรวม
3. ศึกษาการดำรงอยู่และแนวโน้มในอนาคตสำหรับวัฒนธรรมหลังความตายของคนไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรี

กรอบแนวคิดในการวิจัย

1. การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยมีกรอบแนวคิดว่า ภูมิสังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมพื้นที่ที่แตกต่างกัน จะก่อให้เกิดวัฒนธรรมหลังความตายของชุมชนแตกต่างกัน โดยอย่างละเอียดและลึกซึ้ง
2. วัฒนธรรมหลังความตายเป็นวัฒนธรรมดั้งเดิมส่วนหนึ่งของประเทศจีน วัฒนธรรมหลังความตายมีลักษณะมั่นคงและเปลี่ยนแปลงช้า ส่วนวัฒนธรรมหลังความตายของคนไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรีนี้ ได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมไทยและวัฒนธรรมพื้นถิ่น ได้มีลักษณะเฉพาะตัว
3. ใช้แนวคิดศึกษาโดยแนว ความเชื่อ-วิถีปฏิบัติ มาอธิบายเรื่องวัฒนธรรมหลังความตายของคนไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรี
4. การเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและเทคโนโลยีสมัยใหม่ ซึ่งนำความคิดหลากหลาย ทันสมัยและโลกออนไลน์ มาสู่วิถีชีวิตประจำวันของคนรุ่นหลังคนไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรี ส่งผลทำให้ค่านิยมและความเชื่อของคนรุ่นหลังได้เกิดความเปลี่ยนแปลง รวมทั้งให้เกิดความไม่สนใจในเรื่องวัฒนธรรมหลังความตายอีกด้วย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย

1. ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมหลังความตายของคนไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรี โดยได้เรื่องละเอียดทางด้านความเชื่อและวิถีปฏิบัติ ซึ่งได้เห็นทั้งภาพรวมและภาพย่อยของวัฒนธรรมหลังความตายของคนไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรี ได้เปิดมุมมองใหม่ของการศึกษาวัฒนธรรมของคนไทยเชื้อสายจีน
2. ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาในการปรับเปลี่ยนวิถีปฏิบัติให้สอดคล้องกับภูมิสังคม และวัฒนธรรมของจังหวัดชลบุรี
3. ทำให้คนไทยเชื้อสายจีนในไทยเข้าใจตัวเอง เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างตัวเองและสังคม ตัวเองและธรรมชาติ สังคมและวัฒนธรรมไทยและจีนมากยิ่งขึ้น
4. จัดการกับองค์ความรู้ที่ได้มาจากวัตถุประสงค์ให้เป็นระบบ อยู่ในสภาพพร้อมใช้ มีเครือข่าย สามารถนำไปใช้ได้ทั้งเชิงวิชาการและการพัฒนา

ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาเกี่ยวกับ วัฒนธรรมหลังความตายของคนไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรี ผู้วิจัยกำหนดด้านพื้นที่ไว้เฉพาะในจังหวัดชลบุรีเท่านั้น เพราะ

1. จังหวัดชลบุรีเป็นแหล่งประวัติศาสตร์ที่อยู่ท่ามกลางความเจริญของสังคม อีกทั้งเป็นจังหวัดในภาคตะวันออกที่มีคนไทยเชื้อสายจีนอยู่หนาแน่น ถือเป็นย่านชุมชนจีนที่ใหญ่ที่สุดใน

ภาคตะวันออก และยังคงมีบริบทของความเป็นสังคมจีนที่มีความใกล้เคียงกัน

2. เนื่องจากพิธีศพหากต้องการจัดอย่างถูกต้องจึงต้องมีค่าใช้จ่ายที่สูงมาก ทำให้ลูกหลานชาวไทยเชื้อสายจีนได้ประกอบพิธีศพแบบจีนน้อยลง โดยข้อมูลการประกอบพิธีทำศพในปัจจุบันพบว่า ค่าใช้จ่ายตลอดพิธีจะอยู่ที่ประมาณ 3 ถึง 4 แสนบาท (ศุภการ สิริไพศาล, 2552, หน้า 118-119) แต่ชลบุรีเป็นจังหวัดที่มีพื้นฐานทางเศรษฐกิจที่มั่นคง ส่วนคนไทยเชื้อสายจีนในชลบุรีส่วนใหญ่เชี่ยวชาญการค้าและมีบทบาทสำคัญในเรื่องเศรษฐกิจ อุตสาหกรรม จึงทำให้ตระกูลจีนในจังหวัดชลบุรีมีฐานะมั่งคั่ง ยังประกอบพิธีศพให้แก่บรรพบุรุษ โดยการสร้างสุสานและดำรงวัฒนธรรมหลังความตายอย่างเหนียวแน่นและมั่นคง

3. จังหวัดชลบุรีอุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรธรรมชาติ ประกอบทั้งภูเขาและทะเลเป็นที่ทำเลที่ดีพอสมควรเหมาะสมกับการสร้างสุสานของคนไทยเชื้อสายจีน จึงทำให้ในจังหวัดชลบุรี ได้เห็นกระบวนการทุกขั้นตอนของการปฏิบัติวัฒนธรรมหลังความตายและสามารถเก็บข้อมูลได้อย่างครบถ้วน

ประเด็นเนื้อหาการศึกษา คือ วัฒนธรรมหลังความตายของคนไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรี โดยศึกษาจากความเชื่อและวิถีปฏิบัติ สองประเด็น

นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

วัฒนธรรม หมายถึง ผลรวมอันซับซ้อน (Complex whole) อันประกอบด้วย วัตถุ ความรู้ ความเชื่อ ศิลปะ ศิลปกรรม กฎหมาย ธรรมเนียม ตลอดจนความสามารถและอุปนิสัยต่าง ๆ อันเป็นผลจากมนุษย์มีในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคม

ความตาย หมายถึง การสิ้นสุดการทำหน้าที่ทางชีวภาพ นอกจากนี้ก็มีความหมายในหลายแง่มุม เช่น ความตายทางการแพทย์ ความตายทางศาสนา ความตายทางจิตวิทยา ความตายในแง่กฎหมาย เป็นต้น ส่วนในมิติเชิงวัฒนธรรมของคนจีนและคนไทยเชื้อสายจีน ความตายมีความหมายคือ การเกิดใหม่ของชีวิตในอีกความหมายหนึ่ง

วัฒนธรรมหลังความตาย หมายถึง สิ่งที่มนุษย์เรียนรู้และปฏิบัติตามบรรทัดฐานระหว่างกระบวนการจัดการกับคนตาย รวมทั้งกิจกรรมตั้งแต่ระยะแรกตายจนถึง การเซ่นไหว้ งานจีนนี้ได้อธิบายวัฒนธรรมหลังความตายของคนไทยเชื้อสายจีน โดยจากความเชื่อและวิถีปฏิบัติ นอกจากนี้ยังได้เปรียบเทียบกับวัฒนธรรมหลังความตายของคนจีนด้วย

วิถีชีวิต หมายถึง ประเพณีและกระบวนการประพาดิการปฏิบัติในการดำรงชีวิตหลังความตายของคนจีนและคนไทยเชื้อสายจีน

สุสาน หมายถึง สถานที่ที่ฝังศพของคนไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรี ซึ่งรวมก่อสร้าง

ในบริเวณสถานที่ด้วย

คติความเชื่อ หมายถึง ทศนคติของคนจีนหรือคนไทยเชื้อสายจีนที่มีต่อความตาย ซึ่งเป็นการยอมรับอันเกิดในจิตสำนึกของคนจีนหรือคนไทยเชื้อสายจีนต่อพลังอำนาจเหนือธรรมชาติ ที่เป็นผลดีหรือผลร้ายต่อตัวเองหรือสังคมนั้น ๆ ที่ปรากฏอยู่ในกระบวนการทุกขั้นตอน หลังความตาย แม้ว่าพลังเหนือธรรมชาติเหล่านั้น ไม่สามารถจะพิสูจน์ได้ว่าเป็นความจริงหรือไม่ แต่คนจีนหรือคนไทยเชื้อสายจีนกลุ่มนั้นยอมรับและให้ความเคารพ ก้าวต่อสิ่งเหล่านั้นเป็นอย่างมาก เช่น เชื่อว่าวิญญาณของคนตายจะไปอยู่ในโลกของคนตายโดยไม่มีวันสูญสลายไป

ประเพณี หมายถึง ขนบธรรมเนียม พิธีกรรม แบบแผน ที่ประพฤติปฏิบัติสืบต่อกันมา ตั้งแต่ครั้งอดีตจากจีนจนถึงปัจจุบันที่เกี่ยวกับชีวิตหลังความตายทั้งหมด โดยเป็นพิธีกรรมที่ปฏิบัติกันในกลุ่มคนไทยเชื้อสายจีน ที่มีการกำหนดวันเวลาและรูปแบบไว้อย่างชัดเจน

วัตถุเครื่องใช้ หมายถึง สิ่งของหรือวัตถุอันเกิดจากความคิดและการประดิษฐ์ขึ้นมา สำหรับใช้ในชีวิตหลังความตายของคนจีนหรือคนไทยเชื้อสายจีน เช่น รูป เทียน กระดาษเงิน กระดาษทอง หลุมฝังศพ สุสาน เป็นต้น

คนไทยเชื้อสายจีน หมายถึง คนไทยเชื้อสายจีนที่มีบรรพบุรุษเป็นจีน โพนัทะเล หรือชาวจีนที่โอนสัญชาติเป็นคนไทย ซึ่งอพยพมาจากประเทศจีนเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ในจังหวัดชลบุรี

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การทบทวนงานศึกษาวิจัย แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับประเด็นปัญหาในการศึกษาครั้งนี้ ซึ่งเกี่ยวกับ ทศนคติและความเชื่อที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมหลังความตาย ประเพณีหลังความตาย การปลงศพแบบต่าง ๆ เอกสารเกี่ยวกับคนไทยเชื้อสายจีนและชลบุรี ตลอดจนระบบความเชื่อของคนจีน งานวิจัยครั้งนี้จึง ได้พยายามค้นคว้าเอกสาร ภาพถ่าย งานวิจัยที่เกี่ยวข้องรวมทั้งทฤษฎีต่าง ๆ ที่สรุปจากนักวิชาการทั้งจีนและไทย แบ่งออกเป็น 5 ประเด็น ดังนี้

1. องค์ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมหลังความตาย
2. เอกสารเกี่ยวกับคนไทยเชื้อสายจีน
3. เอกสารเกี่ยวกับชลบุรี
4. ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อ
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

องค์ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมหลังความตาย

องค์ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมหลังความตายในส่วนนี้ครอบคลุมประเด็นหลักเกี่ยวกับ

1. ความตาย
2. ต้นกำเนิดของวัฒนธรรมหลังความตาย
3. วัฒนธรรมหลังความตายของจีน และ
4. วัฒนธรรมหลังความตายของประเทศไทย

ความตาย

ความสำคัญของการศึกษาเรื่องความตาย

ส่วนเรื่องจุดมุ่งหมายในการศึกษาเรื่องเกี่ยวกับความตาย (Goals of death education)

Corr, Nabe, and Corr (2009, pp. 10-11) ได้กล่าวไว้ว่า ประกอบด้วย 6 ประการดังต่อไปนี้

1. เพื่อสร้างคุณค่าให้กับชีวิตของบุคคล (To enrich the personal lives)
2. เพื่อเป็นแนวทางแก่ปัจเจกในการประพฤติปฏิบัติตัวในสังคม (To inform and guide individuals in their personal transactions with society)
3. เพื่อความพร้อมในการแสดงบทบาทของตนต่อสาธารณะในฐานะพลเมือง (To prepare individuals for their public roles as citizens)
4. เพื่อเตรียมและส่งเสริมปัจเจกชนให้มีความพร้อมในบทบาทเชิงวิชาการและวิชาชีพ (To help prepare and support individuals in their professional and vocational roles)

5. เพื่อส่งเสริมความสามารถของปัจเจกชนในการสื่อสารเกี่ยวกับเรื่องความตายได้อย่างมีประสิทธิภาพ (To enhance the ability of individuals to communicate effectively about death-related matters)

6. เพื่อให้ตระหนักว่าคนแต่ละวัย อันได้แก่ วัยเด็ก วัยกลางคน และวัยผู้ใหญ่หรือวัยชรา เมื่อเผชิญหน้ากับความตายนั้นเกิดจากสาเหตุใดและมีประเด็นที่แตกต่างกับอย่างไร (To assist individuals in appreciating how development across the human life course interacts with death-related issues) (สรายุทธ ยะกร, 2555, หน้า 1-3)

ความหมายของความตาย

ในปัจจุบันนี้การศึกษาเกี่ยวกับความตายมีมากขึ้น รวมทั้งการให้ความหมายและมุมมองเกี่ยวกับความตายความหมายของความตาย ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 อธิบายความหมายของคำว่าตาย คือ “สิ้นใจสิ้นชีวิตไม่เป็นอยู่ต่อไปสิ้นสภาพของการมีชีวิต” (ราชบัณฑิตยสถาน, 2554, หน้า 495) นอกจากนี้ยังมีสรายุทธ ยะกร (2555) ได้ศึกษาความตายในแห่งสังคมวิทยา ซึ่งได้กล่าวไว้ว่า “คำว่า ตาย ในภาษาไทยนั้นฟังดูเฝื่อน ๆ ทุกคนก็เหมือนจะเข้าใจกันดีว่า หมายถึง การสิ้นชีวิตในทางกายภาพแต่เมื่อพิจารณาลงไปในรายละเอียดจะพบว่า คำว่า ตาย นั้นมีความหมายและมีมุมมองที่หลากหลายเริ่มตั้งแต่คำว่า “Death” หรือ ความตายกับคำว่า “Dying” การตาย “Mortality” หรือภาวะการณืตายต่างกันอย่างไร

คำว่า ความตาย (Death) มีที่มาจากคำกริยาในภาษาเยอรมันย้อนกลับไปได้ถึงภาษาอินโด-ยูโรเปียนว่า dheu ซึ่งเหมือนกับคำว่า die ในภาษาอังกฤษแปลตามตัวว่า “Act or process of dying” ซึ่งก็คือ ภาวะการณืสิ้นสุดลงของชีวิต ซึ่งก็คือ สภาวะของผู้ที่ตายแล้วหรือสภาวะนามธรรมที่บ่งบอกถึงการที่คน ๆ หนึ่งไม่อยู่ในโลกนี้อีกแล้ว

ส่วนคำว่า การตาย (Dying) เป็นกระบวนการที่นำไปสู่ความตายและการปฏิบัติต่อคนที่กำลังจะตาย

และสุดท้ายคำว่า ภาวะตาย หรือ Mortality หมายถึง ปรัชญาการณืของความตายที่เน้นในเชิงจำนวนมาก ๆ เช่น การตายเพราะโรคระบาด เป็นต้น และมักพุดกันในเรื่องอัตราการตายหรืออัตราการสูญเสียและส่วนใหญ่ใช้เป็นศัพท์ทางวิชาการด้านประชากรศาสตร์” (สรายุทธ ยะกร, 2555, หน้า 24-25)

ความตายในมุมมองต่าง ๆ

1. ความหมายของความตายทางการแพทย์

การให้ความหมายของความตาย ซึ่งกำหนดโดยแพทย์สภา เมื่อ 31 มีนาคม พ.ศ. 2539 ว่า ความตาย หมายถึง การสิ้นสุดการทำงานของก้านสมองหรือแกนสมอง (Brainstem) โดยสิ้นเชิง

ตลอดไปหรือบุคคลที่ได้รับการวินิจฉัยว่า สมองตายถือว่าบุคคลนั้นถึงแก่ความตายและมีผลทางกฎหมาย (рінเริง วิลานุกรม, 2549, หน้า 63-64)

2. ความหมายของความตายทางปรัชญา

สิริจิต ปันเงิน (2542, หน้า 5-22) ได้ศึกษาความหมายทางปรัชญาไว้ว่าปรัชญาตะวันตกได้เพียรพยายามศึกษาและอธิบายความหมายของความตายเป็น 2 ลักษณะใหญ่ คือ

2.1 ความหมายความตายแบบจิตนิยม

จิตนิยมเชื่อว่า ความตายแสดงให้เห็นว่าโลกแห่งปรากฏการณ์ (Appearance) ไม่มีแก่นสารเพราะหนีไม่พ้นไปจากความตาย จึงมีความหมายเพื่อยืนยันความเป็นอยู่ของโลกหน้าและชีวิตอมตะสรุปความหมายของความตายแบบจิตนิยมคือ 1. ความตายคือ การที่วิญญาณหรือจิต (Soul หรือ Mind) ของมนุษย์ได้หลุดพ้นจากเครื่องพันธนาการคือ ร่างกาย 2. ความตายคือ การเปลี่ยนแปลงจากสถานะหนึ่งไปสู่อีกสถานะหนึ่งของจิตวิญญาณ

2.2 ความหมายความตายแบบสสารนิยม

ความหมายของความตายแบบสสารนิยมก็เป็นเพียงการสิ้นสุดการทำงานของร่างกายและอวัยวะชีวิตของมนุษย์สิ้นสุดเพียงเท่านั้นความหมายของความตายจึงไม่มีความหมายในตัวเองเป็นเพียงปรากฏการณ์อย่างหนึ่งของธรรมชาติ สสารนิยมเชื่อว่าโลกแห่งปรากฏการณ์ (Appearance) เท่านั้นที่จริงความตายมีความหมายเพียงความว่างเปล่าจากการรับรู้ขณะที่มีชีวิตอยู่มนุษย์จะต้องชะลอความตายให้ยาวนานมากที่สุด สรุปความหมายของความตายในแง่ก็คือ ความตายคือการสิ้นสุดกระบวนการต่าง ๆ ของชีวิตไม่มีความหมายใด ๆ ที่จะต้องวิเคราะห์หลังจากตายไปแล้ว

3. ความหมายของความตายทางความเชื่อทางศาสนา

3.1 ความตายในมุมมองของศาสนาพุทธ

สรายุทธ์ ยะหะกร (2555, หน้า 31-40) ให้ความหมายของความตายตามความเชื่อของศาสนา คือ เน้นไปที่การดับหรือการดับของขั้น 5 อันประกอบด้วย รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ รวมทั้งการอธิบายชีวิตมนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับการเวียนว่ายตายเกิด ซึ่งเป็นเรื่องตามธรรมชาติที่เรียกว่า สังสารวัฏ ซึ่งประกอบด้วย กิเลส กรรม และวิบาก รวมทั้งหลักไตรลักษณ์ ซึ่งกล่าวว่า ทุกสิ่งจะมีสภาพชีวิตอยู่อย่างเดิมไม่ได้ หากแต่ต้องแตกสลายหรือตายไปเป็นธรรมดา

3.2 ความตายในมุมมองของศาสนาคริสต์

คริสต์ศาสนิกชนมีความเชื่อว่าชีวิตมนุษย์มาจากพระเจ้าตลอดจนถึงการดำเนินชีวิตพระเจ้าให้ปัจจัยที่จะดำเนินชีวิตด้วยความดีไว้ให้ นอกจากนี้ยังเชื่อในเรื่องดวงวิญญาณที่ถาวรในโลกหน้า ซึ่งพระเจ้าจะเป็นผู้กำหนดเวลาที่คนจะก้าวไปสู่อีกโลกที่สมบูรณ์กว่านี้ได้อีกเหมือนกันส่วนชั่วชีวิตในโลกนี้เป็นเวลาชั่วคราวเท่านั้น ชาวคริสต์จึงมีทัศนคติต่อความตายว่า

ความตายนั่นไม่ใช่จุดสิ้นสุดแต่เป็นจุดเริ่มต้นสู่การไปพบพระเจ้าเป็นอีกมิติหนึ่งของชีวิตที่ต่างจากชีวิตปัจจุบันดังนั้นช่วงวาระสุดท้ายนี้จึงถือเป็นเวลาที่มีค่ามากเพราะเป็นโอกาสสุดท้ายที่คนจะเปลี่ยนแปลงความรู้สึกผิดพลาดเกี่ยวกับการกระทำในอดีตได้ (มธุรส ศิริสถิตกุล, 2550, หน้า 218-225)

3.3 ความตายในมุมมองของศาสนาอิสลาม

ศาสนาอิสลามให้ความสำคัญต่อพระเจ้าผู้เป็นเจ้าของทุกมิติของชีวิตส่วนเรื่องความตายนั้น ตามหลักการอิสลามถือว่ามิใช่การดับสูญหรือการสูญแต่เป็นการเคลื่อนย้ายสถานที่จากโลกหนึ่งไปสู่อีกโลกหนึ่งและถือว่าเนื้อแท้ของมนุษย์มิใช่เรือนร่างอันเป็นวัตถุแต่เป็นวิญญาณซึ่งยังคงสภาพอยู่และเตรียมพร้อมสำหรับการเคลื่อนย้ายไปสู่ชีวิตในโลกใหม่แม้เนื้อหนังจะสูญสลายไปหมดสิ้นแล้วซึ่งระหว่างทั้งสองโลกดังกล่าว มีความเชื่อว่ามีอีกโลกหนึ่งคั่นกลางอยู่นั่นคือ บารซัค ซึ่งเป็นภาษาอาหรับ อันประกอบด้วยศัพท์คำว่า บารา (Barra) และซาคะห์ (Zakha) หมายถึง เวลาที่เหมาะสมได้เคลื่อนไปและอยู่ในสภาพที่ไม่สามารถจะเดาได้กล่าวคือ หลังจากที่ตายไปเชื่อว่าก่อนที่วิญญาณจะไปยังโลกใหม่จะอยู่ในโลกบารซัคก่อนบารซัค จึงเป็นสภาวะที่วิญญาณได้ละทิ้งและแยกออกจากร่างกายที่ตายแล้วขณะที่ร่างกายจะถูกฝังอยู่ในหลุมจิตวิญญาณจะตกลงไปสู่หลุมซึ่งมีลักษณะคล้ายกันเช่นเดียวกับคำว่า ซาคะห์ ซึ่งแนะให้เห็นว่าจิตวิญญาณไม่สามารถทำความดีหรือความชั่วต่อไปได้อีก โดยในบารซัคจิตวิญญาณทุกดวงจะได้รับร่างกายใหม่ชั่วคราวเพื่อที่จะได้รับความรู้สึกในใจโทษหรือรางวัลอันเป็นสิ่งตอบแทนที่ขึ้นอยู่กับการกระทำต่าง ๆ ในชีวิตร่างกายนั้นจะไม่เหมือนกับร่างกายแบบกายภาพ บางร่างจะสว่างและบางร่างก็มีมืดซึ่งได้ตระเตรียมมาจากแสงสว่างแห่งการทำความดีและความมืดมิดแห่งการทำสิ่งที่ชั่วร้ายของมนุษย์นั้น ๆ กล่าวคือ ในเวลาระหว่างบารซัคจะเป็นวิถีทางสู่รางวัลสำหรับการกระทำของแต่ละคน (อัซหรัลมิรซา กุลาม อะห์มัด, 2539, หน้า 156-159 อ้างถึงใน วรัญญา เพ็ชรคง, 2550, หน้า 239)

4. ความหมายของความตายทางประชากรศาสตร์

นักประชากรศาสตร์สนใจ ภาวะการตาย (Mortality) ในฐานะเป็นองค์ประกอบหนึ่งในสามของการเปลี่ยนแปลงประชากรอีกสององค์ประกอบ ได้แก่ การเกิดและการย้ายถิ่น ไม่ยากที่เราจะเข้าใจว่า การตาย ทำให้ประชากรเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร การตายทำให้ประชากรลดจำนวนลงการตายในทางประชากรศาสตร์จึงหมายถึง ประชากรที่เกิดมามีชีวิตแล้วตายไป นี้ก็คือ ต้องมีการเกิดมีชีพที่เพิ่มจำนวนประชากรขึ้นมาก่อนแล้วจึงจะมีการตายที่ลด จำนวนนั้นลงไปการตายเป็นจำนวนของคนตาย ซึ่งไม่รวมทารกที่ตายตั้งแต่อยู่ในครรภ์หรือการตายก่อนคลอดของทารกที่ยังไม่ได้เกิดมามีชีวิตอยู่เป็นคน (ปราโมทย์ ประสาทกุล, 2543, หน้า 187)

ลักษณะสำคัญของความตายในสังคมไทย

1. ความตายกลายเป็นเรื่องต้องห้าม

สำหรับสังคมไทยความตายยังเป็นเรื่องต้องห้ามที่ยากสำหรับการเอ่ยปากกล่าวถึง เนื่องจากว่าความเชื่อที่ว่าเป็นเรื่อง อัปมงคล ยังไม่นับถึงเรื่องที่ประสบการณ์ความตายมักจะ ถูกกีดกันให้แยกออกจากวิถีชีวิต เช่น แยกการตายไปไว้ที่โรงพยาบาลหรือไปตายที่วัด

2. ความตายไม่ได้เป็นเรื่องของเหตุผล

เรื่องของความตายไม่ได้เป็นเรื่องที่จำกัดอยู่ในมิติของเหตุผลเท่านั้น แต่เป็นเรื่องที่ เต็มไปด้วยอารมณ์ความรู้สึกต่าง ๆ ที่ผสมกัน เพราะความตายมีความหมายหรือถูกนิยาม ให้เป็นเรื่องของความพลัดพรากความสูญเสียและเป็นการสิ้นสุดลงของความผูกพันที่อาจ จะมีต่อเนื่องกันมาตลอดชีวิต

3. ความตายเป็นเรื่องที่สัมพันธ์กับมิติสังคมวัฒนธรรม

ในทุกวัฒนธรรมมักจะมีพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับความตายอยู่หลากหลายประการ โดยเฉพาะเรื่องของการสร้างอนุสรณ์ต่าง ๆ รวมทั้งทัชมาฮาลพีระมิดหรือสุสานขนาดใหญ่ ทั้งหลายซึ่งเป็นสะท้อนได้อย่างดีคือ เรื่องความตายนี้เกี่ยวข้องกับมิติทางสังคมและวัฒนธรรม อย่างแยกออกกันไม่ได้ โดยแต่ละวัฒนธรรมต่างก็มีทั้งแบบแผนที่ต้องปฏิบัติและข้อห้ามต่าง ๆ เป็นกฎเกณฑ์เฉพาะเมื่อความตายเกิดขึ้น

การศึกษาเรื่อง ความตาย จึงควรเรียนรู้เกี่ยวกับวิถีทางวัฒนธรรมเพราะวัฒนธรรมเหล่านี้ ไม่เพียงแต่ให้ความหมายเกี่ยวกับเรื่องความตายเท่านั้น แต่ยังกำหนดแบบแผนการปฏิบัติต่อ ความตายและทำให้คนมีทัศนคติต่าง ๆ ต่อเรื่องความตายที่แตกต่างกันไปตามวิถีวัฒนธรรมต่าง ๆ อีกด้วย ดังนั้นถ้าหากเรียนเรื่องความตายแยกขาดจากการเข้าใจมิติทางสังคมวัฒนธรรมอาจจะเกิด ความละเมิดหรือไม่สามารถใช้ประโยชน์จากวัฒนธรรมดังกล่าวได้

4. ความตายมักถูกมองด้วยทัศนคติที่หลากหลาย

ทัศนคติต่อความตายในสถานการณ์หนึ่ง ๆ อาจมีความคิดเห็นได้แตกต่างหลากหลาย แม้ว่าสังคมจะมีทัศนคติต่อความตายกว้าง ๆ แต่อย่างไรก็ตาม ในครอบครัวเดียวกันก็อาจจะมี มุมมองหรือมีทัศนคติต่อความตายไม่เหมือนกันส่งผลให้วิธีการจัดการเกี่ยวกับความตายแตกต่างกัน

5. ความตายต้องเรียนรู้ผ่านกรณีที่หลากหลาย

6. การเรียนรู้เรื่องความตายเป็นศิลปะอย่างหนึ่ง

การเรียนรู้เรื่องความตายนี้ไม่ได้มีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะหากฎเกณฑ์ตายตัวที่จะบอกได้ ว่าแต่ละขั้นตอนควรจะเป็นอย่างไร แต่ต้องการสะท้อนให้เห็นถึงความยืดหยุ่นและปรับไปตาม บริบทของการทำงานซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่สามารถกำหนดตายตัวได้เพราะขึ้นอยู่กับสถานการณ์และ

บริบทสิ่งแวดล้อมด้วย

7. ความตายต้องการการแพทย์ที่มีหัวใจเป็นมนุษย์

8. ความตายไม่ใช่เรื่องของบุคคลแต่เป็นเรื่องของชุมชน (โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์, และราตรี ปิ่นแก้ว, 2550, หน้า 19-23)

สรุปการอธิบายความตายในหลากหลายมุมมอง ซึ่งแต่ละมุมมองให้ความหมายของความตายแตกต่างกันมากนี้ ทำให้เราเข้าใจความตายมากขึ้นทั้งในส่วนแรกที่ผู้วิจัยสรุปความหมายของวัฒนธรรมทั้งสองนี้ ซึ่งเป็นองค์ความรู้พื้นฐานที่ศึกษาในเรื่องวัฒนธรรมหลังความตาย

ทัศนคติความตายของความเชื่อต่าง ๆ ของคนจีน

ลัทธิขงจื้อเชื่อว่าคุณค่าของชีวิต คือ การมีจริยธรรมและอุดมคติจริยธรรมและอุดมคตินี้มีค่ามากกว่าการมีชีวิตอยู่ (Life) คนตายแล้วตัวก็จะสูญหายสลายตามธรรมชาติแต่สิ่งที่ทำไว้ก่อนตายสิ่งที่สร้างประโยชน์ต่อผู้อื่นต่อสังคมต่อโลก จะทำให้คนรุ่นหลังไม่มีวันลืมชื่อเสียงที่สร้างขึ้นมาก็ไม่มีวันดับสลายไม่มีวันสูญหายนอกจากนี้ขงจื้อยังเคยสอนลูกศิษย์ของเขาว่า ความเกิดยังไม่รู้ใจจะรู้ถึงความตายเล่า จากนั้นจะเห็นได้ว่าลัทธิขงจื้อไม่ได้ให้ความสำคัญกับชีวิตหลังความตาย (อมร ทองสุก, 2552, หน้า 242)

อุดมคติและจุดมุ่งหมายสูงสุดของชีวิตตามคำสอนของลัทธิเต๋า คือ การบรรลุเต๋าถือเป็นการเข้าถึงบรมสุขการที่จะบรรลุเต๋าได้หลักการสำคัญคือมนุษย์จะต้องดำเนินชีวิตไปตามธรรมชาติ สอดคล้องและกลมกลืนกับธรรมชาติไม่ฝืนหรือขัดแย้งต่อกฎธรรมชาติลัทธิเต๋าเชื่อว่าชีวิตคนจากเกิดจนตายก็เป็นเรื่องธรรมชาติเช่นกันคนเราไม่ควรดีใจเพราะเกิดยิ่งไม่ควร โศกเศร้าเพราะตายควรดำเนินชีวิตยอมรับโดยไม่ขัดแย้งต่อธรรมชาติการดำเนินชีวิต ไปตามปกติวิสัยตามธรรมชาติเกิดด้วยตามธรรมชาติตายด้วยตามธรรมชาติ (ทองหล่อ วงษ์ธรรมมา, 2549, หน้า 29)

นักวิชาการพุทธศาสนามักจะเห็นร่วมกันว่าการตั้งอยู่บนจักรวาลวิทยา (Cosmology) ของพระพุทธศาสนาที่อธิบายโลกและชีวิตผ่านความเชื่อเรื่อง ไตรภูมิ ที่เชื่อว่า โลกภูมิในความคิดของพุทธศาสนาสามารถแบ่งเป็นสามภูมิ คือ กามภูมิเป็นที่ตั้งของทั้งสวรรค์คนรักโลก ที่สองคือ รูปภูมิเป็นที่อยู่ของผู้ที่ได้บำเพ็ญเพียรปฏิบัติจนกลายเป็นรูปพรหม 16 ชั้นเรียงตามลำดับไป

สุดท้ายคือ อรูปภูมิเป็นที่อยู่ของรูปพรหมที่เป็นพรหมชั้นสูงไม่มีรูปร่างโดยสิ่งมีชีวิตจะไปเกิดอยู่ในภพภูมิตามผลบุญที่สัตว์ต่าง ๆ ได้สั่งสมมาอย่างเช่น ในกามภูมิจะแบ่งตามลำดับของการทำกรรมดีก็จะอยู่บนภูมิที่สูงไป เกิดเป็น เทวดา มนุษย์ทุกคนจะวนเวียนอยู่ในภพภูมินี้ (เสฐียร โภคเศศ, 2539)

ทัศนคติเกี่ยวกับความตายดังกล่าวได้ผสมผสานกับวิถีชีวิตของชาวจีนกลายเป็นระบบทัศนคติหลังการตายที่บ่งชี้ความเชื่อและภารกิจหลังความตายของชาวจีนแต่ละท้องถิ่น

ทัศนคติหลังความตายบวกกับการกระทำที่เกิดจากความเชื่อรวมถึงระบบธรรมเนียมได้กลายเป็นวัฒนธรรมสำคัญของจีน โบราณนี้ก็คือวัฒนธรรมความตาย (Zheng, 1995, p. 3) วัฒนธรรมความตายเกิดขึ้นโดยผ่านการวิวัฒนาการทางประวัติศาสตร์อันยาวนานพร้อมกระบวนการของการพัฒนาสังคมด้วยเมื่อวัฒนธรรมความตายเกิดขึ้นจะมีความมั่นคงและเข้มแข็งแม้ว่าจะเกิดการเปลี่ยนแปลงก็จะช้ามากและบางครั้งจะขัดแย้งกันกับกระบวนการทั้งหมดของการพัฒนาสังคม

ต้นกำเนิดของวัฒนธรรมหลังความตาย

1. ความหมายของวัฒนธรรม

ก่อนจะกล่าวถึงความหมายของวัฒนธรรมหลังความตาย ผู้วิจัยจะแสดงผลค้นพบของเรื่องหมายหมายวัฒนธรรม ความตาย ไว้ก่อน

Tylor (1871 อ้างถึงใน อकिन รพีพัฒน์, 2551, หน้า 72-73) ให้ความหมายของวัฒนธรรมไว้ว่า วัฒนธรรมหรืออารยธรรมคือ ความซับซ้อนซึ่งรวมถึงความรู้ความเชื่อ ศิลปะ ศิลปกรรม กฎหมาย ประเพณี ความสามารถ และลักษณะนิสัยอื่น ๆ ที่คนได้รับมาในฐานะที่เป็นสมาชิกคนหนึ่งของสังคมจะเห็นได้ว่า คำจำกัดความนี้ครอบคลุมหลายสิ่งหลายอย่างทั้งที่เป็นวัตถุและความคิด

คำว่า วัฒนธรรม เอ็ดเวิร์ด เทเลอร์ (Edward Teller; 1908-2003) นักมนุษยวิทยาชาวอังกฤษได้รับการยอมรับว่าเป็นบุคคลแรกที่ได้อธิบายความหมายของวัฒนธรรม ว่า วัฒนธรรมเป็นผลที่ซับซ้อนซึ่งครอบคลุมถึงความรู้ ความเชื่อ ศิลปะ กฎหมาย ศีลธรรม และสมรรถภาพอื่น ๆ และนิสัย ที่มนุษย์ได้มาฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคม และเมื่อโลกมีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการมากขึ้น คำว่า วัฒนธรรม จึงได้รับความสนใจ นอกจากนี้มีผู้ให้คำอธิบายความหมายเพิ่มขึ้น เช่น โครเบอร์และคลักคอสัน (Kroeber & Kluckhohn, 1952, p. 47) นักมนุษยวิทยาชาวอเมริกันได้พยายามรวบรวมคำนิยามศัพท์ของคำว่า วัฒนธรรม ขึ้นในปี ค.ศ. 1952 จากบุคคลต่าง ๆ ได้ 164 ความหมาย และได้ตีพิมพ์ในหนังสือ “Culture: A critical review of concepts and definitions” โดยกล่าวสรุปว่า วัฒนธรรม ส่วนมากนิยมใช้ 3 ลักษณะ คือ

1. เป็นวัฒนธรรมที่อธิบายถึงรสนิยมของชนชั้นสูงของสังคม
2. เป็นพฤติกรรมของความรู้ ความเชื่อ และความสามารถของมนุษย์โดยใช้ทักษะจากการเรียนรู้ทางสังคมเป็นตัวกำหนด
3. เป็นชุดหรือกลุ่มของทัศนคติที่เข้าร่วม 4 ประการคือ การปฏิบัติ เป้าหมาย คุณค่า และทัศนคติซึ่งบ่งบอกลักษณะถึงองค์กร สถาบันหรือกลุ่มคน (สุภัทรา อำนวยสวัสดิ์, 2556, หน้า 34)

นอกจากนี้ เสฐียรโกเศศ (2515, หน้า 65-67) ได้กล่าว ความหมายของวัฒนธรรมว่า

วัฒนธรรม คือ ปัญญาความรู้สึกความคิดเห็นที่มนุษย์ถ่ายทอดและสืบทอดกันไว้และสำแดงออกให้เห็นเป็นสิ่งที่ต่าง ๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้นหรือดัดแปลงปรับปรุงสิ่งธรรมชาติเพื่อประโยชน์แห่งวิถีชีวิตของตนในส่วนรวม ตลอดจนกิจการที่แสดงออกเป็นนิสัยความประพฤติ สิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นมนุษย์รู้จักเพิ่มเติมดัดแปลงและปรับปรุงให้ดียิ่งขึ้น เพราะฉะนั้นสิ่งที่เกิดจากวัฒนธรรมจึงไม่มีขึ้นเองโดยธรรมชาติ แต่เป็นสิ่งที่มนุษย์คิดสร้างขึ้น แล้วถ่ายทอดสืบทอดเป็นประเพณีกันมาเพื่อความเจริญแห่งวิถีชีวิตของตนในส่วนรวม ตามที่กล่าว กำหนดความหมายคำว่าวัฒนธรรมได้ว่า

วัฒนธรรม คือ ปัญญาความรู้สึกความคิด และกิจการที่มนุษย์สำแดงออกให้เห็นเป็นสิ่งที่ต่าง ๆ และเป็นนิสัยความประพฤติในส่วนรวม ซึ่งไม่มีขึ้นเองตามธรรมชาติ แต่มีขึ้นเพราะมนุษย์สร้างหรือจากการงานของมนุษย์

วัฒนธรรม คือ สภาพแห่งความเจริญงอกงามเพราะมีวิวัฒนาการเป็นความเจริญอยู่เรื่อย

วัฒนธรรม คือ มรดกแก่สังคม เพราะมนุษย์เป็นทายาทรับช่วงไว้

วัฒนธรรม คือ จารีตประเพณี เพราะมนุษย์สืบทอดเป็นปรัมปราประเพณี (Tradition) กันไว้ไม่ให้ขาดตอน

วัฒนธรรม คือ วิถีชีวิตของสังคม เพราะมนุษย์มีวัฒนธรรมขึ้น ก็เพื่อความผาสุก ความเจริญในชีวิต

นอกจากนี้วัฒนธรรมยังหมายถึง ผลรวมซึ่งเกิดจากระบบความเชื่อ (Belief system) ค่านิยมทางสังคม (Social values) ซึ่งอยู่เบื้องหลังพฤติกรรมมนุษย์ วัฒนธรรมจึงเป็นวิถีชีวิต (Way of life) ของคนในสังคมเดียวกันและขยายไปสู่คนอีกกลุ่มหนึ่งมีการสืบทอดและเปลี่ยนแปลงจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง โดยข้อกำหนดของการเปลี่ยนแปลงเกิดจากยอมรับของคนในสังคม (เสาวภา ไพทยวัฒน์, 2538, หน้า 4) และวัฒนธรรมยังเป็นวิธีการดำเนินชีวิตของสังคมเป็นแบบแผน ปฏิบัติ การแสดงออกซึ่งความรู้สึกนึกคิดในประสบการณ์ต่าง ๆ ที่คนในสังคมเดียวกันสามารถเข้าใจและซาบซึ้งร่วมกันมีการเลือกสรร ปรับปรุงแก้ไข จนถือว่าเป็นสิ่งดีงามเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและใช้เป็นเครื่องมือหรือแนวทางในการป้องกันและแก้ไขปัญหาสังคม (ฉันทวิทย์ สุชาติานนท์, 2537, หน้า 16-18)

อมรา พงศาพิชญ์ (2541, หน้า 1-3) ได้กล่าว ความหมายของวัฒนธรรมไว้ว่า วัฒนธรรม คือ สิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น กำหนดขึ้น อาจเป็นการประดิษฐ์วัตถุสิ่งของขึ้น หรืออาจเป็นการกำหนดพฤติกรรมหรือความคิด ตลอดจนวิธีการหรือระบบการทำงาน มิใช่ระบบที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติตามสัญชาตญาณ วัฒนธรรมเกิดขึ้นเมื่อมนุษย์ที่อยู่ในบริเวณใกล้เคียงกันในสังคมเดียวกัน ทำความตกลงกันว่า จะยึดระบบอย่างใดอย่างหนึ่ง ระบบที่สมาชิกในสังคมได้ตกลงกันแล้วนี้ว่า

ระบบสัญลักษณ์ ดังนั้นวัฒนธรรมก็คือ ระบบสัญลักษณ์ในสังคมมนุษย์ที่มนุษย์สร้างขึ้นพร้อม จึงต้องมีการเรียนรู้และมีการถ่ายทอด นอกจากนี้มรา พงศ์พิชญ์ (2541) ยังแบ่งออกวัฒนธรรม ไว้ 2 ลักษณะ ลักษณะแรก คือ วัฒนธรรมในลักษณะที่เป็นสัญลักษณ์และจับต้องไม่ได้ เช่น ภาษาพูด ระบบความเชื่อ โลกทัศน์ กิริยา มารยาท ขนบธรรมเนียมประเพณี ส่วนอีกลักษณะ คือ วัฒนธรรมทางด้านวัตถุ เช่น อาคารบ้านเรือน วัด และศิลปกรรม เป็นต้น

ฉลาดชาย รมิตานนท์ (2536, หน้า 81) กล่าวว่า วัฒนธรรม คือ ความคิดหรือระบบคิด ของมนุษย์ที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างธรรมชาติกับมนุษย์ มนุษย์กับมนุษย์ และมนุษย์กับ อำนาจเหนือธรรมชาติ ที่ฝังอยู่ในเครือข่ายต่าง ๆ ที่ซับซ้อนรวบรัดกันอยู่อย่างมีสัมพันธ์ภาพ ความสัมพันธ์ทั้ง 3 ชุดนี้ มิได้กำเนิดดำรงอยู่และเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นอิสระขาดจากกัน แต่หากมีความสัมพันธ์กันมีอิทธิพลกำหนดซึ่งกันและกัน โดยตลอดทำให้ความสัมพันธ์ทั้ง 3 ชุด เป็นตัวกำหนดแบบแผนในการดำรงชีวิตในด้านต่าง ๆ ของมนุษย์ด้วยอันได้แก่ วิถีชีวิตด้านศาสนา ระบบความเชื่อ วิถีชีวิตด้านการศึกษาและถ่ายทอดความรู้ วิถีชีวิตด้านสุขภาพอนามัย วิถีชีวิตด้านอาหาร วิถีชีวิตด้านศิลปะ วรรณกรรม เป็นต้น

ยศ สันตिसุมบัติ (2556, หน้า 14-17) ได้สรุปความหมายต่าง ๆ ของวัฒนธรรมที่มี ลักษณะพื้นฐานที่สำคัญ ดังนี้

1. วัฒนธรรมเป็นความคิดรวม (Shared ideas) และค่านิยมทางสังคมซึ่งเป็นตัวกำหนด มาตรฐานของพฤติกรรม คนในวัฒนธรรมเดียวกันจะสามารถคาดคะเนพฤติกรรมของผู้อื่น ในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ ซึ่งทำให้พฤติกรรมของเขามีความสอดคล้องต้องกันกับผู้อื่น
2. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์เรียนรู้ (Culture is learned) ที่ละเล็กทีละน้อยจากการเกิด และเติบโตมาในสังคมแห่งหนึ่ง วัฒนธรรมเปรียบเสมือนมรดกทางสังคมได้รับการถ่ายทอดจากคน รุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่งโดยผ่านกระบวนการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมหรือกระบวนการเรียนรู้ ทางวัฒนธรรม (Enculturation)
3. วัฒนธรรมมีพื้นฐานมาจากการใช้สัญลักษณ์ (Symbol) พฤติกรรมของมนุษย์มี ต้นกำเนิดมาจากการใช้สัญลักษณ์ ชีวิตประจำวันของเราเกี่ยวข้องกับสัญลักษณ์ต่าง ๆ สัญลักษณ์ สำคัญที่มนุษย์ใช้คือ ภาษาซึ่งเป็นเครื่องมือสื่อความหมายระหว่างซึ่งกันและกัน นอกจากนี้ ภาษาและระบบสัญลักษณ์อื่น ๆ ยังช่วยให้มนุษย์สามารถเก็บรวบรวมความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ ธรรมชาติอย่างเป็นระบบและสามารถถ่ายทอดความรู้นั้นไปยังรุ่นต่อไปได้
4. วัฒนธรรมเป็นองค์รวมของความรู้และภูมิปัญญา ในลักษณะนี้วัฒนธรรมมีหน้าที่ สนองตอบความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ นอกจากนี้วัฒนธรรมยังช่วยให้มนุษย์ปรับตัวเข้ากับ สภาพแวดล้อม เป็นพื้นฐานของการพัฒนาทางด้านเทคโนโลยีเพื่อความเจริญและความอยู่รอด

ของมนุษย์

5. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ไม่หยุดนิ่ง หากแต่มีการเปลี่ยนแปลงปรับตัวอยู่ตลอดเวลา การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมมีสาเหตุหลายประการ ประการที่หนึ่งคือ การเปลี่ยนแปลงเป็นผลมาจากการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม (Diffusion) ประการที่สองคือ การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยีซึ่งเป็นการพยายามของมนุษย์ในการควบคุมธรรมชาติและใช้พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

จากที่กล่าวมาข้างต้นอาจสรุปว่า วัฒนธรรม คือ รูปแบบวิถีชีวิตของผู้คนที่อยู่ในสังคมเดียวกันซึ่งรูปแบบวิถีชีวิตนี้ได้ปฏิบัติแล้วเหมาะสมกับสภาพสังคมนั้น ๆ และสามารถสืบทอดไปยังรุ่นหลังต่อไป นอกจากนี้รูปแบบวิถีชีวิตนั้นยังเป็นตัวกำหนดแบบแผนในการดำรงชีวิตในด้านต่าง ๆ ของมนุษย์ เช่น วิถีชีวิตด้านศาสนา ความเชื่อ วิถีชีวิตด้านศิลปะวรรณกรรม วิถีชีวิตด้านการศึกษาและถ่ายทอดความรู้ วิถีชีวิตด้านสุขภาพอนามัย วิถีชีวิตด้านอาหาร รวมทั้งวิถีชีวิตทางหลังความตายอีกด้วย

วัฒนธรรมหลังความตายเกิดขึ้นเนื่องจากความเชื่อเรื่องวิญญาณ

จากความหมายวัฒนธรรมที่กล่าวจาก ฉลาดชาย รมิตานนท์ (2526) ทำให้เราทราบว่า วัฒนธรรมเกี่ยวข้องกับหลายแง่มุมในแง่มุมของผู้คนมีทัศนคติหรือปฏิบัติต่อความตายอย่างไร ทัศนคติหรือการปฏิบัติที่กลายเป็นแบบแผนของสังคมว่า วัฒนธรรมความตายส่วนวัฒนธรรมหลังความตายก็เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมของมนุษย์เช่นกัน แต่วัฒนธรรมหลังความตายไม่ได้เกิดพร้อมกับการกำเนิดของมนุษย์ ซึ่งเกิดหลังจากวัฒนธรรมได้พัฒนาถึงระดับหนึ่งแล้ว นอกจากนี้ วัฒนธรรมหลังความตายเป็นวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องเชื่อมโยงอย่างใกล้ชิดกับความเชื่อของคณโโบราณ มีนักวิจัยหลายท่านศึกษาเรื่องวิญญาณหรือความเชื่อวิญญาณนำไปสู่การกำเนิดของวัฒนธรรมหลังความตายพวกเขาเชื่อว่าความเชื่อวิญญาณของคณโโบราณเป็นสาเหตุที่ทำให้วัฒนธรรมหลังความตายเกิดขึ้น

Ma (1998, pp. 32-46) เสนอความเชื่อเรื่องวิญญาณของจีน สรุปได้ว่า

1. คนจีนเชื่อว่าผู้คนมีวิญญาณสองประเภทสิงสู่อยู่ในร่างกายที่เป็นกายหยาบ คือ โป (Po) กับฮุน (Hum) ทั้งสองนี้ได้ประกอบจากชิ้นส่วนซึ่งในนี้คือ พลังงานแม่เหล็กไฟฟ้าทางชีวภาพ (Bioelectromagnetic energy) ที่ไหลเวียนอยู่ในร่างกายมนุษย์ (Sierpina, Garcia, & Yeh, 2007, p. 232)

2. วิญญาณประเภทแรกมีชื่อว่า โป วิญญาณประเภทนี้ถือว่าเป็นวิญญาณที่เป็นของเราอย่างแท้จริงกรรมดีกรรมชั่วต่าง ๆ ก็ตกติดมากับวิญญาณนี้ทั้งสิ้นส่วนวิญญาณอีกประเภทหนึ่งนั้นเรียกว่า ฮุน ซึ่งเป็นวิญญาณที่สวรรค์ส่งลงมาสิงสู่อยู่ในกายหยาบร่วมกันโป

3. วิญญาณทั้งสองประเภทนี้จะถึงสถิตอยู่ในกายหยาบจนถึงวันที่คนเราเสียชีวิตหลังจากนั้นหฐนก็จะล่องลอยออกจากร่างกลับคืนสู่สรวงสวรรค์ชั้นฟ้าส่วนโปจะดำรงอยู่ในร่างอันปราศจากลมหายใจของเราตลอดไป

4. โปกับหฐน ตามปกติจะรวมตัวอยู่ด้วยกันส่วนแยกตัวกันก็แยกเป็นสองกรณีหนึ่งแยกอย่างชั่วคราวสองแยกเป็นถาวรถ้าโปกับหฐนแยกกันเป็นเวลาชั่วคราวจะทำให้ผู้คนเจ็บปวดได้ แต่ถ้าสองวิญญาณนี้แยกเป็นถาวรจึงทำให้ผู้คนเสียชีวิต

นอกจากความเชื่อเรื่องวิญญาณของคนจีนแล้วในปี ค.ศ. 1871 เอ็นเวิร์ด ไทเลอร์ เขียนหนังสือเรื่อง Primitive culture โดยอธิบายสาเหตุที่ได้เกิดความเชื่อเรื่องวิญญาณ ไทเลอร์ อธิบายว่ามนุษย์ที่ยังไม่เจริญจะมีปัญหาทางกายภาพ 2 อย่าง คือ ประการแรก การแยกความแตกต่างระหว่างคนเป็นกับคนตายและการหาสาเหตุของการตาย การเป็นโรค การตื่น การนอน และการเปลี่ยนสภาพ ประการที่สอง คือ การอธิบายความฝันและจินตนาการของมนุษย์เพื่อหาทางแก้ปัญหาเหล่านี้ ความเชื่อเรื่องวิญญาณเลยเกิดขึ้นมา (Lian, 1992)

สิริวรรณ วงษ์ทัต (2543) ในเอกสารประกอบการสอนคติชนวิทยาที่ท่านเขียนไว้ ยังกล่าวว่า Tylor นักคติชนวิทยาเชื่อว่ามนุษย์ประกอบด้วย 2 ส่วน คือ ตัวร่างกายและวิญญาณ สาเหตุที่มนุษย์มีความเชื่อเรื่องวิญญาณ (Soul) เขากล่าวว่า เกิดจาก 1. มนุษย์ได้สัมผัสกับความฝัน ความตายมนุษย์จึงเชื่อว่า วิญญาณมีตัวตน 2. มนุษย์ มีประสบการณ์ที่สะพรึงกลัวในด้านธรรมชาติ การดำรงอยู่ทำให้มนุษย์พยายามหาสิ่งยึดเหนี่ยว เพื่อสำหรับคุ้มครองป้องกันหรือช่วยเหลือ

ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน) ฐานข้อมูลศัพท์มานุษยวิทยาอธิบายว่า วิญญาณนิยม (Animism) หมายถึง ความเชื่อและโลกทัศน์เกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์และพลังอำนาจเหนือธรรมชาติ เช่น ผีสาว เทวดา วิญญาณ ที่สถิตย์อยู่ในวัตถุและธรรมชาติ โดยมนุษย์จะแสดงความเคารพและบูชา สิ่งเหล่านี้ในการศึกษาทางมานุษยวิทยา ความเชื่อเรื่องอำนาจเหนือธรรมชาติ จะสัมพันธ์กับความเชื่อทางศาสนาและการแสดงออกทางพิธีกรรมต่าง ๆ สามารถพบเห็นได้ในสังคมชนเผ่าในภูมิภาคต่าง ๆ ของโลกคำว่า Animism มีรากศัพท์มาจากภาษาเยอรมัน คือ Animismus ซึ่ง จอร์จเฮอร์นสท์ สตัลท์ เคยกล่าวไว้ในปี ค.ศ. 1720 โดยอธิบายถึง ชีวิตของสัตว์ ที่มีวิญญาณสิงอยู่ภายใน

นอกจากนี้ Tylor ก็ได้กล่าวถึงความหมาย Animism ว่าเป็นรูปแบบวัฒนธรรมที่เชื่อเรื่องวิญญาณวิญญาณลักษณะนี้มีรูปแบบแตกต่างกันอาจมีอยู่ในต้นไม้ลำธารก้อนหินหรือไฟวิญญาณ จะคอยทำหน้าที่ป้องกันรักษาบุคคลหรือบ้านเรือนหรือสิงอยู่ในร่างของสัตว์ต่าง ๆ Tylor วิเคราะห์ทัศนะแบบตะวันตกว่าความเชื่อเหล่านี้พบในสังคมที่ยังไม่เจริญและขาดการศึกษา เช่น สังคมเก็บของป่าล่าสัตว์ (ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร ฐานข้อมูลศัพท์มานุษยวิทยา, 2557)

Ma (1998, pp. 1-18) ในหนังสือเรื่อง ความเชื่อเรื่องวิญญาณของประเทศจีน ได้อ้างจากเอกสารและหนังสือโบราณคดีแสดงให้เห็นว่า เมื่อก่อนประวัติศาสตร์ถ้ามีคนตายศพมักจะถูกกลืนกิน โดยคนอื่น ซึ่งในกลุ่มตัวเองหรือบางคนจะถูกกินโดยสัตว์ป่า หลังจากนั้นผ่านมาในวิชาโบราณคดีได้พบหลักฐานว่า วิธีการกระทำกับศพของคนโบราณได้เกิดความเปลี่ยนแปลงจากที่ไม่ทำอะไรกับศพกลายเป็นฝังศพ พร้อมเอาของที่คนเป็นใช้ไปฝังด้วย Ma ได้สรุปสาเหตุของความเปลี่ยนแปลงนี้นั้นก็คือ ความเชื่อเรื่องวิญญาณ

นอกจากนี้ยังมีนักวิชาการเชี่ยวชาญเรื่องวัฒนธรรมหลังความตายซึ่งมีชื่อเสียงในประเทศจีนคนหนึ่งซึ่งเขียนหนังสือหลายเล่มที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมหลังความตาย Chen and Chen (2008) กล่าวว่า การพัฒนาของวิธีการทำกับศพ จากทิ้งศพไว้ที่ป่ากลายเป็นใช้สิ่งดั้งเดิม เช่น ฟินมาปิดบางศพญาติของตัวเองแล้วฝังวิธีการทำกับศพที่เก่าแก่แบบนี้ก็คือ วัฒนธรรมหลังความตายที่เก่าแก่ที่สุด

คติที่ถือว่า ในร่างกายคนย่อมมีสิ่งหนึ่งสิ่งอยู่เมื่อสิ้นลมหายใจตายแล้วจะเป็นด้วยสิ้นอายุเพราะแก่ชราหรือว่าเพราะถูกผู้เป็นใหญ่เป็นประธาน ซึ่งมองไม่เห็นตัวดวงโทษหรือถูกศัตรูหมุ่ร้าย การทำให้ตายไปก็ตามที่แต่สิ่งที่สิ่งอยู่ในร่างกายยังคงอยู่ไม่ตายตามไปด้วยกับร่างกาย James George Frazer (1941-1954) กล่าวอธิบายไว้ในหนังสือ The golden bough ว่า มนุษย์สมัยป่าเถื่อนย่อมมีข้ออธิบายลักษณะแห่งความเป็นไปของธรรมชาติในส่วนใหญ่ที่ไม่มีชีวิตว่าเป็นเพราะมีอำนาจอะไรอย่างหนึ่งซึ่งมีชีวิตเป็นผู้จัดให้มีขึ้นหรือให้เป็นไปเช่นนั้น เป็นต้น ว่าสัตว์มีชีวิตเคลื่อนไหวได้เพราะมีสัตว์ตัวน้อย ๆ อยู่ในตัวสัตว์นั้นอีกทีหนึ่งเป็นผู้ทำให้สัตว์นั้นเคลื่อนไหวได้ในทำนองเดียวกันคนเรามีชีวิตและเคลื่อนไหวได้เพราะมีคนเล็ก ๆ หรือสัตว์เล็ก ๆ สิ่งอยู่ในร่างกายคนเป็นอันว่าสัตว์ก็มีสัตว์ตัวน้อยอยู่ในตนคนก็มีคนน้อยอยู่ในคนคนหรือสัตว์ตัวน้อยนี้เรียกกันว่า วิญญาณอาตมัน เจตภูต หรืออะไร ๆ อีกหลายชื่อวิญญาณเป็นผู้ทำให้คนและสัตว์มีชีวิต กระตุกกระดิกได้ถ้าคนหรือสัตว์นอนหลับหรือตายไป ก็ว่าเป็นเพราะวิญญาณออกจากร่างไปคือเมื่อนอนหลับวิญญาณออกไปชั่วคราว ส่วนตนนั้นเป็นเพราะวิญญาณออกไปเลยไม่กลับคืนเข้าสู่ร่างกายอีก ดังนั้นความตายก็คือ วิญญาณแยกออกจากร่างกายไปอย่างเด็ดขาด ถ้าออกจากร่างกายไปชั่วคราวก็คือ อย่างที่เราอนหลับฝันไป มนุษย์ครั้งดั้งเดิมจึงเห็นว่าอนหลับกับตายเหมือนกัน ผิดเพียงตายนั้นเป็นหลับนาน นานจนไม่ตื่นเท่านั้น มนุษย์จึงกลัวการอนหลับนานอย่างนี้มาก (เสถียร โกเศศ, 2553, หน้า 114-115)

สรุปความเชื่อเรื่องวิญญาณ ทำให้คนโบราณเชื่อว่า ผู้คนทุกคนมีวิญญาณอยู่ถ้าหากว่าเกิดความตายตัวร่างกายจะสูญหายไป แต่วิญญาณสามารถออกจากร่างล่องลอยอยู่เป็นรูปแบบเดียว ๆ ได้ยังไม่มียันตาย คนที่มีชีวิตอยู่เพื่อทำให้ตัวเองสบายใจ เนื่องจากว่าไม่อยากจะเห็น

ศพของญาติที่ตามป่าบนแดดและลม หรือให้สัตว์ป่ากิน คนเป็นกลับใช้ชีวิตที่ตัวสร้างขึ้นมา ไปกระทำกับศพคนตาย เพื่อแสดงความเศร้าโศกและปลอบใจวิญญาณคนตายอีกด้วย สาเหตุที่เกิดความเปลี่ยนแปลงการกระทำกับศพนี้คือ ความเชื่อเรื่องวิญญาณนอกจากนี้การเปลี่ยนแปลงนี้ ก็ทำให้วัฒนธรรมหลังความตายเกิดขึ้น มีนักวิชาการหลายท่านในหนังสือที่เขียนของตัวเอง ได้ยอมรับหรือหาข้อมูลสนับสนุนกับความคิดแบบนี้ โดยสรุปได้ว่าเรื่องวิญญาณและความเชื่อเรื่องวิญญาณเป็นต้นเหตุที่ทำให้

วัฒนธรรมหลังความตายเกิดขึ้น เช่น Ma (1998) ในเรื่องเขียนความเชื่อเรื่องวิญญาณของประเทศจีน Chen and Chen (2008) ในเรื่องวัฒนธรรมหลังความตายของห่วย่วย Xu (1998) ในเรื่องประวัติศาสตร์หลังความตายของประเทศจีน He (1995) ในเรื่อง วัฒนธรรมหลังความตายของชาวฮั่นในเจียงซูและเจ้อเจียง

วัฒนธรรมหลังความตายของจีน

วัฒนธรรมหลังความตาย ในภาษาจีนใช้คำ “丧葬文化” ส่วน “文化” ก็คือ วัฒนธรรมนั่นเอง แต่คำ “丧葬” ซึ่งมีความหมายซับซ้อน คำแรก “丧” ในอักษรจารบนกระดูกสัตว์ (甲骨文) ซึ่งเป็นอักษรโบราณที่มีอายุเก่าแก่ที่สุดของจีนเท่าที่มีการค้นพบในปัจจุบัน โดยมากอยู่ในรูปของบันทึกการทำนายที่ใช้มีดแกะสลักหรือจารึกลงบนกระดูกเต่าหรือกระดูกสัตว์ปรากฏแพร่หลายในราชสำนักชางเมื่อ 1,300-1,100 ปีก่อนคริสตกาลลักษณะของตัวอักษรบางส่วนยังคงมีลักษณะของความเป็นอักษรภาพอยู่เขียนว่า ความหมายดั้งเดิมคือ ดันหม้อ วันหลังได้เพิ่มความหมายว่า หายไป หมดสิ้น ส่วนคำว่า “葬” ในอักษรจารบนกระดูกสัตว์เขียนว่า ส่วนภาพข้างบน นี้หมายความว่า ดัน ส่วนภาพข้างล่าง หมายความว่า คนอยู่ในหลุม รวมกันส่วนภาพนี้ที่มีความหายคือ ฟังศพนั่นเอง (พจนานุกรมอักษรจารบนกระดูกสัตว์, 2559) ฉะนั้นถ้าแปลตามตัวอักษรจีนทำให้เราเข้าใจว่า วัฒนธรรมหลังความตายในจีนซึ่งมีความหมายคือ วัฒนธรรมที่เกี่ยวกับงานศพและการฝังศพ

ในขณะเดียวกัน มีนักวิจัย นักวิชาการ Huo and Huang (1992) ในหนังสือเรื่อง วัฒนธรรมหลังความตายของมณฑลเสฉวน อธิบาย คำของ 丧葬 ซึ่งอ่านว่า ชังจิ้ง ประกอบด้วยความหมายสองอย่าง

1. พิธีกรรมของชังจิ้ง ก็คือ พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการกระทำศพ ในส่วนนี้แยกพิธีกรรมอยู่สามขั้นตอน ขั้นแรกคือพิธีกรรมก่อนฝัง ขั้นสอง พิธีกรรมระหว่างการฝัง ขั้นสามพิธีกรรม การเช่นไหว้ พิธีกรรมก่อนฝัง มีขั้นตอนประกอบด้วย

1.1 เพิ่งตาย

1.2 อาบน้ำศพ

1.3 ป้อนข้าวให้ผู้ตาย

1.4 การเปลี่ยนเสื้อผ้า

1.5 ตั้งที่สำหรับทำพิธี เป็นต้น

พิธีกรรมระหว่างการฝัง ส่วนขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนที่เตรียมฝัง กิจกรรมต่าง ๆ ที่ทำเกี่ยวกับการฝังหมด เช่น เลือกวันที่ฝัง เลือกสถานที่ที่ฝัง สร้างสุสาน แะสลักป้ายชื่อ

พิธีกรรมกรรมกรเช่นไหว้ คือหลังจากฝังแล้วทำความสะอาดสุสานเป็นต้นไป

2. ประเพณีของซ่งจิ้ง ก็คือ ประเพณีที่เกี่ยวกับการกระทำกับศพนั่นเอง เช่น การฝังศพ เผาศพ หั่นศพให้นกกิน ฝังน้ำ ฝังต้นไม้ เป็นต้น

สรุป ดันกำเนิดและการพัฒนาการของพิธีกรรมของซ่งจิ้งและประเพณีของซ่งจิ้ง เป็นกระบวนการของการพัฒนาทางประวัติศาสตร์ ซึ่งเกี่ยวข้องกับปัจจัยหลากหลายอย่าง เช่น ความระดับของจิตวิญญาณของชุมชน ความระดับทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของการผลิต สภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ สภาพแวดล้อมทางการเมือง ในส่วนปัจจัยที่สำคัญที่สุดก็คือ ทักษะคติที่เกี่ยวกับความเชื่อเรื่องวิญญาณและพวกผีปีศาจ

นักวิชาการหลายท่าน ได้กล่าวความหมายที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมหลังความตายของจีน ดังนี้

Huo and Huang (1992, pp. 1-5) กล่าวว่าไว้ว่า วัฒนธรรมหลังความตายเป็นวัฒนธรรมโบราณส่วนหนึ่งของจีน ซึ่งประกอบด้วยความหมายอยู่สามประเด็น ประเด็นแรก วัฒนธรรมหลังความตายทางด้านวัฒนธรรมหลังความตายทางด้านวัตถุ หมายถึง วัตถุสิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อมาใช้ในชีวิตหลังความตายของคนในสังคมนั้น เช่น สุสาน หลุมฝังศพ รูป เทียน กระดาษเงิน กระดาษทอง ที่ใช้ในพิธีกรรมและการเซ่นไหว้ต่าง ๆ เป็นต้น ประเด็นที่สอง วัฒนธรรมหลังความตายทางด้านขนบธรรมเนียม เป็นเรื่องของการประพฤติปฏิบัติตามระเบียบแบบแผนที่สังคมกำหนดเอาไว้ที่เกี่ยวกับชีวิตหลังความตายไม่ว่าจะเป็นลายลักษณ์อักษรหรือไม่ เป็นลายลักษณ์อักษรก็ตาม ประเด็นที่สาม วัฒนธรรมหลังความตายทางด้านความเชื่อวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับความรู้สึกนึกคิดทัศนคติความเชื่อต่าง ๆ เช่น ความเชื่อในเรื่องวิญญาณของคนตาย ไม่มีวันสูญหาย

He (1995) ให้ความหมายวัฒนธรรมหลังความตายไว้ คือ ทัศนคติผู้คนที่เกี่ยวกับความตาย พร้อมกิจกรรมที่เกิดขึ้นตามทัศนคตินั้นๆ กิจกรรมจึงกลายเป็นกิจกรรมอย่างที่มีลักษณะทางสังคมและประเพณี รวมกันทั้งสองนี้กลายเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมโบราณของจีน นั่นก็คือ วัฒนธรรมหลังความตาย นอกจากนี้ He (1995) ยังกล่าวถึง จุดสำคัญที่ของวัฒนธรรมหลังความตายคือความเชื่อเรื่องวิญญาณ นอกจากนี้ยังมีความเชื่อโลกคนตายและความเชื่อเรื่องเคารพ

บรรพบุรุษอีกด้วย พร้อมแบ่งกิจกรรมที่เกี่ยวกับหลังความตายไว้ 5 ขั้นตอน คือ 1. เพิ่งตาย 2. พิธีกรรมการกระทำศพ 3. พิธีกรรมการฝัง 4. วิธีฝัง และ 5. การเซ่นไหว้ ทุกขั้นตอนนี้ประกอบด้วยปัจจัยไว้อยู่ 3 อย่าง อย่างแรกคือ ทักษะคติ อย่างที่สอง วัสดุเครื่องใช้ ส่วนกิจกรรมหลังความตายแต่ละขั้นตอนนี้ก็จะประกอบด้วย สามปัจจัยนี้ไปด้วย

นอกจากนี้ He (1995, p. 2) ยังสรุปลักษณะของวัฒนธรรมหลังความตายไว้ 3 ประเด็นคือ

1. ไม่ได้เกิดพร้อมมนุษย์ เกิดขึ้นเมื่อสังคมมนุษย์ได้พัฒนาถึงระดับหนึ่งแล้ว
2. เมื่อวัฒนธรรมเกิดขึ้นจะมีลักษณะมั่นคง เปลี่ยนแปลงช้าและยาก
3. ได้แสดงถึงความสัมพันธ์อย่างซับซ้อนของสังคม เป็นฟอสซิลสังคม

Ma (2014) อธิบายความหมายวัฒนธรรมหลังความตายไว้ว่า เป็นเป็นทัศนคติ กิจกรรมและวัสดุในเรื่องการกระทำกับคนตาย ซึ่งสรุปเป็นธรรมเนียมที่ผู้คนควรต้องปฏิบัติทำการในชุมชน นอกจากนี้ เนื่องจากมีนักวิชาการหลากหลายท่านศึกษาเรื่องวัฒนธรรมหลังความตายจากหลายมุมมอง ตามศึกษาวัฒนธรรมหลังความตาย ได้หลากหลายด้านทาง นอกจากนี้ Ma (2014) ก็ได้สรุป ประเภทซึ่งเป็นประเภทที่ผู้วิจัยที่ทำเรื่องเกี่ยวกับวัฒนธรรมหลังความตายไว้ 5 ชนิด

1. ศึกษาวัฒนธรรมหลังความตายมุมมองทางด้านวัฒนธรรม
2. ศึกษาวัฒนธรรมหลังความตายทางด้านเขต
3. ศึกษาวัฒนธรรมหลังความตายมุมมองทางด้านคติชน
4. ศึกษาวัฒนธรรมหลังความตายมุมมองทางด้านศาสนา
5. ศึกษาวัฒนธรรมหลังความตายมุมมองทางด้านประวัติศาสตร์

สรุป วัฒนธรรมหลังความตายเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญของวัฒนธรรมโบราณจีน ซึ่งมีการบวกรับซับซ้อนหลากหลายขั้นตอนที่เกี่ยวกับการกระทำกับศพ ในทั้งกระบวนการรวมพร้อมพิธีกรรมและความเชื่อต่างๆ อีกด้วย ทั้งหมดนี้ได้พัฒนาตามการพัฒนาประวัติศาสตร์ทางสังคม กลายเป็นวัฒนธรรมอย่างสำคัญอันหนึ่ง นั่นก็คือ วัฒนธรรมหลังความตาย

วัฒนธรรมหลังความตายของคนไทย

1. ความเชื่อเรื่องวิญญาณของคนไทย

สนิท สมักรการ (2539 อ้างถึงใน ชัยยุทธ สมประดิ, 2546, หน้า 20) ได้กล่าวถึงวิญญาณ สรุปได้ว่า คนไทยเชื่อว่า ในร่างกายประกอบด้วยสิ่งที่มองเห็นและมองไม่เห็น สิ่งที่ไม่เห็นเราเรียกว่า ขวัญ เมื่อตายไปแล้วขวัญก็คือ วิญญาณหรือภูตผี ซึ่งอาจจะล่องลอย วนเวียนอยู่ในโลกมนุษย์หรืออาจจะขึ้นไปบนสวรรค์กลายเป็นเทวดาผีหรือวิญญาณ ตามคติชาวพุทธ

อาจแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ ผิดกับผีร้าย

ผิดตามปกติไม่หลอกหลอนใครแต่ถ้าถูกรบกวนมากหรือคนปฏิบัติไม่ถูกต้องก็อาจสำแดงตนให้ปรากฏหรือแสดงอาการให้เห็นว่า โจรธเคืองได้ เช่น ชั้นผีดีมีหลายชั้นหรือหลายระดับที่ใกล้ชิดกับมนุษย์มาก ๆ ก็ ได้แก่ ผีเรือน ผีบรรพบุรุษ และผีวีรบุรุษ ซึ่งมักอยู่ตามศาลและได้สมญาว่าเป็นเจ้าพ่อต่าง ๆ เป็นต้น นอกจากนี้ก็มีเจ้าที่เจ้าทาง เจ้าทุ่ง เจ้าป่า เป็นต้น ที่ห่างไกลออกไปหน่อยก็คือ พวกผีที่กลายเป็นเทวดาทิ้งหลาย ซึ่งแบ่งออกเป็นมากมายหลายชั้นเชื่อกันว่า เทวดาอยู่บนสวรรค์ชั้นต่าง ๆ ชั้นสูงสุดเรียกว่า ชั้นดาวดึงส์ ซึ่งมีพระอินทร์เป็นใหญ่

ส่วนผีร้าย คือ ผีที่หลอกหลอนสร้างความหวาดกลัวให้แก่ผู้คนทั่วไป ผีร้ายแบ่งออกเป็นหลายประเภท เช่น ผีตายโหง ผีปอบ ผีกระสือ ผีขมด ผีกองกอย เป็นต้น ชาวไทยโบราณมักเชื่อว่าความผิดปกติกี่หลายที่เกิดขึ้นมิได้มาจากการกระทำของมนุษย์โดยตรงแต่เป็นการกระทำของผีหรือวิญญาณต่าง ๆ ฉะนั้นวิธีการแก้ไข ปัดเป่า จะต้องทำพิธีกรรมให้ถูกต้อง

เสถียร โกเศศ (2505) ได้กล่าวเกี่ยวกับวิญญาณ สรุปได้ว่า วิญญาณ หมายถึง คนที่ตายไปแล้ว แต่ยังไม่เกิด โดยมีลักษณะร่างเหมือนอย่างเดิม แต่เห็นได้แต่เงา ๆ เป็นลม ๆ เท่านั้น เรียกในภาษาสันสกฤตว่า อาตมัน เดิมแปลว่า ลมหายใจ แต่เราเรียกว่า วิญญาณ เพราะฉะนั้นเมื่อวิญญาณยังไม่มีโอกาสมาเกิดมีรูปร่างเป็นคนก็เป็นผีไปก่อน เหตุนี้ผีจึงไม่มีรูปร่างเป็นแต่ลม ถ้าจะมีรูปร่างเมื่อเป็นผีก็เป็นรูปอาจบันดาลให้เราเห็นไปเอง

ความเชื่อในประเพณีงานศพของชาวไทยท้องถิ่น

ชัยชนะ จิตบุญ (2535, หน้า 102-111) ได้อธิบายเรื่อง ความเชื่อในประเพณีงานศพของชาวไทยท้องถิ่น ไว้ ได้แบ่งระดับความเชื่อของคนในสังคมไว้ 2 ระดับ ถือว่าศาสนามีกำหนดมาจากความเชื่อและศาสนาย่อมมีอิทธิพลอย่างยิ่งในการกำหนดความเชื่อของคนในสังคม ดังนั้นความเชื่ออันเนื่องจากศาสนาจึงมีผลไปถึงพิธีกรรมต่าง ๆ ในสังคมและเป็นตัวกำหนดวิถีชีวิตของคนในสังคมอย่างสำคัญด้วยและอีกเหตุผลหนึ่งคือว่าความเชื่อพื้นบ้านเป็นความเชื่อที่สืบทอดกันมาเป็นประเพณีมีความเชื่อต่อ ๆ กันมา ที่คนในสังคมปฏิบัติกระทำกันบ่อย ๆ หรือกระทำตามที่เคยมีผู้กระทำมาแล้วไว้ก่อนหรือเคยพบเห็นว่า กระทำอย่างนี้เป็นเหตุให้เกิดอย่างนั้น โดยขาดความมีเหตุผลเป็นพื้นฐาน จึงเชื่อถือกันมาส่วนมากจะเป็นข้อห้ามในเรื่องต่าง ๆ และความเชื่อทั้ง 2 ระดับเหล่านี้ ผสมผสานอยู่ภายในจิตใจความรู้สึกของคนในสังคมมาแล้ว ทั้งในอดีตจนถึงปัจจุบัน ย่อมมีผลไปถึงการประกอบพิธีกรรมประเพณีงานศพและวิถีชีวิตของชาวไทยท้องถิ่น ดังจะกล่าวรายละเอียดได้ ดังนี้

1. ความเชื่อที่เป็นส่วนหนึ่งของระบบศาสนาใหญ่หรือศาสนาประจำชาติ ดังที่ทราบกันแล้วว่าคนไทยส่วนใหญ่นับถือพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ จึงมีส่วนสำคัญในการกำหนด

ความเชื่ออันเนื่องมาจากศาสนา ย่อมส่งผลไปถึงเป็นตัวกำหนดวิถีชีวิตและพิธีกรรมต่าง ๆ ของคน ในสังคมประเพณีงานศพ เป็นพิธีกรรมหนึ่งที่มีความเชื่อทางศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้อง ความเชื่อที่เป็นส่วนหนึ่งของระบบศาสนาใหญ่หรือศาสนาประจำชาติที่ปรากฏในการประกอบพิธีกรรม ประเพณีงานศพของชาวไทยท้องถิ่น มีดังนี้

1.1 ความเชื่อเกี่ยวกับศาสนาพิธีในการประกอบพิธีกรรม ประเพณีงานศพ การจัดงานศพ ส่วนใหญ่มีพิธีกรรมทางศาสนา

1.2 ความเชื่อในพระรัตนตรัย หมายถึง ความเชื่อในพระพุทธพระธรรมและพระสังฆ์

1.3 ความเชื่อกฎแห่งกรรม หมายถึง ความเชื่อในการกระทำและผลการกระทำ

กล่าวคือ การกระทำที่ประกอบด้วย เจตนาทั้งที่ทำได้ พุคดี คิดดี ก็ตามหรือไม่ดี พุคไม่ดี คิดไม่ดี ก็ตาม

1.4 ความเชื่อเกี่ยวกับผีหรือวิญญาณ มีความเชื่อว่า ชีวิตของคนเราประกอบด้วย 2 ส่วน รูปร่างและจิตใจ เมื่อตายไปรูปร่างย่อมเสื่อมสลายเหลือแต่เพียงจิตใจ ซึ่งอยู่ในรูปของวิญญาณ ที่ออกจากร่างและวิญญาณก็คือ ดวงจิตของผู้ตายผู้มีชีวิตอยู่ไม่สามารถที่จะสัมผัสได้ แต่วิญญาณนั้นมีความต้องการความรู้สึกเหมือนมนุษย์ พยายามติดต่อกับมนุษย์โดยการปรากฏตัวเข้าฝันหรือคำแดงให้เห็นเป็นสิ่งที่ต่าง ๆ ความรู้สึกชาวบ้าน จึงเชื่อว่าวิญญาณก็คือ ผีนั่นเองวิญญาณหรือผีนั้น อาจจะทำให้เกิดสิ่งที่เป็นมงคลหรืออัปมงคลก็ได้

1.5 ความเชื่อเกี่ยวกับชาติ-ภพ ชาวไทยท้องถิ่นมีความเชื่อเกี่ยวกับกฎแห่งกรรมคือ กรรมดีและกรรมชั่ว ถ้าหากกระทำกรรมดีก็ไปเกิดในสุขคติภูมิ ทำกรรมชั่วไปเกิดในทุคติภูมิ ซึ่งขึ้นอยู่กับอดีตกรรมของผู้ตาย

2. ความเชื่อพื้นบ้านเป็นความเชื่อที่มีได้เป็นส่วนหนึ่งของศาสนาใหญ่หรือศาสนาประจำชาติดังกล่าวมาแล้วเป็นความเชื่อมีได้แง่ระบบเหตุผลเป็นพื้นฐาน เป็นความเชื่อที่สืบต่อกันมาเป็นประเพณีที่ปรากฏในการประกอบพิธีกรรม ประเพณีงานศพของชาวไทยท้องถิ่นของแต่ละที่

พิธีทำศพตามหลักศาสนาพิธี

เหตุผลที่จะต้องทำศพ

ถ้าจะย่อข้อใหญ่ใจความในเรื่องทำศพ แบ่งได้เป็น 3 ประการ (เสฐียรโกเศศ, 2553, หน้า 125-126)

1. ทำพิธีเช่นไหว้อุทิศให้แก่ผู้ตาย โดยเข้าใจว่าผีร้ายมีลักษณะความเป็นอยู่คล้ายคลึงกับคนเป็นต่างแต่อยู่กันคนละโลกเท่านั้น

2. ทำพิธีปัดรังควานป้องกันผีร้ายมารบกวนพิธีที่ทำ 2 ประการนี้ ป่าเถื่อนมักจะทำรวม ๆ กันไปในตัว เช่น ชาวพื้นเมืองในประเทศบริติช คอลอมเบียจะเอาอาหารไปวางไว้ที่หลุมศพบอกว่า

เพื่อไม่ให้ฝึกลับมาหาอาหารกินที่บ้าน เพราะจะมาให้คนในบ้านเจ็บป่วย ชาวอินเดียแดงพวกหนึ่งถือว่าถ้าผู้ตายเป็นเด็กยังกินนมอยู่ต้องจัดหาผ้าสองผืนหยคนน้ำนมแม่ของเด็กให้ชุ่มเอาไว้ในมือศพเด็กเพื่อผีเด็กจะได้ไม่มาหลอกหลอนแม่ พวกนิโกรกลางพวกในทวีปแอฟริกา ฆ่าสัตว์ทิ้งไว้ที่หลุมฝังศพเพื่อให้ผีกินจะได้ไม่กลับมาบรบกวนที่บ้าน ชาวบาตักในเกาะสุมาตราเมื่อเอาอาหารไปเช่นที่หลุมศพจะต้องขอร้องผู้ตายให้อยู่นิ่ง ๆ อย่าได้คิดมาคบหาสมาคมกับคนเป็นอีกเลย แล้วจบลงด้วยถ้อยคำว่า นี่แน่หมากพลู บุหรี่ ถึงหน้าข้าวจะเอาข้าวมาให้ทุกปี ลางพวกผู้เป็นบุตรจะกล่าวแก่ผีบิดาว่าลูกไม่ลืมอาหารของพ่อหรือก็คือ ข้าวปลา จัดหามาพร้อมอยู่ที่นี้แล้วทุกอย่างขออย่ามารบกวนลูก ๆ เลย

3. ทำพิธีทางลัทธิศาสนาด้วยความเคารพอาลัยระลึกถึงผู้ตายต้องการให้ผู้ตายได้รับประโยชน์แห่งความสุขในโลกใหม่ให้มากที่สุด อันทางลัทธิศาสนาจะพึงให้ได้เป็นการระลึกถึงคุณด้วยกตัญญูทเวทิต

จุดมุ่งหมายของพิธีกรรมเกี่ยวกับการตายในสังคมไทย

พระมหาสมเด็ยรต์ สดเกล้า (2545, หน้า 51) อธิบายความสำคัญของพิธีกรรมเป็นข้อกำหนดให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในสิ่งนั้น ๆ สามารถร่วมมือกันประกอบกิจนั้นให้บรรลุวัตถุประสงค์และเกิดเป็นความมีระเบียบเรียบร้อยในสังคมตลอดจนเกิดความสามัคคีในหมู่คณะปฏิบัติสืบต่อเนื่องกันไป ซึ่งเรียกกันว่าเป็นประเพณีพิธีกรรมอาจมีหลายอย่างแต่ก็มีความสำคัญแตกต่างกันไป ในที่นี้จะกล่าวถึงจุดมุ่งหมายของพิธีกรรมเกี่ยวกับการตายในสังคมไทยที่มีความสำคัญอยู่หลายประการ ดังนี้

1. เพื่อระลึกถึงผู้ตายสังคมไทยเป็นสังคมที่มีความอบอุ่นเมื่อมีผู้ในครอบครัวเสียชีวิตลงก็จะทำให้รู้สึกเหมือนขาดหายสิ่งใดสิ่งหนึ่งไปผู้มีชีวิตอยู่จึงจัดพิธีกรรมเกี่ยวกับการตายตามประเพณีชาวไทยพุทธเป็นการระลึกถึงผู้มีชีวิตไป

2. ให้โอกาสคนได้ขอขมาอิกรรม ชาวไทยพุทธมีความเชื่อว่ามีชีวิตอยู่อาจทำสิ่งไม่ดีต่อกันไว้ เมื่อเสียชีวิตลงผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่จะได้มีโอกาสมาเคารพและถือโอกาสสุดท้ายในการประกอบพิธีกรรมนั้นขอโทษกรรมต่อกัน

3. เป็นการแสดงออก ซึ่งความกตัญญูประการนี้ชาวไทยพุทธถือว่าสำคัญมากหากได้รับการอุปถัมภ์เลี้ยงดู เกื้อกูลกันมา ถ้าผู้ใดเสียชีวิตลงผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่ก็ต้องประกอบพิธีกรรมเกี่ยวกับการตายให้เหมาะสมเพื่อเป็นการแสดงออกถึงความกตัญญูรู้คุณ

ความสำคัญของพิธีกรรมงานศพ ไว้ดังนี้

สุเมธ เมธาวิทยกุล (2532, หน้า 161-162) ได้กล่าวถึง ความสำคัญของพิธีกรรมงานศพ ไว้ดังนี้

1. ทำให้คนเป็นได้ เห็นได้ รู้พิธีศพ ได้รับความรู้เข้าใจปรัชญาชีวิตตามหลักพุทธศาสนา มากมายที่แฝงความหมายอยู่ในพิธีกรรมบางตอน
2. ทำให้ความสัมพันธ์ทางสังคมของคนในชุมชนแน่นแฟ้นมั่นคงยิ่งขึ้น เพราะต่างก็ได้ คบหาสมาคมกันช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เนื่องจากญาติมิตรที่มาร่วมงานศพทำให้เจ้าภาพอบอุ่นใจ ไม่ว่ากันว่าแห้วเดียวตายรู้สึกสำนึกบุญคุณที่ญาติมิตรให้กำลังใจยามทุกข์และเมื่อถึงคราวที่คนอื่น ประสบเหตุการณ์เช่นนี้เข้าบ้างเจ้าภาพก็ต้องสนองแทนความไมตรีจิตในทำนองเดียวกัน
3. ในด้านจิตใจพิธีปลงศพเป็นการสนองความปรารถนาของมนุษย์ตามความเชื่อตามหลัก คำสอนในศาสนาเช่นกฎแห่งกรรมคนที่ทำดีก่อนตายและตายแล้วก็มีพิธีบำเพ็ญกุศลหน้าศพเป็นต้น
4. พิธีปลงศพเป็นการกระทำที่ทำให้ญาติมิตรของผู้ตายคลายความ โศกเศร้า ความไม่สบายใจเพราะได้แสดงความรัก ความอาลัยและความกตัญญูรู้คุณที่ตนมีต่อผู้ตาย ซึ่งเป็นวิธีเดียวเท่านั้นที่สามารถกระทำได้แม้กระทำดี ยิ่งกว่านี้ก็ไม่มีความประโยชน์อันใดแก่ผู้ตาย จึงเป็นวิธีที่ดีญาติมิตรพึงกระทำแก่ผู้ตายทำให้บรรเทาความทุกข์ลงได้บ้าง

ประเพณีการจัดงานศพ

1. การจัดการศพ

เสฐียร โกเศศ (2505, หน้า 41-42) ได้สรุปว่า เมื่อมีผู้ตายลง ญาติพี่น้องจะจัดการศพ ให้เรียบร้อย จนกระทั่งนำศพขึ้นตั้งบำเพ็ญกุศล ขั้นตอนนี้เป็นเรื่องของฝ่ายฆราวาสที่ต้องกระทำ ทั้งหมดไม่มีพิธีสงฆ์เกี่ยวข้องกับพิธีศพตามหลักศาสนพิธี จึงมิได้กล่าวไว้ แต่ในที่นี้จะขอมีส่วนนี้ มากกล่าวด้วยเพราะเป็นส่วนที่ชาวไทยปฏิบัติกันจนถือว่าเป็นส่วนสำคัญรายละเอียดใน แต่ละขั้นตอนจะแตกต่างกันไปตามท้องถิ่นพอจะรวบรวมจากที่คนส่วนใหญ่ถือปฏิบัติกันอยู่ แบ่งออกเป็นขั้นตอนใหญ่ ๆ คือ

- 1.1 การอาบน้ำศพ
- 1.2 การหวีผมศพ
- 1.3 การนุ่งห่มผ้าให้ศพ
- 1.4 การรดน้ำศพ
- 1.5 การบรรจุของใส่ปากศพ
- 1.6 การตราสังศพ
- 1.7 การใส่เครื่องสักกระใส่มือศพ
- 1.8 การปิดหน้าศพ
- 1.9 การห่อศพ
- 1.10 การเบิกลอง

2. การตั้งศพ

พระอริการบุญจันทร์ อันไฮ (2553, หน้า 34) กล่าวไว้ การตั้งศพบำเพ็ญกุศลเริ่มจากบรรจุศพลงในโลงเรียบร้อยแล้ว การหันหัวโลงศพไปทางทิศตะวันตก ขณะตั้งศพขณะบรรจุศพ ขณะฝังหรือขณะเผานิยมหันหัวไปทางทิศตะวันตก การปฏิบัติเช่นนี้มีมาแต่โบราณกาลมีเค้าเรื่องมาจากเทพนิยายโบราณของศาสนาพราหมณ์เรื่องหนึ่งว่า ในเทวโลกพระอิศวรจะทำพิธีตัดลูกพระโอรส คือ พระพินณเศศรี (พระจินตจินาย) เชิญพระอังคารมาร่วมพิธีพระอังคารโกรธมากจึงมาตัดเศียรกุมารน้อยเศศรีไปทิ้งน้ำเสีย พระอิศวรจึงใช้พระวิษณุกรรม (พระเพชรณูกรรม) ไปหาศิระมะมนุษย์หรือสัตว์ที่นอนหันหัวไปทางทิศตะวันตกมาเพื่อจะต่อให้พระโอรสฟื้นคืนชีพ พระวิษณุกรรมไปได้หัวช้างที่นอนหันหัวไปทางทิศตะวันตกมาต่อให้จึงฟื้นคืนชีพมาเป็นเด็กที่มีศิระมะเป็นช้างคนโบราณจึงถือว่าสัตว์หรือคนที่นอนหันหัวไปทางทิศตะวันตก เป็นผู้ควรชะตาขาดถึงที่ตาย ด้วยเหตุนี้โบราณจึงห้ามคนเป็นนอนหันศีรษะไปทางตะวันตกถือเป็นกลางไม่ดี เพราะเป็นการหันศีรษะไปทางเดียวกันคนตาย (ศพ)

ตามไฟหน้าศพ

ผู้ใหญ่มักท่านว่าเป็นการจุดไฟไว้แทนไฟธาตุของผู้ตายหรือสมัยก่อนไฟฟ้ายังไม่มีเกรงคนไม่เห็นศพที่ตั้งไว้จะเปลวเดินข้าม เดินสะดุดชนศพ ชนโลงแล้วจะตกใจเอง จึงจุดตะเกียงเล็ก ๆ หรือจุดธูปดอกใหญ่ ๆ ไว้เป็นเองหมายว่า ตั้งศพไว้ตรงนี้ นอกจากนี้ลักษณะ สกุนะสิงห์ (2556) ยังอธิบายว่า การตายไปหน้าศพไทยคงเอาความเชื่อจากชาวจีนที่จะต้องจุดตะเกียงหรือธูปดอกใหญ่ไว้ปลายเท้าศพ โดยไม่ให้ดับเลยถ้าธูปจะดับก็ต่อดอกใหญ่ได้ เขาเชื่อกันว่าจุดไว้เทพจะได้มารับลูกทาง บ้างก็ว่าคนตายจะได้เห็นทางไปสวรรค์ สรุปความเชื่อก็คือ คนตายจะได้ไปสวรรค์โดยใช้ตะเกียงหรือธูปนำทาง (ลักษณะ สกุนะสิงห์, 2556, หน้า 167-170)

เช่นศพ

นับตั้งแต่วันตายเรื่อยมาเป็นเวลา 3 วัน จะต้องจัดอาหารและน้ำดื่มมาตั้งไว้ข้างศพทุกวัน ทุกมื้อเวลานำอาหารมาเช่นศพ ต้องจุดธูป 1 ดอกและต้องเคาะโลง 3 ครั้ง ขณะที่เคาะแต่ละครั้งก็เอ่ยเรียกผู้ตายให้มารับประทานอาหาร อย่างที่เคยเรียกเมื่อครั้งยังมีชีวิตอยู่ตั้งไว้ราว 1 ชั่วโมง จึงยกตำรับอาหารคืนไปได้

3. พระสวดพระอภิธรรม

ระหว่างที่ตั้งศพไม่ว่าจะเป็นที่บ้านหรือที่วัดก็ตามจะต้องนิมนต์พระสงฆ์ จำนวน 4 รูป มาสวดพระอภิธรรมหน้าศพ จุดมุ่งหมายให้คนเป็นฟัง เพื่อพิจารณาในมรณสติกรรมฐานว่า เกิดมาสังขารร่างกายย่อมมีความตายเป็นที่สุด ฉะนั้นควรสร้างสมทำความดีไว้ เมื่อยังมีชีวิตอยู่และในเวลาเดียวกันจะได้อุทิศกุศลกรรมที่ตนได้ทำไว้ให้แก่ผู้ตายด้วย ถือว่าเป็นการบำเพ็ญกุศลให้แก่ผู้ตาย

นั่นเอง (ลักษณะ ศกฺษะสังหฺ, 2556, หน้า 170)

4. การเคลื่อนศพไปยังฌาปนสถาน

หลังจากตั้งศพบำเพ็ญกุศลตามสมควรแล้วจะเข้าสู่ขั้นตอนของการปลงศพหรือการฌาปนกิจศพ แต่ก่อนจะมีการฌาปนกิจศพต้องมีการเคลื่อนย้ายศพจากที่ตั้งศพไปยังที่ตั้งศพยังฌาปนสถาน

ถ้าที่ตั้งศพจะเป็นที่บ้านจึงต้องเชิญศพออกจากบ้าน โดยไม่มีการจัดขบวนตามและไม่มีพระภิกษุนำนอกจากนี้แปลกสนธิกรณฺ์ (แปลก สนธิกรณฺ์, 2504 อ้างถึงใน ลักษณะ ศกฺษะสังหฺ, 2556, หน้า 186-189) อธิบายถึง การเคลื่อนศพออกจากบ้านนั้นมีข้อห้าม ข้อควรปฏิบัติสรุปไว้ ดังต่อไปนี้

4.1 ห้ามย้ายศพในสมัยก่อนถือกันว่าเมื่อผู้ตายตาย ณ หอ้งใดก็จะจัดการอาบน้ำศพ แต่งตัวศพ เชิญเขจรคนน้ำศพ บรรจุศพ เข้าโลง เลี้ยงพระ และตั้งศพบำเพ็ญกุศล ณ หอ้งนั้นตลอดไป ไม่ย้ายศพจากหอ้งที่ตายไปไว้หอ้งอื่น

4.2 ชักฟากออกจากเรือน 3 ซี่ตีหม้อดินที่บรรจุน้ำเต็ม 3 ใบให้แตก เมื่อเชิญศพออกจากบ้าน จำเป็นต้องชักฟากออกจากเรือน 3 ซี่ตีหม้อดินที่บรรจุน้ำเต็ม 3 ใบให้แตก ความหมายถึง ภพทั้งสาม คือ กามภพ รูปภพ อรูปภพ และว่าคนที่ตายไปย่อมจะเกิดใหม่ใน 3 ภพใดภพหนึ่ง ส่วนหม้อน้ำ 3 ใบนั้น ได้แก่ วยทั้งสาม คือ ปฐมวย มัชฌิมวย และปัจฉิมวย เหตุด้วยคนก็ดีหรือสัตว์ก็ดี เกิดมาจะต้องแตกดับในวัยใดวัยในวัยหนึ่ง

4.3 ทำประตูปากันผี ก่อนจะนำศพออกจากบ้าน ต้องทำประตูป่า เพื่อผีจะได้กลับบ้าน ไม่ถูก โดยนำกองไม้สองกิ่งมาปักไว้บนประตูที่จะนำศพออก ผูกสายถึงให้จรดกันเป็นประตูโค้ง

4.4 ซิดทางที่ศพไป เมื่อเคลื่อนศพออกจากบ้านเขาจะใช้ไม้ปลายแหลมซิดไว้ที่พื้นถนนเป็นเครื่องหมายเพื่อให้คนที่จะตามไปทีหลังหาทางตามศพได้ถูก

4.5 ชักข้าวสารขณะเคลื่อนศพออกจากบ้าน ต้องชักข้าวสารพร้อมพูดว่า คัจจะ อมฺมฺหิพุทฺธะปัตต แปลว่า จงไปทางโพ้นเถิดพระพุทธเจ้าปัดแล้ว นัยว่า เพื่อให้ผู้ตายไปสุดไปเกิด ไม่มารบกวนคนที่บ้าน

4.6 โปรยข้าวตอกระหว่างทางที่ห้ามศพไปยังวัด ต้องโปรยข้าวตอกว่าทำเหมือนเทวดาโปรยตอกไม้ต้อนรับวิญญาณผู้ตาย

4.7 ห้ามหามศพข้ามนาข้ามสวน เจ้าของนาหรือเจ้าของสวนห้ามศพผ่าน เพราะถือว่าอัปมงคล

5. พิธีเผาศพ

กอบกุล อุทัยรัตน์ (2528, หน้า 98) กล่าวว่า งานเผาศพจะทำวันเดียวหรือสองวันก็ได้ถ้าทำวันเดียวก็จะมีพิธีตั้งศพทำบุญเลี้ยงพระเช้าหรือเพล เทศน์เสร็จพิธีก็ถึงการเผา ถ้าทำกันสองวันเย็นวันแรกตั้งศพแล้วสวดพระอภิธรรมกลางคืน รุ่งเช้าถวายภัตตาหาร เพลเทศน์แล้วเผาในการนี้เจ้าภาพจะบอกแขกที่สนิทกับผู้ตายมาร่วมงานด้วย

นอกจากนี้ลักษณะ ศกุนะสิงห์ (2556, หน้า 180-183) ก็อธิบายเรื่อง พิธีเผาศพไว้ว่า หลังจากเชิญศพขึ้นตั้งบนเชิงตะกอนหรือเมรุแล้วเจ้าภาพต้องนำเบี้ยที่ชิงตะกอนให้แขกกลีตากลลา เป็นจำนวน 33 เบี้ย เดียวนี้ไม่ใช่เบี้ยกันแล้วก็ต้องใช้เงินเหรียญสตางค์แทนเบี้ยและจำนวนเงินเหรียญที่ทิ้งนั้นก็ยังคงเป็นจำนวนที่เท่าเดิม ประเพณีการทิ้งเบี้ยที่ชิงตะกอนนี้เพราะเชื่อกันว่าเป็นการซื้อที่จากเจ้าป่าช้าให้ผู้ตายอยู่

6. การเก็บอัฐิ

จันทร์ ไพจิตร (2493, หน้า 277) กล่าวว่า หลังจากวันเผาเช้าวันรุ่งขึ้นเป็นวันเก็บอัฐิผู้ตายเจ้าภาพจัดเครื่องถวายพระคือ ทำเป็นสาแหรกหาบข้างหนึ่งมี หม้อข้าว เเชิงกราน พริก หอม กระเทียม กะปิ กุ้งแห้ง เป็นต้น ส่วนในสาแหรกอีกข้างหนึ่งจัดสำหรับคาวหวานให้จัดเหมือนกัน ดังนี้ ทั้ง 3 หาบ บุตรหลานหรือญาติ 3 คน หาบกันไปคนละหาบ เดินเวียนกองฟอน 3 รอบในเวลาเดินก็กูกันเป็นระยะอย่างนี้คือ การเดินสามหาบ ครั้นครบ 3 รอบแล้วนำของนั้นไปถวายพระภิกษุสงฆ์ จุดมุงหมายทางพิธีกรรมก็เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้วิญญาณผู้ตายก่อนจะเก็บอัฐิ การที่คนหาบเดินรอบกองฟอน 3 รอบ ก็เหมือนชีวิตของคนเราที่ต้องตาย เกิด ครั่งแล้วครั่งเล่า เวียนว้ายไปในภพทั้งสามเมื่อสิ้นชีวิตไปแล้วก็เรียกให้คืนมาก็ไม่มีวันที่จะกลับฟื้นคือมาได้อีก

เอกสารเกี่ยวกับคนไทยเชื้อสายจีน

1. สาเหตุที่คนจีนอพยพเข้ามาในไทย

ลิขิต ชีรเวทิน (2521, หน้า 24) ได้ระบุถึงสาเหตุที่ชาวจีนอพยพย้ายถิ่นฐานมาอาศัยอยู่ในประเทศไทยไว้ดังต่อไปนี้

1.1 ประเทศไทยมีพื้นที่กว้างและอุดมสมบูรณ์ แต่มีประชากรน้อยจึงเหลือพื้นที่ในการเพาะปลูกอีกมาก ผู้ที่ไร้แต่เพียงแรงงานเพาะปลูกสามารถตั้งตัวได้อย่างง่ายดาย ตรงกันข้ามกับสภาพของมณฑลภาคใต้ที่เป็นชาวจีนอพยพเข้ามาของจีนราวอย่างฟ้ากับดิน

1.2 ประเทศไทยไม่ค่อยมีปรากฏการณ์ภัยธรรมชาติร้ายแรง และมีแต่ความสงบร่มเย็นผิดกับประเทศอื่น ๆ ซึ่งเต็มไปด้วยภัยธรรมชาติและความสะดวกอื่นวุ่นวายต่าง ๆ

1.3 ประเทศไทยมีทรัพยากรต่าง ๆ พร้อมทั้งประชาชนสามารถดำรงชีพอย่างง่ายดาย

ไม่มีปัญหาด้านการครองชีพ

1.4 ประเทศไทยได้ให้ชาวจีนเข้าเมืองได้โดยสะดวกกว่าประเทศเพื่อบ้านอื่น ทั้งนี้ เพราะคนไทยมีนิสัยโอบอ้อมอารีไม่รังเกียจเด็ดขันธ์คนต่างชาติ ต่างภาษา ไม่เบียดเบียนหรือ จำกัดสิทธิ์ผู้นับถือศาสนาอื่นแต่ประการใด

2. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยของชาวจีน

ภารดี มหาพันธ์ และนันท์ชญา มหาพันธ์ (2553, หน้า 25-28) ได้อธิบายปัจจัยที่มีต่อการอพยพเข้ามาในประเทศไทยของชาวจีน แยกเป็นหลักไว้สองด้าน ด้านหนึ่ง ปัจจัยทางด้านประเทศจีน ด้านที่สอง ปัจจัยทางด้านประเทศไทย ปัจจัยทางด้านประเทศจีน โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.1 ปัจจัยทางด้านประเทศจีน ได้แก่

2.1.1 การขยายตัวของราชวงศ์ถัง (唐朝) ราชวงศ์ถังขยายอำนาจการปกครองลงสู่ดินแดนทางภาคใต้ของประเทศจีน การขยายตัวดังกล่าวนอกจากจะนำความเจริญ และพัฒนาการทางด้านต่าง ๆ มาสู่ภาคใต้ของจีนแล้ว ยังทำให้เกิดการขยายตัวทางการค้า กับต่างประเทศทางทะเลอย่างกว้างขวาง จนกระทั่งการค้าทางทะเลกับต่างประเทศกลายเป็น รายได้สำคัญในการดำเนินชีวิตของชาวจีนทางชายฝั่งทะเลตะวันออกเฉียงใต้

2.1.2 พัฒนาการทางด้านพาณิชย์นาวีจีน นับแต่ปลายสมัยราชวงศ์ซ่ง (宋朝) เป็นต้นมา จีนได้พัฒนาเทคโนโลยีในการต่อเรือสำเภานสามารถต่อเรือสำเภามีสมรรถนะสูงขึ้น ใช้ และพัฒนาความรู้ทางการเดินเรือให้ดีขึ้น โดยลำดับ จนถึงสมัยราชวงศ์ถัง

2.1.3 นโยบายของราชวงศ์หยวน (พ.ศ. 1803-1913) (元朝) ราชวงศ์หยวนมีนโยบายผลักดันให้มีการต่อเรือสำเภานขนาดใหญ่ และพัฒนาการเดินเรืออย่างมาก จนประเทศจีนได้ชื่อว่าเป็นเจ้าทะเล พ่อค้าจีนเดินทางไปค้าขายทั่วเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เอเชียใต้ เอเชียตะวันตก บ้างก็อพยพไปตั้งถิ่นฐานทำมาหากินในดินแดนโพ้นทะเล โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

2.1.4 อิทธิพลของนักสำรวจทางทะเลของจีนในช่วงกลางของพุทธศตวรรษที่ 20 (พ.ศ. 1948 และ 1976) ราชวงศ์หมิง (明朝) ได้ส่งคณะนำสำรวจออกไปสำรวจเส้นทางเดินเรือ ซึ่งได้แวะมาเยือนอยุธยา และเมืองอื่น ๆ ในราชอาณาจักรไทย ได้นำความประทับใจในเสรีภาพของสตรีไทย ความมีน้ำใจไมตรีและวัฒนธรรมการต้อนรับผู้มาเยือนของคนไทย ไปเผยแพร่แก่ชาวจีน ซึ่งเป็นแรงกระตุ้นอย่างสำคัญที่ทำให้เกิดการขยายตัวทางการค้าและการอพยพออกไปยังประเทศอื่นทางตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะประเทศไทย มีการอพยพเข้ามาในประเทศไทยเป็นจำนวนมาก

2.2 ปัจจัยทางด้านในประเทศไทย ได้แก่

2.2.1 ความอุดมสมบูรณ์ของประเทศไทย ซึ่งอุดมสมบูรณ์ไปด้วยป่า เครื่องเทศ เครื่องหอม และแร่ธาตุ ซึ่งเป็นที่ต้องการของพ่อค้าจีน

2.2.2 ความสอดคล้องระหว่างที่ตั้งของประเทศไทยกับสมรรถนะของเรือสำเภาก่อนในสมัยนั้น คือ ประเทศไทยตั้งอยู่บนเส้นทางการค้าจากจีนไปอินเดีย และเทคโนโลยีการเดินทางเรือสำเภาก่อนในเวลานั้น ยังไม่สามารถเดินทางจากจีนไปอินเดียโดยตรงได้ โดยต้องแวะพักซ่อมบำรุงที่คาบสมุทรส่วนใต้ของประเทศไทย บริเวณที่แวะของเรือจีนจึงเป็นพื้นที่ที่มีการซื้อขายและขนถ่ายสินค้า

2.2.3 เสรีภาพ วิถีชีวิต และวัฒนธรรมไทย เป็นปัจจัยอีกหนึ่งที่สำคัญในการดึงดูดให้คนจีนเข้ามาติดต่อค้าขาย และอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานประกอบสัมมาชีพ

2.2.4 นโยบายของผู้ปกครองไทย ผู้ปกครองของไทยต้องการความชำนาญพิเศษด้านต่าง ๆ ของคนจีน เช่น การทำเครื่องเคลือบดินเผา การต่อเรือสำเภา เป็นต้น ดังนั้นชาวจีนบางคน จึงได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้บริหารระดับสูงในกรมพระคลังสินค้า ผู้จัดการค้าขายทางทะเล จึงไม่ได้มีฐานะเป็นคนต่างด้าวในสายตาของคนไทย

ปัจจัยต่าง ๆ ที่กล่าวมาทั้งปัจจัยจากด้านประเทศจีนและด้านประเทศไทย ล้วนมีส่วนสนับสนุนให้คนจีนเดินทางเข้ามาติดต่อค้าขาย รัฐบาล และตั้งถิ่นฐานประกอบสัมมาอาชีพในประเทศไทยมากขึ้น โดยลำดับ

Skinner (1958, pp. 123-125) ได้สรุปถึง ปัจจัยมูลเหตุที่ชาวจีนอพยพมาสู่เอเชียอาคเนย์ และประเทศไทยไว้ว่า

จีนพวกแรกๆ ที่ไปตั้งหลักแหล่งในประเทศไทยและประเทศอื่นในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ส่วนมากก็เป็นพวกลูกเรือ ซึ่งช่วงแรก ๆ ก็เพียงอาศัยอยู่ชั่วคราว ทั้งนี้อาจจะได้รับหรือไม่ได้รับอนุญาตจากพระเจ้ากรุงจีนหรือ “ฮ่องเต้” ก็ได้ การตั้งหลักแหล่งของจีนพวกนี้ อาจพิจารณาได้ว่ามีวัตถุประสงค์อยู่ 6 ประการ คือ

1. เพื่อจะได้ทำการต่อเรือด้วยราคาถูกลง ๆ โดยอาศัยไม้ที่มีอยู่ในท้องถิ่นนั้น ๆ และเห็นว่าการค้าขายได้เปรียบ มีกำไร

2. ความยุ่งยากบีบคั้นทางการเมืองของจีนตอนใต้ ซึ่งทำให้ชาวจีนแถบนี้อพยพไปทำมาหากินยังต่างประเทศ เช่น พวกนิคมกษัตริย์ราชวงศ์หมิง ซึ่งลี้ภัยไปแล้ว ก็ไม่สามารถที่จะอยู่ได้อำนาจกษัตริย์ราชวงศ์แมนจูผู้พิชิตได้ และต่อมาพวกบฏได้เฟื่อง ซึ่งต้องเผชิญกับการลงโทษหนัก จึงต้องหนีไปอยู่ต่างประเทศ หรือไม่ก็เป็นพวกโจร และต่อมาในระยะปลายสมัยที่จีนมี

พระมหากษัตริย์ปกครองนั้น พวกนักปฏิวัตินิยมภายใต้การนำของดร.ซุนยัตเซ็น ซึ่งทำการปฏิวัติครั้งแรกไม่สำเร็จ ต้องเผชิญกับชะตากรรมที่ต้องถูกผลักดันให้ออกไปทำมาหากินยังต่างประเทศ

3. ชาวจีนตอนใต้ นั้น ชาวจีนได้อยู่กันอย่างหนาแน่นทุกที่ การทำมาหากินจึงไม่สะดวก และมีโจรผู้ร้ายชุกชุม จึงเป็นเหตุที่ผลักดันให้ชาวจีนออกไปทำมาหากินยังต่างประเทศและ ประเทศไทยเป็นดินแดนอุดมสมบูรณ์แห่งหนึ่ง ที่ดึงดูดชาวจีนให้เข้ามาตั้งถิ่นฐานทำมาหากินมากขึ้น

4. ชาวจีนตอนใต้โดยเฉพาะพวกแต้จิ๋ว นิยมที่จะอพยพออกไปเสี่ยงโชคนอกประเทศ และเมื่อประสบความสำเร็จแล้ว ก็มักส่งเงินมาจุนเจือครอบครัวของตนรวมทั้งงานสาธารณะ คนหนุ่ม ๆ ผู้ต้องการที่จะออกไปเสี่ยงโชคนอกประเทศ เมื่อมีโอกาส จะรวบรวมเงินแม้เพียงเล็กน้อย ซึ่งพอสำหรับค่าเดินทางก็จะออกเดินทางไปในเรือ ส่วนข้าวของที่มีติดตัวไป ก็เป็นเพียงของที่ เป็นเพียงห่อเดียวอย่างที่เรียกว่า “เสื้อผืนหมอนใบ” เท่านั้น

5. สมัยปฏิรูปการปกครองของไทยนั้น ไทยเรากำลังพัฒนาด้านการเกษตรกรรมคมนาคม กำลังก่อสร้าง ตลอดจนบริการอื่น จึงต้องการชาวจีนมาทำงานในสวนยาง เหมือนแร่ สร้างทางรถไฟ ก่อสร้างสถานที่ และการแบกหามเป็นจำนวนมาก นอกจากนี้ ชาวจีนยังได้เข้ามาประกอบธุรกิจต่าง ๆ เป็นการรับกับความเจริญอย่างสมัยใหม่ที่กำลังเริ่มเติบโตขึ้น และได้ขยายไปยังศูนย์กลางความเจริญตามท้องถิ่นต่างประเทศอีกด้วย

6. หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 จีนมีสิทธิพิเศษนอกเหนือไปจากชนชาติอื่นในการอพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทย คือ จีนเข้าเมืองไทยได้ปีละหมื่นคน ส่วนต่างด้าวอื่นเข้าเมืองได้เพียงปีละ 200 คนเท่านั้น เหตุการณ์เช่นนี้เป็นอยู่ระหว่างปี พ.ศ. 2490-2491 ซึ่งจะเห็นได้ว่าคนจีนที่เข้าประเทศไทยอย่างถูกต้องตามกฎหมาย และลักลอบเข้ามาในระยะนั้น จำนวนหลายหมื่นคน เพิ่งจะสิ้นสุดเมื่อปี พ.ศ. 2493 หลังจากจีนคอมมิวนิสต์ประสบความสำเร็จบนผืนแผ่นดินใหญ่ทั้งหมด ทำให้รัฐบาลสาธารณรัฐจีน โดยที่ประเทศไทยได้กำหนดจำนวนโควต้าคนเข้าเมืองเฉพาะประเทศที่มีสัมพันธไมตรีปีละสองร้อยคน

ระยะเวลาของชาวจีนเข้ามาประเทศไทย

ระยะเวลาของชาวจีนเข้ามาประเทศไทยเป็น 2 ระยะ คือ

1. ระยะแรก ก่อนสมัยรัตนโกสินทร์

ชาวจีนพวกแรกที่เข้ามาติดต่อกับชาวไทย สมัยสุโขทัยเป็นพวกพ่อค้าชาวจีนที่เดินเรือมาค้าขายในบริเวณอ่าวไทย ปรากฏหลักฐานทางประวัติศาสตร์ว่า พ่อค้าชาวจีนได้เข้ามาตั้งแหล่งการค้า และทำจอเรือหลายแห่งในบริเวณอ่าวไทย ก่อนที่จะเข้ามาตั้งตัวเป็นปักแผ่นที่บริเวณแม่น้ำเจ้าพระยา และคาบสมุทรมาลายูในพุทธศตวรรษที่ 18 (คริสต์ศตวรรษที่ 13) เมื่อปี ค.ศ.1843 เป็นปีสุดท้ายที่พ่อขุนรามคำแหงมหาราช ได้ส่งทูตไปยังเมืองจีนและได้นำเอาช่างทำ

เครื่องปั้นดินเผาชาวจีนลงมาด้วย เมื่อถึงสมัยกรุงศรีอยุธยาปรากฏว่า ในรัชสมัยของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช (พ.ศ. 2199-2231) นั้น มีคนจีนเพียง 3,000 คน ซึ่งคนเหล่านั้นนอกจากจะมาทางเรือแล้ว ยังเดินทางผ่านทางรัฐฉาน (ในพม่า) ทั้งมีคนจีนเดินทางผ่านมณฑลยูนนาน ลำปาง และหลวงพระบาง สำหรับที่เดินทางโดยเรือ นั้น เป็นคนจีนส่วนใหญ่ที่มาจากมณฑลกว่างตุง ฮกเกี้ยน และไหหลำ ซึ่งต่างพูดภาษาจีนแตกต่างกันไป คนจีนในสมัยกรุงศรีอยุธยานั้น มิใช่แต่จะเป็นพ่อค้าวานิชย์เท่านั้น แต่ยังเป็นครู หมอ ช่างฝีมือ ตังละคร คนต้อนหมู คนเลี้ยงหมู ปลูกผัก ในสมัยนั้น ชาวปลาอาหารในประเทศไทยอุดมสมบูรณ์เป็นอย่างยิ่ง ทำให้กิตติศัพท์อุดมสมบูรณ์อันนี้ เลื่องลือแพร่ไปถึงประเทศจีน ในสมัยอยุธยา การค้าระหว่างจีนกับไทยในยุคนี้พวกพ่อค้าจีนมาตั้งถิ่นฐานอยู่ในประเทศไทย เช่น ในภาคใต้ที่เมืองปัตตานี และจังหวัดใกล้เคียง ส่วนที่กรุงศรีอยุธยาแถบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา และตามเมืองชายทะเลนั้น ปรากฏว่าชาวจีนเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่บ้างแล้ว ชาวจีนที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในประเทศไทยนั้น ส่วนมากเป็นพ่อค้าชาวจีนซึ่งมาตั้งแหล่งการค้าเป็นการชั่วคราวแล้วขยายกว้างออกไป เพราะมีผลประโยชน์ทางการค้ามากขึ้น ทั้งยังได้รับความอุปถัมภ์จากพระมหากษัตริย์ไทยและบรรดาขุนนาง ข้าราชการ เป็นต้น ซึ่งต่างมีความต้องการในสินค้าจากประเทศจีน ชาวจีนที่เข้ามาพำนักอาศัยอยู่ในประเทศไทยสมัยอยุธยานั้น ในตอนแรก ๆ ได้ตั้งบ้านเรือนอยู่ที่ซึ่งทางการไทยจัดให้เป็นพิเศษ ภายนอกกำแพงเมือง คูขาวต่างประเทศอื่น ๆ ภายหลังเมื่อได้สตรีไทยเป็นภรรยา จึงได้โยกย้ายไปตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนอยู่ตามที่ต่าง ๆ ทั่วไป แม้ภายในพระนครตอนปลายสมัยกรุงศรีอยุธยา (พ.ศ. 2309) ซึ่งใกล้จะเสียกรุงแก่พม่า นั้น ปรากฏว่ามีชาวจีนในประเทศไทยอยู่ถึง 6,000 คน (ประชุมพงศาวดารฉบับหอสมุดแห่งชาติ เล่ม 9)

2. ระยะที่ 2 สมัยรัตนโกสินทร์

ในระยะต้น ๆ ของกรุงรัตนโกสินทร์นั้นปรากฏว่า มีชาวจีนเข้ามาในประเทศไทยยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในราชการที่ 3 ซึ่งอยู่ในระหว่าง พ.ศ. 2368-2373 ในตอนต้นพุทธศตวรรษที่ 19 ชาวจีนในประเทศไทยส่วนมาก ได้มาตั้งหลักแหล่งอยู่ตามหัวเมืองชายทะเลของอ่าวไทย ตั้งแต่อำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด ไปถึงไทรบุรีในภาคใต้ส่วนในภาคกลางนั้น ชาวจีนได้ตั้งหลักแหล่งอยู่ตามลำน้ำบางประกงจกดปราจีนบุรี รวมทั้งตามลำน้ำเจ้าพระยา ทำเงิน ไปจนถึงปากน้ำโพ และตามลำน้ำแม่กลอง ไปจนถึงกาญจนบุรี เฉพาะในกรุงเทพฯ นั้น เป็นแหล่งใหญ่หรือศูนย์กลางของสังคมชาวจีน และมีจำนวนชาวจีนถึงประมาณครึ่งของพลเมืองทั้งสิ้นในกรุงเทพฯ บางครั้งก็มีจำนวนมากกว่าครึ่งด้วยซ้ำในระยะครึ่งหลังพุทธศตวรรษที่ 19 ปรากฏว่าชาวจีน ได้กระจายตัวออกสู่เมืองต่าง ๆ ในชนบท ในขณะที่เศรษฐกิจได้ขยายตัวไปสู่ชนบท บรรดาเมืองเล็ก ๆ ต่างก็กลายเป็นศูนย์กลางการค้า ซึ่งเป็นที่ดึงดูดใจบรรดาพ่อค้าจากกรุงเทพฯ เป็นอันมาก และเมื่อรัฐบาลได้สร้างรางรถไฟไปยังจังหวัดต่าง ๆ เสร็จเรียบร้อยแล้ว ชาวจีนเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะพวก

แต่จิว และสกุเกี้ยน ก็ได้พากันหลังไหลเข้าไปสู่จังหวัดสุโขทัย อุดรดิตถ์ พิจิตร น่าน แพร่ ลำปาง เชียงใหม่ และโคราช เป็นต้น (พลกุล อังกินันท์, 2514 อ้างถึงใน ถัง ซิน (Tang Xi), 2557, หน้า 14-15)

การตั้งถิ่นฐาน

ชาวจีนที่อพยพเข้ามาติดต่อกับค้าขายในประเทศไทยเป็นเวลานานตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 14 และเมื่อถึงคริสต์ศตวรรษที่ 16 ก็ได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ในอยุธยาและสมรสกับหญิงไทย” (สกินเนอร์, 2548, หน้า 2-3)

สุภางค์ จันทวานิช และคณะ (2534, หน้า 1-2) กล่าวว่า ชาวจีนที่เข้ามาในประเทศไทย ประกอบด้วยชาวจีนจาก 5 กลุ่ม ชาวจีนแต่จิว ชาวจีนไหหลำ จีนกวางตุ้ง จีนแคะ และจีนสกุเกี้ยน ซึ่งเข้ามาพำนักอาศัยในประเทศไทยตั้งแต่สมัยราชวงศ์หยวน (元朝) ของจีนหรือสมัยสุโขทัย ในกลางคริสต์ศตวรรษที่ 13 ดังประกฏว่าได้มีการส่งคณะทูตจากจีนมายังราชสำนักแห่งอาณาจักรสุโขทัยและมีการส่งคณะทูตไทยไปยังปักกิ่งเช่นกัน ในสมัยนี้ชาวจีนที่อพยพเข้ามาในระยะแรก ส่วนใหญ่มาจากทางตอนใต้ของจีน เราอาจจำแนกชาวจีนอพยพจากกลุ่มภาษาและภูมิภาคได้ ดังนี้

กลุ่มจีนแต่จิว มาจากตะวันออกเฉียงเหนือของมณฑลกวางตุ้ง

กลุ่มจีนสกุเกี้ยน มาจากตอนใต้ของมณฑลฝูเจี้ยน

กลุ่มจีนไหหลำ มาจากตะวันออกเฉียงเหนือของเกาะไหหลำ

กลุ่มจีนกวางตุ้ง มาจากตอนกลางของมณฑลกวางตุ้ง

กลุ่มจีนแคะ มาจากตอนเหนือของมณฑลกวางตุ้ง

จากบันทึกทางประวัติศาสตร์ไทยกล่าวว่า ชาวจีนที่เดินทางมาไทยในสมัยอยุธยาส่วนใหญ่เป็นจีนสกุเกี้ยน มักมีอาชีพรับราชการ แต่หลังสมัยอยุธยาแล้วจะมีชาวจีนแต่จิวอพยพเข้ามาเป็นจำนวนมากและ จีนสกุเกี้ยนมีเป็นจำนวนมากแถบภาคใต้ของไทยในจังหวัดภูเก็ต ปัตตานี สงขลา และระนอง สำหรับจีนแต่จิวอาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานคร ฉะเชิงเทรา และชลบุรี เป็นส่วนใหญ่ ชาวจีนแต่จิวอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยเป็นจำนวนมาก ในระยะหลังปี พ.ศ. 2310 (ค.ศ. 1767) เนื่องจากการสนับสนุนและได้รับสิทธิพิเศษบางประการเพราะพระเจ้าตากสินทรงมีพระบิดาเป็นชาวแต่จิว และชาวแต่จิวได้มีบทบาทในการสู้รบเพื่อกอบกู้เอกราช

พวกแต่จิวส่วนใหญ่จะอพยพมาทางเรือ และตั้งถิ่นฐานอยู่ในบริเวณทิศตะวันออกเฉียงใต้ของปะเทศไทย ในอ่าวไทยฝั่งตะวันออก ได้แก่ ตราด จันทบุรี บางปลาสร้อย (ชลบุรี) แปรฉวี (ฉะเชิงเทรา) และในกรุงเทพฯ ต่อมาภายหลังในคริสต์ศตวรรษที่ 19 พวกแต่จิวจึงขยับขยายออกไปตั้งถิ่นฐานในหมื่นนอกเขตดังกล่าว ได้แก่ อุดรดิตถ์ นครสวรรค์ ตลอดจน พิจิตร พิษณุโลก

สวรรคโลก เด่นชัย เมื่อมีการสร้างรถไฟไปถึงแก่งคอยและขึ้นไปทางเหนือใน ปี พ.ศ. 2451 (ค.ศ. 1908)

ตารางที่ 2-1 จำนวนชาวจีนในกรุงเทพ ร.ศ. 128 (ค.ศ. 1909) (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, ร.5 น. 30/9 ยอดสาม โนครีว มณฑลกรุงเทพฯ ศก. 128)

กลุ่มภาษาพูด	จำนวน		รวม
	ชาย	หญิง	
แต้จิ๋ว*	78.091	8.207	86.298
ฮกเจี้ยน	19.823	2.367	22.190
กวางตุ้ง	25.978	4.151	30.129
ไหหลำ	12.165	903	13.068
แคะ	9.411	1.409	10.820

ตามหลักฐานที่มีอยู่เริ่มปรากฏอย่างเด่นชัดในสมัยอยุธยา ในสมัยนี้มีชาวจีนตั้งบ้านเรือนอยู่ทั่วไปทั้งในและนอกกำแพงเมืองกรุงศรีอยุธยา แต่บริเวณที่อยู่กันมากคือ แถวป้อมเพชรและแถววัดพนัญเชิง นอกจากนี้ที่กรุงศรีอยุธยาแล้วชาวจีนยังไปตั้งหลักแหล่งอยู่ทางหัวเมืองชายทะเลตะวันออกแถบบางปลาสร้อย (ชลบุรี) จันทบุรี และอาศัยอยู่ทางใต้ที่สงขลาและปัตตานี ประมาณกันว่าในพุทธศตวรรษที่ 23 มีชาวจีนในประเทศไทย 10,000 คน ตั้งหลักแหล่งอยู่ที่กรุงศรีอยุธยาประมาณ 3,000-4,000 คน ชาวจีนเหล่านี้ประกอบอาชีพเป็นพ่อค้า บ้างก็เข้ารับราชการเป็นขุนนางไทย ส่วนใหญ่ทำงานในกรมท่าซ้ายและมีส่วนช่วยดำเนินกิจการค้าเรือสำเภาให้แก่ รัฐบาลไทย บางคนเป็นช่างฝีมือ เป็นแพทย์ หรือนักแสดง และที่ประกอบอาชีพในทางเกษตรก็มี เช่น ทำสวน ปลูกผัก เลี้ยงหมู เป็นต้น

ในสมัยธนบุรี ชาวจีนยังคงมีบทบาทสำคัญต่อมาทางด้านเศรษฐกิจ และเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่กันมากที่บริเวณลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา

เมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชโลกมหาราช ทรงปราบดาภิเษกขึ้นครองราชย์ใน พ.ศ. 2325 (พ.ศ. 1782) แล้ว ได้ทรงย้ายราชธานีจากกรุงธนบุรีซึ่งอยู่ทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยามาตั้งที่กรุงเทพ ซึ่งอยู่ฝั่งตรงข้าม ปรากฏว่าบริเวณที่ตั้งเมืองหลวงใหม่เป็นเขตที่ม่าวจีนอยู่กันหนาแน่น และเป็นศูนย์กลางการค้าที่สำคัญ แม้กระทั่งพระบรม

มหाराชวังใหม่ก็ตั้งอยู่ในย่านคนจีนเดิมเมื่อครั้งจะสร้างพระบรมมหาราชวัง รัชกาลที่ 1 โปรดเกล้า ฯ ให้ชาวจีนเหล่านั้นย้ายไปตั้งบ้านเรือนอยู่ ณ ที่สวน ตั้งแต่คลองวัดสามปลื้ม ไปจนถึงคลองวัดสามเพ็ง (เจ้าพระยาทิพากรวงศ์, 2503, หน้า 12) ซึ่งบริเวณนี้ได้กลายเป็นย่านคนจีนที่สำคัญแห่งหนึ่งมาจนถึงปัจจุบัน

โครงสร้างสังคมชาวจีน

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า ชาวจีนที่อพยพออกจากเมืองจีนนั้น ส่วนมากแล้วมาจากจีนตอนใต้ โดยแบ่งตามบริเวณแหล่งอพยพ และภาษาพูดได้เป็น 5 กลุ่มใหญ่ คือ แต้จิ๋ว ฮกเกี้ยน กวางตุ้ง ไทหล่า และแคะ โครงสร้างทางสังคมของคนจีนในกรุงเทพฯ ฯ นี้ ก็ประกอบด้วยจีนทั้ง 5 กลุ่มนี้ เป็นสำคัญ โดยชุมชนชาวจีนนั้นสามารถแบ่งฐานะในสังคมได้ 3 ระดับใหญ่ ๆ คือ

1. ชาวจีนระดับสูง พวกนี้เป็นพวกที่มีฐานะทางสังคมสูงสุดในหมู่ชาวจีนด้วยกัน เนื่องจากเป็นผู้ที่รับสิทธิพิเศษบางประการในการผูกขาดทางเศรษฐกิจของไทย รองลงมาคือ พวกเจ้าของโรงสี โรงเลื่อย และพวกคอมปะโรร์ ที่เป็นนายหน้าติดต่อการค้ากับเรือสินค้าของชาวตะวันตก บรรดาคนเหล่านี้ เป็นผู้มีอิทธิพลต่อทั้งสังคมจีน และทางการไทยด้วย คนจีนในระดับสูงนี้เป็นผู้ที่ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นขุนนาง เป็นจำนวนมาก บางคนได้รับการแต่งตั้งให้เป็นขุนนางในระดับ พระยา แต่ส่วนใหญ่มักจะยุติที่ระดับ ขุน เป็นที่สุด

2. ชาวจีนระดับกลาง ชาวจีนระดับนี้ได้แก่ พวกพ่อค้าทั่วไปที่ไม่ได้ทำกิจการใหญ่มากนัก นอกจากนี้ยัง ได้แก่ พวกช่างฝีมือ พนักงานฝึกหัดในห้างร้าน ลูกจ้างของเจ้าภีนาถนายอาร ที่ทำหน้าที่เก็บภาษีต่าง ๆ และเสมียนในกิจการห้างร้านชาวตะวันตกเป็นต้น พวกนี้ถึงแม้ว่าจะมีทุนทรัพย์น้อยกว่ากลุ่มแรก แต่ก็ยังพอมีความรู้ความสามารถในกิจการอาชีพเป็นหลักเป็นฐานได้ และเมื่อมีความชำนาญก็อาจเปลี่ยนสถานะจากลูกจ้างมาเป็นเจ้าของกิจการได้ในที่สุด

3. ชาวจีนระดับล่าง คนเหล่านี้เป็นผู้ที่ใช้แรงงานเป็นสำคัญ ไม่ต้องมีความรู้มากเท่าใดนัก ได้แก่ พ่อค้าหาบเร่ นักแสดง คนลากตระ กรรมากรตามโรงเลื่อย โรงสี และอยู่เรือ เป็นต้น

การแบ่งระดับชาวจีนในกรุงเทพฯ ฯ นั้น ได้ยึดถือเกณฑ์ทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญ ถ้าผู้ใดสามารถสร้างตัวจนกระทั่งมีกิจการที่มั่นคงและมั่งคั่งได้เท่าไร ก็เท่ากับเป็นผู้ที่มีฐานะสูงในสังคม การที่ยึดถือเศรษฐกิจเป็นเกณฑ์ ในการวัดฐานะของคนจีนนั้น เป็นเพราะว่า เมื่อครั้งอยู่ในเมืองจีนต่างก็มีฐานะใกล้เคียงกัน คือ พวกที่ยากจน ค่อยการศึกษา ต้องการแสวงหาความรู้เป็นสำคัญ เมื่อเข้ามาอยู่ในกรุงเทพฯ ฯ พวกที่เข้ามาต้องการเข้ามาแสวงหาความรู้และ ผู้ที่บรรลุดังจุดประสงค์ที่ต้องการก็ได้รับยกย่องว่าเป็นผู้ที่มีฐานะสูงในสังคม ฉะนั้นจึงทำให้การเลื่อนชั้นทางสังคมในหมู่ชาวจีนเป็นไปได้ง่าย ไม่ได้เป็นเรื่องที่ลำบาก และเคร่งครัดตายตัวเท่ากับชาวไทย เพราะไม่มีหลักเกณฑ์ในทางการเมือง และสังคมมาเป็นเครื่องบังคับ ถ้าผู้ใดสามารถประกอบ

กิจการจนถึงขั้นร่ำรวยได้ก็จะมีฐานะสูงขึ้น (ไสว วิศวานันท์, 2539, หน้า 137-138)

ข้อพิเศษพื้นฐานบางอย่างของกลุ่มชาวจีนโพ้นทะเลและชาวจีนในสังคมไทย

หลินฟง (2534, หน้า 95) ว่าด้วยเรื่อง สายสัมพันธ์ 5 ลักษณะ และสังคมชาวจีนโพ้นทะเล (กลุ่มชาวจีน) ในไทย ทำให้เราเข้าใจคนไทยเชื้อสายจีนและคนจีนมากยิ่งขึ้น

1. ประวัติศาสตร์อันยาวนานและจำนวนประชากรที่มีมาก

2. สามารถอยู่กับชาวเมืองนั้น ๆ อย่างสงบสุขได้นาน

จากประวัติศาสตร์ยืนยันว่ากลุ่มชาวจีนโพ้นทะเลและชาวจีนที่อาศัยอยู่ในสังคมไทย สามารถที่จะรักษาความสงบสุขสันติไว้ได้นาน เหตุผลของสถานการณ์เช่นนี้ คือ

2.1 นโยบายในการปฏิบัติต่อชาวจีนโพ้นทะเลและชาวจีนของรัฐบาลไทยแผ่นดินในสมัยก่อน รับเข้ามาเป็นจำนวนมากและขับไล่ออกไปน้อย มีพื้นฐานของความเมตตาอยู่

2.2 จุดประสงค์ที่ชาวจีนโพ้นทะเล พำนักอาศัยในประเทศไทยก็เพื่อทำมาหากินเท่านั้น ไม่มีเจตนาชั่วร้าย มีความตั้งใจอันที่จะพัฒนาอาชีพ

2.3 เป็นเวลานานที่ชาวจีนและชาวไทยมีการแต่งงาน และปะปนสายเลือดของสองชนชาติในสังคมไทย

2.4 การนับถือศาสนา โดยพื้นฐานแล้วก็เหมือนกันประชาชนชาวไทยเคารพนับถือพระพุทธเจ้าแต่ไม่ตัดการเคารพบรรพบุรุษ ส่วนชาวจีนส่วนใหญ่ก็นับถือศาสนา เชื้อถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์และเคารพบูชาบรรพบุรุษ

2.5 ชาวไทยเชื้อสายจีนไม่น้อยที่มีผลประโยชน์ในเศรษฐกิจร่วมกันจำเป็นต้องอาศัยซึ่งกันและกัน

3. สามารถเคารพกฎหมายของบ้านเมืองที่เข้าไปอยู่อาศัย

4. ขยันการหาเงิน มีความคิดในเรื่องการต่อสู้ ชาวจีนโพ้นทะเลและชาวจีนในสังคมไทยไปประกอบอาชีพต่าง ๆ มากมายที่มีในไทยแทบทั้งสิ้น ประกอบกับระบบเศรษฐกิจแต่ละอย่างมีการแข่งขันกันอย่างมากมาย ดังนั้นพวกเขาจึงจำเป็นต้องขยันขันแข็งในการทำมาหากินเพื่อจะทำให้มีชีวิตที่สุขสบาย

ในสภาพแวดล้อมที่ต้องแก่งแย่งชิงดีกันนั้น ย่อมหมายถึง การต่อสู้ด้วยตนเอง ซึ่งเป็นปกติของสังคมวัตถุนิยมที่มีการแก่งแย่งชิงดีกันอย่างเสรี

5. มีความรำลึกถึงบ้านเกิดเมืองนอน ชาวจีนโพ้นทะเลอพยพจากบ้านเกิดเมืองนอนข้ามน้ำข้ามทะเลได้ผ่านความขมขื่น เนื่องจากอพยพไปไกล ๆ ก็เป็นธรรมดาที่จะเกิดความรู้สึกคิดถึงบ้านเกิดเมืองนอน สมัยก่อนในสังคมจีนมีคำกล่าวที่แพร่หลายว่า อยู่บ้านอาศัยพ่อแม่ ออกช้อนนอกอาศัยเพื่อนพ้อง กลุ่มชนชาวจีนโพ้นทะเลจึงมีสมาคมจีนต่าง ๆ ในสังคมไทยอยู่

มากมาย

6. ส่วนใหญ่ยังรักษาวัฒนธรรมศักดิ์คณาเก่าของชนชาติตนเองไว้ ในขณะที่ด้านวัตถุของชาวจีนโพ้นทะเลและชาวจีนในสังคมไทยกำลังพัฒนาขึ้นทุกวัน แต่ทางด้านจิตใจแล้วส่วนใหญ่ยังคงรักษาวัฒนธรรมศักดิ์คณาเก่าของชนชาติตนไว้ ความต้องการด้านจิตใจนั้นสะท้อนวัฒนธรรมทางใจได้ดีที่สุด

7. สนใจการเลี้ยงดูบุตรหลาน ยินดีจะลงทุนสร้างปัญญาชน บรรพบุรุษของชาวจีนโพ้นทะเล พวกเขาเข้ามาส่วนใหญ่มาจากชนบทเล็ก ๆ ในบ้านเกิดของตนเองถ้าไม่ใช่ชาวนาที่ยากจนแล้วก็เป็นนักลงทุนขนาดเล็ก ๆ ที่ล้มละลายแล้ว โดยพวกเขาที่พื้นฐานมาจากชนชั้นล่างทั้งสิ้น โดยทั่วไปเป็นพวกที่ขาดความรู้ หลังจากที่พวกเขาได้รับความทุกข์ยาก บางคนก็สามารถที่จะหาทางประกอบอาชีพได้ แต่สิ่งที่พวกเขาารู้สึกว่าไม่เพียงพอก็คือ การขาดความรู้ ดังนั้นชาวจีนโพ้นทะเลไม่น้อยเมื่อได้มีชีวิตดีขึ้นก็จะคิดถึงเรื่องการอบรมสั่งสอนบุตรหลาน ให้การศึกษาเล่าเรียน

เอกสารเกี่ยวกับชลบุรี

ข้อมูลทั่วไปของจังหวัดชลบุรี

จังหวัดชลบุรี หรือที่คนทั่วไปเรียกกันสั้น ๆ ว่า “เมืองชล” เป็นจังหวัดท่องเที่ยวชายทะเลภาคตะวันออกที่มีชื่อเสียงมาช้านาน อีกทั้งมีชุมชนอยู่อาศัยย้อนไปได้ถึงยุคทวารวดี กลายเป็นแหล่งสังฆมอารยธรรมและความเจริญรุ่งเรืองในหลาย ๆ ด้าน โดยเฉพาะขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีชีวิตชุมชน และอุตสาหกรรมระดับนานาชาติ

ชลบุรีตั้งอยู่ติดทะเลและมีชายฝั่งทะเลยาวถึง 160 กิโลเมตร ส่งผลให้มีอากาศเย็นสบายตลอดปี โดยเฉพาะบริเวณพื้นที่ตอนใต้ของจังหวัด ซึ่งมีลักษณะภูมิประเทศเป็นภูเขาและที่ราบกับลูกคลื่นสลับกันไป มักจะมีฝนตกชุกกว่าชายฝั่งทะเล ในครั้งอดีตแถบชายทะเลเมืองชลบุรีได้รับการยอมรับว่ามีอากาศดี จนสามารถใช้เป็นสถานพักผ่อนผู้ป่วยและที่ตากอากาศของพระมหากษัตริย์ รวมถึงเชื้อพระวงศ์ชั้นสูงในราชวงศ์จักรีหลายพระองค์ ดังปรากฏหมู่พระราชฐานอันงดงามของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 อยู่บนเกาะสีชัง

ความได้เปรียบทางทำเลที่ตั้ง ณ ชายฝั่งทะเลซึ่งมีคลื่นลมไม่แรงจัดตลอดปี ทำให้ชลบุรีกลายเป็นเมืองท่าสำคัญมาแต่ครั้งโบราณกาล มีชาวจีนล่องเรือสำเภามาค้าขายและอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานเป็นจำนวนมาก ดังปรากฏว่ายังคงมีลูกหลานชาวจีนอาศัยสืบต่อและประกอบสัมมาอาชีพอยู่ทั่วไปในชลบุรีแม้ทุกวันนี้ มีบันทึกของชาวเรือในอดีตกล่าวว่า เกาะสีชังเป็นจุดที่เรือสำเภามักใช้จอดพักเรือก่อนเดินทางเข้าสู่ปากแม่น้ำเจ้าพระยา หรือก่อนเดินทางออก

ลุ่มหาสมุทร จนถึงทุกวันนี้ก็ยังมีเรือสินค้าและเรือเดินทะเลขนาดใหญ่เข้ามาจอดลอยลำในบริเวณดังกล่าวอยู่เสมอ ทำให้ที่ตั้งอันเหมาะสมสำหรับการค้าขายทางทะเลนี้เอง ส่งผลให้ปัจจุบันชลบุรีได้รับการวางแผนให้เป็นเมืองหลักทางด้านอุตสาหกรรมและการค้าขายของภาคตะวันออก มีท่าเรือแหลมฉบังเป็นท่าเรือพาณิชย์สำคัญของประเทศไทย

เนื่องจากชลบุรีเป็นเมืองท่าสำคัญแต่โบราณนี้ทำให้ชลบุรีเป็นย่านชุมชนจีนที่ใหญ่ที่สุดในภาคตะวันออก คนจีนในชลบุรีส่วนใหญ่เป็นเชื้อสายแต้จิ๋ว ซึ่งเชี่ยวชาญการค้าและมีบทบาทสำคัญในเรื่องเศรษฐกิจ ประมง อุตสาหกรรม เกษตรกรรม และเข้ามาตั้งถิ่นฐานในช่วงต้นรัตนโกสินทร์ (รัชกาลที่ 2-3) อยู่แถบชายทะเลเมืองบางปลาสร้อย ทำการค้าและประมงอย่างกว้างขวางจนมีเรือส่งออกไปยังต่างประเทศ อีกทั้งเป็นผู้นำอ้อยเข้ามาปลูก และริเริ่มอุตสาหกรรมน้ำตาลทรายแถบอำเภอบ้านบึง อำเภอพานทอง และอำเภอนนทบุรี ส่วนคนจีนที่อพยพเข้ามาในสมัยรัชกาลที่ 5 มักทำอาชีพปลูกผักและเลี้ยงเป็ดอยู่ในบริเวณเดียวกัน สำหรับชนชาวลาวนั้น อพยพเข้ามาช่วงรัชกาลที่ 3 มีอาชีพทำไร่ ทำนา และมีความสามารถพิเศษในการทำหัตถกรรมจักสาน ส่วนชาวมุสลิมอพยพเข้ามาตั้งแต่สมัยอยุธยา ปัจจุบันมีอาชีพทำสวนผลไม้ ไร่มันสำปะหลัง และค้าขายในตลาด เป็นกลุ่มที่เคร่งครัดในประเพณีและศาสนา

ปัจจุบันชลบุรี มีประชากรประมาณ 1,371,824 คน นับถือศาสนาพุทธ มากถึง 97 เปอร์เซ็นต์ ส่วนที่เหลือนับถือศาสนาคริสต์ อิสลามและอื่น ๆ โดยผสมผสานความเชื่อความศรัทธาในสิ่งศักดิ์สิทธิ์เข้าไปในศาสนาที่ตนนับถือด้วย

ศักยภาพและความโดดเด่นในหลายด้านของเมืองชลทั้งหมดดังกล่าว จึงกลายเป็นต้นทุนที่มั่งคั่งเพื่อการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้ชลบุรีกลายเป็น เพชรน้ำเอกแห่งบูรพาทิศ ที่พร้อมเปิดประตูออกสู่สังคมโลกได้อย่างสมภาคภูมิ (ที่ทำการปกครองจังหวัดชลบุรี, 2559)

พัฒนาการทางประวัติศาสตร์จังหวัดชลบุรี

1. ยุคก่อนประวัติศาสตร์

จากการศึกษาสำรวจ ขุดค้นทางโบราณคดีโดยนักวิชาการ โบราณคดีจากมหาวิทยาลัยศิลปากร กรมศิลปากรร่วมกับมหาวิทยาลัยโอดาโก ประเทศนิวซีแลนด์ ในช่วงปี พ.ศ. 2516-2528 ในพื้นที่เขตอำเภอนนทบุรีอำเภอพานทอง อำเภอบ่อทองและอำเภอเมืองชลบุรี พบว่าพื้นที่ดังกล่าวเป็นดินแดนที่มีผู้คนเข้ามาตั้งถิ่นฐานกระจัดกระจายอยู่ทั่วไปเป็นชุมชนโบราณยุคก่อนประวัติศาสตร์

นับแต่ ถ้าเขาชะอาง 5 ยอด ในแหล่งโบราณคดีถ้ำที่กลุ่มเขาชะอาง อำเภอบ่อทอง ชุมชนโคกพนมดี โลกพุทรา อำเภอนนทบุรี ชุมชนโคกกระกา โลกกะเหรี่ยง อำเภอพานทอง และชุมชนเนินสำโรง อำเภอเมือง (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุในคณะกรรมการ

อำนาจการจัดงานเฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, 2544)

บริเวณ โลกพนมดี อำเภอพนัสนิคม พบซากเนินหอยทบถมอยู่จำนวนมาก มีอายุมากไม่ต่ำกว่า 8000 ปี สันนิษฐานว่าบริเวณนี้เป็นที่อยู่ของมนุษย์โบราณบริเวณอ่าวไทยโดยมนุษย์กลุ่มนี้ดำรงชีวิตด้วยการหาอาหารประเภทหอยรับประทาน โดยในบริเวณใกล้เคียงที่หมู่บ้านสระเหล็ก อำเภอพนัสนิคมยังพบสระน้ำโบราณขนาด 15×12 เมตรซึ่งสันนิษฐานว่าน่าจะเป็นแหล่งน้ำจืดโบราณที่ได้สร้างขึ้นให้คงทนสวยงามในราวสมัยทวารวดี

2. สมัยประวัติศาสตร์

ในเมื่อยุคประวัติศาสตร์ก่อนสมัยราชอาณาจักรสยาม ชุมชนที่พัฒนาเป็นบ้านเมืองในยุคแรก ๆ ของประวัติศาสตร์ในเขตจังหวัดชลบุรี ได้แก่ เมืองพระรพ เมืองพญาเร่ และเมืองศรีพะโร ต่อมาในประวัติศาสตร์สมัยอยุธยาและธนบุรีตามทำเนียบศักดินาหัวเมืองมหาศักราช ค.ศ. 1298 ในรัชสมัยสมเด็จพระบรมราชาธิราช (ขุนหลวงพะงั่ว) เมืองชลบุรี มีฐานะเป็นเมืองจัตวา ผู้รักษาเมืองมีบรรดาศักดิ์และราชทินนามว่า เป็นเมืองชลบุรีศรีมหาสมุทร ศักดินา 2,400 ไร่ ขึ้นประแดง อินปัญญาชัย

ในปี พ.ศ. 2309 ขณะที่กรุงศรีอยุธยาถูกพม่าโอบล้อมอยู่ กรมหมื่นเทพพิพิธ ซึ่งเป็นพระเจ้าลูกยาเธอในพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศแต่ถูกเนรเทศไปอยู่ลังกา ได้เสด็จกลับมาและมาเกลี้ยกล่อมรวบรวมชายฉกรรจ์ทางหัวเมืองภาคตะวันออก ซึ่งได้แก่ เมืองจันทบุรี ระยอง บางละมุง ชลบุรี ฉะเชิงเทรา และปราจีนบุรี เข้าร่วมในกองทัพของกรมหมื่นเทพพิพิธเป็นจำนวนมาก จนกระทั่งชลบุรีในแถบนี้แทบจะกลายเป็นเมืองร้าง

เมื่อสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชปลุ่หมกษัตริย์แห่งบรมราชจักรีวงศ์ ชลบุรียังคงมีสถานภาพเป็นเมืองจัตวา แต่เปลี่ยนไปสังกัดกรมท่าและอยู่กับกรมท่าเรือมาจนถึงปี พ.ศ. 2432 จึงย้ายไปสังกัดกระทรวงมหาดไทย ผู้รักษาเมืองในช่วงต้นรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกคือ พระชลบุรีศรีมหาสมุทร (วัง สมุทรนนท์)

ต่อจากนี้ถึงสมัยยุคปรับปรุงประเทศ จังหวัดชลบุรีได้รับความสนใจจากผู้ปกครองมากขึ้นในยุคปรับปรุงประเทศตามแบบตะวันตก (ตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นต้นมา) ทั้งนี้คงจะเนื่องมาจากการเปิดประเทศติดต่อค้าขายกับต่างประเทศอย่างกว้างขวาง ทำให้จังหวัดชลบุรีเป็นที่รู้จักกันดีในหมู่ชาวต่างประเทศ เพราะเป็นเมืองที่ตั้งอยู่บนเส้นทางการค้าทางทะเลระหว่างประเทศไทยกับต่างประเทศ ทะเลด้านชลบุรีเป็นทะเลหน้าในคลื่นลมค่อนข้างสงบ อยู่ไม่ห่างไกลจากกรุงเทพฯ มาก จึงเป็นที่จอดพักเรือสินค้าที่ไปมาค้าขายกับราชอาณาจักรไทย มาแต่ครั้งอดีต กล่าวคือสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีชายทะเลแถบบ้านศรีพะโร ตำบลหนองไม้แดง

ก็เป็นที่จอกพักเรือสินค้าที่ไปมาค้าขายก่อนเข้าหรือเพิ่งออกจากสันดอนปากแม่น้ำเจ้าพระยา ต่อมาการเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติทำให้ชายทะเลแถบบ้านศรีพะโรไม่เหมาะที่จะเป็นท่าเรือ อีกต่อไป ท่าจอดพักเรือสินค้าจึงย้ายจากศรีพะโรไปบางปลาสร้อย ในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนกลาง ปลาสร้อยก็ประสบปัญหาเช่นเดียวกับศรีพะโร ท่าจอดพักเรือสินค้าจึงขยายไปทางอ่างศิลา และเกาะสีชังในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ยุคปรับปรุงประเทศ

นอกจากชลบุรีจะเป็นเมืองท่าและเมืองตากอากาศแล้ว ชลบุรียังเป็นเมืองที่อุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรธรรมชาตินานาชนิด โดยเฉพาะอย่างยิ่งป่าไม้กระบาลย ในสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี ชลบุรีเป็นเมืองสวยไม่แดง

ชลบุรีหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 คณะราษฎร ได้ทำปฏิวัติยึดอำนาจการปกครองประเทศจากพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว นับแต่นั้นมาระบบการปกครองของไทยก็เปลี่ยนจากระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มาเป็นระบอบประชาธิปไตย ถึงแม้ว่าจะมีการเปลี่ยนตัวผู้ใช้อำนาจธิปไตยตั้งแต่วันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 แต่ระเบียบบริหารราชการแผ่นดินก็มีการเปลี่ยนแปลงแตกต่างไปจากเดิมมาก ในส่วนของรูปแบบการปกครองท้องถิ่นคณะราษฎรก็นำหลักการปกครองแบบเทศบาล ซึ่งพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้โปรดเกล้าฯ ให้คณะกรรมการร่างหลักการส่งให้กรมร่างกฎหมายเพื่อให้ตราออกมาเป็นกฎหมาย แต่ยังมีทันแล้วเสร็จจนกระทั่ง ปี พ.ศ. 2426 รัฐบาลคณะราษฎรจึงได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติจัดระเบียบเทศบาล ในเวลาช่วงนี้ ชลบุรีได้มี เทศบาลเมืองชลบุรี สถาบันอุดมศึกษาแห่งแรกในส่วนภูมิภาค โรงพยาบาลชลบุรี สถานตากอากาศบางแสน แหลมสามมุขเกิดขึ้น ด้านการคมนาคมได้เกิดการเปลี่ยนแปลง

ชลบุรีในช่วงแผนพัฒนาพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออก (พ.ศ. 2524-2543) แผนพัฒนาพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออก หรือแผนอีสเทิร์นซีบอร์ด (Eastern seaboard development program) เป็นแผนยุทธศาสตร์แบบผสมผสานภาครัฐและเอกชน โดยภาครัฐบาลเป็นผู้นำทางการลงทุนด้านสาธารณูปโภค และอุตสาหกรรมหลักขั้นพื้นฐาน และภาคเอกชนลงทุนในอุตสาหกรรมต่อเนื่อง เพื่อเป็นการสนับสนุนการกระจายกิจกรรมทางเศรษฐกิจอุตสาหกรรมออกไปสู่ภูมิภาคอย่างเป็นระบบ โดยมีระยะเวลาของแผนงาน 20 ปี ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2524 ถึงปี พ.ศ. 2543 นโยบายการพัฒนาภาคตะวันออก รัฐบาลได้กำหนดแนวนโยบายในการพัฒนาภาคตะวันออกไว้ 3 ประการ คือ

1. เพื่อให้เป็นภูมิภาคที่สามารถเปิดระบบเศรษฐกิจของประเทศสู่การค้ากับนานาชาติได้มากยิ่งขึ้น อย่างมีประสิทธิภาพ
2. เพื่อเป็นแหล่งภูมิภาคที่สามารถรองรับกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่กระจายออกจาก

กรุงเทพฯ

3. เพื่อปรับโครงสร้างอุตสาหกรรมของประเทศสู่อุตสาหกรรมใหม่ และกระจายการผลิตของอุตสาหกรรมให้มากยิ่งขึ้น โดยใช้ทรัพยากรภายในภาคตะวันออกและภูมิภาคใกล้เคียง ตลอดจนความได้เปรียบของแหล่งที่ตั้งเป็นตัวเร่งรัดการพัฒนา

สภาพทางภูมิศาสตร์

1. ที่ตั้งและอาณาเขตติดต่อ

ชลบุรีเป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ชายฝั่งทะเลตะวันออกของอ่าวไทย เป็น 1 ใน 8 จังหวัดของภาคตะวันออก ตั้งอยู่ระหว่างเส้นละติจูดที่ 12 องศา 30 ลิปดาเหนือถึง 13 องศา 45 ลิปดาเหนือ และลองจิจูด 100 องศา 45 ลิปดาตะวันออก ถึง 101 องศา 45 ลิปดาตะวันออก มีชายฝั่งทะเลตลอดด้านตะวันตก นับแต่เหนือจรดใต้คิดเป็นระยะทางยาว 156.83 กิโลเมตร ตั้งอยู่ห่างจากกรุงเทพมหานครตามเส้นทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 3 (ถนนสุขุมวิท) เป็นระยะทางประมาณ 65 กิโลเมตร รูปทรงของพื้นที่เป็นรูปสามเหลี่ยมชายธง ด้านบนกว้าง ยื่นไปทางตะวันออกเขตอำเภอบ่อทอง ส่วนด้านล่างยาวแคบขนานไปกับชายฝั่งตั้งแต่อำเภอเมือง อำเภอสัตหีบ อำเภอบางละมุง และอำเภอสัตหีบ ลักษณะชายฝั่งมีรูปร่างเป็นอ่าวโค้งคล้ายครึ่งวงกลมจำนวน 5 อ่าว ขนาดของพื้นที่จังหวัดชลบุรี คือ 2,726,826 ไร่ หรือเท่ากับ 4,363.5 ตารางกิโลเมตร มีขนาดใหญ่เป็นอันดับ 5 ของภาคตะวันออกอาณาเขตติดต่อกับพื้นที่ใกล้เคียง

ทิศเหนือ ติดต่อกับอำเภอบางปะกง อำเภอบ้านโพธิ์ อำเภอแปลงยาว จังหวัดฉะเชิงเทรา

ทิศใต้ ติดต่อกับอำเภอบ้านฉาง อำเภอเมืองระยอง กิ่งอำเภอวังจันทร์ อำเภอแกลง

อำเภอบ้านค่าย และอำเภอปลวกแดง จังหวัดระยอง

ทิศตะวันออก ติดต่อกับอำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา อำเภอท่าใหม่

จังหวัดจันทบุรี และกิ่งอำเภอวังจันทร์ อำเภอแกลง จังหวัดระยอง

ทิศตะวันตก ติดต่อกับชายฝั่งทะเลตะวันออกของอ่าวไทย

2. ลักษณะภูมิประเทศ

จังหวัดชลบุรีมีลักษณะภูมิประเทศแตกต่างกันเป็น 5 ลักษณะ ดังนี้ คือ

ที่ราบลอนลาด (ที่ราบลูกคลื่น) และเนินเขา พื้นที่กว่าครึ่ง (ร้อยละ 63.84) ของพื้นที่จังหวัดชลบุรี มีลักษณะเป็นลูกคลื่นลอนลาด และเนินเขา อยู่ทางด้านตะวันออกของจังหวัด ในเขตอำเภอบางบึง อำเภอสัตหีบ และอำเภอบ่อทองเป็นพื้นที่ที่ต่อจากชายฝั่งทะเล และที่ราบลุ่มแม่น้ำ พื้นที่มีลักษณะสูง ๆ ต่ำ ๆ คล้ายลูกคลื่น หรือลูกกระพรวน และเนินเขาเตี้ย ๆ สลับกัน โดยมีความสูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 50-100 เมตร การใช้พื้นที่ลักษณะนี้ โดยทั่วไปใช้ปลูกพืชไร่จำพวกมันสำปะหลังและอ้อย

ที่ราบชายฝั่งทะเล ตั้งแต่ปากแม่น้ำบางปะกงถึงอำเภอสัตหีบ เป็นที่ราบแคบ ๆ ชายฝั่งทะเล มีภูเขาสูงเล็ก ๆ สลับเป็นบางตอน ลักษณะชายฝั่งเป็นหาดโคลนในเขตอำเภอเมือง เกิดจากการทับถมของตะกอนที่ถูกพัดพามาจากลำน้ำบางปะกง กลายเป็นหาดโคลน ยาวติดต่อกันประมาณ 2 กิโลเมตร บริเวณก้นอ่าวเป็นที่ตั้งของอำเภอเมืองชลบุรี ปลายสุดของอ่าวเป็นแหลม ได้แก่ แหลมสามมุขและแหลมแท่น ถัดจากแหลมแท่นลงไปเป็นชายหาดบางแสน เป็นสถานตากอากาศที่มีชื่อเสียงมาตั้งแต่ พ.ศ. 2497 ถัดจากหาดบางแสน ผ่านบางพระ ศรีราชาไปแล้วจะมีอ่าวไผ่ อ่าวอุดม แหลมฉบัง (เขตอำเภอศรีราชา) ชายฝั่งทะเลช่วงนี้จะมีภูเขาติดชายทะเล ไม่ตะกอน ท้องทะเลลึก จากฝั่ง 1.5 เมตร และห่างจากฝั่ง 2 กิโลเมตร ท้องทะเลมีความลึกถึง 20 เมตร เหมาะที่จะสร้างท่าเรือน้ำลึกแหลมฉบัง แหลมฉบังอยู่ห่างจากแหลมพิทยา ซึ่งอยู่ห่างกันประมาณ 24 กิโลเมตร มีแหลมความกั้นอยู่ ทำให้เกิดอ่าว 2 อ่าว คือ อ่าวนาเกลือ และอ่าวตาตุ่ม

ที่ราบลุ่มแม่น้ำบางปะกง พื้นที่ส่วนหนึ่งของจังหวัดชลบุรีอยู่ติดกับแม่น้ำบางปะกง มีลำน้ำสำคัญ คือ คลองหลวง ยาวประมาณ 120 กิโลเมตร ต้นน้ำอยู่ที่อำเภอบ่อทองไหลผ่านท้องที่อำเภอพนัสนิคม อีกสายหนึ่งต้นน้ำอยู่ที่ห้วยใหญ่ อำเภอบ้านบึงบึงไหลผ่านอำเภอพนัสนิคม คลองสองสายนี้ไหลมาบรรจบกับคลองพานทอง และไหลลงสู่มแม่น้ำบางปะกงที่ปากคลองพานทอง อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา ทำให้พื้นที่ตั้งแต่อำเภอบ้านบึงไปทางอำเภopanทอง อำเภอพนัสนิคม และทิศตะวันตกของอำเภอบ่อทอง มีลักษณะเป็นที่ราบลุ่มเหมาะแก่การเพาะปลูก

ที่สูงชันและภูเขา ส่วนใหญ่อยู่ทางตอนกลางและด้านตะวันออกของจังหวัด เป็นเขตที่มีความสูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 300 เมตรขึ้นไป พื้นที่ดังกล่าวนี้อยู่ในเขตอำเภอเมือง อำเภอบ้านบึง บางส่วนของอำเภอศรีราชา อำเภอหนองใหญ่ และอำเภอบ่อทอง มีเทือกเขาทอดตัวในแนวตะวันออกเฉียงใต้ กับตะวันออกเฉียงเหนือ 3 เทือกเขานานกัน เทือกเขาในเขตอำเภอศรีราชา เป็นต้นน้ำของอ่างเก็บน้ำบางพระ เทือกเขาที่อำเภอหนองใหญ่ และอำเภอบ่อทอง เป็นแหล่งที่พบแร่ทองคำ ส่วนเทือกเขาใหญ่ซึ่งอยู่ในเขตอำเภอบ่อทองติดกับจังหวัดระยอง เป็นแหล่งที่พบแร่พลวง นอกจากนี้ยังพบห่อมเทือกเขากระจายอยู่ที่อำเภอสัตหีบ เทือกเขาที่สำคัญได้แก่ เขาเขียว-เขาชมพู่ เขาเจ้า เขาเรือแตก และเขาชะอาง ส่วนที่เหลือเป็นพื้นที่ภูเขา ซึ่งมีเพียงร้อยละ 11.23 ของพื้นที่จังหวัดส่วนใหญ่เป็นภูเขาหินทราย เป็นห่อมเล็ก ๆ กระจายตลอดทั่วทั้งจังหวัด

เกาะ ชายฝั่งทะเลชลบุรี มีเกาะประมาณ 46 เกาะ เกาะที่ใหญ่ที่สุดคือ เกาะคราม เกาะสีชัง และเกาะล้าน ตามลำดับ เกาะสีชังอยู่ห่างจากอำเภอศรีราชาทางทิศตะวันตก 7.5 กิโลเมตร เป็นเกาะที่มีรูปร่างยาวขวางอยู่ในแนวเหนือ-ใต้ โดยรอบ ประกอบด้วยเกาะขามใหญ่

เกาะขามน้อย เกาะโปลง เกาะร้านดอกไม้ ทางตะวันออกมีเกาะสัมปันย้อ ทางเหนือ ทางใต้มีเกาะยายเท้า เกาะค้างคาว และเกาะท้ายตายหมื่น เกาะสี่ซังเป็นเกาะที่มีขนาดใหญ่มีพื้นที่ 6.45 ตารางกิโลเมตร ท้องทะเลรอบ ๆ เกาะประกอบด้วยแนวปะการังและหินใต้น้ำ เกาะที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักในด้านการท่องเที่ยวและด้านความมั่นคงปลอดภัยของประเทศ ได้แก่ เกาะนก เกาะล้าน เกาะสาก เกาะครก เกาะเกล็ดแก้ว เกาะครามน้อย เกาะคราม เกาะอีร้า เกาะเตาหม้อ เกาะพระ เกาะอีเลาและเกาะยอ เกาะหมู เกาะจระเข้ เกาะแสมสาร เกาะขาม เกาะแรด เกาะนางเหนือ เกาะจวง เกาะจาน (แผนยุทธศาสตร์การพัฒนากอง ออกร์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดชลบุรี พ.ศ. 2557-2561)

3. ประชากรชาติพันธุ์

เนื่องจากชลบุรีเป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ชายฝั่งทะเล จึงเป็นที่รวมของประชากรหลายเชื้อชาติหลายศาสนาและภาษา ประชากรเชื้อสายต่างชาติที่มีจำนวนมากที่สุด ได้แก่ ประชากรเชื้อสายจีน นอกจากนี้ก็มีเชื้อสายลาว อินเดีย เปอร์เซีย ปากีสถาน และอื่น ๆ จำนวนประชากรเมื่อปี พ.ศ. 2541 มี 1,028,625 คน จำแนก ชาย 523,295 คน หญิง 505,330 คน ความหนาแน่นเฉลี่ย 23.576 คนต่อตารางกิโลเมตร อัตราประชากรวัยพึ่งพิงร้อยละ 3.239 ของประชากรวัยทำงาน ผู้สูงอายุ ร้อยละ 885 ของประชากรทั้งหมด จำนวนประชากรในแต่ละอำเภอ พบว่า อำเภอเมืองชลบุรี มีประชากรมากที่สุด รองลงมา ได้แก่ อำเภอลางละมุง และอำเภอศรีราชา

เชื้อชาติ/ ชาติพันธุ์ ลักษณะโครงสร้างประชากร ชาติพันธุ์ ภาษาความเชื่อ จังหวัดชลบุรี เป็นเมืองที่ตั้งอยู่ชายฝั่งทะเล ประชากรที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในดินแดนแห่งนี้ แต่เดิมได้แก่ ชาวจีน-อินเดีย มีความชำนาญในการเดินเรือมาแต่โบราณ ชนสองกลุ่มนี้ อาศัยปะปนกับชนพื้นเมือง มานานนับศตวรรษ จนผสมกลมกลืนกันเป็นชนกลุ่มเดียวกัน นอกจากนี้ยังมีชาวลาวมาตั้งรกรากในจังหวัดชลบุรี ในสมัยรัตนโกสินทร์แถบอำเภอบ้านสนิม มีประเพณีและแนวทางดำเนินชีวิตในทางพุทธศาสนาและประเพณีจีน มีวัฒนธรรมวิถีชีวิตที่เห็นชัดเกี่ยวกับประเพณี ความเชื่อเกี่ยวกับทะเล การเกษตร

4. ศาสนา

ประชากรในจังหวัดชลบุรีส่วนมากนับถือพุทธศาสนา รองลงมาคือ ศาสนาอิสลาม เนื่องจากการย้ายประชากรจากเขตมิวนูรีและหนองจอก กรุงเทพฯ มาอยู่ในจังหวัดชลบุรีเป็นจำนวนมาก นอกจากนี้ยังมีประชากรที่นับถือศาสนาคริสต์ และศาสนาซิกจากต่างประเทศมาตั้งถิ่นฐานอยู่ในเมืองพัทยาด้วย

ศาสนา จังหวัดชลบุรีมีผู้นับถือศาสนาพุทธ จำนวน 1,179,321 คน คิดเป็น 97.52% ศาสนาคริสต์ จำนวน 14,276 คน คิดเป็น 1.18% ศาสนาอิสลาม จำนวน 15,212 คน คิดเป็น 1.26% และอื่น ๆ จำนวน 480 คน คิดเป็น 0.04% มีพระอารามหลวง จำนวน 5 แห่ง วัดราษฎร์ จำนวน 365

แห่งมัธยม (สุเหร่า) จำนวน 28 แห่ง โบสถ์คริสต์ จำนวน 15 แห่งและอื่นๆจำนวน 1 แห่ง (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดชลบุรี, 2557, หน้า 6, อ้างถึงใน สุเทพ โชวเจริญ, 2558, หน้า 31)

5. อาชีพ

เนื่องจากจังหวัดชลบุรีมีภูมิประเทศที่ลักษณะเฉพาะตัว จึงทำให้เกิดอาชีพต่างๆ หลากหลายทั้งเกษตรกรรม อุตสาหกรรม พาณิชยกรรมและบริหารต่าง ทำให้ประชาชนมีรายได้เฉลี่ยต่อคนสูงเมื่อเทียบกับจังหวัดอื่น และทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายแรงงานจากต่างจังหวัด เข้าสู่จังหวัดชลบุรีภาคอุตสาหกรรม เกษตรกรรมและบริการ โดยแบ่งเป็นอาชีพต่าง ๆ ไว้เป็น คนทำงานเกี่ยวกับการเพาะปลูก ปศุสัตว์ ประมง การบริการ อุตสาหกรรมอาชีพ

ทำเลที่ตั้งของจังหวัดชลบุรี อยู่ติดกับชายฝั่งทะเลด้านตะวันออกของอ่าวไทยมีหาดทรายที่สวยงามมีเกาะเล็ก ๆ จำนวน 46 เกาะ มีพื้นที่ราบสลับกับเนินดินลักษณะเป็นลูกฟูกและอยู่ไม่ไกลจากกรุงเทพมหานคร การคมนาคมขนส่งตลอดจนการเดินทาง นับว่าสะดวกมาก จึงทำให้เกิดอาชีพต่าง ๆ หลากหลายทั้ง เกษตรกรรม อุตสาหกรรม พาณิชยกรรม และบริการต่าง ๆ ทำให้ประชาชนมีรายได้เฉลี่ยต่อคนสูง เมื่อเทียบกับจังหวัดอื่น และทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายแรงงานจากต่างจังหวัดเข้าสู่จังหวัดชลบุรี ทั้งภาคอุตสาหกรรม เกษตรกรรม และบริหารการต่าง ๆ การใช้ประโยชน์ที่ดินจากการสำรวจลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดิน ปี พ.ศ. 2532 พบว่า มีพื้นที่เกษตรกรรม ร้อยละ 83.06 ของพื้นที่จังหวัด ส่วนใหญ่ใช้ในการเพาะปลูก พืชไร่ ได้แก่ อ้อย มันสำปะหลัง และสับปะรด เป็นต้น คิดเป็นเนื้อที่ร้อยละ 57.73 ของพื้นที่รองลงมาได้แก่ ข้าว ไม้ผล ไม้ยืนต้น โรงเลี้ยงสัตว์ และการเพาะปลูกเลี้ยงสัตว์น้ำ

การเกษตรกรรมพื้นที่ทำการเกษตร รวม 1,326,757 ไร่ ร้อยละ 48.53 ของพื้นที่จังหวัด ประกอบด้วยพื้นที่เพาะปลูกข้าว 141,139 ไร่ พืชไร่ 598,368 ไร่ พืชผัก 24,166 ไร่ ไม้ผล ไม้ยืนต้น 561,581 ไร่ และไม้ดอก ไม้ประดับ 1,233 ไร่ พืชเศรษฐกิจที่สำคัญที่มีการเพาะปลูกกันมากคือ พืชไร่ / ไม้ยืนต้น ได้แก่ อ้อย มันสำปะหลัง ข้าว ยางพารา สับปะรด มีครัวเรือนเกษตรกรรมรวม 38,630 ครัวเรือน ร้อยละ 6.44 ของครัวเรือนทั้งจังหวัดมีเกษตรกรผู้เลี้ยงสัตว์ รวม 14,157 ราย มีโคนม 2,758 ตัว โคนเนื้อ 12,443 ตัว กระบือ 5,410 ตัว สุกร 257,715 ตัว แพะ 975 ตัว แกะ 26 ตัว ไก่พื้นเมือง 493,558 ตัว ไก่เนื้อ 3,510,678 ตัว ไก่ไข่ 776,835 ตัว เป็ดเนื้อ 756,026 ตัว เป็ดไข่ 218,076 ตัว โรงฆ่าสัตว์ 250 แห่ง สหกรณ์โคนม 1 แห่ง

การประมง พื้นที่ทำการประมง 16,776 ไร่ การประกอบอาชีพประมงแบ่งเป็น 3 ประเภท ได้แก่ การประมงทะเล ปริมาณสัตว์น้ำที่จับได้ 25,786.90 ตัน มูลค่ารวม 840.53 ล้านบาท การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำจืดปริมาณสัตว์น้ำจืด 14,713.76 ตัน มูลค่า 314.23 ล้านบาทรวมปริมาณสัตว์น้ำที่จับได้ทั้งสิ้น 83,518.41 ตัน มูลค่า 1,470.52 ล้านบาท (สำนักงานจังหวัดชลบุรี, 2555, หน้า 5-7

อ้างถึงใน สุเทพ โสวเจริญ, 2558, หน้า 30)

การทำเหมืองแร่ในเขตพื้นที่จังหวัดชลบุรีได้เคยมีการสำรวจพบ แร่พลวง เหล็ก แบริต์ แคลไซต์ โดโลไมต์ เฟลด์สปาร์ แต่มีปริมาณสำรองน้อย ไม่คุ้มค่าต่อการลงทุนในเชิงพาณิชย์ จึงไม่มีผู้ใดสนใจทำเหมืองแร่ ยกเว้นแร่พลวง ที่มีการทำเหมืองอยู่ในท้องที่ตำบลบ่อทองแต่ก็มีปริมาณสำรองน้อยเช่นกัน ประกอบกับราคาแรตกต่ำ ช่วงเวลาที่ผ่านมามีไม่ได้มีผลผลิตแต่อย่างใดปัจจุบันเหมืองแร่ที่มีการผลิตอย่างต่อเนื่องมีเพียงแร่เดียว ได้แก่ เหมืองแร่หินอุตสาหกรรมเพื่อการก่อสร้าง โดยแยกเป็น 2 ชนิด คือ แร่หินอุตสาหกรรมชนิดหินปูนและแร่หินอุตสาหกรรมชนิดหินแกรนิต เพื่ออุตสาหกรรมก่อสร้าง

การอุตสาหกรรมจังหวัดชลบุรี เป็นพื้นที่เป้าหมายโครงการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลภาคตะวันออก ปี พ.ศ. 2551 มีโรงงานอุตสาหกรรมนอกนิคมอุตสาหกรรม จำนวนทั้งสิ้น 2,777 แห่ง เพิ่มขึ้นจากปี พ.ศ. 2550 จำนวน 132 แห่ง มีจำนวนคนงานทั้งสิ้น 169,360 คน เงินทุนจำนวน 56,437,856,375 บาท และมีโรงงานอุตสาหกรรมที่อยู่ในนิคมอุตสาหกรรม 5 นิคม จำนวน 646 แห่ง ลดลงจากปี พ.ศ. 2550 จำนวน 127 แห่ง จำนวนคนงานทั้งสิ้น 121,790 คน เงินลงทุนรวมทั้งสิ้น 414,741,620,000 บาท รวมมีโรงงานอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดชลบุรี จำนวน 3,423 แห่ง คนงานจำนวน 191,150 คนเงินลงทุน 771,179,476,375 บาท

6. การศึกษา

จังหวัดชลบุรีจัดระบบการศึกษาเป็น 2 ระบบ (สำนักงานจังหวัดชลบุรี, 2555, หน้า 9, อ้างถึงใน สุเทพ โสวเจริญ, 2558, หน้า 31) คือ

6.1 การศึกษาในระบบโรงเรียน มีนักเรียนนักศึกษา จำนวนทั้งสิ้น 123,494 คน มีสถานศึกษาจำนวน 319 แห่ง ครู อาจารย์ จำนวน 5,307 คน

6.2 การศึกษานอกระบบโรงเรียน มีนักเรียนนักศึกษา จำนวนทั้งสิ้น 50,433 คน มีสถานศึกษา จำนวน 11 แห่ง ครูอาจารย์ จำนวน 80 คน

7. วัฒนธรรม

ความเชื่อทางศาสนาความเชื่อถือหรือการนับถือศาสนานั้น ถือเป็นสิทธิเสรีภาพของประชาชนที่จะเลือก นับถือศาสนาใด ๆ ก็ได้โดยไม่มีการบังคับความเชื่อนั้น ๆ มีบ้างที่แตกต่างกันออกไปแต่ก็ไม่ถึงกับเป็นศาสนา สำหรับจังหวัดชลบุรีนั้นผู้คนที่มีแนวความคิดและแนวทางปฏิบัติตลอดจน มีคติความเชื่อในการนับถือศาสนานั้น ๆ จะต้องคำนึงถึง

7.1 ศาสนธรรม หมายถึง ธรรมคำสั่งสอนของศาสนานั้น ๆ

7.2 ศาสนบุคคล หมายถึง คนที่เป็นผู้นำศาสนา

7.3 ศาสนสถาน หมายถึง สถานที่ ที่ใช้เป็นที่ประกอบศาสนกิจ

ความเชื่อในสังคมของชาวชลบุรี ชาวชลบุรีมีศาสนาและลัทธิความเชื่อที่แตกต่างกัน ฉะนั้นเวลาที่มีพิธีกรรม แต่ละกลุ่มจึงประพฤติปฏิบัติไม่เหมือนกัน คนไทยที่อยู่ในจังหวัดชลบุรี ที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์จีนมีการแสดงออกทางวัฒนธรรมเหมือนกันเน้นความสำคัญด้านโครงสร้างครอบครัว โดยอาศัยวัฒนธรรมเป็นตัวยึดโยงจากการถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่ง เป็นวัฒนธรรมที่เกิดจากความเชื่อตามลัทธิทั้ง 3 ของชาวจีนอันประกอบด้วยความเชื่อระหว่างมนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ ถึงแม้ได้มีการอพยพย้ายถิ่นฐานที่ยังคงรูปแบบความเป็นครอบครัว หากแต่ว่าประเทศไทยเป็นดินแดนที่มีการประสานทางวัฒนธรรมของไทยและจีนมีองค์ประกอบที่สำคัญหลายประการทั้งพื้นฐานความเชื่อของชาวจีนที่ถ่ายทอดการรับวัฒนธรรม อีกทั้งในด้านศาสนา ลัทธิความเชื่อใกล้เคียงกัน เช่น การนับถือศาสนาพุทธเหมือนกันแม้จะคนละนิกายแต่ก็บูชาผีสงเทวดาสังสิทธิ์กลับเหมือนกัน ศาสนาและลัทธิความเชื่อจึงเป็นสิ่งที่สำคัญประการหนึ่งที่ทำให้เกิดการประสานกลมกลืนกัน (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดชลบุรี, 2552, หน้า 5 อ้างถึงใน สุเทพ โขวเจริญ, 2558, หน้า 31)

8. ขนบธรรมเนียมประเพณี

ประเพณีแต่ละท้องถิ่นย่อมมีสัญลักษณ์และความหมายเด่นชัดในความเป็นชุมชน แสดงให้เห็นถึงค่านิยมและคติความเชื่อของชุมชนนั้น ๆ ประเพณีของชาวชลบุรีที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาช้านาน แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ อย่างลึกซึ้งระหว่างเกษตรกรกลุ่มชุมชน และวิถีชีวิตประจำวันที่ต้องเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ควรที่ชนรุ่นหลังจะอนุรักษ์ไว้ เพื่อสืบทอดเจตนารมณ์ของบรรพบุรุษสืบไป ประเพณีและแนวทางการดำเนินชีวิตในทางพุทธศาสนาและประเพณีจีน มีวัฒนธรรม วิถีชีวิตที่ชัดเจน เกี่ยวกับประเพณีความเชื่อเกี่ยวกับทะเลและการเกษตร เช่น ประเพณีทำบุญกองข้าว ประเพณีวันไหล ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีทำบุญกลางบ้าน ประเพณีวิ่งควาย และประเพณีคนตายตีฆ้องเป็นต้น ประเพณีของชลบุรี (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดชลบุรี, 2557, หน้า 7 อ้างถึงใน สุเทพ โขวเจริญ, 2558, หน้า 32)

ประเพณีสารทจีนเป็นประเพณีเพื่อไหว้บรรพบุรุษ เพื่อความสุขเป็นสิริมงคลของชาวจีนที่ตำบลบางพระ อำเภอศรีราชา ตำบลแสนสุข อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี ทำพิธีที่บ้านในวันที่ 5 เดือน 7 เป็นเวลา 1 วัน ทำกันระหว่างในครอบครัว ก่อนถึงวันสารทจีน 1 วัน จัดเตรียมของไหว้อาหารให้พร้อม เมื่อถึงวันสารทตอนเช้า จึงทำพิธีไหว้โดยนำโกฏิบรรจุกระดูกบรรพบุรุษมาวางไว้หรือไม้เท้าจระเข้ถึงบรรพบุรุษก็ได้ แล้วจุดธูปเชิญวิญญาณ บรรพบุรุษมารับเครื่องไหว้ผู้มีอาวุโสที่สุดในครอบครัวไหว้ก่อน แล้วไหว้เรียงกันไปตามลำดับอาวุโส เมื่อรูปหมดดอกก็บอกลาเอาอาหารมารับประทานร่วมกัน การไหว้วันนี้ต้องไหว้ก่อน 11.00 น. ถ้าช้ากว่านี้ก็คือว่าวิญญาณบรรพบุรุษจะไม่มารับไหว้ ไหว้เสร็จแล้วผากระดาดเงินกระดาดทอง ถือว่าเป็นการส่งเงิน

ส่งทองให้กับบรรพบุรุษ ตอนบ่ายไหว้ผีสาธารณะ หรือผีทั่วไป เป็นผีที่ไม่มีญาติให้กินในตอนเช้าให้ได้กินอิ่ม แล้วเผากระดาษเงินกระดาษทองให้เรียกว่าฮ่อเฮียดีเป็นการเสริมสร้างความกตัญญูรู้คุณบรรพบุรุษ แสดงความเผื่อแผ่แก่ผู้อื่น (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดชลบุรี, 2557, หน้า 14 อ้างถึงใน สุเทพ โชวเจริญ, 2558, หน้า 34)

ประเพณีเซ็งเม้งหรือไหว้บรรพบุรุษเพื่อระลึกและแสดงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษเป็นประเพณีของชาวจีน อำเภอเมือง อำเภอพนัสนิคม และอำเภอบ้านบึง และชาวจีนทั่วไปที่บริเวณสวนชู้ย ที่ฝั่งศพของบรรพบุรุษ เดิมทำกันวันที่ 3 เดือน 3 จีนแต่ปัจจุบันจะทำกันวันใดก็ได้ในเดือนเมษายนเป็นประเพณีคนในครอบครัว ก่อนวันเซ็งเม้ง 1 วัน จะมีการต้มหมู เป็ด ไก่ และอาหารอื่น ๆ ยกเว้นของที่ห้ามจากปู่ทั้งตัว และทุเรียนทิ้งเปลือก เพราะเชื่อว่าถ้าไหว้ปู่จะทำให้คน คด เหมือนการเดินทางของปู่ และถ้าไหว้ด้วยทุเรียนหนามทุเรียนจะตำหลังศพในวันเซ็งเม้งทุกคนเดินทางไปที่ยังสวนชู้ยฝั่งศพ ไหว้เจ้าที่ตัวแปะกง และเผากระดาษเงินกระดาษทอง หิ้งเตี้ยและกิมจิวเพื่อส่งให้เจ้าที่จากนั้นทำความสะอาดและประดับตกแต่งบริเวณสวนชู้ย ให้สะอาดและสวยงามจัดเครื่องกระดาษที่จำลองเสื้อผ้า เครื่องให้เงินทองต่าง ๆ มาไว้หน้าสวนชู้ย ผู้อาวุโสในครอบครัวจตุรูป 1 กำมือก็ดอกก็ได้ แล้วไหว้พร้อมกับเชิญวิญญาณบรรพบุรุษมากินอาหารมาดูแลลูกหลานและปัดฝุ่นรอบสวนชู้ยเสร็จแล้วสมาชิกในครอบครัวอื่นก็ไหว้ รอเวลาประมาณ 1 ชั่วโมง เก็บกระดาษเงินกระดาษทอง เครื่องกระดาษต่าง ๆ มาเผาพร้อมกันแล้วสมาชิกในครอบครัวทุกคน รับประทานอาหารร่วมกันแล้วลาสวนชู้ยกลับ บางชุมชนนิยมแกะเปลือกหอยแครง โยนไว้บนสวนชู้ยจำนวนมาก เพื่อเป็นการเสริมสร้างความกตัญญูรู้คุณบรรพบุรุษ ซึ่งเป็นผู้ให้กำเนิดชีวิต ทรัพย์สินและชื่อเสียงเกียรติยศของวงศ์สกุล เป็นการสร้างความภูมิใจและความสามัคคีของคนในครอบครัว (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดชลบุรี, 2557, หน้า 15 อ้างถึงใน สุเทพ โชวเจริญ, 2558, หน้า 34)

9. การผสมผสานความเจริญด้านวัฒนธรรม

จังหวัดชลบุรีเป็นจังหวัดที่มีประชากรที่เป็นคนจีน และคนไทยเชื้อสายจีน อยู่เป็นจำนวนมาก จากสภาพความเจริญทางด้านวัฒนธรรม การถ่ายทอดประเพณีและวัฒนธรรมที่มีการสืบทอดจากคนรุ่นหนึ่ง ไปอีกรุ่นหนึ่ง โดยหลักฐานที่ปรากฏในปัจจุบันถึงความเจริญเติบโตของวัฒนธรรม พบว่า คนจีนที่ได้อพยพย้ายถิ่นฐานเข้ามา ก็ได้นำเอาวัฒนธรรมและประเพณีที่เคยยึดถือและปฏิบัติเข้ามาด้วย โดยหลักฐานที่สำคัญคือ การก่อสร้างศาสนสถานของชาวจีน แต่เดิมชาวจีนที่ได้อพยพเข้ามาในประเทศไทย ได้มีการนำเอาเจี๊ยะจากกระถางรูปที่บูชองค์โป๊ยเซียน โฉมซื่อห่อฝ้านำติดตัวมาเพื่อสักการบูชาประกอบกับเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ และกราบไหว้ขอพร เพื่อจะได้ทำมาหากินสะดวกและคล่องตัว เมื่อเวลาว่างเลยไป ฐานะก็เริ่มมั่นคงขึ้น จึงได้สร้างศาสนสถาน เช่น ศาลเจ้าไ่ว้ไถ่ ๆ บ้าน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการให้ผู้อื่นได้เข้ามาร่วม

สักการบูชาด้วย และเพื่อปฏิบัติพิธีกรรมทางศาสนา การสร้างศาลเจ้า และโรงเจ มากมายหลายแห่งในจังหวัดชลบุรี (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดชลบุรี, 2557, หน้า 16 อ้างถึงใน สุเทพ โสวเจริญ, 2558, หน้า 34)

ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อ

ในประเด็นเกี่ยวกับความเชื่อมีความสัมพันธ์กันกับประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

1. ศาสนา (Religion)
2. ที่มาของความเชื่อ
3. ความหลากหลายของศาสนาและระบบความเชื่อ
4. ระบบความเชื่อของคนจีน

1. ศาสนา (Religion)

ศาสนาถือว่าเป็นวิถีชีวิตของมนุษย์ และเป็นปรากฏการณ์อันหนึ่งของโลกที่มีมาแต่อดีต เนื่องจากมนุษย์มีความผูกพันกับสิ่งที่มีอยู่นอกเหนือธรรมชาติและเกี่ยวกับเหตุผลอันเกิดจากความรู้สึกนึกคิด และนักปราชญ์ต่าง ๆ (ภารดี มหาจันทร์ และนันทชญา มหาจันทร์, 2554, หน้า109)

ความหมายของศาสนา

สุชีพ ปุญญานุภาพ (2538) จำแนกความหมายและความสำคัญของศาสนา ไว้ 3 ประการ คือ

1. ศาสนา คือ ที่รวมแห่งความเคารพนับถืออันสูงสุดของมนุษย์
2. ศาสนา คือ ที่พึ่งทางจิตใจ ที่มนุษย์ส่วนมากเลือกเป็นที่ยึดเหนี่ยวตามความพอใจ

และตามความเหมาะสมของตน

3. ศาสนา คือ คำสอนอันว่าด้วยศีลธรรม และอุดมคติในเรื่องบุคคล รวมทั้งแนวความเชื่อ และแนวปฏิบัติต่าง ๆ กัน ตามแนวของแต่ละศาสนา

อกิน รพีพัฒน์ (2551, หน้า 84-92) กล่าวว่า ศาสนา เป็นระบบสัญลักษณ์ระบบหนึ่ง ซึ่งกระทำการสถาปนาอารมณ์ (Moods) และแรงจูงใจ (Motivations) ในมนุษย์ ซึ่งมีอิทธิพลกว้างขวางและทนทาน ด้วยการสร้างมโนทัศน์ระเบียบของชีวิตโดยทั่วไป และทำให้มโนทัศน์นี้มีแสงสว่างแห่งความจริง จนอารมณ์และแรงจูงใจนั้นดูเสมือนเป็นสิ่งที่จริงแท้แน่นอน

ยศ สันตสมบัติ (2556, หน้า 277) อธิบายเรื่อง ศาสนาไว้ว่า ตั้งแต่อรุณแห่งประวัติศาสตร์มนุษย์ได้ทำการประกอบพิธีกรรม เช่น ไหว้ บวงสรวงเทพเทวดาฟ้าดิน สร้างเทพปกปกรรม ไสยศาสตร์ และความเชื่อเกี่ยวกับภูตผีปีศาจ วิญญาณและพระเจ้า ศาสนามีความสัมพันธ์อย่างแนบแน่นกับความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์และอำนาจเหนือธรรมชาติ ศาสนาโยงใยกับสังคม

เศรษฐกิจ และการเมือง ความเชื่อทางศาสนา มีอิทธิพลแทรกซึมเข้าสู่ปริมณฑลของสังคม
วัฒนธรรม และประสบการณ์ชีวิตของมนุษย์

ต้นกำเนิดของศาสนา

ทำไมศาสนาจึงเป็นสิ่งสากลที่เราพบเห็นได้ในทุกสังคมวัฒนธรรมทั่วโลก นักมนุษย
วิทยา นักจิตวิทยา และนักสังคมศาสตร์สาขาอื่น ๆ หลายคนได้ศึกษาค้นคว้าและพยายาม
มาคำตอบว่า ความเป็นสากลและต้นกำเนิดของศาสนาแยกออกได้ 3 แนวทาง (ยศ สันตสมบัติ,
2556, หน้า 278-280)

1. การอธิบายศาสนาตามแนวจิตวิทยา

ศาสนาทำหน้าที่หลักในการลดความวิตกกังวลและอารมณ์ตึงเครียดอันเกิดจาก
ความรู้สึกไม่แน่นอนในชีวิต และความกลัวของมนุษย์ต่อความล้มเหลวในกิจกรรมต่าง ๆ
หากปล่อยให้ความกลัวและความวิตกกังวลต่อความไม่แน่นอนในชีวิตนั้นดำรงอยู่ ความรู้สึก
เหล่านั้นก็อาจขัดขวางต่อการทำงานและความราบรื่นต่อเนื่องของสังคม ด้วยเหตุนี้เองมนุษย์จึง
คิดค้นศาสนาหรือระบบความเชื่อและพิธีกรรมต่าง ๆ ขึ้นมาเพื่อทำหน้าที่หลักในการให้
ความยึดเหนี่ยวทางจิตใจ ให้ความเข้าใจและคำอธิบายต่อธรรมชาติรอบตัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งใน
เรื่องของความตาย ศาสนาทำให้มนุษย์มั่นใจว่าเขาสามารถเอาชนะความตายได้ด้วยการขึ้นห้อย
ถึงชีวิตในภพหน้า นอกจากนั้นพิธีกรรมต่าง ๆ ยังช่วยให้มนุษย์มีความเชื่อมั่นในตนเองมากขึ้น
พิธีกรรมทำหน้าที่ลดความขัดแย้งและความวิตกกังวลอันเกิดจากความไม่แน่นอนของชีวิต

นอกจากนี้ ในทำนองเดียวกัน สไปโร ได้นำเอาแนวความคิดด้านจิตวิทยาใช้อธิบาย
หน้าที่ของศาสนา ศาสนาเป็นสถาบันสังคมซึ่งทำหน้าที่ตอบสนองความต้องการพื้นฐานทาง
ด้านจิตใจของมนุษย์ ศาสนาให้คำอธิบายวิถีคิด ระบบความเชื่อ และแบบแผนเกี่ยวกับความสัมพันธ์
ระหว่างมนุษย์กับอำนาจเหนือธรรมชาติ ศาสนาทำหน้าที่ลดความขัดแย้งและความวิตกกังวล
ให้ความมั่นใจ และเป็นหลักประกันต่อความต่อเนื่องและราบรื่นของสังคม

2. การอธิบายตามแนวทางสังคมวิทยา

เดอร์ไคม์ (Dukheim) เป็นนักสังคมวิทยาท่านแรก ๆ ที่ได้อธิบายศาสนาไว้อย่างเป็น
ระบบ เดอร์ไคม์ อธิบายว่า ศาสนา คือ ระบบความเชื่อ ค่านิยม จารีตประเพณีและบรรทัดฐานที่
สังคมยอมรับว่าดีงามและถูกต้อง ศาสนาเป็นพลังในการสร้างความสมานฉันท์ เป็นที่มาของ
“สำนึกร่วม” (Collective consciousness) ด้วยเหตุนี้เอง ศาสนาจึงเป็นกลไกสำคัญในการควบคุม
รักษากฎเกณฑ์กติกาและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสังคม นอกจากนี้นักสังคมวิทยาท่านอื่น
เสนอว่า ความเชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์และพระเจ้าคือ กระบวนการสร้างอำนาจอธิปไตย ที่มีความยั่งยืน
คงทนเพื่อใช้เป็นสถาบันในการควบคุมกฎระเบียบและบรรทัดฐานของสังคม

3. การอธิบายแบบผสมผสานปัจจัยทางสังคมและจิตวิทยาเข้าด้วยกัน

ศาสนาเป็นผลตอบสนองจากความรู้สึกกดดันหรือความอึดอัดขัดแย้งที่เกิดขึ้นจากการแปรผันของสภาวะสมดุลทางสังคมอันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงหรือเหตุการณ์อื่น ๆ ในสภาวะการณ์เช่นนี้ สังคมจะพยายามฟื้นฟูพลัง (Revitalize) ตั้งเองด้วยมาตรการและความทนทานต่าง ๆ เช่น การสร้างลัทธิ นิกาย หรือขบวนการศาสนา (Religious movement) ใหม่ ๆ ขึ้นมา การอธิบายในแนวทางนี้ยังได้ถูกนำมาประยุกต์ใช้อธิบายการเกิดขึ้นของขบวนการศาสนาต่าง ๆ ในสังคมต่าง ๆ

ศาสนาและความเชื่อทางศาสนาเป็นสิ่งสากลที่เราพบเห็นได้ในสังคมวัฒนธรรมทุกแห่งหนทั่วโลกตลอดมาทุกยุคทุกสมัย หลักฐานทางโบราณคดีที่ขุดค้นได้จากถ้ำของมนุษย์นีแอนเดอร์ทัล (Neandertal) เช่น ภาพวาด และวัตถุของใช้ที่บรรจุอยู่ในหลุมฝังศพ ทำให้นักมานุษยวิทยาสันนิษฐานว่ามนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์มีความเชื่อในเรื่องวิญญาณ โลกหน้าหรือชีวิตหลังความตาย (life after death) หลักฐานทางประวัติศาสตร์และการศึกษาทางมานุษยวิทยาในสังคมวัฒนธรรมต่าง ๆ ทั่วโลกยังยืนยันอย่างหนักแน่นว่า ไม่มีสังคมวัฒนธรรมแห่งใดที่ไม่มี ความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติ หรือ ไม่มีความเชื่อทางศาสนา (ยศ สันตสมบัติ, 2556, หน้า 278)

2. ความเชื่อ

ความหมายของความเชื่อ

บุปผา ทวีสุข (2520, หน้า 156-158) ได้ให้ความหมายของความเชื่อไว้ว่า ความเชื่อ คือ การยอมรับนับถือ หรือยึดมั่นในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ทั้งที่มีตัวตนหรือไม่ก็ตามว่าเป็นความจริงหรือมีอยู่จริง การยอมรับนับถือนี้อาจจะมีหลักฐานอย่างเพียงพอที่จะพิสูจน์ได้หรืออาจจะไม่มีหลักฐานที่จะนำมาใช้พิสูจน์ให้เห็นจริงเกี่ยวกับสิ่งนั้นก็ได้

นอกจากนี้ยังกล่าว เหตุที่มนุษย์สร้างความเชื่อขึ้นมานั้นแยกเหตุได้ 2 ประการใหญ่ คือ

1. ความเชื่ออันเกิดจากความกลัว ความไม่รู้ของมนุษย์ หรือบางสิ่งที่มีมนุษย์หาเหตุผลไม่ได้

2. ความเชื่ออันเกิดจากมนุษย์ที่มีความฉลาด มีประสบการณ์มากกว่ามีเจตนาที่จะให้คนอื่น ๆ ในกลุ่มชนหรือสังคมนั้นเชื่อฟังปฏิบัติตาม โดยมีจุดมุ่งหมายต่าง ๆ กันไป เช่น เพื่อความเป็นระเบียบของสังคม เพื่อความเป็นผู้มีมรรยาท ความรอบคอบและประณีต เพื่อผลทางด้านจิตใจ เป็นต้น

ความเชื่อ หมายถึง ความคิด ความยึดถือยอมรับ หรือพฤติกรรมของมนุษย์ที่แสดงออกถึงความคิด ความยึดถือยอมรับต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด หรือเรื่องหนึ่งเรื่องใด หรือหลายสิ่งหลายเรื่อง อันเกิดจากความกลัว ความไม่รู้ความไม่เข้าใจหรือมีอาจหาเหตุผลมาอธิบายได้ โดยเข้าใจว่าเรื่องที่

เกิดขึ้นไม่ว่าจะเป็นผลดีหรือผลร้ายนั้นมีสิ่งลึกลับที่มีอำนาจเหนือมนุษย์เป็นผู้บันดาล มนุษย์จึงกลัวอำนาจลึกลับและพยายามคิดหาวิธีการต่าง ๆ ที่จะทำสิ่งที่มีอำนาจลึกลับนั้นพอใจในการกระทำของตน เพื่อบันดาลผลดี หรือความสุขแก่ตนและครอบครัว

ความเชื่อของแต่ละคน ของแต่ละท้องถิ่น แม้อยู่ในประเทศเดียวกัน ก็อาจไม่เหมือนกันหมดทุกอย่าง อาจแตกต่างกันออกไปเลยก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับหลายสิ่งหลายอย่างประกอบกัน อาทิ ความรู้ ความเข้าใจ การอบรมปลูกฝัง การถ่ายทอดจากบรรพบุรุษ ประสบการณ์ ค่านิยม และสิ่งแวดล้อม ดังนั้นเราจะถือว่าความเชื่อของคนใด ของถิ่นใด เป็นความคิดเป็นความเชื่อที่ผิด หรือเป็นเรื่องไม่ถูกต้อง หรือล้าสมัยป่าเถื่อนนั้นไม่ได้ อนึ่ง ความเชื่อเป็นเรื่องที่เปลี่ยนแปลง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับทัศนคติ ประสบการณ์ และความพึงใจที่ถูกถ่ายทอดกันมานานด้าย กล่าวคือเมื่อผู้ใดมีความเชื่อในสิ่งใดเรื่องใดก็มักจะปักใจเชื่อและฝังใจในสิ่งนั้นเรื่องนั้น ไม่ยอมเปลี่ยนแปลงง่าย ๆ ต่อเมื่อได้รับความรู้ใหม่ ๆ ที่ได้ประโยชน์จริง ๆ หรือได้ประสบการณ์ต่าง ๆ ด้วยตนเองหรือมีเหตุผลอื่น ๆ ดีกว่ามาลบล้าง ความเชื่อเดิมก็จะค่อย ๆ จางหายไป” (ลักขณา ศกุนะสิงห์, 2556, หน้า 1-2)

ภิญโญ จิตต์ธรรม (2522, หน้า 1-7) อธิบายเรื่อง ความเชื่อไว้ว่า มนุษย์เราทั้งหมดเมื่อมีภัยคุกคาม หรือมีความยุ่งความอลเวงเกิดขึ้น ก็มักยึดถือสิ่งเหนือธรรมชาติ สิ่งลึกลับต่าง ๆ เช่น กูเฮา ต้นไม้ เป็นต้น เป็นที่พึ่ง คือ หันมาทางความเชื่อ แม้บางทีความเชื่ออาจจะหายไปจากจิตใจ แต่มนุษย์ก็ยังกลัวและยังมีสิ่งที่มีมนุษย์ยังไม่รู้อีกมากสิ่งนั้นคือ สิ่งเหนือธรรมชาติ (Super nature) ฉะนั้นความเชื่อเกิดขึ้นเพราะความกลัวและความไม่รู้ มนุษย์เชื่อว่ามีอำนาจลึกลับ บันดาลให้เกิดผลดีผลร้าย

การที่บรรพบุรุษนำความเชื่อมาใช้ประโยชน์โดยวิธีขู่ให้กลัวหรือหลอกล่อให้กลัว นับว่าเป็นวิธีที่หยาบคายมาก ความเชื่อบางเรื่อง อาจจะมลาย แต่ส่วนใหญ่มักมีเจตนาแฝงอยู่เพื่อประโยชน์ในการอบรมสั่งสอน ต่อมาเกิดเป็นระเบียบสังคมที่ดั่งงามขึ้น เกิดเป็นผลดีแก่ผู้ปฏิบัติ การปฏิบัติตามความเชื่อนาน ๆ เข้าก็กลายเป็นธรรมเนียมของสังคม และเป็นมรดกสืบทอดกันมา ความเชื่อทำให้เกิดศาสนา เมื่อเกิดศาสนาที่แท้จริงก็ยังมีความเชื่อปนอยู่ และความเชื่อหลาย ๆ อย่างก็มาจากศาสนา สิ่งเหล่านี้มนุษย์จะแสดงออกทางวรรณกรรมอย่างเห็นได้ชัด และแสดงออกทางพฤติกรรมของสังคมด้วย

นอกจากนี้ ภิญโญ จิตต์ธรรม (2522) แบ่งประเภทความเชื่อไว้เป็น 2 ประเภท ดังต่อไปนี้

1. ความเชื่อที่มลายไร้เหตุผล คือยังไม่ทราบเจตนา
2. ความเชื่อที่มีเจตนาแฝงอยู่ เพื่ออบรมสั่งสอนให้คนประพฤติดีอยู่ร่วมกับสังคม

อย่างถูกต้อง และเกิดสุขแก่ตนเอง

ธวัช ปุณโณทก (2530, หน้า 350) ได้ให้ความหมายของความเชื่อไว้ว่า ความเชื่อ คือ

การยอมรับอันเกิดอยู่ในจิตใจได้สำนึกของมนุษย์พลังอำนาจเหนือธรรมชาติ ที่เป็นผลดีหรือผลร้าย ต่อมนุษย์นั้น ๆ หรือสังคมมนุษย์นั้น ๆ แม้ว่าพลังอำนาจเหนือธรรมชาติเหล่านี้ไม่สามารถ ที่จะพิสูจน์ได้ว่าเป็นจริง แต่มนุษย์ในสังคมหนึ่งยอมรับและให้ความเคารพเกรงกลัวสิ่งเหล่านี้ เรียกว่า ความเชื่อ

จากทฤษฎีของนักวิชาการดังกล่าว สรุปได้ว่า ความเชื่อเกิดขึ้นเพราะความกลัว และความไม่รู้ ความกลัวและความไม่รู้เหล่านี้ทำให้ผู้คนยอมรับสิ่งใดสิ่งหนึ่งซึ่งมีอำนาจที่จะเกิด ผลดีหรือผลร้ายต่อวิถีชีวิตของมนุษย์มีอยู่จริง เนื่องจากมนุษย์กลัวทุกข์และรักสุข ทำให้มนุษย์ทำตามในการอบรมสั่งสอนและหวังว่าจะเกิดเป็นผลดีแก่ผู้ปฏิบัติ สุดท้ายความเชื่อจึงกลายเป็น ธรรมเนียมของสังคมอย่างหนึ่ง พร้อมได้สืบทอดต่อกันไป

อิทธิพลของความเชื่อ

วีระศักดิ์ วิจิตร โสภ (2545, หน้า 26) ได้กล่าวถึง อิทธิพลของความเชื่อ สรุปได้ว่า ความเชื่อมีอิทธิพลต่อสังคมเป็นต้นกำหนดการแสดงออกทางพฤติกรรมของคนในสังคม โดยอาจ สังเกตได้ว่าเมื่อบุคคลมีความเชื่ออย่างใดอย่างหนึ่ง ย่อมเป็นเหตุจูงใจให้เกิดการกระทำ หรือพฤติกรรมที่ตอบสนองความเชื่อนั้น และถ้าเปลี่ยนความเชื่อ ไปจากเดิมพฤติกรรมจะเปลี่ยน ตามไปด้วย และพฤติกรรมเช่นนั้นอาจสะท้อนให้สังเกตดูเห็นในลักษณะของข้อห้ามและข้อปฏิบัติ ในการดำเนินชีวิตของคนในสังคม

ผาสุก มุทฺธเมธา (2535, หน้า 56-58) ความเชื่อมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตผู้คนแต่โบราณ ใน ปัจจุบันการศึกษาเจริญขึ้น วิทยาศาสตร์แขนงต่าง ๆ ได้อธิบายให้เหตุผล ทำให้ความเชื่อบางอย่าง เปลี่ยนแปลงและล้าสมัยไป แต่ความเชื่อบางอย่างก็ยังมีผลทางจิตใจของมนุษย์อยู่ตลอด สิ่งนั้น คือสิ่งที่วิทยาศาสตร์ตอบให้ไม่ได้ ยังหาหลักฐานอยู่

สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ (2529, หน้า 467-468) ได้อธิบายอิทธิพลของความเชื่อไว้ว่า ความเชื่อ เป็นวัฒนธรรมพื้นบ้านประเภทหนึ่ง ซึ่งมีอิทธิพลต่อแนวคิดและพฤติกรรมของชาวบ้าน กลุ่มนั้น ๆ อย่างลึกซึ้ง เพราะการสืบทอดความเชื่อมีการปลูกฝังสืบทอดกันมาหลายชั่วคน ผู้ให้ การสืบทอดล้วนแต่ยึดถือปฏิบัติให้ประจักษ์ชัดเป็นต้นแบบอย่างกว้างขวางมั่นคงและล้วนมี เจตนาที่จะปลูกฝังให้ผู้สืบสันดานเจริญรอยอย่างเคร่งครัด มักถือเป็นเงื่อนไขในการอยู่ร่วมกัน ผู้ปฏิบัติตามย่อมเป็นที่ยอมรับของคณาญาติและสังคม ส่วนผู้ฝ่าฝืนย่อมไม่เป็นที่พึงปรารถนา การปลูกฝังความเชื่อล้วนมีขึ้นนับแต่วินาทีแรกที่ผู้สืบทอดเริ่มเป็นสมาชิกใหม่ของสังคมนั้น ๆ การบ่มเพาะจึงมีลักษณะเป็นการคัดแต่งไม่อ่อนน้อมให้ค่อยปรับเปลี่ยนตามและเพิ่มพูนขึ้นจนกลายเป็น ผู้สืบทอดารให้แก่คนรุ่นต่อ ๆ ไป จากการที่มนุษย์ไม่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติ และยังกลัวความตาย ความทุกข์ยาก และความทุกข์ทรมานในความเจ็บปวดเป็นต้นว่า เกิด

แผ่นดินไหว ภูเขาไฟระเบิด คลื่นยักษ์ไฟไหม้ป่า และโรคภัยไข้เจ็บนานาชนิดทำให้มนุษย์ต้องเจ็บป่วย ทุกข์ทรมาน ทุกข์ยากลำบากต่าง ๆ กันไป มนุษย์จึงเกิดความกลัว และเกิดความเชื่อในอำนาจที่ลึกลับเหนือมนุษย์ถือว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ลึกลับทรงอำนาจ สามารถบันดาลให้เกิดให้เป็นไปต่าง ๆ นานาประการ มนุษย์จึงคิดปฏิบัติศรัทธาปฏิบัติงาม เพื่อความอยู่รอดปลอดภัยของตน แม้หาเหตุผลได้แล้วความกลัวจะเลื่อนไปบ้าง ความเชื่อจะลดน้อยลง แต่ก็ยังมีบางอย่างที่ยังเชื่อฝังใจอยู่ ก็จะปลูกฝังหรือถ่ายทอดความเชื่อไปยังลูกหลานโดยสั่งให้ทำโน่นทำนี่ หรือห้ามปรามทำสิ่งนั้นสิ่งนี้ โดยอ้างถึงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ลึกลับที่จะบันดาลคุณหรือโทษเป็นสำคัญด้วยวิธีหลอกให้เชื่อหรือขู่ให้กลัว แม้ความกลัวบางอย่างจะขาดเหตุผล ความเชื่อบางเรื่องก็จะมลาย แต่ผู้ใหญ่ก็มีเจตนาดี การอบรมสั่งสอนให้เยาวชนประพฤติปฏิบัติในทางที่ถูกที่ควร ก็ด้วยมุ่งหวังให้เกิดสิริมงคล เกิดความสุขแก่ตนเอง แก่ครอบครัว และแก่สังคมเป็นสำคัญ นับว่าเป็นเรื่องยากด้วยเด็กมักคือไม่เชื่อฟัง หรืออวดดีทำนอกกลุ่มนอกทาง ถ้าหลอกให้กลัว เด็กจะยอมปฏิบัติโดยง่ายมากกว่าชี้แนะ ด้วยเหตุนี้ผู้ใหญ่สมัยก่อนจึงถือ โอกาสเอาความกลัวและความเชื่ออันเป็นพื้นฐานของมนุษย์มาให้ให้เกิดผลดีมีประโยชน์แก่เด็ก นับว่าเป็นวิธีที่หยาบคายมาก (ลักษณะ ศกุนะสิงห์, 2556, หน้า 8-9)

ฉะนั้น ปัจจุบันแม้จะมีคำสอนเกี่ยวกับความเชื่อที่ถูกต้อง และพึงปฏิบัติอยู่ไม่น้อย แต่ยังมีกลุ่มชนที่ยังติดอยู่กับความเชื่อเดิมบางอย่างที่อยู่ นอกเหนือหลักการและเหตุผล จึงมีการปฏิบัติตามความเชื่อ ด้วยเหตุนี้พิธีกรรมและประเพณีจึงยังคงอยู่กับความเชื่อที่ยังเหลืออยู่ และเป็นมรดกสืบทอดกันมา จากสิ่งเหล่านี้เองที่มนุษย์จะแสดงออกทางพฤติกรรมของสังคม และบ่อยครั้งที่แสดงออกทางวรรณกรรมอย่างเห็น ได้เด่นชัด

ความหลากหลายของศาสนาและระบบความเชื่อ

ยศ สันตสมบัติ (2556, หน้า 280-283) อธิบายว่า สังคมวัฒนธรรมแต่ละแห่งมีความแตกต่างหลากหลายออกไปในเรื่องของศาสนา ระบบความเชื่อและการปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย แบ่งแยกสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในระบบความเชื่อต่าง ๆ ออกเป็น 2 ประเภทใหญ่

1. พลังอำนาจเหนือธรรมชาติ (Supernatural force) และจิตวิญญาณหรือเทพเจ้า สังคมวัฒนธรรมบางแห่ง มีความเชื่อในเรื่องของพลังอำนาจเหนือธรรมชาติบางอย่างซึ่งทำหน้าที่ควบคุมความเป็นไปของชีวิตมนุษย์

ในสังคมไทยมีความเชื่อในเรื่องบุญกรรมหรือกฎแห่งกรรม อันเป็นพลังอำนาจไว้ตัวตน หากแต่สามารถกำหนดชะตาชีวิต และส่งผลให้คนเราแต่ละคนเกิดมาแตกต่างกัน มีบุญญาบารมี และสิทธิอำนาจแตกต่างกันออกไป

ในขณะเดียวกัน สังคมแถบโพลินีเซีย (Polynesia) มีความเชื่อในเรื่องของ มานา (Mana) ซึ่งเป็นพลังอำนาจเร้นลับที่อาจมีอยู่ในตัวบุคคลบางคนหรือในสิ่งของบางอย่าง เช่น เครื่องราวของพลัง หรือแม่กระทั่งก้อนหิน เป็นต้น

2. สิ่งมีชีวิตที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติ (Supernatural beings)

2.1 เทพเจ้า (Gods) และจิตวิญญาณ (Spirits) ที่มีต้นกำเนิดมาจากมนุษย์ (Non-human origin)

หลาย ๆ ศาสนามีความเชื่อในเทพเจ้าหรือพระเจ้าและจิตวิญญาณ พระเจ้ามิได้ถูกสร้างแต่บังเกิดขึ้นด้วยวิธีการและเหตุผลบางอย่างที่อยู่เหนือความเข้าใจของมนุษย์ พระเจ้าเป็นผู้สร้างจักรวาล เนรมิตโลกและฟ้าดิน สิ่งที่เห็นได้และเห็นไม่ได้บนพื้นพิภพบางศาสนามีการแยกแยะและจัดลำดับช่วงชั้นของพระเจ้าและเทพเจ้าลดหลั่นกันออกไปตามสถานภาพและอำนาจหน้าที่ บางศาสนาเชื่อว่าหลังจากได้เนรมิตโลกมนุษย์และสรรพสิ่งทั้งปวงแล้ว พระผู้สร้าง (Creator) ซึ่งมีอำนาจสูงสุดก็มิได้ยุ่งเกี่ยวกับมนุษย์อีก แต่ปล่อยให้เทพชั้นรองลงมาทำหน้าที่ดูแลโลกและมนุษย์แทน

นอกเหนือไปจากเทพเจ้า บางสังคมยังมีความเชื่อในเรื่องของจิตวิญญาณหรือเทวดาอารักษ์ (Guardian spirits) ซึ่งมีฤทธิ์อำนาจต่ำกว่าเทพเจ้า แต่มีความใกล้ชิดกับมนุษย์มากกว่าเทพเจ้า บางศาสนาเชื่อว่าเทวดาอารักษ์จะทำหน้าที่ดูแลและให้ความคุ้มครองป้องกันภัยแก่ผู้ประพฤติดี เทวดาอารักษ์ยังอาจสิงสถิตอยู่ตามต้นไม้ใหญ่เพื่อดูแลป่า คุ่มครองแม่น้ำและทรัพยากรธรรมชาติอื่น ๆ ความเชื่อในเทวดาอารักษ์ทำให้สังคมวัฒนธรรมหลาย ๆ แห่งให้ความสำคัญเคารพยำเกรงแก่ป่าและน้ำ และทำการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติดุจดังผู้มีพระคุณ

2.2 ผีปิศาจหรือวิญญาณของมนุษย์ตายไปแล้ว

ความเชื่อมนุษย์มีจิตวิญญาณ (Soul) ที่จะยังคงดำรงอยู่หลังจากมนุษย์สิ้นลมหายใจ และร่างกายเน่าเปื่อยผุพังออกไป บางสังคมวัฒนธรรมเชื่อว่าวิญญาณของบรรพบุรุษจะวนเวียนอยู่ใกล้ ๆ ทำหน้าที่คุ้มครองลูกหลานให้ปลอดภัยจากภัยอันตรายต่าง ๆ ความเชื่อในลักษณะเช่นนี้ทำให้เกิดพิธีเช่นไหว้บูชาดวงวิญญาณของบรรพบุรุษ และกลายมาเป็นพื้นฐานอำนาจของผู้อาวุโสภายในครอบครัว

ในการศึกษาเปรียบเทียบระบบความเชื่อของสังคมวัฒนธรรมกว่า 50 แห่งทั่วโลก สวานสัน เสนอว่า ความเชื่อในวิญญาณบรรพบุรุษและพิธีเช่นไหว้บูชาวิญญาณบรรพบุรุษมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับโครงสร้างอำนาจภายในครอบครัวและระบบเครือญาติ ความเชื่อในวิญญาณบรรพบุรุษเป็นพื้นฐานของระบบความเชื่อในสังคมวัฒนธรรมที่ครอบครัวและระบบเครือญาติเป็นแกนกลางของการตัดสินใจ โครงสร้างของครอบครัวและเครือญาติมีการรวมตัว

เป็นปีกแผ่นและแน่นแฟ้น ความเชื่อในการให้คุณและโทษของวิญญาณบรรพบุรุษต่อลูกหลานที่ยังมีชีวิตอยู่ เป็นการเสริมสร้างอำนาจในการตัดสินใจและการควบคุมกฎระเบียบของพ่อหรือผู้อาวุโสในครอบครัว

สุดท้าย สรุปว่า ศาสนาและระบบความเชื่อทางศาสนามีได้เป็นภาพสะท้อนของความสัมพันธ์ระหว่างพ่อกับลูกแต่เป็นภาพสะท้อนของระบบการเมืองการปกครอง ตัวอย่างเช่น สังคมที่มีพัฒนาการทางการเมืองในระดับสูง ระบบการเมืองการปกครองมีความสลับซับซ้อน มักมีความเชื่อในพระเจ้าองค์เดียว (Monotheism) เป็นต้น

ระบบความเชื่อของคนจีน

จิราภรณ์ ภักธราภานุภัทร (2528, หน้า 11-12) แบ่งความเชื่อของคนในสังคมออกเป็น 2 ระดับ ได้แก่

1. ความเชื่อที่เป็นส่วนหนึ่งของระบบศาสนาใหญ่หรือศาสนาประจำชาติ เป็นความที่มีเหตุผล และอธิบายสิ่งที่คนสงสัยได้อย่างแจ่มชัด มีระบบ และเป็นตัวกำหนดพิธีกรรม รวมทั้งวิถีชีวิตของคนในชาติ

ศาสนาหลัก ๆ ที่ชาวจีนนับถือในปัจจุบันประกอบด้วยพุทธศาสนา ลัทธิเต๋า ศาสนาอิสลาม ศาสนาคริสต์นิกายโรมันถือศาสนาต่าง ๆ มีประมาณ 1 ร้อยล้านคน หรือ 1 ใน 13 เท่าของประชากรทั้งหมด (ประสิทธิ์ ฤกษ์ธรรม, 2549, หน้า 83)

เจ. เจ. เอ็ม เดอ กรูต (J. J. M. De Groot) ผู้เขียนเรื่อง “ความเชื่อของชาวจีน” ไว้ตั้งแต่เมื่อปี ค.ศ.1910 เคยให้ทัศนะไว้ว่า

ในประเทศจีนนั้น ความเชื่อในเรื่องพลังอำนาจของเครื่องรางของขลังมีสูงมาก คนเชื่อกันว่าพลังอำนาจของสิ่งเหล่านั้นมีอยู่ไม่จำกัด ข้อเท็จจริงไม่อาจแยกออกจากปรากฏการณ์ คำพูดมิได้เป็นเพียงเสียงที่มนุษย์เปล่งออกมา ตัวอักษรหรือภาพวาดมิใช่เป็นแต่น้ำหมึกสี แต่ทั้งหมดนี้เมื่อรวมกันแล้วจะสามารถสร้างความเป็นจริงที่แสดงออกหรือใช้เป็นสัญลักษณ์แทนค่า

มีความหมาย มีพลังอำนาจในตัวของมันเอง (บรูมฟีลด์, 2533, หน้า 97)

แต่หากจะตัดคำสอนของท่านขงจื้อและปรัชญาของลัทธิเต๋าทิ้งไปแล้วก็จะเห็นได้ชัดว่าความเชื่อทางศาสนาของคนจีนธรรมดานั้นคือ (บรูมฟีลด์, 2533, หน้า 12)

1. เกี่ยวข้องกับความพยายามที่จะประสบความสำเร็จในชีวิต

2. แสดงความเคารพนับถือต่อผู้ที่วายชนม์ไปแล้วหรือดวงวิญญาณต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกัน

ตน

3. พยายามที่จะแสวงหาความรู้ที่เร้นลับเกี่ยวกับอนาคตของตน

การดำเนินวิถีชีวิตประจำวันของพวกเขา ล้วนเกี่ยวข้องอยู่กับสิ่งลึกลับและมองไม่เห็น

เหล่านั้น บนหิ้งบูชาของทุกบ้านจะมีที่สำหรับเจ้า เพราะเจ้าจะคุ้มครองไม่ให้วิญญาณอื่นๆ มาทำลาย ชาวจีนจะพยายามทำให้วิญญาณบรรพบุรุษมีความสุข และหลีกเลี่ยงการเข้าไปเกี่ยวข้องกับวิญญาณอื่นๆ ที่อยู่ล้อมรอบ ถ้าเขาเกิดโชคร้ายจะด้วยจากสาเหตุอะไรก็ตาม พวกเขาจะไปหาพระ หาคณทรวงเจ้า หมอคูหรือโหรเพื่อสอบถามหรือปรึกษาหาว่าเขาทำอะไรให้ดวงวิญญาณใดโกรธเคืองหรือจงเป็นสาเหตุแห่งโชคร้ายนั้น และเขาควรจะทำอะไร (บรูมฟิลด์, 2533, หน้า 32) มีชาวต่างชาติหลายคนที่มีอาศัยอยู่ในหมู่ชาวจีนเรียกการกระทำว่าเป็นพวกเชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ (Superstitions) ไม่ได้นับถือหรือเชื่อในคำสอนของศาสนา (Religious) แต่ชาวต่างชาติเหล่านั้นไม่เข้าใจว่า นั่นคือ ศาสนาในรูปแบบของเขาเองต่างหาก คงจะต้องยอมรับว่าความเชื่อนั้นไม่ได้มีที่เกี่ยวกับปรัชญาในลัทธิขงจื้อหรือเต๋าเลย มันเป็นเรื่องของลัทธิผี (Animism) แท้ ๆ ลัทธิเต๋า-พุทธ เป็นเพียงส่วนเล็ก ๆ ส่วนเดียวเท่านั้น แต่การปฏิบัติอื่น ๆ ซึ่งเกี่ยวพันกับเรื่องดวงวิญญาณและสิ่งเหนือจริงทั้งหลายต่างหากคือศาสนาที่แท้จริงของชาวจีน

นอกจากนี้ เหวีลีน ลิป (2542, หน้า 31-32) กล่าวว่า ในระหว่างอดีตกาลโบราณ ชาวจีนนับถือเทพเจ้าแห่งท้องฟ้า เทพเจ้าแห่งลม เทพเจ้าสายฟ้า เทพเจ้าแห่งฝน เป็นต้น และเทพเจ้าแห่งดินและเทพเจ้าอื่น ๆ อีกหลายองค์เช่น เทพเจ้าดวงวิญญาณ เทพเจ้าอมตะ และกลุ่มดวงดาว การปฏิบัติเกี่ยวกับทางศาสนา ตั้งแต่แรกเริ่มเดิมทีได้ถูกแก้ไขตัดแปลงในระหว่างศักราชของขงจื้อและกัหลาย ๆ การปฏิบัติที่ได้แตกสลายไปในตอนปลายช่วงระยะของโจง (Zhou) ในระหว่างช่วงระยะเวลาของราชสมัยฮั่น (Han) นิกายขงจื้อได้รับการยอมรับอย่างเป็นทางการและความเชื่อแรกเริ่มก็ยังไม่กล้าที่จะปฏิบัติกันในสภาวะที่เป็นพิเศษ ในขณะเดียวกัน ผู้ทรงภูมิรู้และบุคคลที่ปรากฏออกมา รวมทั้งองค์จักรพรรดิ อูตี้ (Wu Di) ซึ่งได้รับอิทธิพลจากปรัชญาของเล่าจื้อ (Lao Zi) แห่งนายเต๋า ความเชื่อในการทำให้เข้ากันสิ่งแวดล้อมในทางธรรมชาติ และความสมดุลของ อำนาจหยินและอำนาจหยาง

ในตอนสิ้นสุดราชสมัยฮั่น (Han) ศาสนาพุทธได้หลั่งไหลเข้าสู่ประเทศจีนในศตวรรษที่ 17 ระหว่างราชสมัยถัง (Tang) นิกายขงจื้อ นิกายเต๋าและศาสนาพุทธ ได้รับการยอมรับว่าเป็นสามในหนึ่งศาสนา ในขณะที่ความเคารพนับถือต่อบรรพบุรุษก็ยังคงมีการปฏิบัติกันอยู่อย่างกว้างขวาง ลัทธิขงจื้อสั่งสอนเกี่ยวกับกฎเกณฑ์ ความประพฤติกองลำดับชนชั้นกลุ่มปกครอง นิกายเต๋านั้นเทศน์สั่งสอนเกี่ยวกับความอมตะ ตลอดจนถึงความเข้าใจของธรรมชาติและ ความประสานกลมกลืนกันกับพลังทางธรรมชาติ ส่วนศาสนาพุทธนั้นสอนให้มนุษย์รู้จักวิธีการหลุดออกจากบาป พันทุกข์ ตลอดจนการนั่งสมาธิและความซื่อสัตย์ ชาวจีนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มักจะ โอบอุ้มทั้งศาสนาพุทธและนิกายเต๋า ความเชื่อในการเชื่อมใส่ต่อศาสนาหลายศาสนานั้นถูกเรียกกันว่า การประสานความแตกแยกของหลักการทางศาสนา

พรพรรณ จันทโรนานนท์ (2546, หน้า 24-28) ได้อธิบายถึง ชาวจีนมีความเชื่อเรื่อง เทพเจ้ามากเช่นเดียวกับชนชาติอื่นๆ แหล่งกำเนิดของเทพเจ้าของชาวจีน นอกจากจะมาจากความ ไม่เข้าใจในปรากฏการณ์ของธรรมชาติแล้วยังมีเทพเจ้าจากศาสนาเต๋า และพระโพธิสัตว์จากศาสนา พุทธ คำสอนของขงจื้อก็เป็นปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดเทพเจ้าต่าง ๆ อย่างมากมาย

ลัทธิคำสอนขงจื้อที่เริ่มต้นขึ้นตั้งแต่สมัยชุนชิว (ก่อน ค.ศ. 770 ปี ก่อน ค.ศ. 481 ปี) ได้เป็นที่นิยมกันมากในกลุ่มปกครองของจีนสมัยราชวงศ์ชั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งคำสอนของขงจื้อ ที่เกี่ยวกับอักษรศาสตร์ ปรัชญา จริยศาสตร์ ดาราศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ดังนั้นจึงทำให้ขงจื้อเป็นบุคคล ที่ยิ่งใหญ่ในด้านการศึกษาจนเป็นที่เคารพนับถือของชาวจีนทั่วไปในทุกยุคทุกสมัย

ศาสนาพุทธมหายานเป็นศาสนาที่แผ่กระจายมาจากอินเดีย โดยผ่านเอเชียกลาง กลับสู่ประเทศจีนในสมัยราชวงศ์ชั้น (ก่อน ค.ศ. 206 ปี ค.ศ. 220) พงสาวดารราชวงศ์ชั้น

ศาสนาเต๋า เป็นศาสนาที่เก่าแก่ของจีน ซึ่งเกิดจากความเชื่อดั้งเดิมรวมเข้ากับความเชื่อ เรื่องป้อมดหมอผีซึ่งเริ่มมีเค้าของศาสนามาตั้งแต่สมัยปลายราชวงศ์ฉิน(ราชวงศ์ฉินคือ ก่อน ค.ศ. 221-ก่อน ค.ศ. 207 ปี) ทั้งนี้ปรากฏว่ามีผู้ประกอบพิธีกรรมที่เรียกกันว่า ฟิงซื่อ 方士 ซึ่งต่อมา ฟิงซื่อ ได้วิวัฒนาการมาเป็นนักบวชทางศาสนาเต๋า หรือที่เรียกกันโดยทั่วไปว่า เต๋าซื่อ 道士

ลัทธิความเชื่อพื้นเมืองที่ชาวจีนนับถือ และมีผลต่อวิถีชีวิตชาวจีน ตลอดจนงาน ศิลปกรรม โดยส่วนใหญ่ จะเข้าใจว่าเป็นลัทธิขงจื้อ ลัทธิเต๋า และศาสนาพุทธ แต่ในสังคมจีน ตามจริงนั้น ความเชื่อพื้นเมืองและลัทธิขงจื้อ ลัทธิเต๋าและศาสนาพุทธมีความแตกต่างกันและ มีความสัมพันธ์กันอีกด้วย ในเรื่องนี้

2. ความเชื่อพื้นบ้าน เป็นความเชื่อที่สืบทอดกันมาจนถึงปฏิบัติตามประเพณี ความเชื่อพื้นบ้านของประเทศจีน

ความเชื่อประเภทที่หนึ่งในประเทศจีนที่กล่าวไว้ สัดส่วนในประชากรไม่มาก ตรงกันข้าม คนที่มีความเชื่อพื้นบ้าน เป็นความเชื่อที่สืบทอดกันมาจนถึงปฏิบัติตามประเพณีมีจำนวนมาก นอกจากนี้ความเชื่อพื้นบ้านของชาวจีนนี้ยังเป็นสิ่งที่สำคัญสำหรับความเชื่อของชาวจีนมาก ความเชื่อนี้ ซึ่งไม่เป็นระบบกระจัดกระจาย และได้เกิดอิทธิพลต่อความดีความเชื่อแก่ชาวจีนรุ่น ต่อรุ่นอยู่หลายสิบปีอย่างยิ่ง

ในภาษาจีนใช้คำว่า “民间信仰” อันว่า “มีนเจียนซันหยาง” แปลเป็นภาษาอังกฤษ “Folk belief หรือ Folk religion” มาอธิบายความเชื่อความเชื่อพื้นบ้าน เป็นความเชื่อที่สืบทอดกันมา จนถึงปฏิบัติตามประเพณีนี้ ซึ่งมีนักวิชาการชาวจีนให้ความหมายไว้หลายทรรศนะ ดังต่อไปนี้

ความหมายของคำว่า ความเชื่อพื้นบ้าน

โดยสรุปแล้ว ส่วนใหญ่ มี 3 แนวคิด

1. ความเชื่อพื้นบ้าน ไม่ใช่ศาสนา แต่เป็นรูปแบบความเชื่อประเภทหนึ่ง
2. ความเชื่อพื้นบ้าน โดยเนื้อแท้แล้วคือ ศาสนา
3. การกำหนดขอบเขตของความเชื่อพื้นบ้าน ไม่จำเป็นต้องแม่นยำและถูกต้อง

ในทางกลับกัน หากมีความคลุมเครือจะเอื้อต่อการวิจัย นอกจากนี้ในองค์การวิชาการของจีน ได้ให้ความหมายของ ความเชื่อพื้นบ้านไว้ ถูกมองว่า เป็นรูปแบบความเชื่อดั้งเดิม และล้าหลังที่ยังไม่พัฒนาเป็นศาสนา (Lin, 2007, pp. 5-15)

ความเชื่อพื้นบ้าน ถือว่ามีพื้นฐานเดียวกับศาสนาพุทธ ลัทธิเต๋า ลัทธิขงจื้อ และมีสถานะเท่าเทียมกับสามลัทธิข้างต้น อีกทั้งยังเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด และประกอบขึ้นเป็นประเพณีที่ 4 ในสังคมดั้งเดิมของจีน (Buckley & Gregory, 1993, p. 12)

ความเชื่อพื้นบ้าน ถูกมองว่า เป็นศาสนาพื้นบ้านของจีน โดยแหล่งกำเนิดได้รับอิทธิพลมาจากศาสนาที่มีระเบียบแบบแผน เช่น ลัทธิเต๋า และศาสนาพุทธตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ และยุคสมัยใหม่ตอนต้น เป็นต้นมา อีกทั้งสืบทอดแนวคิดและอุปนิสัยหลายรูปแบบ (Eastman, 1988, pp. 41-42)

ความเชื่อพื้นบ้าน สามารถอธิบายได้ว่าเป็นการผสมผสานระหว่างพุทธศาสนานิกายมหายาน ลัทธิเต๋า ลัทธิขงจื้อ และร่างทรงเข้าไว้ด้วยกัน สาเหตุที่ชาวจีนเลื่อมใสศรัทธาในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ นั้นเพราะเชื่อว่า การประกอบพิธีเช่นไหว้ และอธิษฐานต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ จะช่วยให้ได้รับการคุ้มครอง และสมดังปรารถนา ส่วนจะบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์องค์ไหน จะเป็นไปตามยุคสมัย พื้นที่ และความชอบส่วนบุคคล แต่เนื้อแท้ของการนับถือก็เป็นสิ่งเดียวกัน (Zhu, 2009, pp. 68-73)

Lin (2007, pp. 5-15) ได้สรุปไว้ลักษณะของ 民间信仰 ความเชื่อพื้นบ้านของจีนไว้ อยู่ 4 ประเด็น ดังต่อไปนี้

1. ความเป็นธรรมชาติ ความเชื่อพื้นบ้านของจีนเกิดจาก ความเชื่อเรื่องธรรมชาติ เรื่อง ผีปีศาจของสังคมดั้งเดิม ตั้งแต่อดีตความเชื่อพื้นบ้าน ไม่ได้รับการยอมรับอย่างเป็นทางการ อยู่ในสภาพเกิดขึ้นเองและหายไปจากสังคมด้วยตนเอง
2. ถือประ โยชน์เป็นสำคัญ ประชากรจีนเชื่อเรื่องสิ่งมีอำนาจเหนือธรรมชาติไม่ได้เฉพาะเพื่อบรรเทาปัญหาทางด้านจิตวิญญาณ ก็ไม่ใช่เพื่อแก้ปัญหาทางวิถีชีวิต แต่เป็นเพราะอยากได้รับศีลธรรมจากเทพเจ้าต่าง ๆ ที่ไหว้ เชื่อว่าจากการไหว้ที่เกิดผลประโยชน์ต่อชีวิตได้ไม่ให้พบเจอสิ่งเลวร้าย สมปรารถนาดี เช่น ไหว้เพื่อทุกเรื่องให้สมปรารถนา
3. ตามอารมณ์ ต้องการอะไรก็สร้างสิ่งที่นับถือขึ้นมาไว้ ไม่ได้มีระเบียบอะไรมากมายมาบังคับ วิธีการเช่น ไหว้ก็เช่นกัน สร้างสิ่งนับถือเช่น ไหว้และไหว้อย่างตามอารมณ์ตามความต้องการ
4. ซับซ้อน คนจีนเชื่อว่าเทพเจ้าองค์หนึ่งได้ควบคุมเรื่องหนึ่ง เทพเจ้ายิ่งเยอะยิ่งควบคุม

สิ่งที่ปรารถนาได้ดียิ่งขึ้น

ลักษณะของความเชื่อพื้นบ้านของจีน

ความเชื่อพื้นบ้าน เป็นส่วนประกอบของวัฒนธรรมพื้นบ้าน จัดเป็นวัฒนธรรมที่ไม่เป็นทางการ ซึ่งมีความแตกต่างกับศาสนาที่มีระเบียบแบบแผน ความแตกต่างระหว่างความเชื่อพื้นบ้านกับศาสนาที่มีระเบียบแบบแผน จะอยู่ในรูปแบบของ “การเกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติ” กับ “มนุษย์สร้างขึ้น” ความเชื่อพื้นบ้าน เป็นความเลื่อมใสศรัทธาในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติ ส่วนศาสนาที่มีระเบียบแบบแผน จะเป็นความเลื่อมใสศรัทธาในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มนุษย์สร้างขึ้น ด้วยเหตุนี้ ทำให้สองสิ่งดังกล่าว มีความแตกต่างในด้าน 3 ปัจจัยสำคัญ ซึ่งได้แก่ เป้าหมาย แนวคิด และพิธีการ สำหรับลักษณะพิเศษ พอสรุปได้ ดังนี้

1. ลักษณะความเป็นพื้นบ้าน

ความเชื่อพื้นบ้าน มีความสอดคล้องกับวัฒนธรรมชั้นสูง เป็นวัฒนธรรมที่ผู้คนสร้างสรรค์ สืบทอด และสั่งสมมาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่สมัยบุพกาลเป็นต้นมา ซึ่งแตกต่างจากศาสนาที่มีระเบียบแบบแผน เช่น ศาสนาพุทธ ศาสนาอิสลาม และศาสนาคริสต์ ที่บุคคลทางด้านศาสนาบัญญัติเป็นครั้งแรกในช่วงเวลาทางประวัติศาสตร์ที่เฉพาะเจาะจง ส่วนความเชื่อพื้นบ้าน เป็นสิ่งที่ผู้คนสร้างขึ้นมา สามารถแบ่งเป็นหลายประเภท ดังต่อไปนี้

1.1 สิ่งที่เกิดทอดมาจากยุคบุพกาล ความเชื่อพื้นบ้านที่เกิดขึ้นในสังคมบุพกาล และตกทอดมาถึงยุคหลัง เช่น การนับถือธรรมชาติ วิญญาณ โทเทม และบรรพบุรุษ เป็นต้น

1.2 ความเชื่อพื้นบ้านที่ผู้คนแต่ละยุคสมัยสร้างสรรค์ และสั่งสมขึ้นมา เช่น การนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ที่บุคคลทางประวัติศาสตร์เป็นผู้พัฒนา การนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และการนับถือวิชาชีพ ที่แสดงออกถึงความปรารถนาในการดำเนินชีวิตของผู้คน

1.3 ศาสนาที่มีระเบียบแบบแผน พัฒนามาจากความเชื่อพื้นบ้าน ที่ผ่านการดัดแปลง และเปลี่ยนแปลงโดยผู้คน เช่น การนับถือพระโพธิสัตว์กวนอิม ซึ่งพัฒนามาจากศาสนาพุทธ ความเชื่อพื้นบ้านกับศาสนาประจำชาติ มีสิ่งที่แตกต่างกันและสอดคล้องกัน 3 ด้าน ได้แก่ เป้าหมาย วัตถุประสงค์ และพิธีการเช่นไหว้

2. การเกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติ

ความเชื่อพื้นบ้าน เป็นประเพณีพื้นบ้านที่เกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติ และสืบทอดในหมู่ประชาชน การเกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติของความเชื่อพื้นบ้าน โดยหลักจะอยู่ในรูปแบบ “การรวมหมู่” และ “ไม่เป็นลายลักษณ์อักษร”

การรวมหมู่ของความเชื่อพื้นบ้าน หมายถึง เอกลักษณะด้านการรวมหมู่ ที่มีในขั้นตอนการกำเนิดและสืบทอดของความเชื่อพื้นบ้าน จนถึงปัจจุบัน ไม่มีความเชื่อพื้นบ้านประเภทใด

สามารถสรุปได้ว่า บุคคลใดเป็นผู้ริเริ่มขึ้นมา การรวมหมู่ของความเชื่อพื้นบ้าน เป็นหนึ่งในลักษณะเฉพาะที่ชัดเจนของความเชื่อพื้นบ้าน และศาสนาที่มนุษย์สร้างขึ้น

การเกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติของความเชื่อพื้นบ้าน ปรากฏในรูปแบบไม่เป็นลายลักษณ์อักษร การกำเนิดและสืบทอดกิจกรรมด้านความเชื่อพื้นบ้าน ล้วนอาศัยการพูดปากเปล่าและพฤติกรรม ซึ่งแตกต่างกับศาสนาที่มนุษย์สร้างขึ้น ที่มีบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร “ถ่ายทอดด้วยปาก น้อมรับด้วยใจ” และ “ทำตัวเป็นแบบอย่างทั้งคำพูดและการกระทำ” เป็นรูปแบบการสืบทอดหลักของความเชื่อพื้นบ้าน

3. ความหลากหลาย

ความเชื่อพื้นบ้าน เกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติ และถ่ายทอดกันปากต่อปากในหมู่ประชาชน มีรูปแบบที่ไม่สามารถก่อตัวเป็นเอกภาพ บวกกับความเชื่อพื้นบ้าน ที่ผ่านการสืบทอดในยุคสมัย และภูมิภาคที่แตกต่างกัน สิ่งเหล่านี้ คือสาเหตุที่ทำให้เกิดความหลากหลาย

ความหลากหลายของความเชื่อพื้นบ้าน โดยหลักจะปรากฏในหลายด้าน เช่น ขอบเขตที่กว้างขวางของเป้าหมาย ความหลากหลายรูปแบบ เทพเจ้าองค์เดียวทำหน้าที่คุ้มครองหลายแบบ ความเข้ากันได้ ความคลุมเครือของแนวคิดทางความเชื่อ ความหลากหลายของพิธีการ เป็นต้น นอกจากนี้ ความเชื่อพื้นบ้านมีวัตถุประสงค์ในเรื่องผลประโยชน์ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นศาสนาที่มนุษย์สร้างขึ้น หรือว่าความเชื่อพื้นบ้าน ขอเพียงสามารถทำให้ผู้คนสมดังความปรารถนา ก็สามารถกลายเป็นเป้าหมายที่ได้รับการนับถือ ในประเทศจีน ไม่ว่าจะเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในลัทธิเต๋า หรือศาสนาพุทธ ต่างมีจำนวนไม่น้อยที่กลายเป็นเป้าหมายของความเชื่อพื้นบ้าน ไม่ว่าจะเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของศาสนาใด หากมีความศักดิ์สิทธิ์ ก็จะมีผู้คนจุดธูปบูชา และหากสามารถประทานพรและขจัดสิ่งอัปมงคล ก็จะมีผู้คนคุกเข่า ไช้กสิริษะ ลักษณะความเข้ากันได้ของเป้าหมายทางด้านความเชื่อพื้นบ้าน เป็นการสะท้อนจุดเด่นในเรื่องความหลากหลาย

4. โลกียวิสัย

โลกียวิสัยของความเชื่อพื้นบ้าน สอดคล้องกับศาสนาที่มนุษย์สร้างขึ้น พิธีการของความเชื่อพื้นบ้าน ไม่ได้คิดว่า ศาสนามีความเคร่งครัดและเป็นระบบแบบนั้น นอกจากกิจกรรมความเชื่อพื้นบ้าน ที่สามารถเรียกว่า พิธีการ ซึ่งจัดขึ้นโดยผู้ดำเนินพิธี อย่างเช่น หมอผี กิจกรรมอื่น ๆ จะแสดงออกในรูปแบบความเคยชินในการดำรงชีวิต

ขณะเดียวกัน ความเชื่อพื้นบ้านยังให้ความสำคัญกับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจริง และผลประโยชน์ของตนเองตลอดเวลา กิจกรรมความเชื่อพื้นบ้านส่วนใหญ่ ล้วนผสมผสานเข้ากับชีวิตประจำวัน

โลกียวิสัยของความเชื่อพื้นบ้าน ยังแสดงออกในรูปแบบผลประโยชน์ และใช้งานได้อย่างจริง

การที่ผู้คนเช่น ไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ส่วนใหญ่ก็เพื่อผลประโยชน์ตรงหน้า (Xiang, 2010, pp. 95-101)

นอกจากนี้ Luo (1994, pp. 55-58) ได้สรุปลักษณะของความเชื่อพื้นบ้านจีนไว้

3 ประเด็น ดังต่อไปนี้

1. มีร่องรอยของศาสนาดั้งเดิมค่อนข้างมาก เป็นปรากฏการณ์ทางศาสนาระดับล่าง ในการพัฒนาของสังคมมนุษยชาติ ศาสนาพัฒนาจากระดับต่ำไประดับสูง และจากยุคดึกดำบรรพ์ไปยังยุคปัจจุบัน ต่อมา จากการพัฒนาของสังคม จึงเกิดศาสนาเผ่าและศาสนาโลก ศาสนาพัฒนามาจากการเลื่อมใสศรัทธา การประกอบพิธีเช่น ไหว้ และข้อห้ามห้าม จนมีหลักธรรมทางศาสนาที่สมบูรณ์ ข้อปฏิบัติทางศาสนาที่เคร่งครัด ระบบที่แข็งแรง พิธีการที่เป็นมาตรฐาน สถานที่จัดกิจกรรมที่แน่นอน และเจ้าหน้าที่ฝ่ายกิจการศาสนา เป็นต้น

แต่ความเชื่อพื้นบ้านของจีน จนถึงปัจจุบันยังคงมีร่องรอยทางศาสนาดั้งเดิมที่ชัดเจนอยู่มาก ในการพัฒนาทางประวัติศาสตร์ระยะยาว ความเชื่อพื้นบ้านของจีนก็มีการพัฒนา มีการผสมผสานกับศาสนาพุทธ ลัทธิเต๋า แต่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงในด้านระดับต่ำ ความดั้งเดิม การกระจัดกระจาย และการเกิดขึ้นเอง

2. ผลประโยชน์และโลกีย์วิสัย

การเลี้ยงเซียมซีทำนายดวงชะตา จุดธูป คุกเข้าโขกศึรยะ มีวัตถุประสงค์และผลประโยชน์ที่ชัดเจน เพื่อให้ชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้น หรือเพื่อหลุดพ้นจากสภาพที่ลำบาก ตรงหน้า หลายคนจึงกราบไหว้ขอพร ขอให้ฝนฟ้าตกต้องตามฤดูกาล บ้านเมืองสงบสุข ประชาชนอยู่เย็นเป็นสุข มั่งคั่งร่ำรวย แม้แต่ให้กำเนิดบุตร และนำมาซึ่งความโชคดี ขณะที่ชาวจีนกราบไหว้ขอพร พวกเขามีจิตใจมุ่งมั่น และเคารพเลื่อมใส

นอกจากนี้ ความเลื่อมใสศรัทธาของคนทั่วไป ไม่ได้มุ่งไปทางเดียว ไม่ว่าจะเป็นศาสนาพุทธ ลัทธิเต๋า หรือเทพเซียนองค์ไหน ล้วนสามารถกราบไหว้ขอพรได้ หากองค์นี้ไม่ศักดิ์สิทธิ์ ก็จะไปขอพรกับเทพเซียนอีกองค์หนึ่งมากกว่าย่อมดีกว่า อ้อยเข้าปากช้าง มีขอบเขตที่กว้างขวาง กิจกรรมความเชื่อพื้นบ้าน จะกำหนดตามวิสัยทัศน์ส่วนบุคคลของผู้ศรัทธา เป็นกิจกรรมที่เป็นโลกีย์วิสัยและเน้นผลประโยชน์โดยตรง

3. ส่วนประกอบสำคัญของวัฒนธรรมด้านความเชื่อพื้นบ้าน

ความเชื่อพื้นบ้าน ไม่มีหลักธรรมทางศาสนาที่เป็นระบบ และไม่มีการเผยแพร่ตามลำดับขั้นตอน ส่วนการเผยแพร่ อยู่ในรูปแบบนิทานพื้นบ้าน ตำนานเทพนิยาย การแสดงงิ้วที่มวลชนชื่นชอบ ความเชื่อพื้นบ้านมีประวัติศาสตร์อันยาวนาน การพัฒนาของมัน กับการพัฒนาประเพณีและวัฒนธรรมพื้นบ้านของจีนนั้น มีมาพร้อมกัน ความเชื่อพื้นบ้านกับวัฒนธรรมพื้นบ้านเข้ากัน อย่างกลมกลืน แทรกซึมกัน และยากที่จะแยกออกจากกัน

สรุปแล้ว ความเชื่อพื้นบ้าน เป็นประเพณีทางศาสนาประเภทหนึ่งของจีน ซึ่งมีแหล่งกำเนิดมาจากศาสนาพุทธ ลัทธิเต๋า และลัทธิขงจื้อ อีกทั้งมีอิทธิพลต่อประเทศจีนมากกว่าศาสนาที่มีระเบียบแบบแผน แต่มาจากการเข้ามาในประเทศจีนของศาสนาพุทธ การเกิดขึ้นของลัทธิเต๋า และการขยายทฤษฎีของลัทธิขงจื้อ ส่งผลให้ความเชื่อพื้นบ้านเกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ และเพิ่มปัจจัยให้แก่ศาสนาพุทธ ลัทธิเต๋า และลัทธิขงจื้อ แต่ไม่ว่าอย่างไร ศาสนาพุทธ ลัทธิเต๋า และลัทธิขงจื้อ ต่างใช้ความเชื่อพื้นบ้านเป็นพื้นฐาน การผสมผสานกัน และมีอิทธิพลซึ่งกันและกันระหว่างศาสนาพุทธ ลัทธิเต๋า และลัทธิขงจื้อ สามารถอธิบายได้ว่า สามลัทธิข้างต้น เป็นการแสดงออกที่เข้าใจวัฒนธรรมพื้นบ้าน โดยมีความเชื่อพื้นบ้านเป็นตัวแทน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

กนกวรรณ สีขาว (2545) เรื่อง การศึกษาศักยภาพที่ตั้งสวนจ๊วยสุสาน:กรณีศึกษา อำเภอบ้านบึงและอำเภอบ่อทอง จังหวัดชลบุรี เป็นการศึกษาหาพื้นที่ ที่มีศักยภาพสำหรับการสร้างสวนจ๊วยสุสานในอำเภอบ้านบึงและอำเภอบ่อทอง จังหวัดชลบุรีและเพื่อเปรียบเทียบความเหมาะสมระหว่างสวนจ๊วยสุสานปัจจุบันกับพื้นที่ที่มีศักยภาพในการสร้างสวนจ๊วยสุสานที่วิเคราะห์ได้ ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยทางกายภาพที่ใช้พิจารณาเลือกทำเลที่ตั้งสวนจ๊วยสุสานเรียงตามลำดับความสำคัญ ได้แก่ สภาพความลาดชันของพื้นที่ ระดับความลึกของดิน ระยะห่างจากแหล่งน้ำ เส้นทางน้ำและจุดจบแม่น้ำ สภาพการระบายน้ำของดิน ระยะห่างจากถนน เนื้อดินและสีดิน นอกจากนี้แล้วผู้วิจัยยังพบอีก

กิตติชูพงษ์ นัตถรุธสิน (2555) เรื่อง สวนจ๊วย: คุณค่าและอิทธิพลที่มีต่อวิถีชีวิตของคนไทยในสังคมไทย มีจุดมุ่งหมายเพื่อวิเคราะห์ความหมายและคุณค่าของศาสตร์สวนจ๊วยที่เป็นมาในอดีตจนถึงปัจจุบัน ตลอดจนศึกษาอิทธิพลของศาสตร์สวนจ๊วยที่มีผลต่อวิถีชีวิตของคนในสังคมไทย ผลการวิจัยสรุปได้ว่า

1. ลักษณะของศาสตร์แห่งสวนจ๊วยเป็นภูมิปัญญาจีนโบราณ ที่มีประวัติศาสตร์ทางวัฒนธรรมอันยาวนานและเก่าแก่ มีขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม เป็นความเชื่อที่สืบทอดมานับพันปี อีกทั้งยังเป็นแนวความคิด (Concept) วิธีการ (Methodology) และเครื่องมือ (Tool) ในการสร้างความรู้ ดังนั้นสวนจ๊วยจึงหมายถึงศาสตร์และศิลป์ที่ว่าด้วยระบบการจัดสภาพแวดล้อมที่อาศัยหลักการในการดูทิศทางของลมและน้ำ ความสมดุลแห่งธรรมชาติที่มีความเชื่อว่าทุกสิ่งในสากลโลกนี้จะประกอบด้วยธาตุพื้นฐาน 5 ธาตุ คือ ทาง น้ำ ไฟ และดิน แต่ละธาตุจะมีทั้งพลังหยิน (Negative energy) และพลังหยาง (Positive energy)

2. กระบวนการเรียนรู้ (Learning Process) ของศาสตร์สวนจ๊วย พบว่า กระบวนการ

ถ่ายทอดและวิธีเรียนรู้ศาสตร์ฮวงจุ้ย สามารถแบ่งได้ออกเป็น 2 ประเภท คือ

2.1 การถ่ายทอดรูปแบบเป็นทางการโดยวิธีการบรรยาย เป็นการถ่ายทอดความรู้ด้วยการเปิดสอนอบรมและเรียนรู้ในสถาบันการศึกษาเอกชนต่างๆ

2.2 การถ่ายทอดความรู้รูปแบบไม่เป็นทางการโดยผ่านทางความสัมพันธ์ของครอบครัว และเครือข่าย ด้วยการบอกเล่าและมองตำราแล้วให้ผู้เรียนสังเกตและจดจำนำไปทำเป็นแบบอย่างต่อไป ซึ่งการเรียนรู้วิธีนี้จะต้องอาศัยประสบการณ์โดยผ่านตัวบุคคลเป็นสำคัญและมี การสอดแทรกคุณธรรม

3. การวิเคราะห์คุณค่าของศาสตร์ฮวงจุ้ย พบว่าฮวงจุ้ยเป็นศาสตร์ที่มีคุณค่าหลักอยู่ 2 ด้านด้วยกัน ได้แก่ 1. คุณค่าในตัวของศาสตร์ฮวงจุ้ย 2. เป็นคุณค่าของศาสตร์ฮวงจุ้ยที่มีผลต่อบุคคล ได้แก่ 2.1 คุณค่าภายนอก (Extrinsic value) ทางด้านเศรษฐกิจ การเงิน ซึ่งศาสตร์ฮวงจุ้ยเป็นศาสตร์ที่แสดงข้อมูลสำหรับการตัดสินใจเพื่อการลงทุน ด้านการงาน พบว่า ฮวงจุ้ยทำให้เกิดกำลังใจและความมั่นใจในการประกอบอาชีพ ด้านสุขภาพ พบว่า การจัดที่อยู่อาศัยให้ตรงตามหลักฮวงจุ้ยจะส่งเสริมให้ผู้ที่อยู่อาศัยมีสุขภาพทางจิตที่ดีและสุขภาพทางกายที่แข็งแรง ด้านความรัก พบว่า ส่งเสริมให้ผู้ที่อยู่อาศัยเกิดความรักใคร่ มีครอบครัวที่เป็นสุขมีความสามัคคีกัน ด้านสติปัญญา ได้ส่งเสริมการพัฒนาสติปัญญาของมนุษย์ให้รู้จักกระบวนการคิด วิเคราะห์ และเชื่อมโยงความสัมพันธ์ 2.2 คุณค่าภายใน (Intrinsic value) ได้แก่ ด้านคุณธรรมพบว่า ส่งเสริมให้ทุกคนทำความดี มีความซื่อสัตย์สุจริต มีการสอนให้คำนึงถึงสิ่งที่ถูกและผิดไม่หลงงมงาย ด้านจริยธรรมส่งเสริมให้มนุษย์มีการดำเนินชีวิตและความประพฤติที่เหมาะสม ด้านความกตัญญู พบว่ามีการแสดงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษด้วยการเช่นไหว้บูชาบรรพบุรุษ ด้านสุนทรียะ พบว่า เป็นศาสตร์ที่เกี่ยวกับความงามทั้งในด้านศิลปะ และในธรรมชาติ

ณรงค์ฤทธิ์ สุขสวัสดิ์ (2557, หน้า 322) เรื่อง การดำรงอยู่ของวิถีชีวิต ประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อ ของกลุ่มชนชาวไทยเขมร (เขมรถิ่นไทย) ที่อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี เป็นการศึกษารวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการตั้งถิ่นฐานและพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ชาวไทยเขมรในพื้นที่อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี โดยเรื่องระเียดศึกษาวิถีชีวิต ประเพณี พิธีกรรมและความเชื่อ ศักยภาพและบทบาทของประเพณี พิธีกรรมและความเชื่อ จากการศึกษาทำให้ทราบถึง พิธีกรรมตามความเชื่อต่างๆ ที่ชาวไทยเขมรปฏิบัติกันอยู่โดยส่วนใหญ่จะเป็นความเชื่อที่ปฏิบัติสืบต่อ ๆ กันมาตั้งแต่ครั้งอดีต ซึ่งอาจถูกปรับเปลี่ยนรูปแบบของการประกอบพิธีกรรมไปบ้าง เพื่อให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตปฏิบัติของชาวมุสลิม สถานภาพการดำรงอยู่มี 3 ลักษณะ ได้แก่

1. คงอยู่แต่ถูกเปลี่ยนแปลงรูปแบบพิธีกรรมตามความเชื่อที่ชุมชนชาวไทยเขมรยังคงตามแบบแผนที่เคยปฏิบัติสืบต่อกันมาตั้งแต่ครั้งอดีต และได้มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบไป

เพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมและวัฒนธรรมที่ชาวชุมชนได้รับอย่างมากมาตลอดช่วงอายุของการก่อตั้งชุมชน

2. เลื่อนหายเหลือเพียงเรื่องเล่า เหตุผลที่ทำให้พิธีเหล่านี้เลื่อนหายไปก็คือ ไม่มีเจ้าพิธี เพราะไม่มีการสืบทอดจากบรรพบุรุษสู่รุ่นต่อไป

3. ประดิษฐ์ขึ้นมาใหม่ พิธีกรรมประดิษฐ์ใหม่จะอยู่บนฐานความคิดที่เกี่ยวข้องเนื่องกรอบความเชื่อเดิม และได้ปรับเปลี่ยนวิธีการของพิธีกรรมจนกลายเป็นพิธีแบบใหม่แตกต่างไปจากพิธีกรรมที่เคยปฏิบัติ

นักสำรวจ สุกาพิศย์ (2557) เรื่อง พิธีกรรมศพของคนไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรี เป็นการศึกษาคติความเชื่อของคนจีนแต่จิวก่อนอพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในจังหวัดชลบุรี รวมถึงรูปแบบพิธีกรรมศพของคนไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรี จนถึงปัจจัยของการเปลี่ยนแปลงและการผสมผสานทางวัฒนธรรมในการจัดพิธีกรรมศพ ผลการศึกษาสรุปได้ว่า ในระยะแรกของพิธีกรรมศพนั้นก็เพราะชาวจีนนำความเชื่อของลัทธิขงจื้อและลัทธิเต๋าผสมผสานกัน เหตุผลที่ชาวจีนต้องฝังศพเท่านั้น เพราะการฝังศพสามารถจารึกชื่อแซ่และคุณความดีของบรรพบุรุษไว้หน้าดวงจู้ยี้และมีการเขียนป้ายชื่อไว้กราบไหว้บูชาที่บ้านอีก ทั้งเหล่านี้มาจากคำสอนของขงจื้อ ส่วนการหาดวงจู้ยี้จึงต้องหาทำเลทางธรรมชาติที่เหมาะสม และสามารถเกื้อกูลให้บุตรหลานมีโชคลาภในอนาคต เพราะลัทธิเต๋าสอนเห็นเรื่องธรรมชาติ ต่อมาส่วนรูปแบบของพิธีกรรมศพนั้น ชาวจีนที่อพยพมาตั้งถิ่นฐานในจังหวัดชลบุรีได้นำเอาพิธีกรรมและความเชื่อต่างๆของตนมาผสมผสานกับวัฒนธรรมไทย สุดท้าย ปัจจัยที่ทำให้พิธีกรรมศพของคนจีนอพยพที่เข้ามาอาศัยอยู่ในจังหวัดชลบุรีเกิดการเปลี่ยนแปลงและการผสมผสานกับวัฒนธรรมไทย คือ การแต่งงานและลักษณะของครอบครัว ศาสนาและความเชื่อ การศึกษา

อย่างไรก็ตามคนไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรีถึงแม้ว่าจะมีการปฏิบัติตามพิธีกรรมคล้ายกับที่เคยปฏิบัติกันมาตั้งแต่อดีต แต่ความไม่เข้าใจความหมายในประเพณีอย่างแท้จริง อีกทั้งผลกระทบจากความเจริญทางด้านเทคโนโลยี ความเป็นสมัยใหม่ รวมทั้งความไม่เข้าใจความเป็นจีนเหมือนคนจีนรุ่นเก่า จึงทำให้รูปแบบการจัดงานรวมทั้งพิธีกรรมในการปฏิบัติแปรเปลี่ยนไปบ้าง แต่สิ่งที่เหลืออยู่คู่กับความเชื่อของคนไทยเชื้อสายจีนก็คือ ผู้ที่เป็นบุตรหลานหวังว่าดวงวิญญาณของบรรพบุรุษจะไม่ได้รับความลำบากและได้ไปอยู่ในภพภูมิที่ดี

จงจิต กล่อมสิงห์ (2546) เรื่อง การรักษาเอกลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายจีนในเมืองเชียงใหม่ จากการศึกษาสรุปได้ว่า เอกลักษณ์ความเป็นจีนในพิธีกรรมในรอบชีวิตทั้ง 5 พิธี คือ พิธีออกเดือน พิธีผ่านช่วงอายุ (ชุก ฮวง ฮือ) พิธีแต่งงาน พิธีการตาย มีรูปแบบและความหมายในการปฏิบัติของคนจีน 3 รุ่นแตกต่างกัน คนจีนในรุ่นที่หนึ่งมีการปฏิบัติกันครบทุกขั้นตอน

แต่คนจีนในรุ่นที่สองและรุ่นที่สามมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบของบางพิธีเพื่อความสะดวกและให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่ตนอยู่ โดยในบางพิธีปฏิบัติไปโดยไม่ทราบความหมายที่แท้จริง ส่งผลให้ระบบความคิดความเชื่อไม่ได้รับการถ่ายทอด ดังนี้ในบางครอบครัวจึงมีการปฏิบัติพิธีกรรมน้อยลง โดยเฉพาะครอบครัวเดี่ยว ครอบครัวที่ขาดผู้อาวุโส หรือครอบครัวที่แต่งงานกันคนต่างวัฒนธรรม เช่น คนไทย เป็นต้น

ในภาพรวมเอกลักษณ์วัฒนธรรมของคนจีนในเมืองเชียงใหม่ บางส่วนมีการกลืนกลายไปกับวัฒนธรรมใหญ่ แต่มีบางส่วนที่ยังคงเป็นแบบเดิม และบางส่วนได้มีความพยายามฟื้นฟูเอกลักษณ์ของคนจีนขึ้นมาใหม่ โดยใช้กลไกทางสังคม ทั้งทางตรงและทางอ้อม เพื่อรักษาเอกลักษณ์ที่บ่งบอกถึงความเป็นคนจีนไว้ต่อไป

ประภาศิริ ศรีภมร (2547 หน้า 61) เรื่อง การผสมผสานทางวัฒนธรรมของชาวจีนกับคนเมืองในจังหวัดเชียงใหม่ กรณีศึกษาชาวจีนตำบลช้างม้อย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่า วัฒนธรรมและประเพณีส่วนหนึ่งของชาวจีนในเขตช้างม้อย ได้รับการผสมผสานกลมกลืนหรือการลดความเคร่งครัดลงมากเมื่อเทียบกับในอดีตเนื่องจากปัจจัยทางสังคมเป็นสำคัญ ประเพณีที่ชาวจีนให้ความสำคัญลดน้อยลงกว่าเดิม ประกอบด้วย เทศกาลสารทจีน ไหว้พระจันทร์ ตรุษจีน วันเซ็งเม้ง และการไหว้เจ้า ยังมีพิธีกรรมเหล่านี้อยู่แต่ความเคร่งครัดจะมาน้อยเพียงใดนั้นเป็นเพราะความเร่งรัดทางเศรษฐกิจของประเทศและเศรษฐกิจของครอบครัว ตลอดจนสภาพของครอบครัวที่อยู่แยกย้ายจากกัน มีผลทำให้ไม่อาจร่วมปฏิบัติตามประเพณีได้ทุกครั้ง และมีการพบปะกันในช่วงประเพณีน้อยบงกว่าเดิม

สมบุญ สุธสาธาณ (2530, หน้า 43) เรื่อง ความเชื่อทางศาสนาและพิธีกรรมของชุมชนชาวจีน เป็นการศึกษาในด้านความเชื่อทางศาสนาและพิธีกรรมของชุมชนจีนว่าถูกผสมผสานกลมกลืนในชุมชนไทย ผลการศึกษาพบว่าในการถ่ายทอดวัฒนธรรมจีนไปสู่บุตรหลาน ครอบครัวเป็นสถาบันที่มีความสำคัญมากที่สุด แต่เยาวชนจีนมีชีวิตอยู่ในบ้านด้วยเวลาที่จำกัดเพราะเวลาส่วนใหญ่อยู่ที่โรงเรียนและกลุ่มเพื่อนไทย ดังนั้นลูกหลานจึงรับเฉพาะส่วนที่บิดามารดาปฏิบัติให้ดูตามเทศกาลและพิธีกรรมในรอบชีวิต ชาวจีนรุ่นหลานจึงไม่ค่อยเข้าใจสาระของเทศกาลและพิธีกรรม

ในปัจจุบันชาวจีนรุ่นใหม่ที่เกิดในประเทศไทยและมีการศึกษาแบบไทย มีแนวโน้มว่าจะมีความเชื่อทางศาสนาพุทธแบบเถรวาทมากกว่าขงจื้อ เต๋าและพุทธมหายาน พิธีกรรมในรอบปีก็เช่นเดียวกัน คนจีนส่วนใหญ่จะปฏิบัติตามเทศกาลจีนบางเทศกาล บางเทศกาลก็ไม่ได้รับการปฏิบัติเทศกาลที่ปฏิบัติ เช่น เซ็งเม้ง สารทจีน ไหว้พระจันทร์ ไหว้ศาลเจ้าประจำปี เป็นต้น ส่วนเทศกาลที่ไม่ปฏิบัติ เช่น เทศกาลหยวนเซียว กินเจ เป็นต้น เหตุผลที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง

ดังกล่าวมาจาก

1. สภาพแวดล้อมทางสังคมจีนมิได้คาดหวังหรือบังคับให้ชาวจีนรุ่นหลังต้องปฏิบัติ
2. ความจำเป็นทางเศรษฐกิจที่ไม่อาจรักษาพิธีกรรมต่าง ๆ ได้อย่างครบถ้วน เช่น
ตรุษจีน ถ้าหากจะให้ครบถ้วนจะต้องเสียค่าใช้จ่ายสูงมาก
3. ชาวจีนได้รับการศึกษาแบบไทยมีความคิดว่าการกระทำพิธีกรรมตามธรรมเนียมจีน
สามารถทดแทนได้ด้วยพิธีกรรมทางพุทธหินยานและมหายาน
4. เยาวชนจีนไม่เข้าใจเทศกาลจีนอย่างถ่องแท้ 5 คน จีนที่มีการศึกษามีแนวโน้ม
จะผสมกลมกลืนกับวัฒนธรรมไทยสูงมา จนไม่นิยมปฏิบัติตามเทศกาลจีนล้วน ๆ

บทที่ 3

วิธีดำเนินงานวิจัย

การวิจัยเรื่อง วัฒนธรรมหลังความตายของคนไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรี: ความเชื่อและวิถีปฏิบัติเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพในลักษณะชาติพันธุ์วรรณา (Ethnography) โดยใช้การเก็บข้อมูลหลักในหลักปฐมภูมิ (Primary data) คือ การสัมภาษณ์เชิงลึก และการบันทึกภาพนิ่งและภาพเคลื่อนไหว และเก็บข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary data) อันได้แก่ การวิเคราะห์เอกสาร การวิเคราะห์จากภาพนิ่ง และเอกสารวิจัยต่าง ๆ

พื้นที่ศึกษาวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาเชิงพื้นที่ (Area study) โดยทำการศึกษาความเชื่อและวิถีปฏิบัติในวัฒนธรรมหลังความตายของคนไทยเชื้อสายจีนในพื้นที่จังหวัดชลบุรี ศึกษาประเด็นต่าง ๆ ได้แก่

1. ศึกษาวัฒนธรรมหลังความตายของคนจีน โดยทำการเก็บข้อมูลเชิงทุติยภูมิ จากหนังสือ บทความ เอกสารเผยแพร่ทางราชการ
2. วิถีปฏิบัติที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมหลังความตายของคนไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรี โดยทำการเก็บหลักข้อมูลปฐมภูมิ คือ การสัมภาษณ์เชิงลึก และการบันทึกภาพนิ่งและภาพเคลื่อนไหว
3. ความเชื่อเกี่ยวกับวัฒนธรรมหลังความตายของคนไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรี
4. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อวัฒนธรรมหลังความตายคนไทยเชื้อสายจีน
5. การปรับตัวของคนไทยเชื้อสายจีนในด้านวัฒนธรรมหลังความตาย

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูล 22 คน ประกอบด้วยกลุ่มต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. กลุ่มคนไทยเชื้อสายจีนไม่เกินรุ่นที่สามที่มีบรรพบุรุษจากอพยพจากประเทศจีน ซึ่งเป็นคนไทยเชื้อสายจีนจำนวน 11 คน ได้แก่

- 1.1 อาจารย์ผู้มีความรู้ความสามารถพิเศษสอนในมหาวิทยาลัยบูรพามหาวิทยาลัยบูรพาจำนวน 2 คน
- 1.2 เจ้าของอุตสาหกรรม จำนวน 1 คน
- 1.3 ครูสอนภาษาจีนในโรงเรียนเซนต์ฮั่ว และโรงเรียนศรีราชา จำนวน 2 คน

- 1.4 แม่บ้าน จำนวน 2 คน
 - 1.5 คนค้าขายในตลาด จำนวน 2 คน
 - 1.6 สมาชิกของมูลนิธิเจ้าของธุรกิจส่วนตัว จำนวน 1 คน
 - 1.7 เจ้าของอพาร์ทเมนท์ จำนวน 1 คน
- รายละเอียดข้อมูลของผู้สัมภาษณ์กลุ่มคนไทยเชื้อสายจีน ได้แก่

ตารางที่ 3-1 ข้อมูลผู้สัมภาษณ์กลุ่มคนไทยเชื้อสายจีน

เลขที่	ชื่อ-นามสกุล	อายุ	อาชีพ
1	นายนิทัส ปลื้มหทัยกิจ-方汉狮	67	เจ้าของโรงงานด้ายหลอด
2	นางพิมพ์ใจ แซ่ตั้ง 陈巧鸾	69	ครูสอนภาษาจีนในโรงเรียนจีนเฮงฮั่ว
3	นางนภัศวรณ สุภาทิพย์	56	แม่บ้านจบปริญญาเอก
4	นางสัณห์สิริ มาสมหิศักดิ์	65	ค้าขายที่ตลาด
5	นายพีรวัส มาสมหิศักดิ์	68	ค้าขายที่ตลาด
6	นางวิลาวัลย์ ชาญอนุวัตร	66	เจ้าของร้านขายมอเตอร์ไซค์
7	ดร.เฉลิมศรี จันทรทอง	66	ผู้มีความรู้ความสามารถพิเศษ มหาวิทยาลัยบูรพา
8	นายสุกิจ เปล่งแสงศรี	74	เจ้าของหอพักแสงศรี แสงศรีแมนชั่น
9	นางพิศมัย พิมพ์สกุล	76	แม่บ้าน
10	รศ.ภารดี มหาจันทร์	76	ผู้มีความรู้ความสามารถพิเศษ มหาวิทยาลัยบูรพา
11	นางพริ้ม	32	ครูสอนภาษาจีนที่โรงเรียนศรีราชา

2. กลุ่มผู้ดูแลสุสาน ซึ่งเป็นคนไทยเชื้อสายจีน ได้ดูแลสุสานเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 10 ปี
จำนวน 3 คน

- 2.1 นายสมชาย แซ่โล้ว สุสานฮุ้น งิ้ว ชั่ว จิ่ง
 - 2.2 นางละมัย กุลธีรวิทย์ สุสานไหหน่าแห่งประเทศไทย
 - 2.3 ลุงน้อย สนามชัย สุสานไตรสรณะพุทธสมาคม (เม่งหุย) จังหวัดชลบุรี
3. กลุ่มเจ้าหน้าที่ของมูลนิธิสมาคมจีนต่าง ๆ โดยหน่วยให้บริการเกี่ยวกับคนตาย

ในจังหวัดชลบุรี จำนวน 3 คน

- 3.1 นางอมลีน จิตะกุลพงษ์ 谢英胜 ศีลธรรมสมาคมมูลนิธิ เม่งซิม
- 3.2 นายสุรพงษ์ เจริญบุญย์วิวัฒน์ 郭广潮 พุทธสมาคมสว่างผล หนองมน (เม่งก้วย

เซียงตัว) เจียงเยียงไท่

3.3 นายสุวัฒน์ กรุงไกรเพชร 黄文洲 ไตรสรณะพุทธสมาคม ชลบุรี
(เม่งหุยฮุดก่าเสี่ย)

4. ผู้ประกอบพิธีกรรมต่างของงานศพแบบจีน จำนวน 2 คน
 - 4.1 คุณโคว จี เอ็ง ผู้ประกอบพิธีงเต็ก
 - 4.2 คุณสุวรรณ โรจน์สัตตรัตน์ ผู้นำพิธีกรรมงานศพแบบจีน
5. เจ้าของร้านขายพวก ส้มกัณฑ์และเครื่องใช้งานพิธีจีน จำนวน 2 คน
 - 5.1 คุณสุทัศน์ เตชะจารวงส์ 郑俊成 ร้านพิพัฒน์ชัย
 - 5.2 คุณจิ่งเซียม แซ่เต้ 郑敬嫦 ร้านกระดาศเช่นไหว้จีน
6. เจ้าของธุรกิจโรงศพ จำนวน 1 คน
 - 6.1 พี โอ้ ร้านป้อเซียงหีบศพ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การทำวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งข้อมูลปฐมภูมิ หมายถึง ข้อมูลที่ผู้วิจัยเป็นผู้ทำการเก็บด้วยตนเองจาก การสังเกตและการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก เป็นข้อมูลที่มีรายละเอียดตรงที่ผู้วิจัยต้องการ และข้อมูลทุติยภูมิ หมายถึง ข้อมูลต่าง ๆ จากหน่วยงานหรือบุคคลอื่นซึ่งเก็บรวบรวมไว้ก่อนแล้ว เป็นข้อมูลที่ผู้วิจัยไม่ได้เก็บรวบรวมโดยตัวเอง ในงานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้ข้อมูลตรงเป็นหลัก โดยเก็บและรวบรวมข้อมูลด้วยผู้วิจัยเอง

1. การศึกษาเอกสาร

ผู้วิจัยเก็บข้อมูลเชิงทุติยภูมิ เพื่อตอบคำถามวิจัย ซึ่งได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารที่เกี่ยวข้องกับเรื่องประเด็นเนื้อหา ประเด็น ดังต่อไปนี้ 1. รูปแบบการฝังศพ 2. รูปแบบการปลงศพ 3. รูปแบบสุสาน 4. พิธีกรรมฝังศพ 5. การเช่นไหว้ 6. คุณค่าต่อสังคมของวัฒนธรรมหลังความตายของคนจีน 7. ความเชื่อที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมหลังความตาย และ 8. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อวัฒนธรรมหลังความตาย

1.1 ประเภทของเอกสาร การบันทึกไว้ที่เป็นลายลักษณ์อักษร e-book งานวิจัย หนังสือ ภาพ เทปบันทึกภาพและเทปบันทึกเสียง

1.2 ที่มาของข้อมูล ได้แก่

1.2.1 จากท่านอาจารย์และเพื่อนของจีนแนะนำ

1.2.2 จากฐานข้อมูลจีน

1.2.2.1 China national knowledge infrastructure CNKI

www.cnki.net

1.2.2.2 National Library of China -National Digital Library of China

<http://www.nlc.gov.cn/>

1.2.2.3 Harbin Institute of technology Library

<http://www.lib.hit.edu.cn/>

1.2.2.4 Wanfang Data Knowledge Service Platform

<http://www.wanfangdata.com.cn/>

1.2.2.5 Du Xiu Knowledge Base

<http://www.duxiu.com/>

2. การศึกษาภาคสนาม เป็นการเก็บข้อมูลปฐมภูมิ ใช้วิธีการ ดังนี้

2.1 การสังเกต (Observation) และจดบันทึก

2.2 การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth interview)

การตรวจสอบข้อมูล

เพื่อตรวจสอบว่าข้อมูลที่ได้อาจตรงกับสภาพความเป็นจริงหรือไม่ และเพื่อยืนยันว่างานวิจัยมีความสมบูรณ์ และเชื่อถือได้ (Credibility) ผู้วิจัยทำการตรวจสอบข้อมูลใน 2 ลักษณะ คือ การตรวจสอบข้อมูลจากเอกสาร และตรวจสอบข้อมูลจากภาคสนาม

1. การตรวจสอบข้อมูลเอกสาร

การตรวจสอบข้อมูลจากเอกสารตรวจสอบในหลากหลายองค์ประกอบ เช่น แหล่งที่มาของเอกสาร ความน่าเชื่อถือของผู้เขียน ประสบการณ์ของผู้เขียน ผลงานของผู้เขียน และการเป็นที่ยอมรับในองค์วิชาการของผู้เขียน รวมทั้งคุณสมบัติของผู้เขียน เพื่อศึกษาความน่าเชื่อถือของเอกสารที่ผู้วิจัยใช้มาอ้างอิง

นอกจากนี้ ยังมีตรวจสอบถึงความทันสมัยและความเป็นปัจจุบันของเอกสารอีกด้วย โดยเลือกศึกษาเอกสารที่ตีพิมพ์หลังจากหลัง พ.ศ.2553

2. การตรวจสอบข้อมูลภาคสนาม

ในการตรวจสอบข้อมูลภาคสนาม ใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูล 2 แบบ ได้แก่

2.1 การนำข้อมูลสรุปที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูล จากการเก็บรวบรวมภาคสนาม เช่น ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้รู้ (Key informant) ได้นำกลับไปทวนสอบกับผู้ให้ข้อมูลว่า ข้อมูลที่ผู้วิจัยได้มาตรงกันกับผู้ให้ข้อมูลอยากจะให้หรือไม่

2.2 การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้าเชิงคุณภาพ (Triangulation) โดยแบ่งออกเป็น การตรวจสอบด้านข้อมูล (Data triangulation) และการตรวจสอบด้านวิธีรวบรวมข้อมูล (Methodological triangulation)

2.2.1 การตรวจสอบด้านข้อมูล (Data triangulation) เป็นการพิสูจน์ข้อมูลที่ผู้วิจัย ได้มานั้นถูกต้องหรือไม่ วิธีการตรวจสอบของข้อมูลนั้นดำเนินการตรวจสอบแหล่งที่มาของข้อมูล หลายแหล่ง เช่น สถานที่ บุคคล

2.2.1.1 สถานที่ ตรวจสอบว่า ข้อมูลเรื่องเดียวกันแต่ที่ได้มาจากต่างสถานที่กัน มีความเหมือนกันหรือแตกต่างกันอย่างไร

2.2.1.2 บุคคล ตรวจสอบว่า ข้อมูลเรื่องเดียวกัน ถ้าหากบุคคลผู้ให้ข้อมูล เปลี่ยนไป (ไม่ใช่คนเดิม) ข้อมูลเหมือนเดิมหรือไม่ อย่างไร

2.2.2 การตรวจสอบด้านวิธีรวบรวมข้อมูล (Methodological triangulation) คือ การใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลที่แตกต่างกัน การเก็บรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกัน โดยใช้วิธีที่รวบรวม ข้อมูลที่แตกต่างกัน แต่ได้ข้อมูลหรือผลจากการประมวลข้อมูลที่เหมือนกัน หรือเนื้อหาหลัก เหมือนกัน แสดงว่าข้อมูลนั้นมีความน่าเชื่อถือ (สุภางค์ จันทวานิช, 2554 ข, หน้า 128-131)

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการดังนี้ สัมภาษณ์คนไทยเชื้อสายจีนหรือผู้นำพิธีกรรม ศพแบบจีน โดยให้ผู้สัมภาษณ์เล่าเรื่องที่เกี่ยวข้องกับประเพณีในขั้นตอนต่าง ๆ ของชีวิตหวังความตาย ของตนเอง นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้เข้างานศพของ คุณแม่บุญช่วย แซ่ตั้ง อายุ 92 ปี ซึ่งจัดงานที่ ตำบลเนินหิน อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี เมื่อวันที่ 15 สิงหาคม พ.ศ. 2559 โดยสังเกตขั้นตอน ต่าง ๆ ของงานศพคนไทยเชื้อสายจีนด้วยผู้วิจัยเอง ซึ่งใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลแบบสัมภาษณ์ เจาะลึก และสังเกต ทั้งสองวิธี ศึกษาเรื่องเดียวกัน เปรียบเทียบผลที่ออกมาจากสองวิธีนี้เหมือนกัน หรือไม่ อย่างไร จึงใช้ข้อมูลเหล่านี้ไปวิเคราะห์ต่อ

การวิเคราะห์ข้อมูล

สำหรับการวิเคราะห์เชิงคุณภาพ เป็นการศึกษาจากปรากฏการณ์ในหลายมิติ เพื่อให้ เห็นภาพรวมและปรากฏการณ์ของสิ่งที่เกิดขึ้น ส่วนกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลเกิดขึ้นพร้อม ๆ กับการพัฒนาหัวข้อวิจัย ประกอบอยู่ด้วยกันในทุกขั้นตอนการดำเนินงานวิจัย ฉะนั้นการวิเคราะห์ ข้อมูลจะมีจุดมุ่งหมายเพื่อตอบคำถามของงานวิจัย พร้อมสนองเป้าหมายวัตถุประสงค์ การงานวิจัยอีก (ชูศักดิ์ สุวิมลเสถียร, 2557) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพเป็นการนำเอาข้อมูลที่ ได้จากการค้นคว้าวิจัย มาทำให้เป็นระบบและหาความหมาย แยกแยะองค์ประกอบ รวมทั้ง เชื่อมโยงและหาความสัมพันธ์ของข้อมูล เพื่อให้สามารถนำไปสู่ความเข้าใจต่อการดำรงอยู่

และการเปลี่ยนแปลงของปรากฏการณ์ที่ศึกษา (ชยันต์ วรรณะภุติ, 2544, หน้า 267) ดังนั้น การวิเคราะห์ข้อมูลจึงเป็นขั้นตอนที่สำคัญที่สุดในกระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ

งานวิจัยเรื่อง วัฒนธรรมหลังความตายของคนไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรีนี้ ผู้วิจัย นำแนวคิดหรือ ทฤษฎีต่าง ๆ ที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรมมาช่วยวิเคราะห์ข้อมูลระหว่างการเก็บข้อมูลของทุกขั้นตอนในการดำเนินงานวิจัย ซึ่งจำแนกชนิดของข้อมูล ซึ่งได้จากการสังเกต สัมภาษณ์ และจดบันทึก ตามความหมายหลักไว้อยู่ 4 ชนิด ได้แก่

1. ข้อมูลเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมหลังความตายของคนจีน
2. ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อหลังความตายของคนไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรี
3. ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับวิถีปฏิบัติหลังความตายของคนไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรี
4. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการดำรงอยู่และแนวโน้มอนาคตของวัฒนธรรมหลังความตาย

ของคนไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรี

ต่อจากนั้น มาวิเคราะห์ข้อมูลที่แบ่งตามความหมายที่ได้ระบุไว้ข้างต้น โดยใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ นอกจากนี้ยังวิเคราะห์ข้อมูลลุ่มลึก ในระหว่างดำเนินการประมวล การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยค้นหาข้อมูลเอกสารหรือเก็บข้อมูลภาคสนามเพิ่มเติม จนได้ตอบคำถาม วิจัยได้อย่างชัดเจนและครบถ้วน สุดท้ายประกอบข้อมูลที่ได้ทำการนำมาประมวลผลเป็น ลักษณะการพรรณนาวิเคราะห์

ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูล

หลังจากเก็บรวบรวมข้อมูลและตรวจสอบข้อมูลแล้ว ทำการวิเคราะห์ เพื่อหาข้อสรุป รูปแบบพฤติกรรมหรือข้อเท็จจริง และให้ความหมายในพฤติกรรมเหล่านั้น โดยมีขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1. พิมพ์ทမ်းภาพณ์ออกเป็นข้อความ บันทึกเสียงในขณะสัมภาษณ์ และเขียนบรรยาย ข้อมูลจากภาพที่มีอยู่ รวมทั้งการจดบันทึกจากวิดีโอแล้วเก็บรวบรวมเป็นหมวดหมู่
2. การทำแฟ้มข้อมูล ในขั้นนี้ผู้วิจัยทำการจำแนกและจัดกลุ่มข้อมูลจากภาคสนาม และจากการศึกษาเอกสารในรูปของการบรรยายเป็นระบบ การทำอย่างนี้ เกิดประโยชน์ มีความสะดวกต่อการค้นหาวิเคราะห์ข้อมูล และเขียนรายงาน
3. การทำรหัสข้อมูล การทำรหัสข้อมูลหรือการทำดัชนีข้อมูล (Indexing) ผู้วิจัยเลือกใช้ คำประโยค หรือแนวคิดมากำหนดชื่อหรือป้าย เรื่องหมวดหมู่ของข้อมูล เพื่อจำแนกประเภทข้อมูล เป็นกลุ่ม ให้สะดวกต่อการค้นหา การตรวจสอบความถูกต้อง และการวิเคราะห์ข้อมูล การทำรหัส ข้อมูลมีอยู่ 3 ประเภท คือ รหัสการพรรณนา (Descriptive code) รหัสการแปลความ (Interpretive code) และรหัสการอธิบาย (Explanatory code)

4. การทำข้อมูลเบื้องต้น การทำข้อมูลสรุปชั่วคราว (Memoing) คือ การเขียนแนวคิด ทฤษฎีที่ประมวลได้จากรหัสข้อมูลและเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของรหัสข้อมูลเข้าด้วยกัน เขียน ให้มีความยาว 1 ประโยค 1 ย่อหน้า หรือมากกว่านี้

ขั้นตอนการทำข้อสรุปชั่วคราวนี้ ผู้วิจัยทำหลังจากทำรหัสข้อมูลเรียบร้อยแล้ว เพื่อนำ รหัสข้อมูลสังเคราะห์หรือบูรณาการเข้าด้วยกัน สร้างเป็นแนวคิดทฤษฎีขั้นตอนของข้อมูลที่ รวบรวมได้ ซึ่งจะช่วยให้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงประจักษ์ที่รูปธรรมพัฒนาไปสู่ระดับแนวคิด (Conceptual level) ที่มีความเป็นนามธรรม ซึ่งจะมีประโยชน์ต่อการอุปนัยและนำไปสู่การพัฒนา ข้อเสนอ (Proposition)

5. การสร้างบทสรุปและการพิสูจน์บทสรุป หลังจากที่ทำข้อสรุปเบื้องต้นพร้อมปรุง แต่งข้อมูลสรุปย่อยเรียบร้อยแล้ว นำข้อสรุปต่าง ๆ เหล่านี้มาสร้าง บทสรุป เพื่อตอบปัญหาตาม วัตถุประสงค์การวิจัย เพื่อให้บทสรุปของการวิจัยมีความถูกต้องสอดคล้องกับปรากฏการณ์จริง มีความสมบูรณ์ ลุ่มลึก และน่าสนใจ ผู้วิจัยทำด้วยความประณีต สรุปและพัฒนาเทคนิคในการทำ วิจัยเชิงคุณภาพจากประสบการณ์ที่ผู้วิจัยกระทำงานวิจัยครั้งนี้ (สิน พันธุ์พินิจ, 2547, หน้า 278-283)

บทที่ 4

วัฒนธรรมหลังความตายของคนจีน

เกิด แก่ เจ็บ ตาย เป็นภาวะปกติของชีวิตคน และในสังสารวัฏ วัฒนธรรมหลังความตาย ถือเป็นวัฒนธรรมที่คงอยู่ชั่วนิรันดร์ สำหรับการวิจัยวัฒนธรรมหลังความตาย คล้ายกับมุ่งเน้นไปที่โลกของคนตาย แต่ความจริงแล้ว ยึดโลกของคนตาย ก็เพื่อยึด โลกแห่งจิตวิญญาณของคนเป็น มากกว่า (Xia, 1996, pp. 44-49)

1. รูปแบบการฝังศพ
2. รูปแบบการปลงศพ
3. รูปแบบสุสาน
4. พิธีกรรมงานศพ
5. การเซ่นไหว้
6. การหน้าที่ทางสังคมของวัฒนธรรมหลังความตายของคนจีน

รูปแบบการฝังศพ

หลังจากที่มนุษย์เสียชีวิต จะจัดการศพอย่างไร และจะใช้รูปแบบไหนในการฝังศพ ประเพณีที่ เกิดขึ้น เรียกว่า ประเพณีการฝังศพ (Zhuoming & Li, 1992, p. 1) โดยประเพณีดังกล่าว เป็นส่วนประกอบสำคัญในด้านพิธีการของชีวิตคน มันฝังอยู่ในจิตสำนึกของผู้คน กลายเป็นมาตรฐานพฤติกรรมจัดการศพของผู้ล่วงลับที่ชนเผ่าปฏิบัติต่อกัน ถึงแม้ว่าประเพณีการปลงศพ ไม่ใช่รายละเอียดที่สำคัญที่สุดในวัฒนธรรมด้านงานศพและการฝังศพ แต่การมีอยู่ของมัน กลับบอกเล่าถึง เอกลักษณะภายนอกของวัฒนธรรมด้านงานศพและการฝังศพ ในพื้นที่นั้น ๆ เช่น เมื่อเราเอ่ยถึงวัฒนธรรมด้านงานศพและการฝังศพของชนเผ่าทิเบต ก็จะหวนคิดถึงการประกอบพิธีศพที่เรียกว่า เทียนจิ้ง (การทิ้งศพไว้บนยอดเขาสูงให้นักแร้งมาจิกเนื้อศพ แล้วบินขึ้นฟ้า เพราะเชื่อว่าวิญญาณผู้ตายจะได้ขึ้นสวรรค์ ศพใดที่นกกินเนื้อหมดเร็ว จะถือว่าเป็นผู้มีบุญได้ขึ้นสวรรค์เร็ว) ของพวกเขาขึ้นมาทันที การปลงศพให้นักแร้งจิกกินศพเป็นอาหาร (เทียนจิ้ง) กลายเป็นส่วนประกอบสำคัญในวัฒนธรรมของชนเผ่าทิเบต (Chen & Chen, 2008, p. 54)

ประเทศจีน เป็นประเทศที่มีประวัติศาสตร์ยาวนาน มีพื้นที่กว้างใหญ่ และมีความหลากหลาย ทางชาติพันธุ์ ภายใต้ภูมิหลังด้านยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ และชนเผ่าที่แตกต่างกัน ทำให้เกิดประเพณี การปลงศพที่แตกต่างกัน โดยเฉพาะเนื่องจากความแตกต่างในด้านการพัฒนา

เศรษฐกิจของแต่ละชนเผ่า ความแตกต่างด้านสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ที่อาศัยอยู่ ความแตกต่างด้านการนับถือศาสนาและค่านิยม ส่งผลให้แต่ละชนเผ่าต่างมีประเพณีการปลงศพที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง (Luo, 1999, p. 1) เนื่องจากความแตกต่างด้านต่าง ๆ เช่น ชนเผ่าและพื้นที่ เป็นต้น ทำให้ประเทศจีนมีวิธีการและรูปแบบในการจัดการศพที่แตกต่างกัน ชนเผ่าที่ล่าสัตว์ในป่า ส่วนใหญ่จะประกอบพิธีศพที่เรียกว่า ชูจิ้ง (การแขวนโลงศพบนต้นไม้) หรือที่เรียกว่า เฟิงจ้าง (การเผาร้อนศพ) ชนเผ่าเลี้ยงสัตว์เร่ร่อนบางส่วน จะประกอบพิธีศพที่เรียกว่า เหยจ้าง (การทิ้งศพให้เป็นอาหารของสัตว์ป่า) ส่วนชนเผ่าที่อาศัยตามริมน้ำ ประกอบพิธีศพที่เรียกว่า สู่ยจ้าง (การทำพิธีศพโดยลอยศพไปในแม่น้ำ) และก็มีบางชนเผ่า ถือว่าการเผาศพนั้นสะอาดที่สุด บางชนเผ่าก็ถือว่าการให้นกกินศพจนหมด ถือเป็นสิริมงคลที่สุด ขณะเดียวกัน ชนเผ่าเกษตรกรรมจำนวนมาก จะประกอบพิธีศพที่เรียกว่า ถูจ้าง (การฝังศพ) (Wen, 1993) เมื่อพิจารณาจากประวัติศาสตร์ทางประเพณีด้านงานศพและการฝังศพของจีน รวมถึงสภาพความเป็นจริง ประเพณีการปลงศพของจีน โดยทั่วไปมีการฝังศพ การเผาศพ การปล่อยให้นกเร่ร่อนกินศพเป็นอาหาร การแขวนโลงศพไว้บนหน้าผา การนำศพไปลอยในแม่น้ำ การฝังศพใต้เจดีย์ และการแขวนโลงศพบนต้นไม้ เป็นต้น

1. การฝังศพ

การฝังศพ เป็นรูปแบบการนำผู้เสียชีวิตฝังลงดินโดยตรง หรือใช้โลงศพบรรจุศพเสียก่อน สำหรับประเทศจีน การฝังศพมีประวัติศาสตร์อันยาวนานและยังเป็นรูปแบบที่แพร่หลายมากที่สุด เกือบทุกชนเผ่าของจีนต่างมีประเพณีด้านการฝังศพ

ในประเทศจีน การฝังศพแรกเริ่มสุด ถูกค้นพบในถ้ำบนยอดเขาหลงกู่ชาน ในตำบลโจวโข่วเตียน กรุงปักกิ่ง จนถึงปัจจุบันมีประวัติศาสตร์ยาวนานกว่า 27,000 ปี หลังจากที่เข้าสู่ยุคหินใหม่ การฝังศพก็เริ่มแพร่หลายอย่างกว้างขวาง “เมื่อประมาณ 700 ปีก่อน ถึงเริ่มใช้โลงศพบรรจุร่างผู้เสียชีวิต จากนั้นฝังลงในดิน ในด้านงานศพและการฝังศพ ลัทธิขงจื้อเน้นว่า ยู่กู่เหวยอัน หรือ ดวงจิตของผู้ตายจะได้กลับไปพักใต้ผืนดินเพื่อสังสรรค์กับธรรมชาติอย่างสงบสุข ให้ความสำคัญต่อการปกป้องรักษาศพ ถือว่าการปกป้องรักษาเส้นผมและผิวหนังของบรรพบุรุษ เป็นรูปแบบการแสดงความกตัญญู” (Xu, 2004, p. 146)

ประเภทของการฝังศพ ได้แก่ 1. การฝังศพครั้งเดียว การฝังศพครั้งเดียว หมายถึงรูปแบบการฝังศพที่นำร่างผู้ตายฝังลงใต้ดินเพียงครั้งเดียว ซึ่งจะไม่มีการเคลื่อนย้ายศพอีก การฝังศพครั้งเดียว แบ่งเป็น 1.1 การฝังศพแบบมีโลงศพ นำร่างผู้เสียชีวิตบรรจุลงในโลงศพ จากนั้นค่อยฝังลงใต้ดิน 1.2 การฝังแบบไม่มีโลงศพ นำร่างของผู้ตายฝังลงไปใต้ดินโดยตรง และ 2. การฝังศพสองครั้ง ซึ่งการฝังศพสองครั้ง หมายถึง ตอนที่ฝังครั้งที่สอง ใช้รูปแบบ ยู่กู่เหวยอัน (ดวงจิตของ

ผู้ตายจะได้กลับไปพักใต้ผืนดินเพื่อส่งสมพลังธรรมชาติอย่างสงบสุข) ด้วยรายละเอียดการฝังศพที่แตกต่างกัน จึงสามารถแบ่งเป็น 2.1 การฝังศพแบบเก็บกระดูก นำกระดูกของผู้ตายฝังลงในดิน

2.2 การฝังศพแบบเก็บอัฐิ นำอัฐิที่ได้จากการเผาศพมาฝังลงในดิน (Qi, 2005, p.17)

2. การเผาศพ

การเผาศพ เป็นวิธีการปลงศพที่ใช้ไฟเผาศพ ภาษาจีนเรียกว่า “เฟินซือ” หรือ “ฮั่วฮั่ว” ประเพณีการเผาศพมีแหล่งกำเนิดมายาวนานแล้ว

ปี พ.ศ. 2488 เจ้าหน้าที่โบราณคดีจีน ค้นพบ โถดินเผาสีเทา จำนวน 3 ใบ ภายในสุสานหลังหนึ่ง ในโบราณสถานวัฒนธรรมก่อนประวัติศาสตร์เขาชื่อว่า ตำบลหลินทาว เมืองตั้งซี มณฑลกานซู มีโถดินเผาใบหนึ่ง บรรจุอัฐิที่ได้จากการเผาร่างกายมนุษย์ (Xia, 1961, pp. 26-27) แสดงให้เห็นว่า การเผาศพในประเทศจีนมีมาตั้งแต่สมัยโบราณ เมื่อพิจารณาจากเอกสารด้านประวัติศาสตร์ที่บันทึกเกี่ยวกับการเผาศพ ประเพณีการปลงศพโบราณประเภทนี้ เป็นเป็นที่นิยมในชนกลุ่มน้อยก่อน ชาวอีฉวีในสมัยราชวงศ์จินของจีน ชนเผ่าต่าง ๆ ในสมัยโบราณ เช่น ดี เจียง และเตี๋ย ก็มีประเพณีการเผาศพมานานแล้ว (Song, 1991, p. 88)

ผู้สืบทอดในทางศาสนาพุทธสมัยราชวงศ์ฮั่นตะวันออกตอนต้น ได้ส่งเสริมความนิยมด้านประเพณีเผาศพในประเทศจีน นั่นเป็นเพราะว่าหลังจากที่พระพุทธเจ้า ผู้เป็นศาสดาของศาสนาพุทธเสด็จดับขันธปรินิพพาน ก็ใช้วิธีถวายพระเพลิงพระพุทธสรีระ (เผาศพ) ดังนั้นศาสนาพุทธจึงกำหนดข้อบัญญัติว่า หลังจากที่พระสงฆ์มรณภาพ จะต้องเผาสังขาร และมีอิทธิพลต่อพุทธศาสนิกชนในเวลาต่อมา (Xu, 2004, p. 147)

แต่ว่าในสังคมศักดินาของจีน ประเพณีด้านการเผาศพ ขัดกับคุณธรรมและจริยธรรมของลัทธิขงจื้อ นั่นเพราะว่าสิ่งที่ลัทธิขงจื้อเผยแพร่ คือ ความกตัญญู เส้นผมและผิวหนัง ได้รับมาจากพ่อแม่ ไม่กล้าทำลาย ดังนั้นนักปกครองในสมัยราชวงศ์ซ่ง หยวน หมิง และชิง ต่างเคยประกาศพระราชโองการ หรือคำสั่งห้ามเผาศพ เนื่องจากการสั่งห้ามของชนชั้นปกครอง ประเพณีด้านการเผาศพจึงได้รับความนิยมน้อยลงตั้งแต่สมัยราชวงศ์หมิง แต่ไม่มีการห้ามพุทธศาสนิกชนสำหรับผู้ที่ไม่มีที่ฝังศพ หรือผู้ที่เสียชีวิตเพราะ โรคติดต่อ ยังสามารถประกอบพิธีเผาศพได้ ชนกลุ่มน้อยบางส่วนก็ยังคงประกอบพิธีเผาศพได้เช่นกัน

ตั้งแต่สมัยราชวงศ์หมิง-ชิง ในประเทศจีนมีเพียงชนเผ่าเซียง อี้ ลาหู่ น่าซี รวมถึงชาวเผ่าหมอฮั่วในพื้นที่อำเภอหนิงถ่าง มณฑลยูนนาน ยังคงประกอบพิธีเผาศพ ชนเผ่าอื่น ๆ เปลี่ยนเป็นการฝังศพแล้ว แต่ยังมีบางชนเผ่ายังคงประกอบพิธีเผาศพไปด้วย เช่น ชนเผ่าทิเบต มีเพียงองค์ดาไลลามะ พระลามะชั้นสูง หรือหัวหน้าชนเผ่า ที่สามารถประกอบพิธีเผาศพได้ โดยใช้ฟืนและน้ำมัน เผาศพเป็นถ้ำถ้ำ จากนั้นฝังไว้บนเขาสูงหรือ โปรงลงในแม่น้ำ ประเพณี

การปลงศพของชนเผ่าไท คือ การฝังศพ การนำศพไปลอยในแม่น้ำ และการเผาศพ ชนเผ่าเฮ้อเจ้อ ผู้ที่ไม่ได้เสียชีวิตผิดธรรมชาติ หรือป่วยเป็นโรคติดต่อจนเสียชีวิต ล้วนไม่สามารถประกอบพิธีฝังศพ แต่จะต้องเผาศพแทน สำหรับผู้ที่เสียชีวิตปกติ เช่น ถูกไฟคลอกตาย จมน้ำตาย แขนงคอตาย หรือถูกคนทำร้ายจนตาย จะประกอบพิธีเผาศพ เป็นเพราะว่าชาวเผ่าเฮ้อเจ้อ คิดว่าการเผาศพ สามารถเผาทำลายวิญญาณ ส่งผลให้ผีที่พยายามหาหนทางหนีไม่ออกอาละวาด คนเป็นจะได้อยู่อย่างมีความสุข (Song, 1991, pp. 85-90)

ภาพที่ 4-1 การเผาศพของคน Mosuo

(เว็บไซต์ ข่าวเยาวชนประเทศจีน news.youth.cn)

การเผาศพ เนื่องจากดำเนินการง่าย ประหยัดค่าใช้จ่าย สามารถฆ่าแบคทีเรีย ป้องกันการแพร่ระบาดของโรคติดต่อ ประเทศจีนที่มีประชากรจำนวนมหาศาล และมีพื้นที่เพาะปลูกจำกัด นับวันจึงยิ่งโคดเค้น หลังจากที่ถูกปฏิรูป เนื่องจากการรณรงค์ของรัฐบาลจีน ประเพณีการปลงศพนี้ จึงได้รับการยอมรับจากชาวจีนมากขึ้น

3. การปล่อยให้นกแร้งจิกกินศพเป็นอาหาร

การปล่อยให้นกแร้งจิกกินศพเป็นอาหาร โดยทั่วไปแบ่งเป็น 2 สถานการณ์ 1. ในพื้นที่ของชนเผ่าทิเบต นั่นคือ ทิเบตและทางตะวันตกเฉียงเหนือของมณฑลเสฉวน พื้นที่ชนเผ่าเหมินปา

ที่อยู่ทางใต้ของทิเบต หลังจากคนเสียชีวิต จะเก็บศพไว้หลายวัน จากนั้นพระลามะจะเลือกวันมงคลตามปีนักษัตรของผู้ตาย เพื่อเคลื่อนศพไปยังลานพิธีที่ใช้เฉพาะในเผ่าชน และให้ผู้เชี่ยวชาญชำแหละศพ ทูบกระดูกจนละเอียด นำมาผสมคลุกเคล้าเนื้อปลา (อาหารพื้นบ้านแบบดั้งเดิมที่ใช้ข้าวเหนียวทำ) และโยนทิ้งพื้น ลำดับต่อไป พระลามะจะเป่าหอยสังข์ หรือส่งเสียงตะโกน เมื่อนกแร้งได้ยินเสียงก็จะบินมารวมตัวกัน และยื้อแย่งกันกินศพ หากนกแร้งกินเนื้อจนหมด จะถือว่าเป็นสิริมงคล อีกหนึ่งประเภทคือ 2. ในพื้นที่ชนเผ่ามองโกเลียในจีนเจียง (หรือเรียกว่าหญ่จั้ง การทิ้งศพให้เป็นอาหารของสัตว์ป่า) หลังจากที่คนเสียชีวิต ก็จะนิมนต์พระลามะมาสวดมนต์ จากนั้นจะหามร่างผู้ตายไปยังที่รกร้างแถวชานเมืองและวางไว้ที่พื้น เช้ารุ่งของวันต่อมา ญาติมิตรก็จะไปเยี่ยมเยือนอีกครั้ง ถ้าศพถูกสัตว์ป่ากินจนไม่เหลือซาก ก็จะถือคติใจกันทุกคน แต่ถ้าศพไม่ถูกกินหรือถูกกินไม่เกลี้ยง ก็จะดูมองว่าไม่เป็นสิริมงคล

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปล่อยให้นักแร้งกินศพเป็นอาหาร นอกจากการนับถือศาสนาแล้ว ยังมีความเกี่ยวข้องกับนกประเภทกินซากสัตว์ที่ตายแล้วของคนท้องถิ่น นกที่กินซากศพคือนกแร้ง ชาวเผ่าทิเบตมองว่า มันเทียบเท่ากับเทพเทวดา จะทำร้ายไม่ได้ นกชนิดนี้มีขนสีน้ำตาล รูปร่างใหญ่ กินจุ กรงเล็บแหลมคม ดวงตาเป็นประกาย ปกติอาศัยอยู่บนยอดเขารอบ ๆ ลานพิธี (Yue, 2014, p. 84) นกแร้งเป็นหัวใจสำคัญ และพลังสำคัญของรูปแบบการปลงศพดังกล่าว (Ga & Ge, 2005, p. 48) นกแร้งเป็นสัตว์ประเภทกินเนื้อ นกแร้งที่โตเต็มวัย มีน้ำหนักประมาณ 30-40 กิโลกรัม มีความ สูงกว่า 60 เซนติเมตร ลำตัวยาวเกือบ 1 เมตร ระบบย่อยอาหารดี ไม่เพียงสามารถกินเนื้อหนังของสัตว์แบบสด ๆ แต่ยังสามารถเลียกระดูกของสัตว์ได้อีกด้วย นกแร้งส่วนใหญ่อาศัยอยู่บนภูเขา ที่มีความสูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 2,000-5,000 เมตร รูปแบบการปลงศพประเภทนี้ จะเป็นไปได้ด้วยความราบรื่นหรือไม่ ตัดสินจากลานพิธีว่าใช้ได้ตามปกติหรือไม่ ใช้ได้ตามปกติหรือไม่ นั่น จะตัดสินจากบริเวณใกล้เคียงว่า สามารถเรียกนกแร้งได้จำนวนที่เพียงพอหรือไม่

ภาพที่ 4-2 การปล่อยให้คนแข็งแรงจิกกินศพเป็นอาหารของชาวทิเบตจีน (Xia, 1991)

สำหรับแนวคิดของชาวเผ่าทิเบต การปล่อยให้คนแข็งแรงจิกกินศพเป็นอาหาร เป็นรูปแบบการปลงศพที่ดีกว่าวิธีการปลงศพอื่น ๆ เพราะมันสะอาดอนามัย การที่ผู้เสียชีวิตอุทิศร่างกายให้เป็นอาหารของคนแข็งแรง สอดคล้องกับหลักการของศาสนาพุทธ อีกอย่างคนแข็งแรงเป็นเทพเจ้าหลังจากที่กินเนื้อเสร็จ ก็จะบินไปยังภูเขาคำที่เทพเซียนสิงสถิตอยู่ และถ่ายมูลทิ้งไว้ เท่ากับว่ากระดูกและเนื้อของมนุษย์ จะถูกกลบฝังอยู่บนภูเขาภูเขานั้น ซึ่งมีส่วนช่วยในเรื่องการกลับชาติมาเกิดใหม่ (Yue, 2014, p. 81)

ภาพที่ 4-3 การปล่อยให้นกแร้งจิกกินศพเป็นอาหาร

(Yue, 2014, p. 216)

วิถีจัดการศพในยุคดึกดำบรรพ์ จะหามศพไปทิ้งในทุ่งกว้าง สาเหตุที่ทำให้เกิดรูปแบบการปล่อยให้นกแร้งจิกกินศพเป็นอาหาร และการทิ้งศพให้เป็นอาหารของสัตว์ป่า มีความเกี่ยวข้องกับวิถีจัดการศพในยุคดึกดำบรรพ์ หยาง เสี่ยวผิง คิดว่าการปล่อยให้นกแร้งจิกกินศพเป็นอาหาร (เหนี่ยวจิ้ง) ของชนเผ่าทิเบต มีความเกี่ยวข้องกับ “การบูชานกเขาเป็นบรรพบุรุษ” ของชนเผ่าเจียงในสมัยโบราณ และการใช้คนหรือลิงในการเช่นไหว้ (Yang, 1980, p. 113) นอกจากนี้ พื้นที่ที่ประกอบพิธีปล่อยให้นกแร้งจิกกินศพเป็นอาหาร ต่างนับถือพุทธศาสนานิกายลามาหรือพุทธศาสนาแบบทิเบต และนิกายบอนิสโม (Bonismo) ขณะเดียวกัน ในพระไตรปิฎกยังมีการบรรยายถึงการสละชีวิตตนเองเพื่อเป็นอาหารให้เสือกิน รวมถึงการเฝื่อนเนื้อให้นกเหยี่ยวกิน เมื่อพิจารณาจากสิ่งที่กล่าวมา การปล่อยให้นกแร้งจิกกินศพเป็นอาหาร และการทิ้งศพให้เป็นอาหารของสัตว์ป่า อาจจะมีความเกี่ยวข้องกับศาสนาพุทธ (Xia, 1991, p. 15)

4. การแขวนโรงศพไว้บนหน้าผา

การแขวนโรงศพไว้บนหน้าผา หลังจากเสียชีวิตไม่ได้ฝังลงในดิน แต่เป็นการนำโรงศพไม้ที่บรรจุศพ วางไว้บนผนังหน้าผาสูงชันที่หันหน้าออกแม่น้ำ โลงศพบางส่วนอยู่ห่างจากผิวน้ำสูงถึง 100-200 เมตร กระจายอยู่ในลุ่มแม่น้ำแยงซีเกียง และพื้นที่กว้างใหญ่ทางใต้ของแม่น้ำแยงซีเกียง รวมถึงในพื้นที่เอเชียอาคเนย์ มันไม่ใช่รูปแบบด้านงานศพและการฝังศพของชาวเผ่าอื่น แต่เป็นวัฒนธรรมของชนกลุ่มน้อยทางใต้ในสมัยโบราณ (Chen, 1995, p. 11)

ภาพที่ 4-4 การแขวน โลงศพไว้บนหน้าผาของมณฑลเสฉวนเมือง Yibin อำเภอ Gongxian หมู่บ้าน MaTang Ba (Chen, 1995, p. 419)

วิธีการปลงศพประเภทนี้ เกิดขึ้นจากการนับถือศาสนาดั้งเดิมของผู้คน รูปแบบของ โลงศพ ถึงแม้จะมีมากมาย แต่โลงศพรูปทรงเรือ น่าจะเป็นรูปแบบดั้งเดิม และ โลงศพรูปทรงเรื่อ น่าจะมาจากเรือแคนู ประเพณีที่ใช้เรือเป็น โลงศพ สะท้อนให้เห็นถึงการนับถือศาสนาของ ชาวเผ่ากู่เยว่ ในสายตาของพวกเขา เรือที่มีความเกี่ยวข้องกับอย่างใกล้ชิดกับพวกเขา จะพาวิญญาณ ของพวกเขากลับไปบ้านเกิด หรือไปยัง โลกที่เต็มไปด้วยความสุขอีกใบหนึ่ง (Shi, 1989) นอกจากนี้ แนวคิดของหลิน เว่ยเหวิน เมื่อพิจารณาจากจุดเด่นของสถานที่ปลงศพด้วยการแขวน โลง

ศพไว้บนหน้าผา ที่เลือกบริเวณเขาสูงติดแหล่งน้ำ เขาคิดว่า คนที่อาศัยบนเขาสูงหลายชั่วคน มองว่า ภูเขาที่สูงตระหง่าน คือสิ่งยึดเหนี่ยวในชีวิต จึงเกิดความเคารพเลื่อมใส แม้แต่คิดว่า เป็นพระเจ้า และยังคงคาดหวังว่า ตนเองจะสามารถอยู่บนสวรรค์เหมือนกับพระเจ้า หลังจากที่เสียชีวิต จึงนำศพ ไปไว้ในช่องโพรงของหน้าผาสูงชันที่ไม่อาจจะไต่ขึ้นไปได้ (Lin, 1988)

5. การนำศพไปลอยในแม่น้ำ

การนำศพไปลอยในแม่น้ำ เป็นวิธีปลงศพโดยการนำศพของผู้ตายไปลอยในแม่น้ำ ทะเลสาบ หรือทะเล โดยเฉพาะการนำศพไปลอยในน้ำโดยตรง การนำศพไปลอยในแม่น้ำ ทำให้เกิดมลพิษด้วยเหตุนี้ จึงเป็นวิธีการปลงศพที่เคยถูกห้ามในประเทศจีน (Chen & Chen, 2000, p. 59) นอกจากนี้ เอกสารทางประวัติศาสตร์ได้ระบุว่า พื้นที่เจียงหนานในสมัยโบราณ นิยมการ นำศพไปลอยในแม่น้ำเป็นอย่างมาก ด้วยเหตุนี้ จักรพรรดิหังอู่ (จูหยวนจาง) จึงเคยออกคำสั่งห้าม จนถึงยุคใกล้ พื้นที่ชนกลุ่มน้อยบางส่วน เคยใช้วิธีนี้กับลูกที่ตายเมื่ออายุยังน้อย และคนที่ตายผิดปกติ (Xu & He, 1991, p. 214)

6. การฝังศพใต้เจดีย์

การฝังศพใต้เจดีย์ ในภาษาจีนมีชื่อเรียกอีกอย่างว่า หลิงถ่าจ้าง เป็นประเภทการปลงศพ ที่สูงส่งที่สุดของชนเผ่าทิเบต มีเพียงพระคาลิลามะกลุ่มน้อยที่มรณภาพ ถึงจะสามารถจัดพิธี แบบนี้ได้ ขับน้ำออกจากร่างศพ และใช้ยา เครื่องหอมต่าง ๆ จัดการศพ จากนั้นนำศพเก็บรักษา ไว้ในเจดีย์ สามารถรักษาไว้ได้ถาวร ทั้งนี้ก็เพื่อให้ผู้คนสักการะ (Song, 1991, p.101)

สรุปแล้ว วิธีการปลงศพ นอกจากได้รับอิทธิพลที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดความตาย ก็ปฏิเสธไม่ได้ว่า ยังได้อิทธิพลจากสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติด้วย ผู้คนที่มีความเชื่อทางภูมิศาสตร์ ที่แตกต่างกัน จะคล้อยตามความต้องการของสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ เลือกใช้วิธีการปลงศพ ที่เหมาะสม สำหรับพื้นที่นั้นๆ ผู้คนจะเลือกใช้การห้อยโลงศพไว้ที่หน้าผา และการตั้งโลงศพไว้ในถ้ำ ส่วนพื้นที่ป่าไม้ จะใช้การแขวนโลงศพบนต้นไม้ และชนเผ่าที่อยู่ใกล้กับแหล่งน้ำ จะใช้ การนำศพไปลอยในแม่น้ำ เป็นต้น ความแตกต่างของชนเผ่าและพื้นที่ ทำให้รูปแบบการปลงศพ แตกต่างกันไป นอกจากวิธีการปลงศพ 5 ประเภทที่กล่าวในข้างต้น ซึ่งได้แก่ การฝังศพ การเผาศพ การปล่อยให้นกแร้งจิกกินศพเป็นอาหาร การแขวนโลงศพไว้บนหน้าผา การนำศพ ไปลอยในแม่น้ำ และการฝังศพใต้เจดีย์ ในทางประวัติศาสตร์จีน ยังเคยมีรูปแบบอื่น ๆ เช่น การแขวนโลงศพบนต้นไม้ และสุสานอาภรณ์ (สุสานที่ไม่มีศพของผู้ตาย แต่นำเสื้อผ้าและ หมวกของผู้ตายมาฝังแทน) เป็นต้น

รูปแบบการปลงศพ

ถ้าหากบอกว่า หลังจากที่เสียชีวิตไปแล้ว จะถูกนำไปไว้ที่ไหน เช่น ในดิน ในไฟ ในน้ำ ในเจดีย์ บนต้นไม้ เป็นต้น จัดการศพอย่างไร ก็สามารถเรียกว่า รูปแบบการปลงศพ ปกติแล้ว รูปแบบปลงศพที่พบเห็นค่อนข้างบ่อย คือ การฝังศพครั้งเดียว การฝังศพสองครั้ง การฝังแบบนอนหงาย การฝังแบบนอนคว่ำ การฝังแบบงอแขนขา เป็นต้น (Qi, 2005, p. 58) รูปแบบการปลงศพ เป็นรูปแบบจัดการศพ การปรากฏของรูปแบบการปลงศพนั้น ถึงแม้ว่าจะไม่ได้ขึ้นอยู่กับศาสนาทั้งหมด แต่รูปแบบการปลงศพส่วนใหญ่ในปัจจุบัน กลับมีความเกี่ยวข้องกับความเชื่ออย่างที่แยกออกจากกันไม่ได้ ด้วยเหตุนี้ รูปแบบการปลงศพที่แตกต่างกัน มักจะฝากฝังทัศนคติที่แตกต่างกันไว้กับผู้ล่วงลับในประวัติศาสตร์การพัฒนาวัฒนธรรม ด้านงานศพและการฝังศพของประเทศจีน เคยมีรูปแบบการปลงศพดังจะกล่าวต่อไป

1. การฝังศพครั้งเดียว

การฝังศพครั้งเดียว หมายถึง วิธีการจัดการศพเพียงครั้งเดียว ยังครอบคลุมการฝังศพ การนำศพไปลอยในแม่น้ำ การเผาศพ และการปล่อยให้นกแร้งจิกกินศพเป็นอาหารแบบครั้งเดียว เป็นต้น

วิธีการฝังศพแบบครั้งเดียว เป็นวิธีการจัดการศพขั้นพื้นฐานและแพร่หลายที่สุดของประเทศจีน และสืบทอดมาจนถึงทุกวันนี้ การฝังศพครั้งเดียวค่อนข้างแพร่หลายในประเทศจีน ความจริงแล้ว การฝังศพในพื้นที่ส่วนใหญ่ทางตอนเหนือของจีน ล้วนใช้การฝังศพครั้งเดียว เพราะชาวเผ่าอันมีแนวคิดเรื่อง ยู่อู๋เหวยอัน หรือดวงจิตของผู้ตายจะได้กลับไปพักผ่อนเพื่อสังสรรค์กับธรรมชาติอย่างสงบสุข คิดว่าเมื่อผู้ตายมีที่พักพิงสุดท้ายแล้ว การเคลื่อนย้ายตามอำเภอใจ จะไม่เป็นผลดีต่อคนเป็น ยังมีอีกจุดหนึ่ง ถ้าหากย้าย สุสาน จะต้องมีการจ่ายก้อนใหญ่ สำหรับชาวจีนที่ไม่มีฐานะมั่งคั่งแล้ว ถือเป็นภาระที่หนักหน่วง ดังนั้น หลังจากฝังศพแล้ว มักจะไม่ย้ายสุสานอีก (Chen & Chen, 2000, p. 62) ฉี เทา นักวิชาการยังอธิบายถึงสาเหตุที่การฝังศพครั้งเดียวได้รับความนิยมว่า ดวงซู่ของสุสาน จะส่งผลกระทบต่อชีวิตของคนเป็น ดังนั้นหลายคนจึงขอให้ ผู้เชี่ยวชาญด้าน ดวงซู่ ช่วยหาทำเลสุสาน เมื่อฝังอยู่ในดวงซู่ที่ดี ผู้ล่วงลับก็จะสามารถคุ้มครองชนรุ่นหลังได้ (Qi, 2005, p. 59) สรุปได้ว่า การฝังศพครั้งเดียว กลายเป็นรูปแบบการปลงศพ ที่ได้รับความนิยมมากที่สุดของจีน

2. การฝังศพสองครั้ง

การฝังศพสองครั้ง หมายถึง หลังจากที่ใช้รูปแบบต่าง ๆ ทำให้เนื้อเยื่อ เช่น เนื้อหนัง และอวัยวะ ภายในของผู้ตายเน่าเปื่อย ค่อยเก็บ โครงกระดูกมาทำพิธีศพ 1 ครั้ง หรือ 2 ครั้งขึ้นไป ที่มาของการฝังศพสองครั้งมีมานานแล้ว ในยุคหินใหม่ของจีน ก็มีการค้นพบและ

แพร่หลายไปทั่วประเทศจีน (Xu & He, 1991, p. 217) เมื่อถึงยุคใกล้ การฝังศพสองครั้งแพร่หลายในพื้นที่ทางตอนใต้ของแม่น้ำแยงซีเกียงเป็นหลัก ไม่ว่าจะเป็นชนเผ่าอื่นทางตอนใต้ หรือชนกลุ่มน้อย ส่วนใหญ่ต่างใช้การฝังศพสองครั้ง (Qi, 2005, p. 64)

เมื่อพิจารณาจากข้อมูลด้านคติชนวิทยา การฝังแบบเก็บกระดูก แบ่งเป็น 3 ขั้นตอน ได้แก่ การ ฝังศพ เก็บกระดูก ฝังกระดูก ขั้นตอนแรก ใช้โลงศพที่ทำจากไม้บรรจุศพและฝังลงในดิน จากนั้นรอให้เนื้อเยื่อของศพเน่าเปื่อย ประมาณ 3-5 ปี ขั้นตอนที่ 2 เก็บกระดูกหลังจากผ่านไป 3-5 ปี ใช้ไหที่เตรียม เอาไว้ล่วงหน้า ขุดสุสาน และนำกระดูกบรรจุลงในไห ขั้นตอนที่ 3 ฝังกระดูก เป็นการจัดโครงกระดูกของศพให้อยู่ในท่านั่งยอง และเก็บรักษาไว้ในไห จากนั้นค่อยฝังลงในสุสานของวงศ์ตระกูล เมื่อพิจารณาจากจุดเด่นของการฝังประเภทนี้ การฝังศพในครั้งแรก เป็นการฝังแบบแยกเดี่ยว (ชั่วคราว) ส่วนการเก็บกระดูกครั้งที่สอง เป็นการฝังร่วมกัน (ถาวร) (Xu, 2004, p. 203)

ภาพที่ 4-5 การฝังศพสองครั้งของชนกลุ่มน้อย เซอ มณฑลเจ้อเจียง เมือง Jinhua อำเภอ Wuyi (Chen & Chen, 2008, p. 64)

จี เทา สรุปสาเหตุการเกิดขึ้นของการฝังศพสองครั้ง มี 3 ประเด็น 1. ด้านฮวงซุ้ย หลังจากที่ฝังศพผู้ตาย ถ้าการเงินของครอบครัวติดขัดไม่ร่ำรวย หรือเกิดเรื่องร้ายกับสมาชิกในครอบครัว เป็นต้น มักจะคิดว่าเป็นเพราะทำสุสานไม่เหมาะสม จึงเก็บกระดูกและย้ายไปฝัง

ที่อื่น 2. ลักษณะภูมิประเทศของทำเลสุสานเดิม เป็นที่ลุ่มต่ำและเปียกชื้น หรืออยู่บริเวณช่องลมข้างภูเขา เป็นต้น ที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ไม่เหมาะสม หลังจากที่ฝังศพหลายปี สุสานจะถูกแช่น้ำ ถูกแมลงกัดแทะ หรือพังทลาย เป็นต้น จึงเก็บกระดูกและนำไปฝังใหม่ 3. บรรพบุรุษของชาวผู้เจี้ยน ชาวจีนแคะ และชาวกวางโจว ส่วนใหญ่มาจากจกหยวน ต้องอพยพอยู่บ่อยครั้ง เมื่อต้องอพยพ ก็จำเป็นต้องย้ายสุสานของบรรพบุรุษไปยังที่ใหม่ด้วย (Qi, 2005, p. 66)

สวี จี้จวิน ได้อธิบายจุดประสงค์ของการฝังศพสองครั้ง โดยสรุปเป็น 4 ประเด็น

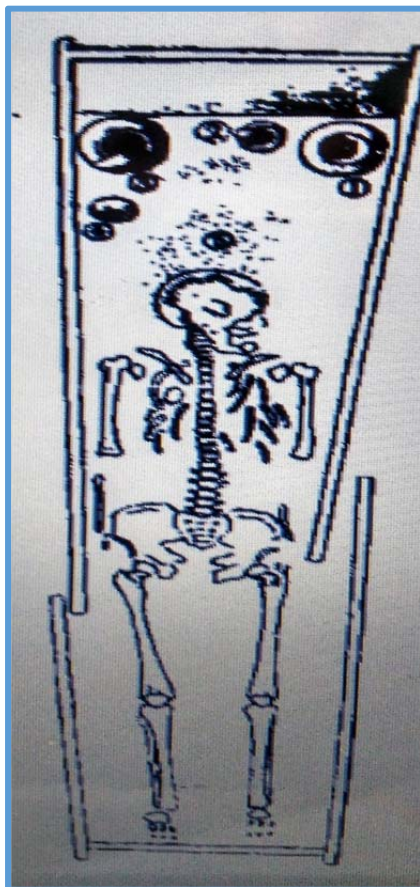
1. เพื่อบรรเทาเป้าหมายที่ต้องการให้ญาติพี่น้องที่ล่วงลับได้อยู่พร้อมหน้ากัน 2. เพื่อให้คนตายกับคนเป็นได้ใช้ชีวิตอยู่ด้วยกัน 3. การเอาใจใส่ เคารพและยำเกรงต่อคนตาย 4. การอพยพของวงศ์ตระกูล (Xu, 2004, p. 268)

นอกจากนี้ Xu & He (1991, p. 218) ยังอธิบายถึงสาเหตุของการปรากฏการฝังศพสองครั้งว่า มีความเกี่ยวข้องกับแนวคิดวิญญาณเป็นอมตะ ผู้คนคิดว่าวิญญาณสามารถออกจากร่างกายได้อย่างอิสระ แต่จำเป็นต้องอาศัยอยู่ในบางสิ่ง มันมีความเชื่อมโยงกับศพ เมื่อเนื้อหนังเน่าเปื่อยและสูญสิ้น มันก็จะไปอยู่ที่กระดูก ส่วนใหญ่จะเป็นกะโหลกศีรษะ (Laforge, 1963, p. 124) เลือดเนื้อเป็นของโลกมนุษย์ ส่วนวิญญาณสามารถออกจากร่างกาย และเป็นอมตะตลอดกาล ด้วยเหตุนี้ถึงแม้ว่าเนื้อหนังจะเน่าเปื่อยไปแล้ว แต่วิญญาณจะเข้าไปใช้ชีวิตอยู่ในโลกอีกใบ ผู้คนยังหวังว่าเนื้อของผู้ตายจะเน่าเปื่อยเร็วขึ้น เพื่อจะได้เคลื่อนย้ายออกจากกระดูก การทำพิธีอย่างเป็นทางการจะส่งผลให้สมาชิกในครอบครัว ได้อยู่พร้อมหน้ากันในอีกโลกหนึ่งโดยเร็ววัน (Guo, 1976, p. 51)

3. การฝังแบบนอนหงาย

การฝังแบบนอนหงาย คือ หลังจากเสียชีวิต นำศพฝังลงในดินโดยตรง หรือไม่ก็บรรจุลงในโลงศพ จากนั้นฝังศพลงในดิน แขนขาของร่างผู้ตายวางราบกับพื้น หันหน้าขึ้น สองแขนเหยียดตรงวางไว้ข้างลำตัว บางครั้งสองมือก็จะประสานวางอยู่บนหน้าท้อง เป็นท่าที่เป็นระเบียบมากและเป็นท่านอนหงายที่เป็นธรรมชาติที่สุดในช่วงที่ผู้ตายยังมีชีวิตอยู่

รูปแบบการฝังศพประเภทนี้ ได้รับความนิยอย่างกว้างขวางในช่วงยุคหินใหม่ เช่น สุสาน 174 หลังที่ค้นพบในแหล่งโบราณคดีปิ่นพอ เมืองซีอาน (Xu & He, 1991, p. 216) สวี จี้จวิน อธิบายว่า การฝังแบบนอนหงาย ได้รับอิทธิพลจากการการนับถือองค์ประกอบของฟ้า และการนับถือบรรพบุรุษในยุคหินใหม่ ในวัฒนธรรมสมัยโบราณของจีน ในสังคมที่ยึดเศรษฐกิจการเกษตร (Agricultural economics) เป็นหลัก ส่วนใหญ่จะนิยมการฝังแบบนอนหงาย (Xu, 2004, p. 201)

ภาพที่ 4-6 การฝังแบบนอนหงาย (Xu, 2004, p. 202)

นอกจากนี้ การฝังแบบนอนหงาย เป็นรูปแบบการฝังศพที่พบเห็นมากที่สุดใ
 ชนชาติอื่น แต่ว่าส่วนใหญ่ล้วนเป็นการจับศพนอนหงายก่อน จากนั้นบรรจุลงในโลงศพและค่อยฝัง
 ลงในดิน ปัจจุบันชาวจีนส่วนใหญ่ยังคงใช้วิธีฝังศพประเภทนี้ ถึงแม้ว่าปัจจุบันรัฐบาลจีน จะ
 ออกกฎให้เผาศพ แต่ตอนที่บรรจุศพลงโลงศพและขนไปยังลานพิธี ส่วนใหญ่บรรจุลงโลงศพโดย
 ใช้รูปแบบการนอนหงาย

4. การฝังแบบงอแขนขา

การฝังแบบงอแขนขา เป็นรูปแบบที่มีเจตนาผ่อนคลึงศพก่อนค่อยทำการฝัง
 สามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ แบบนั่งยองและแบบนอน แบบนั่งยอง เหมือนท่านั่งยอง
 ของคนมีชีวิต ส่วนแบบนอน สามารถแบ่งเป็น 3 ประเภท ได้แก่ นอนหงาย นอนตะแคง นอนคว่ำ
 ระดับการงอของร่างกายที่ต่างกัน จะพิจารณาจากขนาดมุมระหว่างสะโพกกับต้นขา ตำแหน่งของ
 สองมือ ประสานอยู่ด้านหน้าของหน้าอกและหน้าท้อง บางครั้งก็วางไว้ข้างลำตัว (Ke, 1983)

- ภาพที่ 4-7 การนั่งแบบงอเขนขา
1. ข้างบนซ้ายมือ ทรงแบบลูกอ่อนในครรภ์
 2. ข้างบนขวามือ ทรงแบบนั่งยอง
 3. ข้างล่างซ้ายมือ ทรงการนั่งคุกเข่า
 4. ข้างล่างขวามือ ทรงแบบงอเขนขา (Xu, 2004, p. 210)

สวี จีจวิน ได้สรุปประเด็นที่เกี่ยวกับการนั่งแบบงอเขนขา เขากล่าวว่า สำหรับประเด็นนี้ มีนักวิชาการเคยให้คำอธิบายต่าง ๆ ไว้ สรุปได้ 4 ประเด็นดังต่อไปนี้ (Xu, 2004, pp. 209-215)

ประเด็นแรก นักวิชาการที่เสนอทฤษฎีนี้คิดว่า ท่าลักษณะนี้คล้ายกับทารกในครรภ์ เป็นสัญลักษณ์ที่ว่า หลังจากที่คนตายไปแล้ว จะกลับไปในครรภ์ของแม่ที่พวกเขาเกิดมา และยังคิดว่า กำแพงที่โอบล้อมข้างสุสานของชาวจีน เป็นสัญลักษณ์กระดูงเชิงกรานของผู้หญิง

ประเด็นที่สองตรงกันข้ามกับประเด็นแรก คิดว่าความคิดเห็นของประเด็นแรก พยายาม นำท่าของทารกในครรภ์ทางกายวิภาคศาสตร์ในยุคปัจจุบัน มาโยงกับการนั่งแบบงอเขนขาในยุคหินใหม่ ซึ่งการแพทย์ในสมัยโบราณ ยังไม่พัฒนาถึงระดับนี้ (Ding, 1991) และคิดว่าสมัยโบราณ

เลือกใช้ทำนี้ ก็เพื่อประหยัดเนื้อที่ ในสุสาน หรือประหยัดแรงงาน

ประเด็นที่สาม รูปแบบการนอนของร่างกาย นักวิชาการที่เสนอทฤษฎีนี้คิดว่า การงอแขนขา เป็น ท่าที่สอดคล้องกับการพักผ่อนและนอนหลับของมนุษย์ เพื่อให้ผู้ตายนอนหลับสบาย จึงใช้ท่านอนหลับ ลักษณะนี้

ประเด็นที่สี่ ใช้เชือกมัดศพให้อยู่ในท่างอแขนขา สามารถกักขังวิญญาณของผู้ตาย ห้ามวิญญาณของผู้ตายออกไปข้างนอก ป้องกันไม่ให้วิญญาณไปแก้งคน (Gao, 1947)

5. การฝังแบบนอนคว่ำ

จุดเด่นของการฝังแบบนอนคว่ำ คือ ร่างกายนอนคว่ำ คว่ำหน้าลงหรือเอียงไปทางซ้าย-ขวา สองมือตั้งฉากวางไว้ข้างลำตัว หรือวางประสานไว้ที่หน้าอกหรือช่วงล่างของท้อง สองเท้าชิดตรงหรือโค้งงอ

การฝังแบบนอนคว่ำ เป็นรูปแบบการฝังศพที่เก่าแก่มาก มันเกือบเกิดขึ้นในช่วงเวลาเดียวกับการฝังแบบนอนหงาย การฝังแบบนอนคว่ำที่เก่าแก่ที่สุดในประเทศจีนเท่าที่มีการค้นพบในปัจจุบัน อยู่ในแหล่งโบราณคดีเหยงหลี่กั้ง มีอายุประมาณ 8,000 ปี (Qi, 2005, p. 75)

เฟิง จิงหยวน อธิบายว่า ที่มาของการฝังแบบนอนคว่ำ มีความเกี่ยวข้องกับการที่มนุษย์มองว่า พื้นดินเป็นที่พักพิงสุดท้ายของวิญญาณ (Peng, 1998)

นอกจากวิธีการปลงศพที่ค่อนข้างพบเห็นบ่อยในข้างต้นแล้ว ชนกลุ่มน้อยของจีน ยังมีรูปแบบ การฝังศพที่ค่อนข้างพบเห็นน้อยและไม่เหมือนใคร เช่น การฝังแบบหันแขนขา การฝังบนหลังคาบ้าน การฝังไว้ในเครื่องปั้นดินเผา การฝังเสื้อผ้าและหมวกของผู้ตายแทนศพ เป็นต้น

รูปแบบสุสาน

หลังจากคนเสียชีวิต ก็จะมีการไว้วาลัยต่าง ๆ เพื่อแสดงออกถึงความผูกพันที่มีต่อผู้ตาย หรือไม่ก็ แสดงออกถึงความรู้ที่ผู้คนมีต่อโลกหลังความตาย เมื่อผู้ตายถูกบรรจุลงในโลงศพ รูปแบบการบรรจุศพไว้ในโลงศพที่ไม่เหมือนกัน ก็จะทำให้เกิดรูปแบบการปลงศพที่แตกต่างกัน ขณะเดียวกัน ความแตกต่างของ วิธีการจัดการ โลงศพ ก็จะทำให้เกิดประเพณีปลงศพที่แตกต่างกัน จากนั้นเมื่อโลงศพถูกฝัง หรือใช้รูปแบบอื่น ๆ จัดการอย่างถาวร ก็จะทำให้เกิดความแตกต่างในด้านสถานที่วางโลงศพ หรือก็คือความแตกต่างในด้านรูปแบบของสุสาน

สมัยโบราณของจีน เคยมีการแบ่งแยกความแตกต่างของสุสาน (มู่) กับสุสาน (เฟิน) ในหนังสือโบราณของจีน สุสาน (มู่) โดยปกติหมายถึง ส่วนพื้นดินลงไป ส่วน สุสาน (เฟิน) หมายถึง ส่วนที่นูนขึ้นจากพื้นดิน รูปแบบสุสาน (มู่) ที่ในทางโบราณคดีกล่าวถึง น่าจะหมายถึง

โครงสร้างส่วนใต้ดิน ส่วนรูปแบบสุสาน (เฟิน) น่าจะหมายถึง รูปแบบเนินดินบนหลุมศพ เน้นอนว่า สุสานหลายที่ในประเทศจีน ยกที่จะแบ่งแยกกว่า เป็นบนดินหรือใต้ดิน เช่น สุสานเนินดิน และสุสานหิน พื้นที่แค้วนคู่กับแค้วนเขวในยุคชุนชิวจ้านกั๋ว รูปแบบสุสานทั้งสอง ไม่มีส่วนใต้ดิน สุสาน (มู่) และสุสาน (เฟิน) ล้วนอยู่บนพื้นดิน สุสานทรงเก้าอี้ ในมณฑลเจ้อเจียงช่วงยุคโก๋ลี่ สิ่งปลูกสร้างก็ล้วนอยู่บนพื้นดิน (Qi, 2005, p. 85)

เฉิน ฮวาเหวินและเฉิน ชูจวิน เข้าใจความแตกต่างของสุสาน (มู่) และสุสาน (เฟิน) มากขึ้น สรุปได้ 3 ประเด็นดังต่อไปนี้ (Chen & Chen, 2008, p. 131)

1. สุสาน (มู่) ในสมัยโบราณของจีน ส่วนของสุสาน (มู่) ก่อตัวจากการขุดใต้ดิน ดังนั้นในสมัยโบราณของจีน จึงไม่ทิ้งร่องรอยในส่วนบนพื้นดิน
2. สุสาน (มู่) สามารถทำให้เกิดสุสาน (เฟิน) โดยการตกแต่งส่วนบนพื้นดิน ดังนั้นสุสาน (เฟิน) จึงหมายถึง ส่วนที่ขุดขึ้นจากพื้นดิน
3. สุสาน (มู่) ในสมัยโบราณ ไม่มีส่วนของสุสาน (เฟิน) สาเหตุที่ต่อมามีส่วนบนดิน ก็เพื่อสร้างสัญลักษณ์ และเพื่อให้คนเป็นสะดวกในการเช่นไหว้

จากข้างต้นจะเห็นว่า สุสาน (มู่) และสุสาน (เฟิน) ในช่วงแรกนั้นมีความแตกต่างกัน จากการพัฒนาของประวัติศาสตร์ ทำให้การตกแต่งส่วนบนพื้นดินของสุสาน เป็นที่แพร่หลายมากขึ้นเรื่อย ๆ ไม่นาน ทั้งสองส่วน กลายเป็นส่วนที่แบ่งแยกไม่ได้ สุสาน (มู่) และสุสาน (เฟิน) จึงถูกเรียกว่า สุสาน (เฟินมู่)

สรุปรูปแบบสุสานของจีน โดยทั่วไปแบ่งเป็น สุสานทรงกองดิน สุสานทรงเก้าอี้ สุสานทรง กระดองเต่า และรูปแบบสุสานอื่น ๆ เป็นต้น

1. สุสานทรงกองดิน

พื้นที่ส่วนใหญ่ทางเหนือและทางใต้ สุสานส่วนใหญ่เป็นสุสานทรงกองดิน หรือมีชื่อย่อว่า สุสานทรงหมั่นโถว เนินสุสานส่วนใหญ่เป็นรูปทรงกรวยที่เกิดจากดินเหนียว บางฐานของเนินสุสานก็มีการก่อรั้วขึ้นมา ด้านหน้าของสุสานบางหลัง ยังตั้งป้ายหลุมฝังศพ และมีขนาดค่อนข้างใหญ่ เนินของสุสานทรงกองดิน ส่วนใหญ่เป็นรูปทรงกรวย หรือทรงหมั่นโถว หรือก็คือ ลักษณะภายนอกไม่มีความแตกต่างกันมากนัก อาจจะมีแตกต่างในด้านความสูงของเนินสุสาน มีรั้วสุสานหรือไม่ และความสูงต่ำของรั้วสุสาน เป็นต้น” (Qi, 2005, p. 86)

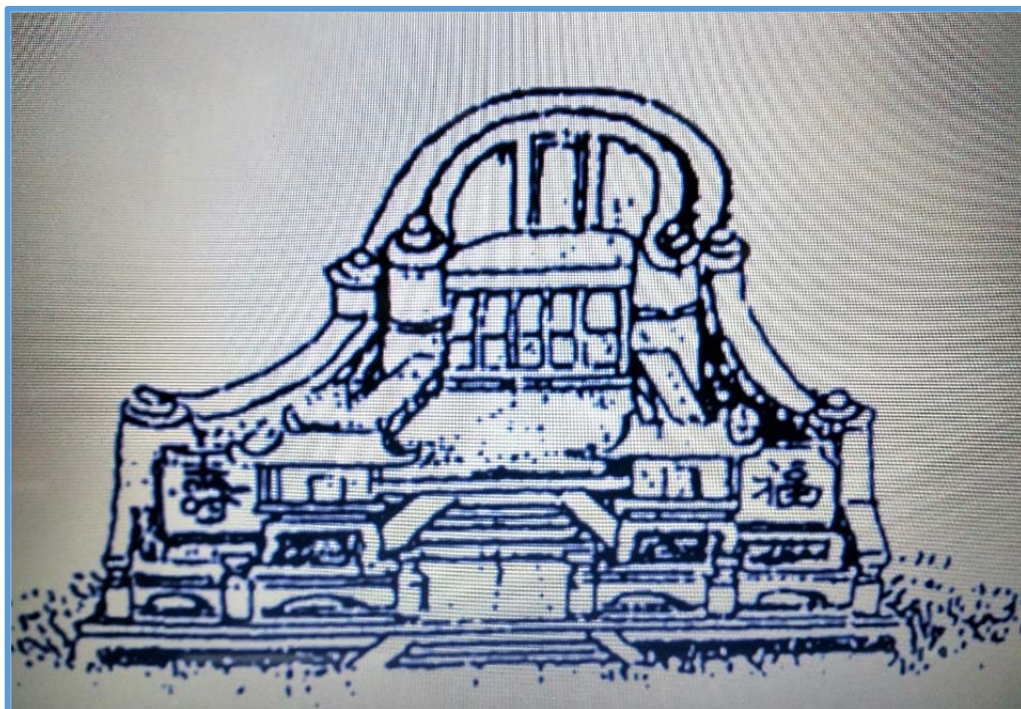

ภาพที่ 4-8 สุสานทรงกองดินของภาคเหนือจีน (Qi, 2005, p. 85)

วิธีการของสุสานประเภทนี้คือ หลังจากที่คนเสียชีวิตแล้ว ก็จะเชิญผู้เชี่ยวชาญด้านฮวงซุ้ยให้ช่วยดูที่ตั้งสุสาน จากนั้นขุดหลุมฝังศพ หลังจากนั้นนำโลงศพลงหลุมฝังศพเสร็จเรียบร้อยแล้ว ก็นำดินฝังกลบ หลุมฝังศพของสุสานประเภทนี้ค่อนข้างลึก ส่วนที่นูนขึ้นพื้นดินก็จะใหญ่เล็กน้อย (He, 1995, p. 37)

2. สุสานทรงเก้าอี้

สุสานทรงเก้าอี้ หลัก ๆ จะกระจายตัวอยู่บริเวณนครเวินโจว มณฑลเจ้อเจียง จุดเด่นของสุสาน คือ โดยพื้นฐานแล้ว ห้องสุสานจะสร้างอยู่บนพื้นดิน คล้ายกับเบาะรองเก้าอี้ ส่วนด้านหลังมีรั้วคล้ายกับพนักพิง สุสานทรงเก้าอี้ ลักษณะภายนอกของทั้งสุสาน คล้ายกับเก้าอี้ (เก้าอี้ไท่ซือ) คนท้องถิ่นเรียกว่า สุสานทรงเก้าอี้ สุสานประเภทนี้ เดิมทีมีเพียงคนที่มีอำนาจและเงินทอง ถึงจะสร้างไหว จากการปฏิรูปและเปิดประเทศในปี ค.ศ. 1980 ชาวเวินโจวจึงค่อย ๆ มีฐานะขึ้นมา กลายเป็นรูปแบบที่คนท้องถิ่นชื่นชอบ (Chen & Chen, 2008, p. 138)

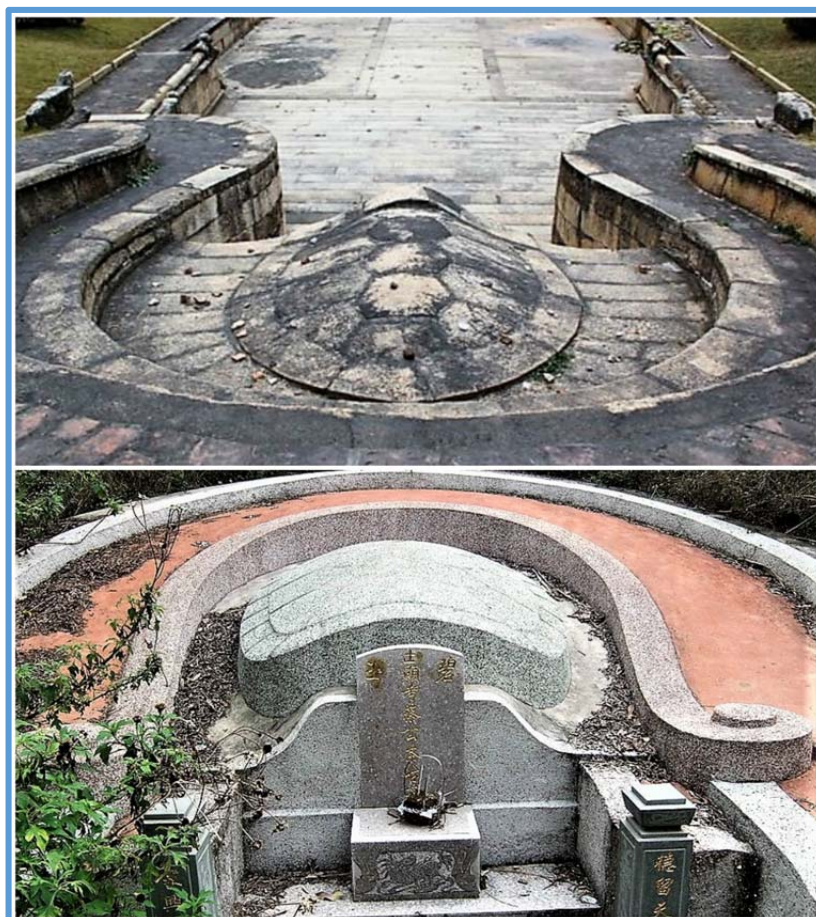

ภาพที่ 4-9 สุสานทรงเก้าอี้ของเมือง WenZhou (He, 1995, p. 177)

ฉี เทา สรุปจุดเด่น 4 ข้อของสุสานทรงเก้าอี้ 1. ห้องสุสาน โดยพื้นฐานจะอยู่บนพื้นดิน สาเหตุที่สร้างบนพื้นดิน เพื่อป้องกันการชะล้างจากน้ำฝน ซึ่งจะทำให้โลงศพได้รับเสียหาย 2. ป้ายหลุมฝังศพ จะตั้งอยู่ตรงจุดกึ่งกลางของสิ่งปลูกสร้างรอบ ๆ สุสานที่มีลักษณะเป็นรูปครึ่งวงกลม หรือก็คือตำแหน่งของป้ายหลุมศพ ตั้งอยู่บนสิ่งปลูกสร้างที่อยู่รอบ ๆ สุสาน อยู่ด้านหลังของสุสาน 3. ห้องสุสานของสุสานทรงเก้าอี้ บางส่วนเป็นห้องเดี่ยว บางส่วนเป็นมีหลายห้อง 4. ห้องสุสานของสุสานทรงเก้าอี้ เป็นหลายชั้นได้ คล้ายกับรูปแบบของชั้นบันได (Qi, 2005, pp. 89-95) ด้วยเหตุนี้ มณฑลเจ้อเจียงในยุคปัจจุบัน บางหมู่บ้าน ช่วงที่ก่อสร้างสุสานส่วนรวม จะขยายสุสานทรงเก้าอี้โบราณให้ใหญ่ขึ้น สร้างสุสานทรงเก้าอี้ขนาดใหญ่พิเศษให้แก่ชาวบ้าน ทั้งหมู่บ้าน เป็นรูปทรงชั้นบันได ซึ่งบันไดแต่ละชั้นจะมีห้องสุสานหลายห้อง ด้านบนของทุกห้องสุสาน จะตั้งป้ายหลุมศพเอาไว้ ห้องสุสานที่ฝังศพผู้ตายแล้ว ตัวอักษรบนป้ายหลุมศพ จะเป็นสีดำ ส่วนตัวอักษรบนป้ายหลุมศพของคนเป็นจะเป็นสีแดง

3. สุสานทรงกระดองเต่า

สุสานทรงกระดองเต่า กระจายอยู่ตามพื้นที่ต่าง ๆ ของจีน เช่น ฮกเกี้ยน กวางตุ้ง ไต้หวัน เป็นต้น แต่เนื่องจากความเหลื่อมล้ำทางสังคม รูปแบบและขนาดของสุสานทรงกระดองเต่า จึงมีความแตกต่างกันออกไป ถ้าเป็นแบบขนาดใหญ่ ทั้งสองด้านของป้ายหลุมฝังศพ จะสร้างรั้วเสา 1 คู่ เสา 2 คู่ เสา 3 คู่ หรือเสา 4 คู่ ที่วางบริเวณด้านหน้าป้ายหลุมฝังศพ มี 1 ชั้นบันได 2 ชั้นบันได หรือ 3 ชั้นบันได กองดินด้านหลังสุสาน ไม่เพียงมีขนาดใหญ่ บางสุสานยังใช้ดินผสม หรือใช้อิฐก่อเป็นทรงกระดองเต่า ส่วนขนาดเล็ก จะตั้งแผ่นหินจารึกที่หัวหลุมฝังศพ ที่ทำอย่างลวก ๆ เป็นสัญลักษณ์ เนินด้านหลังสุสานเป็นกองดิน มีขนาดเล็กมาก เหตุผลที่เรียกว่า สุสานทรงกระดองเต่า หลิน หลิวเกิน กล่าวว่า ในพื้นที่หมิ่นหนาน (ทางใต้ของมณฑลฮกเกี้ยน) สุสานทรงกระดองเต่า มีความหมายแฝงถึงการมีอายุวัฒนะ และสิริมงคล เป็นต้น (Lin, 1988)

ภาพที่ 4-10 สุสานทรงกระดองเต่ามณฑลมณฑล

จุดเด่นของสุสานทรงกระดองเต่า คือ 1. ป้ายหลุมศพ ตั้งอยู่ด้านหน้าสุสาน บนป้ายหลุมศพเขียนว่า เลียนเช่า หมายถึง ผู้ชายที่มีคุณงามความดีอันยิ่งใหญ่ต่อประเทศชาติและประชาชน ส่วนคำว่า เลียนเป่ ใช้กับภรรยาของผู้ชาย บนป้ายหลุมศพ นอกจากชื่อสถานที่แล้ว มีอักษร 3 แถว เป็นหลัก โดยแบ่งเป็น ด้านบนขวา ตรงกลาง และด้านล่างซ้าย ด้านบนขวา เขียนช่วงเวลาที่ยุติยศ เลียนชีวิต ตรงกลาง เขียนชื่อของผู้ตาย ด้านล่างซ้าย เขียนชื่อของเหล่าลูกกตัญญู (Qi, 2005, p. 91)

ภาพที่ 4-11 สุสานทรงกระดองเต่าของ มณฑลมณฑล ฮกเกี้ยน เมือง Quanzhou เขต Jinjiang อำเภอ Jinjing หมู่บ้าน Shi Zhen Cun (Qi, 2005, p. 95)

นอกจากรูปแบบสุสาน 3 ประเภทในข้างต้น ประเทศจีนยังมีสุสานรูปแบบอื่น ๆ อีกมาก เช่น รูปแบบสุสานในพื้นที่เจียงซูและเจ้อเจียงที่เหอหลินทำการวิจัย นอกจากสุสานทรงเกี้ยว สุสานทรงถั่วแล้ว ยังมีสุสานทรง 3 เหลี่ยม สุสานทรงอักษรคำว่า หนึ่งและแปด เป็นต้น (He, 1995, p. 60)

สรุป รูปแบบของสุสาน ไม่เพียงสามารถสะท้อนกระบวนการพัฒนาด้านวัตถุของสังคม เมื่อพิจารณาจากมุมมองของคติชนวิทยา การวิจัยรูปแบบของสุสาน ทำให้มีความเข้าใจด้านวัฒนธรรมพื้นบ้านท้องถิ่น ลักษณะที่แตกต่างกันของสุสาน สามารถรับรู้ได้ว่า ขณะที่ผู้คนสร้างมันกำลังรักษาโลกภายในจิตใจของมัน สุสานเป็นตัวแยกคนตายกับคนเป็นออกจากกัน กลายเป็นโลกของคนตาย กลายเป็นพื้นที่ที่วิญญาณดำรงอยู่ เป็นการแสดงออกถึงอีกโลกหนึ่งในสายตาของชาวจีน

ความผูกพันที่มนุษย์มีต่อผู้ตาย และความเข้าใจต่อโลกแห่งความตายไม่เหมือนกัน

แต่ละยุค สมัยในประวัติศาสตร์ ความแตกต่างด้านชนเผ่าและสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ ส่งผลให้ทำทีและพฤติกรรมที่เลือกใช้ปฏิบัติต่อผู้ตาย มีความแตกต่างกันออกไป ความแตกต่างของแนวคิดและพฤติกรรม สามารถสะท้อนจากรูปแบบของสุสาน” (He, 1995, p. 60)

พิธีกรรมฝังศพ

ในประเพณีพิธีศพที่สืบทอดกันมาของชาวจีนโดยทั่วไปแล้วมีความคิดหนึ่งที่ว่า บุคคลใกล้ชิดที่ตายไปนั้นยังไม่ตาย ร่างกายและวิญญาณนั้นคือ คนที่ยังมีชีวิตและยังคงอยู่ด้วยกันตลอดไป โดยความคิดเช่นนี้จึงทำให้เกิดการกระทำ ตายแล้วก็ยังเหมือนมีชีวิต ในประเพณีพิธีกรรมฝังศพ ซึ่งได้แสดงออกมาในพิธีการฝังศพที่สืบทอดกันมา (Xu, 2004, p. 24)

พิธีกรรมฝังศพเป็นส่วนหนึ่งที่ซับซ้อนที่สุดของวัฒนธรรมการฝังศพของจีน เนื่องจากอิทธิพลของการเคารพนับถือในยุคแรก ๆ และความเชื่อในเรื่องโชคกลาง ทำให้เกิดวัฒนธรรมการฝังศพที่มีความซับซ้อนในแต่ละชนกลุ่มของ จีนชั้น และการอาศัยอยู่ในเมืองที่แตกต่างกันนั้น ปัจจัยทางเศรษฐกิจและธรรมชาติ จึงส่งผลให้ประเพณีพื้นเมืองอย่างพิธีกรรมฝังศพของทุกชนกลุ่มมีการแสดงออกอย่างเฉพาะ ซึ่งเป็นความซับซ้อนที่มีกฎเกณฑ์ โดยนักวิจัยทางวรรณกรรมโบราณและโบราณคดีพบว่าประเพณี พิธีการฝังศพที่มีอายุน้อยที่สุดอยู่ในยุคหินเก่าตอนปลาย ซึ่งมีหลุมฝังศพของชนกลุ่มที่อาศัยในถ้ำบนยอดเขาโจวโจวจันเป็นหลักฐานยืนยัน และเนื่องด้วยการพัฒนาของกระบวนการเพิ่มประชากรภายในสังคมอย่างต่อเนื่อง พิธีกรรมฝังศพจึงค่อย ๆ ถูกเปลี่ยนจากประเพณีเป็นเรื่องที่มีความเกี่ยวข้องกับคุณธรรม เมื่อเข้าสู่ยุคของการแบ่งชนชั้นทางสังคม ผู้ปกครองได้เปลี่ยนแปลงประเพณีการฝังศพให้เป็นกฎหมาย เพื่อรักษาความสงบภายในสังคม เมื่อถึงยุคจั้นกั๋ว พิธีกรรมต่าง ๆ ของประเพณีการฝังศพที่สืบทอดกันมานั้นก็ได้มีรูปแบบขั้นพื้นฐานที่แน่นอน (He, 1995, p. 85)

คำว่า ประเพณีการฝังศพนั้น หมายถึง ทุกพิธีกรรมของการฝังศพ และการไว้อาลัย โดยพิธีกรรมฝังศพจัดขึ้น เพื่อสร้างความพึงพอใจให้กับผู้ตาย และเพื่อให้เกิดความสงบสุขกับผู้ที่ยังมีชีวิตด้วย ในประเทศจีนนั้นการตายและการแต่งงานต่างก็เป็นงานมงคลในหมู่สามัญชน เพียงแต่การแต่งงานจะเรียกว่างานมงคลสีแดง แต่การตายจะเรียกว่างานมงคลสีขาว เนื่องจากผู้ที่มีอายุมากและตายจากไปนั้น จะทำให้เข้าสู่โลกอีกใบหนึ่งได้อย่างราบรื่น และมีชีวิตอยู่ในโลกนั้น โดยไม่มีความทุกข์ใด ๆ ดังนั้นจึงถือเป็นเรื่องที่น่ายินดีเช่นกัน นอกจากนี้ ผู้อาวุโสจะมีตำแหน่งที่สูงทั้งในครอบครัวและสังคมของจีน จึงทำให้พิธีกรรมฝังศพมักจะมีมากยิ่งขึ้น รวมทั้งมีบางพิธีกรรมที่จำเป็นต้องกระทำให้เสร็จสิ้นด้วย โดยพิธีกรรมฝังศพที่เป็นประเพณีของชาวจีนได้รับอิทธิพลอย่างลึกซึ้งจากวัฒนธรรมดั้งเดิม ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการจัดแจง และจะทำการ

แนะนำพิธีกรรมการฝังศพที่สำคัญของชาวจีนตามลำดับขั้นตอนในพิธีกรรม โดยสามารถแบ่งเป็น 4 ขั้นตอนหลัก คือ 1. พิธีกรรมเกี่ยวกับเพ็งตาย 2. พิธีกรรมการเตรียมฝัง (พิธีบรรจุโลง การใส่ชุดผ้าดิบ พิธีไว้ทุกข์ของญาติมิตร) 3. พิธีกรรมกงเต็ก และ 4. พิธีกรรมออกส่งวิญญาณไปที่ฝัง

1. พิธีกรรมเกี่ยวกับเพ็งตาย

1.1 พิธีกรรมการเรียกวินญาณผู้ตาย

พิธีกรรมการเรียกวินญาณจะกระทำทันทีหลังจากบุคคลนั้นสิ้นลมหายใจ โดยในอดีตชาวจีนจะทำการทดสอบว่าสิ้นลมหายใจแล้วหรือไม่ โดยการนำเส้นไหมใหม่ไปวางไว้ระหว่างจมูกและปากของผู้ตาย เนื่องจากเส้นไหมมีน้ำหนักที่เบา หากยังคงหายใจ เส้นไหมก็จะขยับ แต่หากเส้นไหมไม่มีขยับแล้วก็จะหมายความว่า บุคคลนั้นสิ้นลมหายใจแล้ว (Wan, 1998, p. 17) เมื่อมั่นใจแล้วว่าบุคคลนั้นตายแล้วก็จะกระทำพิธีกรรมการเรียกวินญาณในทันที โดย จะให้คนหนึ่ง ในครอบครัวผู้ตายนำเสื้อผ้าของผู้ตายไปทำการเรียกวินญาณบนหลังคาบ้าน โดยหันหน้าไปทางทิศเหนือแล้วเรียกชื่อของผู้ตาย 3 ครั้ง เพื่อให้วิญญาณผู้ตายเข้าไปในเสื้อ จากนั้นก็จะนำเสื้อกลับไปคลุมบนตัวของผู้ตาย หวังว่าวิญญาณจะกลับคืนเข้าสู่ร่างของผู้ตาย แล้วสามารถฟื้นกลับมา (Song, 1991, pp. 21-26) พิธีกรรมการเรียกวินญาณมีเอกลักษณ์เฉพาะในบางอาชีพของจีนด้วย อย่างพิธีกรรมการเรียกวินญาณที่มีความพิเศษของชาวประมง เช่น พื้นที่ทะเลที่เกาะเขาโจวของจีน การเสียชีวิตจากอุบัติเหตุเรือลมนั้นเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นเป็นประจำ และมักจะหาศพผู้ตายไม่พบ ดังนั้นพิธีศพของบุคคลเหล่านั้นจึงมีความแตกต่างจากพิธีศพของบุคคลที่ตายเพราะความเจ็บป่วย หลังจากที่เขาประมงนั้น โชคไม่ดีตายในอุบัติเหตุที่กลางทะเล คนในครอบครัวจะใช้หุ่นฟางเป็นตัวแทนของผู้ตาย และสวมใส่เสื้อผ้าของผู้ตายให้หุ่น และในทำนองเดียวกันก็จะเชิญนักบวชมาทำการเรียกวินญาณผู้ตายที่ชายหาดนอกชุมชน โดยการเรียกวินญาณจะทำในเวลากลางคืนขณะที่น้ำทะเลเริ่มขึ้น คนในครอบครัวก็จะร้องตะโกนที่บริเวณชายหาด เพื่อเรียกวินญาณที่หลงอยู่ในทะเลให้กลับมา และเรียกเข้าในหุ่นฟาง แล้วจึงทำการฝัง

1.2 การส่งท้าย

ตามประเพณีของชาวจีนแล้ว หากอาการป่วยของผู้สูงอายุในครอบครัวอยู่ในช่วงวิกฤติแล้วจะต้องทำการติดต่อกับลูกหลานที่ไม่ได้อยู่ใกล้โดยเร็วที่สุด โดยเฉพาะลูกชายและหลานชายคนโต เพื่อให้ลูกหลานได้มาอยู่ใกล้ ๆ จนผู้สูงอายุท่านจากไป ซึ่งชาวจีนเรียกการกระทำดังกล่าวว่า การส่งท้าย เนื่องจากชาวจีนมีความคิดว่า การตายโดยที่มีลูกหลานอยู่เคียงข้างนั้นเป็นเรื่องที่ดีที่สุด เพราะนั้น ไร้คนส่งท้าย จึงกลายเป็นคำต่อว่าในหมู่สามัญชนของจีน ซึ่งมีความหมายว่า ลูกหลานอกตัญญู และครอบครัวนี้จะไม่มียู่อีกต่อไป

ในบางพื้นที่ของจีนแม้จะมีพิธีกรรมการส่งท้ายบางส่วนที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง

แต่ก็มีจุดประสงค์เพื่อแสดงออกมาความใส่ใจภายในครอบครัวและการส่งต่อของความเสียใจต่อการลาจากกันตลอดไปของคนในครอบครัวเช่นกัน เช่นเมืองหางโจวของจีน “เมื่อผู้ป่วยกำลังจะสิ้นลมหายใจ ทุกคนในครอบครัวจะมาเฝ้าอยู่ที่ขอบเตียง จะเรียกว่า การส่งท้าย และเมื่อผู้ป่วยสิ้นลมหายใจ ทุกคนจะร้องไห้ และเผากระดาษเงินกระดาษทอง เรียกว่า การเผากระดาษโรยพื้น หากเป็นผู้ที่มีฐานะก็อาจเผาลิงของจำพวกเสื้อผ้าหรือร่มด้วย และจะเชิญพระสงฆ์มาสวดมนต์ ขณะที่สวดมนต์ก็จะเปลี่ยนเสื้อผ้าให้ผู้ตายไปด้วย (Zhejiang customs brief records, 1988, p. 89)

1.3 พิธีอาบน้ำศพ พิธีแต่งตัวศพ พิธีป้อนข้าวป้อนน้ำ และการเปลี่ยนเตียง

ก่อนที่ผู้สูงอายุจะสิ้นลมหายใจจะทำการอาบน้ำ และแต่งตัว จากนั้นก็จะนำร่างของผู้สูงอายุที่สิ้นลมหายใจแล้วไปที่เตียงมรณะที่จัดเตรียมไว้ในห้องรับแขกแล้วนำข้าวหรือเหรียญเงินใส่ในปากของผู้ตาย ซึ่งมีพิธีอาบน้ำ พิธีแต่งตัว พิธีเปลี่ยนเตียง และพิธีป้อนข้าวป้อนน้ำรวม 4 พิธีสำคัญ ซึ่งผู้วิจัยรวม 4 พิธีกรรมไว้ด้วยกันก็เนื่องจากพิธีกรรมทั้งหมดนี้ไม่สามารถขาดอันหนึ่งอันใดได้ และจะต้องทำให้สำเร็จตามลำดับขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1.3.1 พิธีอาบน้ำศพ พิธีอาบน้ำศพจะทำหลังจากการส่งท้าย เป็นการทำความสะอาดร่างกายผู้ตาย โดยมีการสระผม การอาบน้ำ ตลอดจนการตัดเล็บและโกนหนวดด้วย

1.3.2 พิธีแต่งตัวศพ เมื่อผู้ป่วยใกล้จะสิ้นลมหายใจแล้ว จะมีการถอดชุดชั้นในออก และเปลี่ยนสวมเสื้อผ้าใหม่ทั้งหมด การปฏิบัติเช่นนี้ด้านหนึ่งก็เพื่อไม่ให้เกิดความลำบากในการเปลี่ยนเสื้อผ้าให้ผู้ตายเมื่อสิ้นลมหายใจแล้วร่างของผู้ตายแข็งตัว อีกด้านหนึ่งเป็นส่วนของความเชื่อที่ว่าจากไปโดยที่ยังไม่ทันได้สวมใส่เสื้อผ้าให้ดี ก็คือ การจากไปทั้งที่ยังเปลือยกาย และจะทำให้ครอบครัวผู้ตายเสียใจและรู้สึกผิดอย่างมาก

1.3.3 การเปลี่ยนเตียง ผู้คนในมณฑลซานตงของจีนเชื่อว่า หากผู้สูงอายุในครอบครัวจากไปบนเตียงคนไข้ในโรงพยาบาล ถ้าเช่นนั้นวิญญาณก็จะติดอยู่ที่เตียงคนไข้ ซึ่งเป็นเรื่องที่ไม่ดี จึงจำเป็นต้องย้ายร่างของผู้สูงอายุไปไว้ที่เตียงมรณะในห้องรับแขก พิธีย้ายเตียงจึงมีจุดประสงค์เพื่อให้ผู้ตายย้ายออกจากที่อาศัยเดิมขณะมีชีวิตโดยเร็ว โดยกังวลว่าอาจนำพาโชคร้ายมาให้ผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่ และในขณะเดียวกันก็เพื่อเป็นการจัดเตรียมห้องวิญญาณไว้สำหรับให้ญาติมิตรที่จะมาเยี่ยมด้วย

1.3.4 พิธีป้อนข้าวป้อนน้ำ หลังจากกระทำพิธีอาบน้ำศพ และพิธีแต่งตัวศพเสร็จสิ้นแล้ว จะต้องทำพิธีป้อนข้าวป้อนน้ำด้วย ซึ่งการป้อนข้าวป้อนน้ำก็คือ การนำอาหารจำพวกข้าวสุกใส่ในปากของผู้ตาย โดยความหมายของพิธีป้อนข้าวป้อนน้ำคือเพื่อไม่ให้ผู้ตายต้องอ้าปากค้างไว้ ต้องทรมาณอยู่อย่างหิวโหยในโลกอีกใบหนึ่ง แต่ต้องให้พวกเขามีกินมีดื่ม

1.4 การแจ้งมรณกรรม

การแจ้งมรณกรรมเป็นพิธีกรรมลำดับแรกในหลายกลุ่มชนของจีน เป็นการบอกข่าวสารเรื่องที่มีบุคคลจากไปกับญาติมิตรและผู้คนในชุมชน โดยใช้วิธีการส่งสัญญาณ แม้จะเป็นญาติมิตรที่ทราบอยู่แล้วก็ต้องไปทำการแจ้งมรณกรรม

ในประวัติศาสตร์ของจีน การแจ้งมรณกรรมสามารถกระทำหลากหลายวิธี เช่น พื้นที่แถบมณฑลเจ้อเจียงจะให้คนในครอบครัวเป็นผู้ทำการแจ้งมรณกรรม บุคคลที่ทำการแจ้งมรณกรรมจะถือร่มคันหนึ่งไปด้วย โดยจะนำร่มหนีบไว้ที่ได้รักแร้ ซึ่งคนเจ้อเจียงเชื่อว่า วิญญาณผู้ตายแอบในร่มแล้วจะตามไปด้วย และเมื่อถึงบ้านของญาติมิตรแล้ว ให้ตั้งร่มไว้หน้าประตูในลักษณะที่หัวร่มที่มลง และค้ำจับอยู่ด้านบน (Zhejiang customs brief records, 1988, p. 448)

นอกจากนี้ว่านเจียนจงยังได้อธิบายอีกว่า การแจ้งมรณกรรมมีจุดประสงค์เพื่อให้การประกอบพิธีกรรมการฝังศพกระทำอย่างเปิดเผย การสูญเสียผู้ที่ตายนั้นเป็นเรื่องที่สำคัญเรื่องหนึ่งของครอบครัว วงศ์ตระกูลและชุมชน เนื่องจากผู้ตายทุกคนมีสัมพันธไมตรี และเพื่อนสหายที่เป็นของตนเอง ดังนั้นจึงควรแจ้งให้บุคคลเหล่านั้นมาพบกับผู้ตายเป็นครั้งสุดท้าย ซึ่งเป็นภารกิจเพื่อผู้ตายที่ควรปฏิบัติให้สำเร็จ (Wan, 1998, p. 32)

2. พิธีกรรมการเตรียมฝัง (พิธีบรรจูลง การแต่งกายชุดผ้าดิบ พิธีไว้ทุกข์ของญาติมิตร)

ลำดับขั้นตอนของพิธีอาบน้ำศพ พิธีแต่งตัวศพ การเปลี่ยนเตียง พิธีป้อนข้าวป้อนน้ำ และการแจ้งมรณกรรมในพิธีกรรมการฝังศพจะแตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่ ซึ่งสามารถปรับเปลี่ยนตามประเพณีของพื้นที่นั้น ๆ เมื่อเสร็จสิ้นจากพิธีกรรมสุดท้ายในช่วงของพิธีเกี่ยวกับฝังศพ ก็จะนำร่างศพมาดำเนินพิธี แล้วบรรจูลงโลงศพที่ได้จัดเตรียมไว้ และทำการปิดฝาโลง จากนั้นบรรดาลูกหลานก็จะแต่งกายชุดผ้าดิบ รอคอยญาติมิตรมาไว้ทุกข์ และเตรียมพร้อมก่อนออกเดินทางไปสุสาน ซึ่งพิธีกรรมหลักของช่วงเวลานี้มีการบรรจูลง การใส่ชุดผ้าดิบของลูกหลาน การไว้ทุกข์ของญาติมิตร 3 พิธีกรรม โดยผู้วิจัยจะทำการอธิบายการแจกแจงทั้งหมด ดังนี้

2.1 พิธีบรรจูลง

การทำพิธีบรรจูลง ในภาษาจีนยังมีการเรียกว่า “งานศพ” “การเข้าสู่โลง” “การลงในโลง” และชาวฮั่นยังเรียกอีกว่า “การกลับสู่บ้านหลังใหญ่” พิธีกรรมนี้คือการตัดขาดระหว่างผู้ตายกับโลกมนุษย์ และเป็นการล้าลาถันครั้งสุดท้ายกับญาติพี่น้อง ดังนั้นจึงมักเป็นการจัดงานที่ยิ่งใหญ่ ชาวฮั่นมักจะใช้ต้นสนในการทำโลงศพ นั่นเพราะต้นสนเป็นสัญลักษณ์ของการมีอายุยืนยาว แต่มีการห้ามใช้ต้นหลิวในการทำโลงศพเนื่องจากต้นหลิวไม่มีการออกดอกผลผลิต จึงเชื่อว่าจะทำให้ไม่มีลูกหลานสืบทอดวงศ์ตระกูล ไม้ของโลงศพมักทาสีแดง ด้านหัวของโลงศพหากผู้ตายเป็นผู้ชายจะเขียนว่า ฮก (แปลว่า บุญ) แต่หากผู้ตายเป็นผู้หญิงจะเขียนคำว่า “ชิว

(แปลว่าอายุยืนยาว) ซึ่งขณะที่นำร่างศพวางในโลงศพนั้นเป็นจุดที่แสดงถึงความความกตัญญูของลูกหลานได้มากที่สุด เนื่องจากลูกหลานจะเศร้าเสียใจ ทูบอกร้องไห้อย่างปวดร้าว และยังร้องไห้เสียงและรู้สึกเจ็บปวดมากเท่าใด บรรดาญาติมิตรก็จะยิ่งรับรู้ได้ถึงความกตัญญูของลูกหลาน (Xu, 1990, p. 208)

เพื่อไม่ให้ผู้ตายต้องรู้สึกโดดเดี่ยว สิ่งต่าง ๆ ที่ผู้ตายเคยใช้ก็จะถูกนำไปไว้ในโลงศพด้วย อย่างเช่น ฟันปลอมของผู้สูงอายุ เล็บที่ตัดเมื่อตอนทำพิธีอาบน้ำศพ สิ่งของทั้งหมดจะใส่ถุงผ้าสีแดงใบเล็ก ๆ แล้วนำไปใส่ไว้ในโลงศพ และในยุคสังคมนิยมของจีน อนาคตของบรรดาชั้นที่ที่ถูกตัดออกนั้นก็จะถูกใส่ในโลงศพด้วยเช่นกัน โดยมีความหมายว่า ซาดิน้องค์ประกอบของร่างกายไม่ครบแล้ว ซาดิน้องจะต้องมีร่างกายที่สมบูรณ์ (Chang, 1993, p. 241)

พิธีบรรจุโลงในแต่ละพื้นที่ของจีนก็มีความแตกต่างกันไปตามประเพณี ซึ่งมีความสัมพันธ์กับการดำเนินชีวิต ลักษณะนิสัย และลักษณะภูมิศาสตร์ของพื้นที่นั้น ๆ

2.2 การแต่งกายชุดผ้าดิบ

หลังจากพิธีบรรจุโลงเสร็จสิ้น ญาติพี่น้องจะแต่งกายด้วยชุดที่ต่างกันตามความสัมพันธ์ที่มีกับผู้ตาย ซึ่งการแต่งกายชุดผ้าดิบก็ถือเป็นการแสดงความกตัญญูวิธีหนึ่งเช่นกัน ชาวจีนเรียกว่า หมั่วซา หรือ ชุดไว้ทุกข์ และสามารถแบ่งชุดผ้าดิบตามเนื้อผ้าออกเป็น 5 ลำดับ โดยเรียกตามภาษาจีนได้ว่า 1. จันอวย 2. ฉืออวย 3. ต้ากง 4. เสี่ยวกง และ 5. ซือหมา ซึ่งประเพณีที่ชาวจีนสืบทอดกันมานั้นจะใช้ชุดผ้าดิบทั้ง 5 เป็นมาตรฐานในการแบ่งลำดับความสัมพันธ์ ความห่างไกลของญาติพี่น้อง หากญาติพี่น้องที่แบ่งอยู่ภายในของชุดผ้าดิบทั้ง 5 นี้จะถือเป็นความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิด และหากอยู่นอกเหนือจากชุดผ้าดิบทั้ง 5 ถือเป็นความสัมพันธ์ที่ห่างไกล ซึ่งชุดผ้าดิบทั้ง 5 มีรายละเอียดโดยรวม ดังนี้

2.2.1 จันอวย คือ ชุดที่มีความสำคัญที่สุด จะใช้กรรไกรตัดผ้ากระสอบเนื้อหยาบให้เป็นเสื้อผ้าโดยตรง

2.2.2 ฉืออวย ทำจากผ้ากระสอบเนื้อหยาบเช่นกัน แต่มีน้ำหนักที่เบาว่าจันอวย

2.2.3 ต้ากง ทำจากผ้ากระสอบเนื้อละเอียดและผ่านกระบวนการตัดเย็บ แต่เป็นการตัดเย็บที่ค่อนข้างหยาบ

2.2.4 เสี่ยวกง มีน้ำหนักที่เบาว่าต้ากง

2.2.5 ซือหมา มีน้ำหนักเบาที่สุดในบรรดาชุดผ้าดิบ ทำจากผ้าป่านเนื้อละเอียดที่เป็นผ้าชนิดเดียวกันกับผ้ากระสอบ (Ding, 2000, pp. 12-79)

ภาพที่ 4-12 ซ้ายมือชุด จั๋นอาย ของราชวงศ์หมิง ขวามือชุด ฉืออายของราชวงศ์หมิง

(Qi, 2005, pp. 177-179)

ภาพที่ 4-13 ซ้ายมือชุดต่างของราชวงศ์หมิง ขวามือชุดเสี้ยวกงของราชวงศ์หมิง

(Qi, 2005, pp. 177-179)

ภาพที่ 4-14 ชุดชื่อหมาของราชวงศ์หมิง (Qi, 2005, pp. 177-179)

การทำชุดไว้ทุกข์จะทำตามมาตรฐานของประเพณีที่สืบทอดกันมา และกำหนดให้ญาติพี่น้องของผู้ตายต้องสวมใส่ ซึ่งประเภทผ้าของชุดไว้ทุกข์ (ความหยาบ และความดิบของผ้า กระสอบ) และระยะเวลาที่สวมใส่ชุดไว้ทุกข์สามารถแสดงถึงความเคารพ และความนอบน้อมถ่อมตน และบอกความห่างไกลของความสัมพันธ์ทางสายเลือดได้ ดังนั้น ชุดผ้าดิบทั้ง 5 เป็นทั้งศูนย์รวม และการสะท้อนถึงฐานะและความสัมพันธ์ของครอบครัวของชาวจีนที่ชัดเจน จะเห็นได้ว่าชาวจีน

จะให้ผู้ชายเป็นศูนย์กลางของครอบครัว ให้ความสำคัญกับบิดา สิทธิการเป็นผู้สืบสกุลของบุตรชาย คนโต รวมทั้งตำแหน่งที่ล้ำค่าของบิดาและสามี นอกจากนี้ชุดไว้ทุกข์ที่ทำตามคำสอนของ ลัทธิขงจื้อนั้นไม่เพียงแต่สามารถใช้ประโยชน์ในพิธีฝังศพเท่านั้น แต่ยังสามารถใช้ตัดสิน และแบ่งโครงสร้างความสัมพันธ์ของญาติพี่น้องได้ด้วย ” (Wan, 1998, p. 79)

อีกประการหนึ่งประเพณีในพื้นที่ส่วนมากของจีนมีการกำหนดให้บุตรกตัญญูถือไม้เท้ากตัญญูด้วย ภาษาจีนเรียกว่า ฟองน้ำตาแห่งความสูญเสีย ซึ่งเป็นการแสดงว่าตนนั้นเสียใจมาก จนต้องใช้ไม้เท้าช่วยประคองจึงสามารถเดินได้

2.3 พิธีเฝ้าวิญญาณ

ชาวจีนเรียกว่า เฝ้าวิญญาณ การเฝ้าวิญญาณ: เป็นพิธีกรรมที่ญาติพี่น้องของผู้ตาย คอยเฝ้าอยู่ข้างโลงศพทั้งกลางวันและกลางคืน โดยจะเริ่มกระทำหลังจากจัดเตรียมห้องวิญญาณ เสร็จสิ้นและลูกหลาน ได้แต่งกายด้วยชุดผ้าดิบ

ชาวจีโส่ว มณฑลหูหนานของจีนเรียกการเฝ้าวิญญาณว่า เฝ้าคืน และมักเชิญนักร้อง มาขับร้องบทเพลงที่มีทำนองที่โศกเศร้าโดยสลับผลัดเปลี่ยนกันไป ซึ่งบทเพลงมักมีเนื้อหาและ กล่าวถึงสิ่งต่าง ๆ ที่ผู้ตายเคยกระทำขณะที่มีชีวิตอยู่ และร้องชื่นชมในสิ่งดีงาม ทั้งยังมีการ หนุ่ใจให้ผู้คนทำความดีด้วย (Qi, 2005, p. 252)

ในมณฑลเจ้อเจียงของจีน ขณะที่ทำการเฝ้าวิญญาณนั้นจะมีการเผากระดาษ และทำ การไหว้ทั้งกลางวันและกลางคืน รวมทั้งมีข้อกำหนดให้ผู้หญิงต้องร้องไห้ 3 เวลา คือ เข้า กลางวัน และเย็น การเฝ้าวิญญาณยังถือไม่ให้ผู้ชายตัดผม ผู้หญิงไม่หวีผม คัม โฉกกินมังสวิรัต และเมื่อญาติ มิตรมาเยี่ยมจะต้องทำการค้ำบเพื่อเป็นการแสดงการขอบคุณ ซึ่งมีความยากลำบากมาก”

(Zhejiang customs brief records, 1988, p. 163)

2.4 การไว้ทุกข์ของญาติมิตร

การที่ญาติมิตรมาแสดงความเสียใจ และมาเยี่ยมผู้ตายเป็นครั้งสุดท้ายนี้ เรียกว่า ไว้อาลัย ซึ่งจะกระทำในช่วงเวลาที่ทำการเฝ้าวิญญาณ โดยในอดีตจะขอผู้ร่วมงานจะต้องนำ กระดาษเงินกระดาษทองมาด้วย จึงเรียกได้อีกว่า กระดาษไว้อาลัย แต่เมืองขนาดใหญ่ของจีนใน ปัจจุบันประเพณีการนำกระดาษเงินกระดาษทองหรือของขวัญมานั้นได้ลดน้อยลงเป็นอย่างมาก ซึ่งได้เปลี่ยนเป็นการให้เงินในจำนวนที่เท่ากันแทนแล้ว

ก่อนที่จะทำพิธีไว้ทุกข์นั้น จะมีการจัดเตรียมห้องวิญญาณให้ดีพร้อม โดยนำโต๊ะ ตัวหนึ่งวางไว้ที่หน้าห้อง ไปด้วยผ้าสีขาว และนำของชำร่วยจัดเรียงบนโต๊ะ เมื่อทุกอย่างเตรียมพร้อม แล้วก็จะทำการดูฤกษ์เลือกเวลาที่จะเริ่มพิธีไว้ทุกข์ ในขณะที่กระทำพิธีไว้ทุกข์ ญาติพี่น้องที่เป็น ผู้ทำการเฝ้าวิญญาณจะปฏิบัติพิธีขับช้อนอย่างหนึ่งที่เป็นมารยาทกับญาติมิตรอื่น ๆ ที่มาร่วมงาน

ซึ่งมีความแตกต่างกันไปตามประเพณีของแต่ละพื้นที่

ปัจจุบันความซับซ้อนการไว้ทุกข์ในเมืองใหญ่ต่าง ๆ ได้ลดน้อยลงอย่างมาก เหลือเพียงการทำกรล่ำลากับศพและการไว้ทุกข์แล้ว ซึ่งจะขอให้ผู้ที่มาไว้ทุกข์แต่งการสุภาพ ประดับดอกไม้สีขาวหรือฟ้าสีด้า ภายใต้บทเพลงเศร้าที่บรรเลงในงานให้แสดงความเสียใจโดยการ โคงค์คำนับตรงหน้าร่างศพ แล้วเดินวนรอบร่างศพ 1 รอบ เพื่อมองดูใบหน้าของผู้ตาย จากนั้นสามารถพูดลอบญาติพี่น้องหลักของผู้ตายด้วยประโยคสั้น ๆ เช่น ดูตัวเองด้วยนะ ดูสุขภาพด้วยไม่ต้องเสียใจมากนัก เป็นต้น เพื่อไม่เป็นการรบกวนผู้อื่นจึงไม่ควรพูดกล่าวมาก

3. พิธีกรรมงเด็ก

พิธีกรรมงเด็ก คือ การที่ครอบครัวผู้ตายทำการเชิญบุคคลทางศาสนาอย่างพระสงฆ์หรือหมอสีกมาทำพิธีกรรมที่บ้าน โดยเชื่อว่าเป็นพิธีกรรมที่สามารถช่วยเหลือวิญญาณของผู้ตายได้ ซึ่งเป็นพิธีศพที่หลอมรวมความเชื่อของลัทธิขงจื้อ ลัทธิเต๋าและพุทธศาสนาเข้าไว้ด้วยกัน

แม้ว่าตลอดมาชาวจีนมีความเชื่อว่าทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว แต่ในยุคแรก ๆ นั้น พิธีการฝังศพยังไม่มี ความเชื่อเรื่องการได้ถอนบาป ซึ่งความเชื่อเรื่องการได้ถอนบาปนั้นได้รับอิทธิพลจากเรื่อง การตกนรก จากพุทธศาสนาหลังจากที่มีการเผยแพร่เข้าสู่จีนในสมัยราชวงศ์ฮั่น เมื่อเมืองแห่งนรกของพุทธศาสนาและความเชื่อเดิมเรื่องนรกของชาวจีนหลอมรวมกัน จึงมีความคิดของความรู้สึกลึกซึ้งบาปเกิดขึ้น ทำให้ผู้คนตระหนักว่าบาปที่ตนทำไปนั้นจะถูกลงโทษในชาติต่อไป (Zhong, 1983, pp. 335-362) และคำสอนนี้ทำให้ชาวจีนเชื่อว่าเมื่อตายไปแล้ว จะถูกขมบาลนำตัวไปทำการลงโทษในนรก ภายใต้การหลอมรวมของความเชื่อ เรื่อง การได้ถอนบาป ของพุทธศาสนาและการให้ความสำคัญในเรื่องความกตัญญูที่สืบทอดกันมาของชาวจีน ทำให้ชาวจีนเกิดความเชื่อที่ว่าโดยการทำบุญของผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่จะสามารถช่วยให้วิญญาณของบรรพบุรุษไม่ทรมาน จึงเป็นเหตุให้เกิดการทำพิธีกรรมงเด็กขึ้น (Li, 2016, pp. 176-179)

การทำงเด็ก คือ การภาวนาอ้อนวอนให้พระพุทธเจ้ายกโทษความบาปและช่วยเหลือวิญญาณของผู้ตาย ซึ่งเป็นพิธีกรรมที่แสดงถึงความศรัทธาในพุทธศาสนา แต่ขณะเดียวกันนั้น การทำงเด็ก จะเชิญนักบวชลัทธิเต๋า และดำเนินพิธีกรรมในแบบของลัทธิเต๋า จึงทำให้พิธีกรรมมีลักษณะของลัทธิเต๋าดำเนินเช่นกัน และชาวจีนเองยังมีความเชื่อเกี่ยวกับนรกอีกว่า เมื่อคนตายไปถูกนำตัวไปในนรกเพื่อทำการพิพากษา โดยผู้ที่ใช้ชีวิตในการทำมาค้าขายจะได้เข้าสู่เมืองสวรรค์หรือเกิดเป็นคนอีกครั้ง แต่ผู้ที่มีบาปหนักติดตัวนั้นจะทำการโยนลงนรก 18 ชั้น และไม่สามารถกลับขึ้นมาได้อีก (Li, 2016, pp. 176-179) เพราะฉะนั้น การทำงเด็กของญาติพี่น้องกระทำเพื่อหวังว่าโดยพิธีกรรมทางศาสนาวิญญาณของผู้ตายจะได้รับการช่วยเหลือ ความเจ็บปวดทรมานลดน้อยลง และสามารถกลับมาเกิดใหม่อีกครั้งได้เร็วขึ้น ซึ่งก็นับเป็นการแสดงความกตัญญูอย่างหนึ่ง

ของลูกหลานด้วยเช่นกัน กงเต็ก นอกจากจะมีเอกลักษณ์ของลัทธิเต๋า ลัทธิขงจื้อ และพุทธศาสนา ความเชื่อทั้ง 3 แล้ว ยังมีความเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับทางภูมิศาสตร์ด้วย เช่น พิธีกงเต็ก ในพื้นที่ของคนแต้จิ๋วจะใช้ภาษาแต้จิ๋วตลอดทั้งพิธีกรรม และต้องแต่งกายตามประเพณีของชาวแต้จิ๋ว ซึ่งมีการบันทึกอย่างเฉพาะเจาะจงในประเพณีของชาวแต้จิ๋ว (Li, 2009, p. 23)

การทำกงเต็กในพิธีการฝังศพบริเวณพื้นที่ฉางชานของจีนสามารถแบ่งออกเป็น 3 ระดับตามขนาดความใหญ่เล็กของพิธี โดย การตายอย่างกะทันหัน จะเป็นกำทำกงเต็กขนาดใหญ่ที่สุด มีพระสงฆ์จากวัด หรือบุคคลจากมูลนิธิหรือสมาคมของประชาชนเป็นผู้กระทำ โดยผู้ประกอบพิธีกรรมจะเชิญเป็นเลขคู่ มักเป็น 13 หรือ 15 คน เนื่องจากการทำกงเต็กขนาดใหญ่ ปกติจึงต้องทำแทนวงพระพุทธรูป แขนวนาคาโคลงคู่ ตั้งโต๊ะบูชา และจัดวางของใช้ที่ทำด้วยกระดาษ นอกจากนี้ยังต้องมีวงดุริยางค์ด้วย พิธีกงเต็กขนาดใหญ่เช่นนี้ พระสงฆ์มักจะสวดมนต์จำนวนหลายบท หากกระทำพิธีกรรมเพียงวันเดียวมักจะเริ่มตั้งแต่เที่ยงวันและสิ้นสุดเที่ยงคืน และหากเป็นผู้ที่มีฐานะอาจจะกระทำพิธีถึง 3 วัน 5 วัน หรือ 7 วันก็ได้ การประกอบพิธีกรรมหากเป็นพระสงฆ์จากวัดก็จะเป็นการบรรเลงบทเพลงทางพุทธศาสนาและสวดมนต์ แต่หากเป็นบุคคลจากมูลนิธิของประชาชน นอกจากสวดมนต์แล้ว ยังมีการขับร้องและบรรเลงบทเพลงของชาวแต้จิ๋วด้วย แต่ไม่ว่าพิธีกรรมจะเป็นขนาดใหญ่หรือเล็ก แต่การทำกงเต็กก็ถือเป็นการแสดงความกตัญญู โดยการสวดมนต์ การภาวนาอ่อนน้อมให้พระพุทธเจ้า นำทาง และยกโทษความบาปให้วิญญาณของผู้ตาย รวมทั้งยังมีพิธีกรรมย่อยอื่นอย่างพิธีเดินข้ามสะพาน พิธีเดิน 5 ทิศ การอาบน้ำเป็นองค์ประกอบอีกด้วย (Qi, 2005, pp. 293-294)

ซึ่งการทำกงเต็กก็จะแตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่และแต่ละชนกลุ่ม แต่ล้วนมีวัตถุประสงค์ที่เหมือนกัน คือ หวังว่าวิญญาณของผู้ตายจะได้รับการยกโทษความบาป และอยู่อย่างสงบสุขและปลอดภัย

4. พิธีกรรมออกส่งวิญญาณไปที่ฝัง

พิธีกรรมออกส่งวิญญาณไปที่ฝัง: คือ การนำโลงศพที่บรรจุผู้ตายไปยังที่ที่จัดเตรียมไว้สำหรับการฝัง ในภาษาจีนเรียกว่า การออกฝัง การส่งฝัง และในสมัยราชวงศ์ชิงยังเรียกอีกว่าการนำทาง

ซึ่งเป็นการออกส่งวิญญาณไปเข้าสู่เส้นทางในโลกใบใหม่ โดยมีพิธีกรรมหลัก ดังนี้

1. คู่ฤกษ์เลือกเวลาที่จะทำการออกส่งวิญญาณไปที่ฝัง
2. พิธีไว้อาลัย
3. พิธีกรรมยกโลง และเคลื่อนขบวน
4. พิธีส่งฝัง และ
5. การฝัง 5 ลำดับขั้นตอน

เมื่อโลงศพถูกยกออกไปพ้นจากประตูบ้าน การดำเนินพิธีการฝังศพก็จะเข้าสู่พื้นที่ที่กว้างใหญ่ขึ้น ทุกการกระทำของบรรดาญาติพี่น้องจะถูกเฝ้ามองและประเมินผลจากคนรอบข้าง

ซึ่งตลอดระยะเวลาที่ดำเนินการออกส่งวิญญาณสามารถแสดงถึงสิ่งสำคัญ 2 ประการของครอบครัวได้ ประการแรก คือ ความกตัญญู การร้องไห้เป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ในขบวนส่งฝัง แต่การร้องไห้ในขบวนส่งฝังเช่นนี้ไม่เพียงแต่เป็นการแสดงความโศกเศร้าเสียใจ แต่ยังเป็นทั้งลำดับขั้นตอนและพิธีกรรมด้วย และแม้ว่าจะทำให้ผู้คนเกิดความสงสัย แต่ก็จำเป็นจะต้องกระทำเพื่อเป็นการแสดงความกตัญญูตามความต้องการของชาวจีน ประการที่สอง คือ เศรษฐกิจของครอบครัว หากมีผู้ที่มีระดับทางสังคมร่วมในขบวนส่งฝังด้วยก็จะถือเป็นหน้าเป็นตาให้กับครอบครัว และจะทำให้รู้สึกมีเกียรติมีศักดิ์ศรี เพราะฉะนั้นการส่งฝังสำหรับชาวจีนจึงเป็นเรื่องที่สำคัญและยิ่งใหญ่อย่างมาก และด้วยอิทธิพลจากสองด้านนี้ทำให้ปัจจุบันมีการจ้างครอบครัวงานศพในขบวนส่งฝัง

4.1 คุณลักษณะเวลาที่จะทำการส่งออกวิญญาณ

การคุณลักษณะเวลาที่จะทำการออกส่งวิญญาณ ปกติแล้วจะกระทำโดยนายฮวงจู้ย โดยในเขตปักกิ่งจะเรียกว่า คุณฮวงจู้ย เขตมณฑลซานตงเรียกว่า การเปิดลำดับฝัง และบริเวณพื้นที่อยู่เยี่ยเรียกว่า การเลือกวัน เนื่องจากผู้ที่มีฐานะจะค่อนข้างถือในเรื่องเวลาที่จะทำการออกส่งวิญญาณ แต่สำหรับครอบครัวที่ฐานะค่อนข้างลำบากนั้น พิธีออกส่งวิญญาณมักกระทำหลังวันที่ตาย 3 วัน ซึ่งจะไม่มีการทำการคุณลักษณะเลือกเวลาโดยเฉพาะ (Chen & Chen, 2008, p. 100)

นอกจากนี้ การคุณลักษณะเวลาในการออกส่งวิญญาณจะกระทำอย่างระมัดระวังชนกลุ่มเกาหลีเหนือ ชนกลุ่มโหเซ และชนกลุ่มแมนจูในบริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือของจีน จะเลือกวันที่เป็นเลขคู่ในการออกส่งวิญญาณ แต่จะไม่กระทำพิธีส่งออกวิญญาณในวันที่เป็นเลขคู่ โดยเชื่อว่าการออกส่งวิญญาณในวันที่เป็นเลขคู่จะทำให้มีผู้เสียชีวิตเป็น 2 คน

4.2 พิธีไว้อาลัย

การร้องไห้ในพิธีศพถือเป็นพิธีกรรมอย่างหนึ่งในลัทธิเต๋า ทั้งยังเป็นเอกลักษณ์ของประเพณีการฝังศพของชาวจีนด้วย ซึ่งเป็นการแสดงแสดงความเสียใจต่อการจากไปของคนใกล้ชิด หากพูดในส่วนของลำดับขั้นตอนแล้ว การร้องไห้ในพิธีศพเป็นสิ่งที่กระทำตั้งแต่เริ่มพิธีกรรมจนถึงจบพิธีกรรม รวมทั้งมีการกระทำหลายต่อหลายครั้งต่อหน้าผู้คนจำนวนมากภายในพิธีศพ แต่จะให้ความสำคัญการร้องไห้ในพิธีออกส่งวิญญาณมากที่สุด (Ren, 1989, p. 82-92)

ขณะที่ออกส่งวิญญาณนั้นบรรดาลูกหลานควรมีส่วนร่วมด้วยทุกคน โดยเฉพาะลูกหลานที่เป็นผู้ชายจะต้องร้องไห้ด้วย มิฉะนั้นในประเพณีของชาวจีนจะถือว่าอกตัญญู อีกประการหนึ่ง ขนาดดั่งเบาของเสียงร้องไห้ก็เป็นสิ่งที่สำคัญเช่นกัน หากเสียงร้องไห้ไม่ดังก้องฟ้าดิน ไม่เพียงแต่จะถูกเพื่อนบ้านหัวเราะเยาะ และยังถูกกล่าวหาว่าลูกหลานไม่มีความกตัญญูด้วย เพื่อช้อเสียงด้านความกตัญญูแล้ว ลูกหลานเองก็ได้พยายามอย่างมากเช่นกัน และที่ผ่านมาจึงลูกหลานมีการจ้างผู้คนมาร้องไห้แทนตนเอง กระทั่งในบางพื้นที่ยังเกิดเป็นอาชีพรับจ้าง

ร้องไห้ในงานศพของผู้คนที่ชายและหญิง ซึ่งทำรายได้ได้ไม่น้อยเลยทีเดียว

4.3 พิธียกโลง และเคลื่อนขบวน

ในบางพื้นที่ของจีนนั้นมีการตั้งโลงศพไว้ในระยะเวลาที่นาน โดยอาจตั้งไว้ในวัด หรืออาจเป็นพื้นที่เฉพาะที่ชุมชนกำหนดไว้ ก่อนที่จะทำการฝังจึงมีการกระทำพิธีจัดเตรียมขึ้น

พิธียกโลงเป็นพิธีที่มีความสำคัญมาก จากที่ก๊วยหลาน ได้ทำการตรวจสอบ พบว่าพื้นที่มณฑลเจ้อเจียงของจีนนั้น ก่อนที่จะทำการยกโลงศพบรรดาลูกชายหญิงรวมทั้งลูกสะใภ้จะต้องจับมือกันล้อมรอบโลงศพ จากนั้นเดินไปในทิศตามเข็มนาฬิกา 3 รอบ แล้วเดินในทิศทวนเข็มนาฬิกาอีก 3 รอบ ภาษาจีนเรียกว่า ล้อมโลง ต่อมานายฮวงจู่จะทำการร่ายคาถากับถ้วยที่มีน้ำสะอาดเต็มถ้วย เมื่อเสร็จแล้วก็จะใช้ขวานทุบถ้วยให้แตก ซึ่งจะเรียกว่า เคาะถ้วย และขณะที่ได้ยินเสียงถ้วยแตกนั้นญาติพี่น้องทุกคนก็จะรู้สึกเจ็บปวดไปพร้อม ๆ กัน โดยชาวจีนเชื่อว่าถึงแม้ผู้ตายจะตายไปหลายวันแล้วก็ตาม แต่จะคิดว่าเป็นเพียงความฝันเท่านั้น มีเพียงได้ยินเสียงถ้วยแตกแล้วจึงรู้ว่าตนเองได้จากโลกใบนี้ไปแล้ว (Xu, 1990, p. 220)

แต่ละชนกลุ่ม แต่ละพื้นที่ของจีนมีการจัดเตรียมก่อนพิธีส่งฝังที่แตกต่างกันไป แต่ล้วนมีวัตถุประสงค์การจัดพิธีกรรมเช่นเดียวกัน คือ เพื่อให้วิญญาณผู้ตายเข้าสู่โลกใบใหม่ได้อย่างราบรื่น และจากไปด้วยความสบายใจ รวมทั้งเป็นการแสดงความกตัญญูด้วย แต่ในความเป็นจริงก็เพื่อที่จะให้ผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่นั้น ได้รู้สึกดีขึ้น

4.4 พิธีส่งฝัง หรือพิธีออกส่งวิญญาณ

เมื่อเสร็จสิ้นพิธียกโลงแล้วก็จะเข้าสู่ส่วนที่สำคัญที่สุด คือ พิธีออกส่งวิญญาณ เมื่อโลงศพพ้นออกจากประตูบ้านไปแล้ว ก็จะเข้าสู่การส่งฝัง หรือ การออกส่งวิญญาณ ทันทีในประเทศจีนนั้นจำนวนคนที่ใช้ในการยกโลงศพมักเป็น 4 หรือ 8 คน หรืออาจมี 16 คน 32 คน จนกระทั่ง 64 คน ซึ่งหากงานยังมีความยิ่งใหญ่ก็จะแสดงถึงการมีเศรษฐกิจที่ดีของครอบครัวด้วย

โดยลักษณะของรูปขบวนออกส่งวิญญาณ โดยรวมเป็นดังต่อไปนี้

4.4.1 ขบวนหน้าสุดคือ ชงวิญญาณ ซึ่งจะใช้ชงวิญญาณในการนำทางให้กับวิญญาณ (Zhejiang customs brief records, 1988, p. 348) โดยผู้ที่ถือชงมักคือผู้ที่เป็นหลานชายหรือญาติพี่น้องผู้ชาย

4.4.2 ถัดมาคือขบวน โปรยกระดาษาเงินกระดาษาทอง โดยมีความเชื่อว่าจะต้องใช้กระดาษาเงินกระดาษาทองซื้อทาง เพื่อให้วิญญาณของผู้ตายผ่าน และหากจ่ายเงินซื้อทางแล้วจะไม่ถูกรบกวนเมื่อเดินทางกลับบ้าน

4.4.3 ขบวนวงดุริยางค์ (ประเพณีการฝังศพเมื่ออู่เยี่ย) บทเพลงที่เศร้าโศกใน

ขบวนจะสามารถทำให้ผู้คนในขบวนเกิดความตื่นตัว และระลึกถึงสิ่งต่างที่ผู้ตายเคยได้กระทำ เป็นครั้งสุดท้าย

4.4.4 ขบวนคำโคลง และพวงมาลา จะแสดงถึงรูปแบบของขบวนส่งฝัง และถูกกำหนดตามเศรษฐกิจของครอบครัวนั้นๆ

4.4.5 ขบวนโต๊ะวิญญาณ จะนำรูปของผู้ตาย และของไหว้จี้ดวงไว้บนโต๊ะ

4.4.6 ขบวนโลงศพ จะรวมถึงผู้ที่ยกโลงศพ ลูกหลานและญาติพี่น้องทุกคน

(Wan, 1998, pp. 107-114)

ภาพที่ 4-15 ชุดซื้อหามาของราชวงศ์หมิงขบวนส่งวิญญาณของเมือง เมืองคุนหมิง มณฑลยูนนาน จีน

4.5 พิธีฝัง

การฝัง คือ จะรวมตั้งแต่การนำโลงศพลงในหลุมฝังศพ แล้วนำดินกลบปิด ตลอดกระบวนการนี้จะมีพิธีกรรมที่ต้องกระทำส่วนหนึ่ง ซึ่งจะแตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่ พิธีฝังเป็น

ส่วนสุดท้ายของพิธีออกส่งวิญญาณ ซึ่งประเทศจีนในอดีตจะมีสุสานสาธารณะในกลุ่มชนเผ่าหรือชุมชน ซึ่งหากเป็นผู้ที่มีฐานะก็อาจอุสวงจู้ยเพื่อเลือกพื้นที่ที่ดีไว้สำหรับการฝังได้

ณ มณฑลเฮยหลงเจียง บ้านเกิดของผู้วิจัย เมื่อขบวนออกส่งวิญญาณเดินทางถึงสุสานก็จะนำโลงศพวางลงในหลุมฝังศพ แล้วทำการจัดตำแหน่ง จากนั้นก็จะทำการเผากระดาษในหลุมศพ ขณะเดียวกันจะนำเมล็ดของข้าว 5 ชนิด และน้ำใส่ในโลงศพด้วย เมื่อทุกอย่างกำหนดเสร็จสิ้นแล้ว ก็จะทำการกลบดินโดยเริ่มจากบรรดาลูกหลาน แล้วตามด้วยผู้ที่ร่วมงาน และสุดท้ายบรรดาลูกหลานจะทำพิธีเปลี่ยนชุดผ้าดิบตรงหน้าหลุมศพ โดยจะถอดชุดผ้าดิบแล้วโยนจากด้านหนึ่งของหลุมศพไปยังอีกด้านหนึ่งของหลุมศพ ก็จะถือเป็นอันเสร็จสิ้นจากพิธีกรรมทั้งหมด (Records of Heilongjiang, 1933, p. 372)

แต่ในบางพื้นที่ของจีน เมื่อกลับจากพิธีฝังแล้ว ลูกชายคนโตจะต้องนำครอบครัวตนเองมาทำการขอบคุณผู้ร่วมงานและผู้ที่เกี่ยวข้องในงาน จากนั้นจะทำพิธีล่าถอยกับวิญญาณ โดยการไหว้ป้ายวิญญาณ ในบางพื้นที่จะมีการทานอาหารร่วมกันอีกครั้ง ซึ่งจะเรียกว่า คว่าข้าว และยังมีบางพื้นที่จะดื่มชูประดุกหมูขนาดใหญ่ เรียกว่า ชูปอายุยืน ให้ผู้ที่กลับจากการออกส่งวิญญาณดื่มคนละ 1 ถ้วย โดยเฉพาะบรรดาเด็กๆ ในชุมชน โดยจะมีความหมายว่า เดิมความสุขเพิ่มอายุ นอกจากนี้บางพื้นที่จะให้ทานเกาลัด หรือพุทรา ซึ่งหมายถึงการอวยพรให้พบกับสิ่งที่ดี (Li, 2006, p. 98)

ชีวิตมีเกิดและตายเช่นเดียวกันทุกคน เมื่อเสร็จสิ้นจากพิธีกรรมทั้งหมด ทุกความสนใจก็จะกลับมาสู่ชีวิตของตนเอง จะเป็นการกระทำทุกสิ่งเพื่อผู้ที่มีชีวิต เพื่อคนรุ่นหลัง เพื่อชีวิต และเพื่อความเป็นอยู่ที่ดีกว่าต่อไป พิธีฝังศพจึงเป็นเพียงบทสนทนาระหว่างผู้ที่มีชีวิตอยู่กับผู้ตาย คือการสื่อสารกันของความรู้สึกที่อยู่ในความมืดและความสว่าง ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นความหมายที่แท้จริงของพิธีฝังศพ

การเซ่นไหว้

หลังจากที่ฝังโลงศพเรียบร้อยแล้ว กิจกรรมด้านงานศพและการฝังศพ กลับยังไม่สิ้นสุด หลังจากที่ยังร่างผู้ตายเสร็จ ชาวเผ่าต่าง ๆ ของจีน ส่วนใหญ่จะกำหนดเวลาจัดกิจกรรมและพิธีกรรมเพื่อระลึกถึงผู้ตาย เช่น การไหว้ทุกข์ ทำความสะอาดสุสานและเซ่นไหว้ผู้ล่วงลับ การเซ่นไหว้บรรพบุรุษ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้สามารถมองเป็นการดำเนินการต่อจากพิธีด้านงานศพและการฝังศพ

1. สาเหตุของการเกิดการเซ่นไหว้

วิญญาณมีอยู่ทุกหนแห่ง สามารถทำหลายสิ่งที่คุณเป็นทำไม่ได้ ถ้ามันทำสิ่งที่ไม่เป็นมงคลต่อ ผู้คน ผลที่ตามมาจะร้ายแรงมาก ดังนั้น คนโบราณในประเทศจีน จึงเลื่อมใสศรัทธา

วิญญาณที่มีอยู่ทุกหนแห่ง มีฤทธิ์เดชมาก และไม่สามารถสัมผัสได้ ดังนั้น ตอนที่ฝังร่างผู้ตาย เพื่อเอาใจศพที่เสียชีวิตไปแล้ว จึงจำเป็นต้องปฏิบัติต่อศพเป็นอย่างดี นำของใช้หรือของชอบของวิญญาณเมื่อครั้งมีชีวิตอยู่ฝังไปพร้อมกับศพ เช่นนี้แล้ว วิญญาณก็จะมีความสุข และจะไม่มาส่งผลกระทบหรือทำร้ายคนเป็น ขณะเดียวกัน คนมีชีวิตอยู่ต้องการน้ำและอาหาร ดังนั้นคนโบราณคิดว่า วิญญาณก็ต้องการสิ่งเหล่านี้เช่นกัน ดังนั้นการมอบอาหารให้ดวงวิญญาณของผู้ล่วงลับก็เพื่อให้วิญญาณมีความสุข และขอพรวิญญาณให้ช่วยคุ้มครองคนที่ยังชีวิตอยู่สมดังปรารถนา ความเลื่อมใสศรัทธา เคารพและยำเกรงที่มีต่อวิญญาณ ก่อให้เกิดความเชื่อดั้งเดิม และการเซ่นไหว้ในช่วงแรกเริ่มสุด (Chen & Chen, 2011, p. 198)

ในสายตาของชาวจีน วิญญาณไม่เพียงมีตัวตน แต่ยังมีโลกที่ใช้ชีวิตอยู่เสมอ ชอบได้รับการเคารพจากคนเป็น เสพสุขกับอาหารเลิศรสที่ผู้คนนำมาเซ่นไหว้ มิเช่นนั้น วิญญาณก็จะไม่มีความสุข นี่คือนิสัยที่ทำให้เกิดการเซ่นไหว้ (Wan, 1998, p. 172)

ในแนวคิดของชาวจีน ผีอาศัยอยู่ในสุสาน ใช้ชีวิตและทำงานอยู่ในสุสาน โดยไม่มีความแตกต่างจากคนเป็น สุสานก็คือบ้านของวิญญาณ เนื่องจากการชะล้างจากน้ำฝน การเหยียบย่ำจากสัตว์ป่า สุสานจึงได้รับความเสียหาย ดังนั้นต้องกำจัดหญ้า และถมดินบ่อยๆ นี่ก็คือสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดการเซ่นไหว้ในวัฒนธรรมด้านงานศพและการฝังศพ

นอกจากนี้ ลัทธิขงจื้อของจีนเสนอให้ใช้ความกตัญญูมาปกครองประเทศ โดยมองว่าความกตัญญู เป็นรากฐานของการบริหารประเทศ ส่วนระบบการเซ่นไหว้ เป็นการแสดงออกถึงความกตัญญูที่ ลัทธิขงจื้อส่งเสริมในเชิงรูปธรรม วัฒนธรรมด้านความกตัญญูของลัทธิขงจื้อเรียกร้องให้บรรดาลูกๆเซ่นไหว้บรรพบุรุษตามเวลา อีกด้านหนึ่ง ในขณะที่เซ่นไหว้บรรพบุรุษก็สามารถแสดงให้เห็นถึงความถูกต้องของการรับช่วงด้านสิทธิและเงินทองของผู้ตาย แสดงความบริสุทธิ์ของสายเลือดตนเอง

2. การไหว้ทุกซ์

การไหว้ทุกซ์ ภาษาจีนเรียกว่า จิวซาง โส่วเสี้ยว โส่วซาง จิวซาง หลังจากที่ชนชาติฮั่นสมัยโบราณฝังร่างผู้ตายเสร็จ เพื่อแสดงออกถึงการไว้อาลัยถึงผู้ตาย จึงเกิดประเพณีอย่างหนึ่งจากการพัฒนาทางประวัติศาสตร์ ทำให้เกิดกฎเกณฑ์และข้อห้ามในประเพณีการไหว้ทุกซ์ ขณะเดียวกัน เนื่องจากเป้าหมายทางการเมืองของนักปกครอง ทำให้ประเพณีการไหว้ทุกซ์ กลายเป็นระบบที่มีลำดับชั้น

2.1 ระยะเวลาไหว้ทุกซ์

หลังจากที่แนวคิดของลัทธิขงจื้อมีอิทธิพลต่อการปกครอง กฎการไหว้ทุกซ์เป็นเวลา 3 ปี ก็ถูกกำหนดขึ้น ระยะเวลาการไหว้ทุกซ์ ทำไม่ต้องเป็น 3 ปี จากการอธิบายของขงจื้อ เมื่อลูกเกิด

มา 3 ปี ใหลัง ถึงจะไม่ต้องการอ้อมกอดจากพ่อแม่ ดังนั้นเพื่อตอบแทนพระคุณที่พ่อแม่อบรมเลี้ยงดู และระลึกถึงพ่อแม่ที่จากไป ก็ควรไว้ทุกข์เป็นเวลา 3 ปี แต่ในประวัติศาสตร์จีน ระยะเวลาไว้ทุกข์ของแต่ละยุคสมัย แต่ละชนเผ่า โดยทั่วไปมีความแตกต่างกัน ขณะเดียวกันก็มีคนจำนวนมากเคยถกประเด็นความสั้นยาวของระยะเวลาไว้ทุกข์ เช่น จักรพรรดิฉินซี กำหนดให้ประชาชนไว้อาลัยต่อการสวรรคตของจักรพรรดิเป็นเวลา 3 ปี ในช่วงไว้ทุกข์ ห้ามดื่มสุรา ห้ามกินเนื้อ และห้ามแต่งงาน(Wan, 1998, p. 182)

2.2 กฎระเบียบช่วงไว้ทุกข์

กฎระเบียบช่วงไว้ทุกข์ มีอยู่จำนวนมาก ในหนังสือที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ต่างมีบันทึกเอาไว้ เช่น ตำราหลี่จี้ (พิธีกรรม) ตำราจี้จี้ (บันทึกปกิณกะ) ตำราชวีหลี่ ตำราซางต้าจี้ (ปรัชญาทางศาสนา) และตำราซางฝูจิวจิว เป็นต้น (Xu & He, 1991, pp. 348-358) โดยทั่วไปคิดว่า ภายในช่วงไว้ทุกข์ เวลา 3 ปี ไม่ควรดื่มสุรา นอกจากนี้ ช่วงไว้ทุกข์ ในด้านอาหารที่อยู่ ร้องไห้ การแต่งกาย การอาบน้ำ คำพูด และดนตรี ต่างมีกฎระเบียบที่ค่อนข้างละเอียด เช่น กฎการร้องไห้ในช่วงไว้ทุกข์ หลังจากฝังศพ ก่อนถึงการทำบุญร้อยวัน ช่วงเช้า-เย็นของทุกวัน ต้องร้องไห้ที่หน้าประตู 1 ครั้ง ตอนอยู่ในห้อง ถ้าหากคิดถึงคนที่ตายไปแล้วก็จะร้องไห้ หลังจากการทำบุญครบรอบ 1 ปี ผ่านไป ก็ไม่จำเป็นต้องร้องไห้ทุกเช้า-เย็นแล้ว แต่ยังคงร้องไห้ทุก 5-10 วัน หลังจากการทำบุญครบรอบ 2 ปี ผ่านไป ก็สามารถใช้ชีวิตตามปกติ ไม่จำเป็นต้องร้องไห้อีก (Su, 2005, p. 170)

นอกจากนี้ กฎไว้ทุกข์ของลัทธิขงจื้อ คือ กำหนดตามความใกล้ชิดสนิทสนม ยังมี ความใกล้ชิดสนิทสนม กฎในช่วงไว้ทุกข์ก็จะยิ่งเข้มงวด ขอบเขตของข้อจำกัดก็จะกว้างขึ้น ในทางกลับกัน ถ้าไม่ใกล้ชิดสนิทสนม กฎในช่วงไว้ทุกข์ก็จะผ่อนเบาและขอบเขตก็จะแคบกว่า (Xu & He, 1991, p. 357)

3. ประเภทของการเซ่นไหว้

3.1 การเซ่นไหว้ตามกฎของลัทธิขงจื้อ

3.1.1 ช่วงตั้งป้ายวิญญาณ

3.1.2 ช่วงฝังศพ 100 วัน

3.1.3 ช่วงฝังศพ 1 ปี

3.1.4 ช่วงฝังศพ 2 ปี

3.1.5 ช่วงเลิกใส่ชุดไว้ทุกข์

3.2 การเซ่นไหว้ในสถานที่ที่แตกต่างกัน

3.2.1 การเซ่นไหว้บริเวณรอบสุสาน

3.2..2 การเซ่นไหว้ในศาลบรรพบุรุษ เป็นการเซ่นไหว้ที่ยิ่งใหญ่มาก เป็นการเซ่นไหว้บรรพบุรุษทั้งตระกูล ภายในศาลบรรพบุรุษ ศาลบรรพบุรุษ คือ ศาลที่คนตระกูลเดียวกันใช้เซ่นไหว้บรรพบุรุษ

3.2.3 การเซ่นไหว้ในบ้าน กิจกรรมเซ่นไหว้วิญญาณผู้ล่วงลับภายในบ้าน

3.3 ประเภทการเซ่นไหว้ตามช่วงเวลาที่แตกต่างกัน

3.3.1 การเซ่นไหว้ในวันถึงแก่กรรม วันถึงแก่กรรม หมายถึง การเซ่นไหว้ในวันที่ผู้ตายเสียชีวิต

3.3.2 การเซ่นไหว้เมื่อฝังศพครบ 3 วัน ประกอบพิธีเซ่นไหว้ หลังจากฝังศพเป็นวันที่ 3

3.3.3 การเซ่นไหว้ในช่วงตรุษจีน

3.3.4 การเซ่นไหว้ในช่วงเทศกาลโคมไฟ

3.3.5 การเซ่นไหว้ในช่วงเทศกาลเซ็งเม้ง

3.3.6 การเซ่นไหว้ในช่วงเทศกาลสารทจีน

การเซ่นไหว้ในวันสำคัญต่าง ๆ เหมือนกับว่าผู้ตายไม่เคยห่างจากพวกเรา ใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับพวกเราตลอดเวลา คนเป็นไม่เคยลืมผู้ตายที่อยู่อีกโลกหนึ่ง รักษาการติดต่อกับพวกเขาตลอดเวลา มอบเครื่องเซ่นไหว้ต่าง ๆ แบ่งปันกับพวกเขา

4. ของเซ่นไหว้

ของใช้สำหรับการเซ่นไหว้ ก็คือ สิ่งของที่ใช้ในช่วงเซ่นไหว้ ในประเทศจีน ชนเผ่าและพื้นที่ที่แตกต่างกัน ทำให้รูปแบบของของเซ่นไหว้มีความหลากหลาย เช่น หมู วัว ไก่ และพืชผักยังสามารถเป็นเสื้อผ้าหรือของใช้ประจำวัน ในสมัยดึกดำบรรพ์ ยังเคยใช้มนุษย์เป็นของเซ่นไหว้

เวลาเซ่นไหว้ ของเซ่นไหว้ไม่สามารถละลายได้ เพราะว่าคุณคิดว่า เวลาวิญญาณอยู่เมืองผีก็เหมือนกับคน ต้องกิน ต้องดื่ม ต้องสวมใส่ ต้องซื้อของ ดังนั้นต้องเซ่นไหว้อาหารและเผากระดาษเงินให้วิญญาณบ่อย ๆ โดยทั่วไป สิ่งของทุกอย่างที่เราใช้ในชีวิตประจำวันล้วนสามารถเป็นของเซ่นไหว้ได้ทั้งสิ้นของเซ่นไหว้ ทั้งสามารถเป็นของจริง และสามารถเป็นโมเดลที่ใช้กระดาษทำ ในประเทศจีน วิธีการมอบของเซ่นไหว้ มี 2 วิธี วิธีแรกคือ ใช้ไฟเผาของเซ่นไหว้ กลิ่นที่เกิดระหว่างการเผาไหม้ลอยขึ้นท้องฟ้า ให้วิญญาณมารับไปใช้ วิธีที่สอง คือนำของเซ่นไหว้วางไว้หน้าป้ายวิญญาณหรือหน้าสุสาน ให้วิญญาณมารับเอง นอกจากนี้ ในสมัยโบราณของจีน ผู้ตายที่มีฐานะต่างกัน ของเซ่นไหว้ก็จะมียกระดับที่แตกต่างกัน ไม่สามารถข้ามระดับได้ (Zheng Xiaojiang, 1995, p. 396)

ของเซ่นไหว้ที่เกิดขึ้นในวัฒนธรรมด้านงานศพและการฝังศพ มี1. เงินกระดาษ 2. รูป

3. เสี่ยงร้องไห้ 4. อาหารและสิ่งของ 5. วัตถุเชิงสัญลักษณ์ 6. คนและสัตว์

4.1 เงินกระดาษ

ภาษาจีน เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า หมิงปี้ เป็นเงินที่ให้ผู้ตายและผีทางเทวดาใช้โดยเฉพาะ เนื่องจากโดยทั่วไปเงินกระดาษ จะโปรยไว้กลางแจ้ง หรือเผาหน้าสุสาน ดังนั้นยากที่จะรักษาของจริง เงินที่เผาให้ผู้ตายในสมัยโบราณของจีน จึงไม่มีหลักฐานที่จับต้องได้ แต่ว่าเมื่อพิจารณาจากเอกสารทางประวัติศาสตร์ในสมัยโบราณของจีน รวมถึงประเพณีพื้นบ้านที่มีอยู่ปัจจุบัน เงินกระดาษสามารถ แบ่งเป็น 3 ประเภท ประเภทแรก ใช้กระดาษฟอยล์ พับเป็นรูปทรงเงินตำลึงจีน เป็นสัญลักษณ์ของเงินแท่ง หลังจากที่เขาไปแล้ว ให้ผู้ตายไปใช้ในเมืองผี และก็มีการใช้กระดาษทอง พับเป็นเงินกระดาษ ประเภทที่สอง ใช้กระดาษเหลือง หรือกระดาษขาว ตัดเป็นรูปทรงเงินหรือพิมพ์รูปเงินลงบนกระดาษ ประเภทที่สาม ภาษาจีน เรียกว่า หมิงเฟี้ยว เป็นการพิมพ์โดยเลียนแบบธนบัตรจริง มี 10 หยวน 100 หยวน 1,000 หยวน 10,000 หยวน และ 100 ล้านหยวน ตอนที่เผาเงินกระดาษ โดยทั่วไปต้องใช้กระดาษสีเหลืองห่อเอาไว้ ห่อละ 100 ล้านหยวน ด้านหน้าต้องเขียน แคนปร โลกxxx ใช้ บางพื้นที่ช่วงเผาเงิน ยังต้องจุดประทัด จุดรูป ตอนเผาจะต้องเรียกชื่อของผู้ตาย ขณะเดียวกัน ยังต้องพูดว่า ลูกหลานxxxเผาเงินกระดาษให้คุณแล้ว ขอเชิญมารับไปใช้

4.2 รูป

ผู้คนชอบกลิ่นหอม เป็นธรรมดาที่จะรู้สึกว่าการวิญญาณของผู้ตาย ก็จะต้องชอบกลิ่นหอมเช่นกัน รูปสามารถจุดไฟและปล่อยควันได้ คนที่ยังมีชีวิตอยู่คิดว่า นี่คือของเช่นไหว้ที่วิญญาณของผู้ตายชอบมากที่สุด ผู้คนคิดว่า วิญญาณของผู้ตาย หวังว่า หน้าป้ายดวงวิญญาณของตนเอง จะมีคนมาสักการะไม่ขาดสาย ในหนังสือชื่อ โจวจี หนังสือที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์สมัยโบราณของจีน ระบุว่าเมื่อผู้ตายได้ดมกลิ่นหอมก็จะสามารถมีชีวิตอยู่ได้ ด้วยเหตุนี้ จึงเรียก รูปที่ใช้ทำของเช่นไหว้ว่า หวนหุนเซียง การจุดรูป สามารถเรียกวิญญาณของผู้ตาย ที่ยังมีอายุไม่ครบ 80 ปี ให้กลับมาพบคนในครอบครัวได้

จะเห็นได้ว่า รูปเป็นของเช่นไหว้ที่ขาดไม่ได้ ดังนั้น ทุกครั้งที่เช่นไหว้ ชั้นแรกก็คือต้องจุดรูปจำนวนหนึ่งก่อน จากนั้นคุกเข่า โบกศีรษะแสดงความเคารพ เชิญวิญญาณของผู้ตาย มาดื่มด่ำกับกลิ่นหอม

4.3 เสี่ยงร้องไห้

เสี่ยงร้องไห้ สามารถมองเป็นของเช่นไหว้ที่พิเศษชนิดหนึ่ง ในบรรดาของเช่นไหว้พื้นเมืองของจีน ในประเทศจีน ผู้คนคิดว่า ถ้าหากขณะที่วิญญาณที่เพิ่งถึงแก่กรรม กำลังเดินทางไปยังอีกโลกหนึ่ง ไม่มีเสี่ยงร้องไห้ ก็ไม่สามารถไปรายงานตัวอีกโลกหนึ่งได้อย่างราบรื่น สำหรับชาวจีนในหมู่บ้าน ถ้าหากบ้านไหนมีคนเสียชีวิต และไม่ได้ยื่นเสี่ยงร้องไห้ ก็จะกลายเป็นเรื่อง

ขบขันในหมู่บ้าน ส่วนชนรุ่นหลังของผู้ตาย ก็จะถูกมองว่า อกตัญญู เมื่อมีเสียงร้องไห้ของญาติพี่น้อง วิญญาณของผู้ตายก็จะได้รับการปลอบประโลมใจ ว่านเขียนจงคิดว่าเป็นเพลงที่บรรเลงในงานศพในยุคปัจจุบัน น่าจะพัฒนามาจากเสียงร้องไห้ (Wan, 1998, p. 242)

ในพิธีการด้านงานศพและการฝังศพสมัยโบราณของจีน ระดับของการร้องไห้ และขนาดของเสียงต่างมีข้อกำหนด สิ่งที่เกี่ยวข้องกับเสียงร้องไห้แสดงออกมา คือ ความคิดถึงที่ตนเองมีต่อผู้ตาย กำหนดตนเองที่กตัญญูต่อผู้อาวุโสไม่มากพอ เป็นต้น

เสียงร้องไห้ เป็นของเช่นไห้วที่พิเศษประเภทหนึ่ง ไม่เหมาะที่จะร้องตอนเช่นไห้วในวันเฉลิมฉลอง ถ้าเป็นพิธีเช่นไห้วบรรพบุรุษในคืนวันส่งท้ายปีเก่า จะร้องไห้ไม่ได้ เพราะคิดว่าจะทำให้บรรยากาศอันชื่นมื่นในปีใหม่หายไป

4.4 อาหารและสิ่งของ

ในประเทศจีน อาหารประเภทเนื้อสัตว์ ธัญพืช ผลไม้ สุรา ที่ผู้คนรับประทาน ล้วนสามารถเป็นของเช่นไห้วให้วิญญาณของผู้ตาย

ของเช่นไห้วประเภทอาหาร ประกอบไปด้วย ข้าว ของคาว 3 ชนิด (เป็นของเช่นไห้วที่ค่อนข้างสำคัญ ของคาว 3 ชนิดในสมัยโบราณของจีนคือ หมูทั้งตัว วัวทั้งตัว และไก่ทั้งตัว ต่อมาใช้เนื้อหมูที่มีขนติด และเนื้อวัวติดหนัง แทนที่หมูทั้งตัวและวัวทั้งตัว ครอบครัวยุคใหม่ไม่ดียังสามารถใช้ไข่ไก่ ขึ้นปลา และขึ้นเนื้อมาแทนที่) สุรา น้ำชา รวมถึงอาหารประเภทอื่น ๆ เช่น ซาลาเปา เกี้ยว ลูกกวาดติ่มซำ เป็นต้น

นอกจากนี้ ยังมีสิ่งของที่ก่อนเสียชีวิตใช้บ่อย ๆ เช่น โต๊ะอาหารที่ผู้ตายเคยใช้เมื่อครั้งยังมีชีวิต เครื่องแต่งกายที่เคยสวมใส่ ผ้าห่มที่เคยใช้ห่มตัว ก็สามารถเป็นของเช่นไห้ว โดยการเผาให้ผู้ตายใช้

4.5 วัตถุเชิงสัญลักษณ์

วัตถุเชิงสัญลักษณ์ คือ สิ่งที่พัฒนามาจากภาชนะที่ฝังพร้อมคนตายในสมัยโบราณของจีน เป็นสิ่งของที่ทำเพื่อฝังพร้อมคนตายโดยเฉพาะ ปกติจะใช้ดิน ไม้ไผ่ และก้อนหินทำ แต่ก็มีการใช้หยกและโลหะทำเช่นกัน

ปัจจุบัน จากการพัฒนาทางเศรษฐกิจของจีน ทำให้ระดับคุณภาพชีวิตของชาวจีนดีขึ้น ดังนั้นจะเห็นคฤหาสน์ ตู้เย็น เครื่องซักผ้า แม่เต๋จววด และกระสวยอวกาศ ที่ทำจากกระดาษและไม้ไผ่ เป็นของเช่นไห้ว โดยเผาให้กับวิญญาณของผู้ตาย

4.6 คน

การบูชาด้วยมนุษย์ (Human sacrifice) ใช้คนเป็นของเช่นไห้วเพื่อบวงสรวง สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ชาวจีนโบราณเชื่อว่า เทพเจ้า ใช้ชีวิตอยู่อีกโลกหนึ่ง ต้องกินข้าวและหลับนอนเช่นกัน

และเชื่อว่าเทพเจ้าไม่มีวันแก่เฒ่า มีหน้าที่คุ้มครองผู้คนให้ห่างไกลจากภัยพิบัติ เมื่อชีวิตมีความสุข ก็จะต้องฆ่าสัตว์ เพื่อใช้เป็นของเซ่นไหว้ถวายให้แก่เทพเจ้า ส่วนการฆ่าคนเพื่อเซ่นไหว้ หรือ การถวายเนื้อคนให้แก่เทพเจ้า ถือเป็นการเคารพต่อเทพเจ้า วิธีการใช้คนเป็นเครื่องเซ่นไหว้ ถวายให้แก่เทพเจ้านั้น ภาษาจีน เรียกว่า การบูชาด้วยมนุษย์ (เหรินจี้) (Huang, 1990, p. 2)

ในผลงานทางวรรณคดี และภาพยนตร์จำนวนมากของจีน ต่างระบุว่า คนที่ถูกใส่ร้าย จนตาย ญาติพี่น้องของเขา สาบานว่าจะแก้แค้นให้เขา โดยใช้ศีรษะของศัตรูเป็นเครื่องเซ่น สูดถ่าย จะนำศีรษะของศัตรูวางไว้หน้าสุสานใช้เป็นเครื่องเซ่น จากจุดนี้ เราจะเห็นว่า เลือดและศีรษะของคน เป็นของเซ่นไหว้ที่ล้ำค่าที่สุด การฆ่าคนเพื่อประกอบพิธีเซ่นไหว้ เป็นการแสดงออกถึงความใจกว้างต่อวิญญาณได้มากที่สุด ยิ่งใจกว้างต่อวิญญาณมากเท่าไร วิญญาณก็จะคุ้มครองมากเท่านั้น ดังนั้นการใช้คนเป็นของเซ่นไหว้ ถือเป็นการเซ่นไหว้ระดับสูงสุด ซึ่งเป้าหมายสูงสุด ก็คือ ขอบการคุ้มครองจากวิญญาณ การเซ่นไหว้ประเภทนี้ สะท้อนให้เห็นด้านที่โหดเหี้ยมที่สุดของมนุษย์ เพื่อเอาใจวิญญาณ ถึงขั้นต้องสังเวยด้วยเนื้อหนังมังสาของมนุษย์

สรุป ความรู้สึกคิดถึง เป็นการแสดงออกตามปกติของมนุษย์ ขอเพียงมีความผูกพัน และความทรงจำ การรำลึกถึงก็จะเกิดขึ้นในช่วงเวลาและสถานการณ์ที่แตกต่างกัน การเซ่นไหว้ เป็นรูปแบบการแสดงความรู้สึกคิดถึง หรือการแสดงถึงการรำลึกถึงคนที่มีความสัมพันธ์พิเศษ เช่น ญาติพี่น้อง บรรพบุรุษ และผู้มีพระคุณที่เสียชีวิตไปแล้ว หรือแม้แต่วีรชนผู้พลีชีพเพื่อชาติ นอกจากนี้ ความหมายของการเซ่นไหว้ (Chen & Chen, 2011, pp. 203-207) เฉิน ฮวาเหวิน และเฉิน ชูจวิน ได้สรุปไว้ 5 ประเด็น ดังนี้ 1. หวังขจัดภัยพิบัติ 2. ขอบพร 3. ติดต่อกับบรรพบุรุษ 4. ขอบคุณเทพเจ้า และ 5. แสดงถึงการรำลึกถึง

บทบาทหน้าที่ทางสังคมของวัฒนธรรมหลังความตาย

การศึกษาคุณค่าต่อสังคมของวัฒนธรรมหลังความตายในสังคมจีนนั้น ผู้วิจัยจะศึกษาตามทฤษฎีหน้าที่นิยม พร้อมทั้งผู้วิจัยได้ทบทวนงานวิจัยและบทความที่เกี่ยวข้องกับเรื่องคุณค่าต่อสังคมของวัฒนธรรมหลังความตายอีกด้วย ทำให้สามารถอธิบายคุณค่าต่อสังคมของวัฒนธรรมหลังความตายได้ครอบคลุมมากยิ่งขึ้นพร้อมเข้าใจในความตระหนักความสำคัญของวัฒนธรรมหลังความตายในชีวิตของคนจีนด้วย ดังที่ผู้วิจัยกล่าวไว้ต่อไปนี้

กาญจนา แก้วเทพ, สุชาดา พงศ์กิตติวิบูลย์, และทิพย์พชร กฤษสุนทร (2554, หน้า 25) กล่าวถึง ทฤษฎีหน้าที่นิยมมีรากฐานจากสาขาสังคมวิทยา โดยเปรียบเทียบสังคมกับร่างกายมนุษย์ ว่า ร่างกายทั้งหมดเป็นระบบใหญ่ที่ประกอบด้วยระบบย่อย ๆ ซึ่งต่างต้องพึ่งพาอาศัยกัน ระบบใหญ่ต้องมีหน้าที่พื้นฐาน คือ การรักษาเสถียรภาพ (Stability) ของทั้งระบบไว้ และเพื่อให้ระบบทั้งระบบ

มีความสมดุล ทุกส่วนจะต้องมากรแบ่งงานกันทำตามหน้าที่ หน้าที่ย่อย ๆ ทั้งหมดต้องทำงานสอดคล้องประสานกันเพื่อตอบสนองทั้งความต้องการเฉพาะส่วนและความต้องการโดยรวม

แนวคิดเรื่อง Latent function เริ่มปรากฏในงานของ Malinowski นักมานุษยวิทยาที่เข้าไปศึกษาชนพื้นเมือง และวิเคราะห์ว่าภายใต้การทำพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์ที่ดูลึกลับ (ในสายตาของคนภายนอกนั้น) แท้จริงแล้วมีประโยชน์หลายด้าน เช่น การทำพิธีเรียกขวัญเมื่อยามเจ็บป่วยนั้นเป็นการแสดงให้เห็นว่าชุมชนมีความห่วงใยในตัวเอง ทั้ง ๆ ที่ผู้ทำพิธีอาจจะไม่รู้ตัวเกี่ยวกับหน้าที่ดังกล่าว (กาญจนา แก้วเทพ, 2557)

นอกจากนี้ Lasswell ได้ประยุกต์ใช้หลักทฤษฎีหน้าที่นิยม โดยกล่าวว่าในการศึกษาสื่อ (ในฐานะระบบย่อย) นั้น จะพิจารณาแค่กิจกรรมของการสื่อสารตามลำพังเท่านั้นไม่ได้ หากแต่จะต้องพิจารณาอย่างสัมพันธ์กับกระบวนการทางสังคมทั้งหมด โดยหน้าที่พื้นฐานของสื่อจะต้องเป็นไปตามความต้องการของระบบใหญ่ คือ การธำรงรักษาเสถียรภาพของสังคม โดยได้แบ่งหน้าที่ของสื่อ ดังต่อไปนี้ (กาญจนา แก้วเทพ, 2543)

1. การตรวจตรา ระมัดระวัง สอดส่อง (Surveillance) เพื่อคอยติดตามเหตุการณ์ว่ามีอะไรเกิดขึ้นบ้าง และจะได้มีปฏิกิริยาตอบโต้ได้อย่างถูกต้อง อันที่จริงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมนั้น มีทั้งเหตุการณ์ที่ดีและร้าย แต่โดยส่วนใหญ่จะสอดส่องและรายงานเหตุการณ์ร้ายซึ่งเป็นเหตุการณ์ที่บ่อนทำลายเสถียรภาพของสังคมเป็นหลัก

2. หน้าที่สร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของสังคม (Correlation) ด้วยการเพิ่มการตีความการให้คำอธิบาย และชี้แนะ เพื่อให้ทุกส่วนเสี้ยวของสังคมที่สื่อเข้าถึงมีความเข้าใจและมีการกระทำเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ซึ่งเน้นในมิติของพื้นที่ (Space) กล่าวคือ ไม่ว่าจะคนทุกกลุ่ม ทุกหนแห่งจะได้รับการชี้แนะให้มีความคิดเป็นเอกภาพ

3. หน้าที่สืบทอดวัฒนธรรมของสังคม (Cultural transmission) หน้าที่นี้จะเน้นหนักในแง่ของกาลเวลา (Time) เนื่องจากวัฒนธรรมเป็นส่วนรวมของสังคมที่จะต้องสืบทอดให้เกิดความต่อเนื่องยาวนานจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่ง

รูปแบบของหน้าที่สื่อพื้นบ้าน สื่อพื้นบ้าน หมายถึง สื่อทุกชนิดที่มีมาก่อนหน้ายุคที่สื่อมวลชนจะเกิดขึ้นมา กาญจนา แก้วเทพ (2548, หน้า 81) จัดประเภทของหน้าที่เพื่อใช้ในการสอบสวนหน้าที่ที่มีอยู่ว่า อยู่ในประเภทใด และมีช่องทางหรือไม่ที่จะมีหน้าที่อื่น ๆ ซ่อมอยู่ด้วยได้แก่ต่อไปนี้

1. หน้าที่ตรง คือหน้าที่ของสื่อพื้นบ้านนั้น โดยตรงเห็นได้ชัดรับรู้กันทั่วไป
2. หน้าที่แฝง เป็นหน้าที่ที่เป็นผลพลได้ หรือเป็นส่วนที่ผู้รับสารให้ความหมายจาก

มุมมองของตนเอง

3. หน้าที่ย่อย หน้าทีที่เป็นผลพลอยได้จากกิจกรรมหนึ่ง ไปสู่กิจกรรมหนึ่ง ซึ่งเป็นผลให้โดยธรรมชาติของกิจกรรมในชุมชน หน้าที่ย่อยไม่ใช่หน้าที่แฝง เพราะอาจเด่นชัดแต่ไม่ใช่หน้าที่หลักแต่เริ่ม เป็นการนำไปสู่กิจกรรมอื่น ๆ

4. หน้าที่ย้าย เมื่อบริบทสังคมเปลี่ยนไปสิ่งใหม่ทำหน้าที่แทน หรือสื่อพื้นบ้านไม่อาจสืบทอดตนเอง ทำให้หน้าที่อย่างหายไป การมองอดีตค้นหาหน้าที่ในบริบทนำไปสู่การทบทวนแสวงหาแนวทางในการฟื้นฟูหน้าที่ที่เคยมีนั้นให้คืนมา ก่อให้เกิด การฟื้นฟูหน้าที่ ถ้าตัวสื่อมีหน้าที่นั้นอยู่ก่อน แต่หน้าที่นั้นได้หยุดไป จึงนำมาใช้เพื่อให้ทำหน้าที่นั้นต่อ

5. หน้าทีคลี่คลาย เป็นส่วนที่น่าสนใจในการปรับตัวของสื่อพื้นบ้าน การคลี่คลายหน้าที่เป็นการคลายตัวของหน้าที่เก่า ซึ่งอาจคลี่คลายได้หลายทิศทาง

6. หน้าทีเพิ่ม เป็นความสามารถหรือศักยภาพของสื่อพื้นบ้านนั้น ๆ ในการแก้ปัญหาใหม่ ๆ ในสังคม สื่อพื้นบ้านอาจไม่มีหน้าที่นั้นอยู่ก่อน แต่สังคมและชุมชนมีความจำเป็น ที่จะต้องใช้ จึงพยายามทำให้สื่อพื้นบ้านนั้นทำหน้าที่ โดยส่วนใหญ่จะต้องมีการดัดแปลงองค์ประกอบของสื่อพื้นบ้าน หรือดัดแปลงสร้าง (Structure)

Li (1994, p. 54) กล่าวตามทฤษฎีของนักสังคมวิทยาอเมริกา Robert K. Merton ซึ่งสนใจหน้าที่ของกิจกรรมสังคม เสนอว่าหน้าที่ของแต่ละส่วนของสังคมไม่เพียงแต่มีหน้าที่โดยตรง (Manifest function) เท่านั้น แต่ยังมีหน้าที่แอบแฝง (Latent function) อีกด้วย โดยนักมานุษยวิทยาได้ใช้ทฤษฎีนี้กับเหตุการณ์ทางวัฒนธรรมด้วย

ตามด้วยทฤษฎีของ Robert K. Merton นั้น Li (1994) กล่าวถึง หน้าที่ตรงทางสังคมของประเพณีชนบทธรรมเนียมหลังความตายไว้ 4 ประการ 1. การกระทำกับศพ 2. ปลอดภัยญาติพี่น้องของคนเสียชีวิต 3. ชื่นชมการกระทำซึ่งมีประโยชน์ต่อสังคมเมื่อผู้เสียชีวิตอยู่ 4. ส่งวิญญาณเดินทางสู่สวรรค์

ส่วนหน้าที่แอบแฝงของประเพณีชนบทธรรมเนียมหลังความตาย Li Bin ได้ยกตัวอย่าง เช่น กิจกรรมหลังความตายที่จัดขึ้นกลายเป็นสัญลักษณ์ของการแสดงความร่ำรวยและฐานะทางสังคมของครอบครัว สาเหตุที่ผู้คนรู้สึกเรื่องขนาด รูปแบบ วัสดุ ของหลุมฝังศพสำคัญไม่ใช่เป็นห่วงคนเสียชีวิตอยู่ชองในหลุมจะสบายหรือไม่ ก็ไม่ใช่เป็นห่วงหลุมนั้นจะทนนานหรือไม่ สิ่งที่ผู้คนเป็นห่วงคือ หลุมนี้แสดงถึงความร่ำรวยและฐานะทางสังคมของครอบครัวนั่นเอง แต่สำหรับประเทศจีน กิจกรรมหลังความตายต่าง ๆ นอกจากแสดงถึงความร่ำรวยและฐานะทางสังคมของครอบครัวแล้วยังได้แสดงความกตัญญูอีกด้วย (Li, 1994, pp. 52-56)

Ma (2014, pp. 146-150) ในคณูญินพนธ์เรื่อง วัฒนธรรมหลังความตายของชาวฮุยในยูตอง สรุปหน้าที่ของวัฒนธรรมหลังความตายของชาวฮุยไว้สามด้าน หนึ่งในหน้าที่ทางด้านสืบ

ทอดความเชื่อ สอง หน้าทีสืบทอดขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวฮุย สาม เชื่อมโยงหลักหลาย ความสัมพันธ์ เช่นเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างคนและเทพเจ้า เชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่าง คนและคน เชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างคนและธรรมชาติ

ในประเทศจีนมีคำกล่าวว่า พิธีกรรมศพสำคัญยิ่งกว่าพิธีกรรมอื่นใด โดยวัฒนธรรมเก่าแก่อย่างลัทธิขงจื้อเองก็ให้ความสำคัญกับปรัชญาความรู้ การใช้ดนตรีประกอบในงานและ ประเพณี การเคารพนับถือบรรพบุรุษ อีกทั้งยังส่งเสริมให้ กตัญญูรู้คุณ และ เมตตากรุณา พิธีศพตาม ประเพณีโบราณจึงเป็นหนึ่งในวัฒนธรรมที่สำคัญที่ชาวจีนสืบทอดมากกว่าพันปีจนกลายเป็น ขนบธรรมเนียมประเพณี ซึ่งในปัจจุบันพิธีศพตามประเพณีโบราณยังคงเป็นสิ่งที่มีความหมาย สำคัญกับชาวจีน และส่งผลต่อสังคมจีนมากมาย” (Chen, 2015, p. 127) โดยแสดงออกมาใน ด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. คืนสู่ธรรมชาติคือสุข ฉัตรพฤกษ์ร่วงหล่นลงโคน จิตวิญญาณกลับคืน ณ บ้านเกิด เป็น ทัศนคติของพิธีศพตามประเพณีโบราณของชาวจีน โดยชาวจีนมีความคิด และความต้องการ อย่างแรงกล้าซึ่งได้หลอมรวมในกระดูก และในสายเลือดที่จะกลับสู่ภูมิลำเนาบ้านเกิด และได้ อยู่ร่วมกับครอบครัว คนรัก ญาติพี่น้อง และเพื่อนพ้อง เมื่อหมดลมหายใจ

วัฒนธรรมโบราณของจีนเชื่อว่า ธรณี ให้กำเนิดชีวิต การฝังศพมีความหมาย โดยนัยคือ การให้ร่างกายกลับสู่ความสมบูรณ์ และวิญญาณได้สุขสงบ เนื่องจากการเคารพ ระลึกถึงไม่ขาด ของลูกหลาน ซึ่งเป็นไปตามกฎของธรรมชาติ จูจื่อเฉียนซู่ โดยการเผาศพไม่เป็นที่ยอมรับใน หมู่ชาวจีน ซึ่งต่างจากการฝังที่สามารถพบได้โดยทั่วไป แม้รัฐบาลมีการเสนอให้ผู้คนที่อาศัยใน เมืองเผาศพ แต่หลังการเผาศพชาวจีนยังคงนำอัฐิกลับ ไปฝังยังภูมิลำเนาบ้านเกิด เพื่อผู้ตายได้ กลับสู่ความสงบ และวิญญาณได้กลับบ้าน ซึ่งแต่เดิมเป็นวิธีที่สามัญชนใช้ประนีประนอมกับรัฐบาล และชาวจีนมีความคิดที่แม่ตอนวัยรุ่นจะร่อนเร่ไปไกลเพียงใด ยศตำแหน่งสูงเท่าใด หรือประสบ ความสำเร็จมากแค่ไหน แต่เมื่อถึงวัยชรา หรือหมดลมหายใจก็ต้องกลับภูมิลำเนาบ้านเกิดเหมือน ใโปไม้ที่หล่นกลับสู่โคนต้น

2. พิธีศพตามประเพณีโบราณสะท้อนให้เห็น วัฒนธรรมด้านความกตัญญู ภายในสังคม จีน

เป็นที่รู้กันโดยทั่วไปถึงการเผยแพร่ และการให้ความสำคัญในเรื่องของความกตัญญูของ ลัทธิขงจื้อ โดยมีการบันทึกไว้ในหนังสือ เลี้ยวจิงว่า รักและเคารพเมื่อบุพการียังมีชีวิตอยู่ แต่เมื่อ ท่านจากไปก็จงเศร้าและเสียใจ เป็นพื้นฐานที่บุตรควรกระทำ และไม่ละเลยไม่ว่าตอนท่านมีชีวิตอยู่ หรือจากไป คือความกตัญญูที่บุตรควรมี หนังสือ เลี้ยวจิง ยังกล่าวถึงสิ่งที่บุตรกตัญญูควรกระทำ โดยรวมอย่างละเอียดว่า เมื่อบุพการิตายจากไป ควรแสดงความเสียใจด้วยใจจริง และให้รัก

และเคารพเมื่อบุพการียังมีชีวิตอยู่ แต่เมื่อท่านจากไปก็จงเศร้าและเสียใจ เป็นพื้นฐานที่บุตร
ควรกระทำและไม่ละเลย ไม่ว่าตอนท่านมีชีวิตอยู่ หรือจากไป คือ ความกตัญญูที่บุตรควรมี

3. พิธีศพตามประเพณีโบราณได้รวมการไว้ทุกข์ การฝังศพ และการรำลึกถึงเข้าไว้
ด้วยกัน รวมทั้งเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างเครือญาติ และสืบทอดวัฒนธรรม

ประเทศจีนเป็นสังคมแบบครอบครัว ชาวจีนมีการนมัสการ และกราบไหว้บรรพบุรุษ
พิธีศพตามประเพณีโบราณจึงรวมการไว้ทุกข์ การฝังศพ และการรำลึกถึงเข้าไว้ด้วยกัน โดยการไว้
ทุกข์ การฝังศพ และการรำลึกถึง พิธีกรรมทั้งหมดจะถูกจัดขึ้นภายใต้การรวมตัว และการให้ความ
ช่วยเหลือซึ่งกันของครอบครัว เมื่อมีคนป่วยที่ป่วยในระยะสุดท้ายสมาชิกทุกคนในครอบครัวจะ
เดินทางมาเยี่ยมจากทุกสารทิศ และเมื่อสิ้นลม ทุกคนในครอบครัวจะส่งเงินและสิ่งของให้โดย
อัตร โนมัตติ แล้วรวมกันปรึกษาการจัดพิธีศพ และพิธีศพจะประสบความสำเร็จจากการร่วมแรงร่วมใจ
ของทุกคน ในขณะที่พิธีศพที่ดูเหมือนซับซ้อนกำลังดำเนินอยู่นั้น ก็จะเป็นการกระชับความสัมพันธ์
ภายในเครือญาติด้วย ซึ่งจะทำให้รู้สึกได้ถึงความสัมพันธ์อันศักดิ์สิทธิ์ของสายเลือด และความ
เป็นปึกแผ่นของครอบครัว ไม่รู้สึกผิดต่อบรรพบุรุษ ไม่ทำให้ลูกหลานผิดหวัง กลายเป็นความ
รับผิดชอบต่อครอบครัวที่ชาวจีนเชื่อมั่น จึงเป็นเหตุให้ครอบครัวและสังคมจีนมั่นคง และสันติ

4. โดยพิธีกรรมของพิธีศพตามประเพณีโบราณสามารถช่วยเหลือ การแทรกแซงทางจิต
กับการบำบัดทางจิต และการปลอมโยนทางจิตให้กับครอบครัวผู้ตาย

ประเทศจีนเป็นเมืองแห่งจริยธรรมด้านความรู้สึก การจากไปของคนในครอบครัว
จึงทำให้จิตใจ และความรู้สึกได้รับการกระทบกระเทือน ทำให้แสดงอารมณ์ความรู้สึกด้านลบ
มากมาย และเกิดการผสมปนเปกันอย่างรวดเร็ว บางคนถึงกับรู้สึกฟงทลายจนเป็นสาเหตุของ
การตายต่อมา จึงมีการอาศัยพิธีกรรมของพิธีศพตามประเพณี โบราณในการช่วยเหลือ
การแทรกแซงทางจิต การบำบัดทางจิต และการปลอมโยนทางจิต ซึ่งขณะที่ดำเนินพิธีศพอยู่นั้น
ระดับความเสียใจและความโศกเศร้าของครอบครัวผู้ตายจะทุเลาลงมาก ตัวอย่างเช่น พิธีกรรม
ของพิธีศพช่วยเบี่ยงเบนความสนใจของครอบครัวผู้ตาย เพื่อไม่ให้รู้สึกเสียใจมากเกินไป การเผา
เงินกระดาษ และสิ่งของเสื้อผ้าของผู้ตาย เป็นต้น และเพื่อเป็นการสร้างสะพานเชื่อมความรู้สึก
ระหว่างผู้อยู่และผู้ตายให้สื่อถึงกัน โดยผู้อยู่สามารถแสดง และระบายความรู้สึกไม่เต็มใจจาก
และความเสียใจที่มีต่อผู้ตายอย่างเต็มที่ หลังจากนั้นจะสามารถยอมรับความจริงที่คนใกล้ชิด
จากไปด้วยระยะเวลาอันรวดเร็ว และการมารวมตัวกันของญาติพี่น้องก็เพื่อเป็นการปลอบใจ
และให้กำลังใจซึ่งกัน ทำให้ผู้อยู่ได้ระบายความรู้สึกที่ไม่ดีได้มากขึ้น ความรู้สึกเสียใจก็ได้รับ
การบรรเทา และการเยียวยาทางจิตใจของพิธีกรรมเหล่านี้ก็สามารถพบได้จากวิชาจิตวิทยาใน
ปัจจุบัน ซึ่งเป็นวิธีการและเทคนิคที่ค่อนข้างไปทางวิทยาศาสตร์ของการแทรกแซงทางจิตวิทยา

พิธีศพ สำหรับผู้คนในชนเผ่าของจีน ไม่ได้เป็นเพียงเรื่องของภาพลักษณ์ผิวเผิน และไม่ใช่เพียงแต่การช่วยเหลือ ผู้อยู่การส่งลาผู้ตายเท่านั้น แต่เป็นกิจกรรมที่รวบรวมประสิทธิภาพต่าง ๆ ทางสังคมให้เป็นหนึ่งเดียวกัน (Zhao, 2008, pp. 88-91) นอกจากนี้ Zhao ได้วิเคราะห์ การหน้าที่ทางสังคมสำหรับวัฒนธรรมหลังความตายของชนกลุ่มน้อยของจีน ไว้ 5 ประเด็น ดังต่อไปนี้

1. หน้าที่ทางการศึกษาและพัฒนาทางสังคม

ในขณะที่พิธีศพของชนเผ่า จะมีการร้องเพลงร่วมกันระหว่างบุคคลศักดิ์สิทธิ์ที่คล้าย กับพระสงฆ์และนักร้องลูกทุ่งของชนเผ่า ซึ่งเนื้อหาของบทเพลงที่ร้องนั้นไม่เพียงแต่ช่วยปลอบโยน วิญญาณของผู้ตาย แต่ยังสามารถช่วยบรรเทาความรู้สึกเสียใจของผู้อยู่ด้วย และระหว่างนั้นก็ อาจมีการระลึก และสรรเสริญถึงความดีงามของผู้ตายร่วมไปด้วย ขณะเดียวกันเองผู้ฟังก็จะได้รับ อิทธิพลและการสั่งสอนด้วย และหากมีความรู้และความเข้าใจในบรรทัดฐานของสังคมชนเผ่า ทำศนคคิถำนิยม และหลักการดำรงชีวิตของชนเผ่าที่แน่นอนในระดับหนึ่งแล้วก็เปรียบเสมือน การศึกษาความจริงด้านจริยธรรมที่มีชีวิตชีวา มีภาพและเสียงประกอบนั่นเอง

เพลงไว้อาลัยประเภทนี้ ส่วนมากจะเป็นการระลึกถึงความดีในอดีตของผู้ตาย สรรเสริญ ศิลธรรมที่ผู้ตายมี ซึ่งสามารถใช้ในการหนุนใจและนำพาผู้คนให้จิตใจที่ดี ขณะเดียวกันก็เป็น การให้กำลังใจให้ผู้อยู่รักชีวิต อบรมสั่งสอนคนรุ่นหลัง กตัญญูต่อผู้อาวุโส ช่วยเหลือซึ่งกัน ประหยัดอดออม และมีความสามัคคี ซึ่งจะส่งผลให้ครอบครัวมีความกลมเกลียว สังคมมีความ สามัคคีและยังส่งผลให้มีสัมพันธไมตรีที่ดีกับคนในสังคม ทั้งยังสามารถรักษาไว้ซึ่งความ เป็นชนเผ่า และส่งผลต่อการอบรมจิตวิญญาณให้ขยัน กล้าหาญ และมีความน่าเชื่อถือ

2. หน้าที่ทางการสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรม

งานศพมีลักษณะที่เหมือนกันกับงานเทศกาล โดยเป็นกิจกรรมที่ชนเผ่าทั้งหลายต่างก็ ให้ความสำคัญและมีการดำเนินการด้วยพิธีกรรมที่เหมาะสม มีการใช้บทเพลง ดนตรี และเนื้อหา การแสดงที่แตกต่างกันวัตถุประสงค์และความต้องการของกิจกรรมที่แตกต่างกัน ตลอดจน บรรยากาศและความรู้สึกที่ใช้ในการร่วมงานก็แตกต่างกันไป ซึ่งงานเทศกาลจะมารกำหนดวัน เวลาที่แน่ชัด แต่งานศพมักเป็นการมาเยือนที่ไม่แน่นอน เมื่อเป็นงานเทศกาลผู้คนจะพากันมาเข้า ร่วมด้วยความเปรมปรีดิ์ และสนุกสนาน กลับกันเมื่อเป็นงานศพผู้คนจะมีสภาพจิตใจที่ขมขื่น และ โศกเศร้าในการเผชิญหน้ากับการสูญเสียของบุคคลอันเป็นที่รัก

ทางหน้าที่ทางการสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมด้านพิธีศพ นอกจากจะมี การแสดงออก ทางศิลปะด้านดนตรี การแสดง ประเพณี และทัศนคติของชนเผ่าเหล่านั้น ๆ แล้ว ที่สื่อถึงความคิดและ ความหมายมากมายที่ลึกซึ้ง ยังมีการอบรมสั่งสอนให้กับสมาชิกทั้งหมดของชุมชนและสังคมถึง

การเริ่มต้น การอพยพ และการพัฒนาของชนเผ่า เพื่อให้ทุกคนที่มาร่วมในงานศพได้รับรู้ถึงประวัติศาสตร์และความเก่าแก่ของชนเผ่าอย่างลึกซึ้ง พิธีกรรมในงานศพยังกระตุ้นให้เกิดวิเคราะห์ถึงปัญหาของชีวิตอย่างจริงจัง กระทั่งเกิดการอบรมสั่งสอนด้านคุณธรรม และกลายมาเป็นวัฒนธรรมของชนเผ่าที่เป็น พื้นทีแห่งการสานต่อที่ไม่อาจมีพิธีกรรมใด ๆ มาเปรียบเทียบได้

3. หน้าที่ทางการศึกษาด้านประวัติศาสตร์

พิธีศพของชนเผ่าบริเวณพื้นที่ซึ่งหนานเป็นสิ่งที่มีความหมายเชิงลึก และเป็นพิธีกรรมที่คู่ควรแก่การวิเคราะห์มาก โดยในถิ่นแรกของงานศพพระสงฆ์จะทำร้องเพลงโบราณหรือการสวดบทวิศกัศฐ์ของชนเผ่า เหล่านี้ล้วนมีเนื้อหาที่คล้ายคลึงกันในบางส่วน การสวดประวัติศาสตร์ของคุณปู่คุณทวด ในพิธีศพคือ การนำการกระทำและผลงานของบรรพบุรุษหลอมรวมไว้ในความคิดและจิตใจของผู้อยู่ และอาศัยความเคารพนับถือที่ผู้ผู้มีต่อผู้ตายในการสานต่อสิ่งที่ผู้ตายได้ทำไว้ การประกอบพิธีศพในแต่ละครั้งเป็นการส่งเสริมคุณธรรมนี้ให้เข้มแข็งขึ้น พวกเราจะเดินตามรอยเท้าของบรรพบุรุษ ไปข้างหน้าทีละก้าว พวกเราจะทำตามกฎระเบียบที่บรรพบุรุษสร้างขึ้น โดยไม่ละเลย

4. หน้าที่ทางการทำงานร่วมกันของชุมชน

พิธีกรรมงานศพของชนเผ่าหนึ่งจะมีข้อแตกต่างที่เด่นชัดที่ทำให้ไม่เหมือนกับชนเผ่าอื่น ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดเป็นเอกลักษณ์ของชนเผ่า และถึงแม้ว่าจุดเด่นของแต่ละชนเผ่าจะมีการแสดงออกมาให้เห็นในด้านต่าง ๆ มากมาย แต่ความแตกต่างของพิธีศพก็เป็นด้านหนึ่งที่สำคัญไม่แพ้กัน ซึ่งโดยทั่วไปแล้วผู้คนในชนเผ่าจะยอมรับและปฏิบัติตามธรรมเนียมประเพณีพิธีศพของชนเผ่าตน และทำให้เป็นสถานที่ที่ซึ่งเป็นที่สุดท้ายของชีวิต อีกทั้งยังถือเป็นการประกาศถึงคุณสมบัติที่ยากเกินกว่าจะแก้ไข และไม่สามารถทำให้สูญสลายไปได้ของชน

และในทำนองเดียวกันพิธีศพ พิธีแต่งงาน และงานเทศกาลต่างเป็นการสร้างโอกาสในการพูดคุย และเป็นเวทีในการพบปะกันของผู้คนเหมือนกัน ตัวอย่างเช่น ชนเผ่าบริเวณพื้นที่ชูเออร์ส่วนมากทำอาชีพเกษตร ทำให้ในช่วงเวลาปกติมีเวลาไปมาหาสู่กันน้อย ซึ่งมีเฉพาะในโอกาสเฉพาะเท่านั้นที่จะได้พบปะกัน งานศพจึงเป็นอีกหนึ่งทางที่ช่วยสร้างโอกาสและเป็นเงื่อนไขในการพบปะกันของสมาชิกในชุมชนของชนเผ่า โดยผู้คนจะอาศัยเนื่องในโอกาสการฝังศพ และการส่งลาวิญญาณของผู้ตายทำการร้องเพลงเต้นรำกันกระทั่งรุ่งเช้า ในช่วงเวลานี้เองก็จะมี การพูดคุยกันมากกว่าปกติ การพบปะกันด้วยวิธีนี้เป็นพันธสัญญาที่สมาชิกในชุมชน และผู้คนในชนเผ่าได้ทำไว้ร่วมกัน โดยจะมีผลต่อการส่งเสริมทัศนคติโดยรวมของชุมชน และสร้างความตระหนักแก่ผู้คนในชนเผ่าอย่างไม่ต้องสงสัย

5. หน้าที่ทางการศึกษาชีวิตมนุษย์

หน้าที่ทางการศึกษาชีวิตมนุษย์ของวัฒนธรรมหลังความตายของชนกลุ่มน้อย โดยหลักแล้วสามารถรู้จักเพิ่มเติมได้จากด้านต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

ประการแรก โดยพิธีศพทำให้ผู้คนรู้จักกฎเกณฑ์ธรรมชาติของชีวิต ตั้งแต่เกิดจนถึงตาย การเกิดกาตาย มีการเกิดมีการตายซึ่งเป็นเรื่องปกติโดยกฎของธรรมชาติ บรรดาสรรพสัตว์เป็นเช่นไร มนุษย์ก็เป็นเช่นเดียวกัน คนทุกคนมีชีวิตประวัติที่เริ่มต้นจากการเกิดและการตายเป็นการยุติทุกกระบวนการ ซึ่งทุกชีวิตล้วนแต่ค่อย ๆ ย่างก้าวสู่ความตายตั้งแต่วันแรกที่เกิดมาบนโลก ไม่มีใครเลือกเกิดได้ แต่ก็ไม่สามารถหนีจากความตายได้เช่นกัน เราทุกคนแม้ยากที่จะคาดเดาถึงการตายได้ แต่ก็อาจจะเผชิญหน้ากับความตายได้เสมอ ดังนั้นการตายเป็นความจริงที่ไม่ว่าผู้ใดก็ต้องพบเจอไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้

ประการที่สอง โดยพิธีศพสอนให้ผู้คนมีการปฏิบัติที่ถูกต้องต่อการตาย และทำลายความกลัวและความสับสนที่มีต่อความตาย

ประการที่สาม โดยพิธีศพสอนให้ผู้คนรู้จักรักและดูแลชีวิต เสริมสร้างทัศนคติที่จะใช้ชีวิตอย่างมีความสุข และไม่หวาดกลัวต่อความตาย ชีวิตเป็นสิ่งที่ประมาทและมีได้เพียงครั้งเดียว การได้เกิดมามีชีวิตบนโลกใบนี้จึงเป็นความโชคดีของเรา

ประการสุดท้าย หากนึกย้อนถึงการสรรเสริญในคุณธรรมและการกระทำที่ดีของผู้ตาย อย่างการกตัญญูต่อผู้อาวุโส การดูแลรักลูกหลาน การยินดีในการให้ความช่วยเหลือกัน การประหยัคดอคอมเพื่อครอบครัว การซื่อสัตย์ต่อผู้คน การร่วมกันฟันฝ่าอุปสรรค และการมีสัมพันธไมตรีที่กับคนรอบข้าง (Zhao, 2008, pp. 88-91)

โดยสรุป การหน้าที่ทางสังคมของวัฒนธรรมหลังความตายของคนจีนจะโดยสรุปแล้วมีอยู่สี่ประการ โดยหลัก หนึ่งหน้าที่ทางด้านเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของเพื่อน ครอบครัว คนในชนเผ่าเดียวกัน เป็นต้น ประเด็นที่สอง หน้าที่สืบทอดวัฒนธรรมกตัญญู พร้อมสั่งสอนให้ลูกหลานปฏิบัติดีด้วย ประเด็นที่สาม หน้าที่สืบทอดวัฒนธรรมของประเทศจีน ประเด็นสุดท้าย หน้าที่ปลอบใจญาติพี่น้องของผู้ที่เสียชีวิต

สรุป ภายใต้อุดมการณ์ที่ต้องการให้การสืบทอดวัฒนธรรมดั้งเดิมของชาติจีน และยังคงเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ เช่น การขาดแคลนทรัพยากร และมลพิษทางสิ่งแวดล้อมที่ร้ายแรงมากขึ้นทุกวัน เป็นต้น สำนักนายกรัฐมนตรีแห่งประเทศจีน จึงออกกฎเกี่ยวกับการจัดการพิธีเคลื่อนศพและฝังศพเป็นครั้งแรกเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2528 นั่นคือ ข้อกำหนดชั่วคราวเกี่ยวกับการจัดการพิธีเคลื่อนศพและฝังศพ จนถึงปัจจุบัน วัฒนธรรมหลังความตายดั้งเดิมของจีนนับว่า

เปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก ซึ่งเป็นผลจากปัจจัยต่าง ๆ เช่น การพัฒนาเศรษฐกิจและเทคโนโลยี และนโยบายของประเทศ เป็นต้น สาเหตุเหล่านี้ทำให้วัฒนธรรมหลังความตายของชาวจีน เกิดลักษณะดังกล่าวอย่างที่กล่าวไปแล้วข้างต้น

บทที่ 5

วัฒนธรรมหลังความตายของชาวไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรี

วัฒนธรรมหลังความตายของชาวไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรี มีเนื้อหาประกอบด้วย 5 ส่วนย่อย ดังนี้

1. วิถีชีวิตหลังความตายของคนไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรี
2. คุณค่าต่อสังคมของชีวิตหลังความตายของคนไทยเชื้อสายจีน
3. ความเชื่อเกี่ยวกับวัฒนธรรมหลังความตายของคนไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรี
4. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อวัฒนธรรมหลังความตายของคนไทยเชื้อสายจีน
5. การปรับตัวของคนไทยเชื้อสายจีนในด้านวัฒนธรรมหลังความตาย

วิถีชีวิตหลังความตายของคนไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรี

การจัดงานศพตามประเพณีจีนเป็นเรื่องสำคัญ เพราะมีความละเอียดซับซ้อน สะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญาเก่าแก่ เต็มไปด้วยสัญลักษณ์ เพื่อให้เกียรติแก่ผู้ตาย และส่งผู้ตายไปยังภพภูมิที่ดี โดยเฉพาะพิธีศพของบุพการี ซึ่งนอกเหนือจากการสืบทอดประเพณีแล้ว ยังแสดงออกถึงความกตัญญูตเวทิตา ส่งผลต่อความเจริญก้าวหน้า ความเจริญรุ่งเรือง และความรักใคร่สามัคคีกันของลูกหลานอีกด้วย

ขั้นตอนของชีวิตหลังความตายของชาวไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรี ผู้วิจัยศึกษาตั้งแต่ขั้นตอนการจองสวางซุ้ย ฟังศพ จนถึงการไว้ทุกข์ ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น 5 ขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. ขั้นตอนการจองสวางซุ้ย เตรียมเครื่องแต่งกาย และ โลงศพ
2. ขั้นตอนเคลื่อนย้ายศพ
3. ขั้นตอนตั้งฉาก พิธีรดน้ำ
4. ขั้นตอนเรื่องวันออกศพ
5. ขั้นตอนการเซ่นไหว้ และการไว้ทุกข์

ขั้นตอนที่ 1 การจองสวางซุ้ย การเตรียมเครื่องแต่งกาย และ โลงศพ (ก่อนเสียชีวิต)

สิ่งที่ชาวไทยเชื้อสายจีนจะเตรียมไว้ก่อนล่วงหน้า ได้แก่ 1. สวางซุ้ย 2. เครื่องแต่งกาย และ 3. โลงศพ

1. สวางซุ้ย การจองสวางซุ้ย หรือการซื้อสวางซุ้ย

ชาวไทยเชื้อสายจีน มักปฏิบัติตามธรรมเนียม นั่นคือไม่นิยมเผาศพ แต่จะนำศพไปฝังที่ฮวงซุ้ย เพราะตามทัศนคติของชาวจีนเชื่อว่า คตินสู่ธรณีคือสุข ฉัตรพฤษ์ร่วงหล่นลงโคนจิตวิญญาณกลับคืน ณ บ้านเกิด นอกจากนี้ ชาวจีนยังเชื่อว่า การตาย เกิดจากการที่วิญญาณออกจากร่างชั่วคราว และวิญญาณจะกลับสู่ร่างเดิม จึงต้องเก็บศพไว้อย่างดี ห้ามเผาเด็ดขาด

“ผมจะไม่เผา ผมอยากฝัง เพราะผมกลัวร้อน ผมติดต่อบุคลากรของสมาคมเม่งหุยเรียบร้อยแล้ว ไปอยู่ใต้ดินจะเย็นสบาย”

(สุกิจ เปล่งแสงศรี, สัมภาษณ์, 16 พฤศจิกายน 2559)

ถ้าตัดสินใจของฮวงซุ้ยแล้ว ก็จะไปติดต่อทางสมาคมหรือสุสาน บางครอบครัวมีสุสานส่วนตัว โดยส่วนมากแล้ว ต้องให้จีนแสดเป็นผู้เลือกสถานที่สร้างฮวงซุ้ย จีนแสดมีความรู้ด้านนี้โดยเฉพาะ เขาจะพิจารณาวันเดือนปีของผู้เสียชีวิตกับสถานที่ฝังว่าเหมาะสมกันหรือไม่ ทั้งยังพิจารณาภูมิทัศน์รอบ ๆ ฮวงซุ้ยว่า เหมาะสมกับหลักฮวงซุ้ยหรือไม่

จังหวัดชลบุรีแบ่งรูปแบบฮวงซุ้ยสุสานเป็น 3 รูปแบบ

1. สุสานสมาคม ครอบครัวคนไทยเชื้อสายจีนถ้าซื้อสุสานจากสมาคม ทางสมาคมจะมีใบเสร็จมาให้ (ภาพที่ 5-1 และ ภาพที่ 5-2) เป็นภาพใบเสร็จที่ซื้อฮวงซุ้ยจากสมาคมเม่งหุย เนื่องจากกังวลว่า เมื่อถึงเทศกาลเซ็งเม้งแล้วจะไม่มีที่จอดรถ ครอบครัวที่ผู้วิจัยขอสัมภาษณ์ จึงซื้อที่เปล่าบริเวณหน้าฮวงซุ้ยด้วย นอกจากนี้สุสานของสมาคมเฉพาะมีกิจกรรมล้างป่าช้า ส่วนมากเป็นศพไร้ญาติที่ฝังมานาน การล้างป่าช้าจะช่วยให้มีหลุมเพียงพอที่จะทำการฝังศพใหม่ต่อไป เพราะที่ฝังศพมีจำกัดและราคาแพง

ภาพที่ 5-1 ใบเสร็จที่ซื้อดวงซุ้มจากสมาคมเม่งหุย

ภาพที่ 5-2 ใบเสร็จที่เปล่าบริเวณหน้าดวงซุ้ม

2. สุสานเอกชน เจ้าของที่ดินสุสานเอกชนโดยส่วนใหญ่เป็นแบบคนส่วนตัวหรือบริษัท ซึ่งเป็นธุรกิจปล่อยให้คนไทยเชื้อสายจีนจองซื้อที่ดินสร้างฮวงซุ้ย ฉะนั้นบริการการดูแลฮวงซุ้ยและสิ่งแวดล้อมธรรมชาติรอบฮวงซุ้ยจะดีกว่าสุสานสมาคม ปัจจุบันเหล่านี้ทำให้ราคาสุสานเอกชนค่อนข้างแพง นอกจากนี้แล้ว ภายในสุสานเอกชนยังมีทีมบริการรับจ้างสร้างฮวงซุ้ย ในส่วนภาคผนวก ง ผู้วิจัยได้ยกตัวอย่างข้อมูลเผยแพร่ของบริษัท เนอร์วาน่า เมโมเรียล ปาร์ค ซึ่งเป็นบริษัทระดับโลกในการทำธุรกิจดูแลผู้ล่วงลับอย่างครบวงจร แต่ในอนาคตสุสานเอกชนไม่แน่นอนจะอยู่ต่ออีกนานเท่าไร เนื่องจากว่ารัฐบาลมีนโยบายที่จะจำกัดการใช้พื้นที่ที่ดินสำหรับการสร้างสุสานใหม่

“ปัจจุบันเมื่อทางสุสานยื่นขอขยายพื้นที่ ส่วนใหญ่ทางรัฐบาลจะไม่อนุญาต”

(ฮวย, สัมภาษณ์, 16 ตุลาคม 2559)

ภาพที่ 5-3 สุสานเอกชน บริษัท เนอร์วาน่า เมโมเรียล แปลงคู่มাত্রฐาน พื้นที่ขนาด 24 ตร.ม. (4*6 ม.) สำหรับ 2 ท่าน

3. สุสานส่วนตัว ซึ่งเป็นที่ดินส่วนตัวของครอบครัว ใช้สร้างสุสานสำหรับสมาชิกในครอบครัว ขนาดสุสานส่วนตัวจะมีความแตกต่างกันตามฐานะทางการเงินของครอบครัว ซึ่งยกตัวอย่าง เช่น ภาพที่ 5-4 เป็นงานศพที่ผู้วิจัยเข้าร่วมซึ่งเป็นงานศพของคุณแม่บุญช่วย แซ่เตียว จัดงานศพที่ ตำบลเนินหิน อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี

ภาพที่ 5-4 สวงซุ้ยส่วนตัว

ชื่อส่วนประกอบต่าง ๆ ของสวงซุ้ย

ชื่อที่ใช้เรียกส่วนประกอบต่าง ๆ ของสวงซุ้ยจะอ้างอิงจากภาษาพูด ซึ่งเป็นความคุ้นเคยจากภาษาของช่างแกะสลักหินและช่างปูน ดังนั้นอาจจะไม่ถูกต้อง ดังเช่นที่ผู้รู้ได้ศึกษาจากตำรา ทั้งนี้เพื่อความสะดวกและความถูกต้องในการสื่อสารหรือประสานงานกับช่างในระหว่างทำงาน เรียงลำดับตามหมายเลขในภาพดังนี้ (ส่วนประกอบของสวงซุ้ย, 2559)

1. ป้าย
2. เกี้ยว
3. โต๊ะ หรือ โต๊ะแท่น
4. เสากลม
5. เสาเจี๊ยง
6. เสาบัว
7. บัว
8. ก้านหรือ โคง์ก้าน
9. ตู หรือ ตู

10. หัวแดง
11. ร่องน้ำ
12. เสาร่องน้ำ
13. โถ้งร่องน้ำด้านในและด้านนอก
14. ชั้นบันได

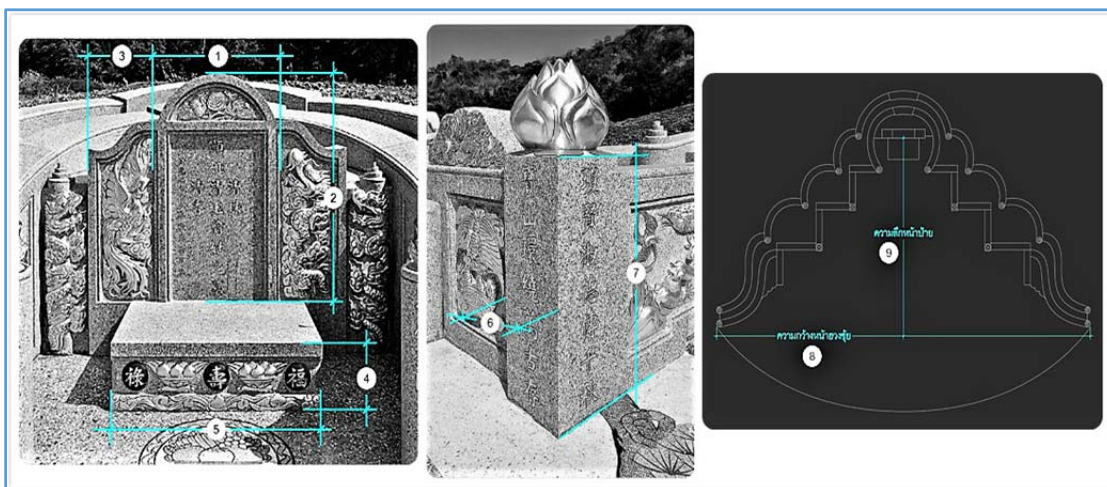
ภาพที่ 5-5 ส่วนประกอบของสงฆ์ (ส่วนประกอบของสงฆ์, 2559)

ขนาดสงฆ์ และปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับราคา

ราคาของสงฆ์แต่ละหลังขึ้นอยู่กับขนาดและรายละเอียดของงาน

ส่วนเรื่องขนาดจะวัดโดยวิธีการวัดขนาดเบื้องต้น ประกอบด้วย 1. ความกว้างป้าย

2. ความสูงป้าย 3. ความกว้างเกือบ 4. ความสูงโต๊ะแทน 5. ความกว้างโต๊ะแทน 6. ความกว้างหน้าเสา 7. ความสูงเสา 8. ความกว้างหน้าสงฆ์ 9. ความลึกหน้าป้าย

ภาพที่ 5-6 วิธีการวัดขนาดสวางค์ชัย (ส่วนประกอบของสวางค์ชัย, 2559)

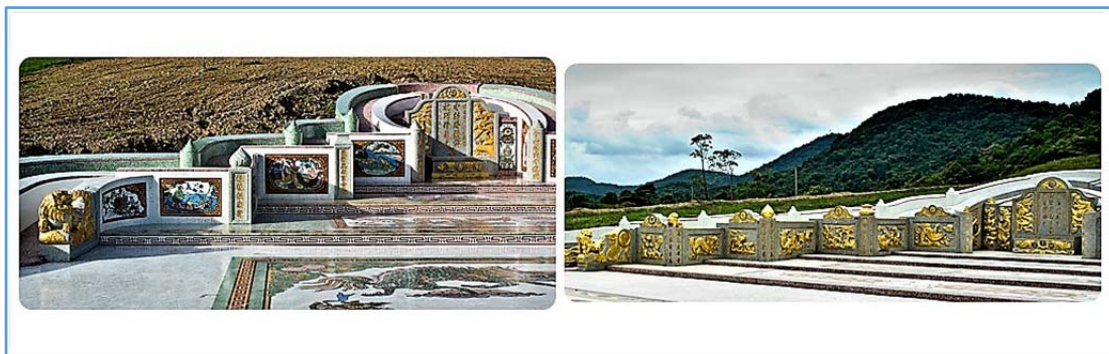
นอกจากนี้ ขนาดของสวางค์ชัยยังวัดด้วยจำนวนเสา โดยทั่วไปประกอบด้วย 1. แบบไม่มีเสา 2. แบบเสาคู่เดียว 3. แบบเสาสองคู่ 4. แบบเสาสามคู่ 5. แบบเสามากกว่าสามคู่ ขนาดยิ่งใหญ่ราคาก็จะยิ่งแพง นอกจากนี้ขนาดของสวางค์ชัยแล้ว ยังมีอีก 2 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อราคาของสวางค์ชัย นั่นก็คือ สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติที่อยู่โดยรอบสุสาน และรายละเอียดงานของฝีมือของช่าง ซึ่งราคาจะมีตั้งแต่หลักแสนถึงหลักล้าน บางคนคิดว่า ปัจจัยด้านสภาพอากาศรอบสวางค์ชัยนั้น เป็นเรื่องที่สำคัญมาก ถึงแม้จะซื้อสวางค์ชัย และสร้างเรียบร้อยแล้ว แต่หากมีซินแสทักว่า ทิศทางของสวางค์ชัยเกิดผิดพลาดอะไรบางอย่าง ก็จะรื้อทิ้งทำใหม่ทั้งหลัง

ภาพที่ 5-7 สวงชู้แบบไม่มีเสา (ส่วนประกอบของสวงชู้, 2559)

ภาพที่ 5-8 สวงชู้แบบ เสาหนึ่งคู่ (ภาพซ้ายมือ) และเสาสองคู่ (ภาพขวามือ)
(ส่วนประกอบของสวงชู้, 2559)

ภาพที่ 5-9 สวงซุ้ยแบบเสาสามคู่ (ภาพซ้ายมือ) และแบบเสามากกว่าสามคู่ (ภาพขวามือ)
(ส่วนประกอบของสวงซุ้ย, 2559)

ปัจจุบันสถานที่ตามหลักการสวงซุ้ย เริ่มหายาก ประกอบกับราคาที่ดินสูงขึ้น ทำให้ชาวไทยเชื้อสายจีนบางส่วน เริ่มเปลี่ยนมาประกอบด้วยพิธีเผาแทนฝังพร้อมพิธีกรรมในงานศพแบบจีนตามธรรมเนียมแบบดั้งเดิม แต่ก็ยังมีชาวจีนส่วนหนึ่งมีความเชื่อว่า ตั้งสวงซุ้ยของบรรพบุรุษจะส่งผลต่อลูกหลานในอนาคต ทางในแง่การทำธุรกิจและการทำเนิกรชีวิตประจำวัน ทำให้หลายครอบครัวยอมจ่ายเงินในราคาสูงเพื่อแลกกับพื้นที่สวงซุ้ยตรงตามราคา มีผู้เชี่ยวชาญด้านวัฒนธรรมจีน วิโรจน์ ตั้งวาณิชย์ (กล่าวในรายการทีวี เปิดปม สวงซุ้ยรูกป่า 20 มิ.ย. 59) “เดี๋ยวนี้ครอบครัวคนจีนที่ยังเผาน้อยมากแล้ว คนสมัยนี้ไม่ค่อยเผงแล้ว เผาเป็นส่วนใหญ่ อันที่สอง ปัจจุบันที่ดินน้อย น้อยมาก ส่วนมากเผาหมด เผาไป 70%-80% เหลืออีก 20% ยังเร่ร่อนฝังอยู่ที่ดี ๆ คนมีคจนจหมดแล้ว แล้วที่ก็แพง แพงมาก ๆ สวงซุ้ยสมัยนี้แพง แพงมาก ดีไม่ดี หลุมหนึ่งนี่ดีไม่ดีซื้ออาร์ทเมนต์ที่ได้นะ แล้วบางทีหลุมหนึ่งซื้อบ้านเดี่ยวได้ยังได้”

“ครอบครัวเงินที่ทำงเด็ก เอาเมื่อโบราณกับตอนนี้ แต่ก่อนคนจีนตาย 100 ทำ 80 ณ ปัจจุบันนี้ ตาย 100 ทำ 20”

(สุวรรณ โรจน์สัตตรัตน์, สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2559)

ส่วนเรื่องราคา ผู้ให้สัมภาษณ์คนหนึ่งได้จองสวงซุ้ย ภาพ สวงซุ้ยของท่าน สุรพงษ์ เจริญบุญลย์วัฒน์ (郭广潮)

ป้ายหลุมฝังศพ

ตัวอักษรบนป้ายหลุมฝังศพ ถ้าตัวอักษรเป็นสีแดง หมายความว่า ยังไม่ได้ฝัง แต่ถ้าตัวอักษรเป็นสีเขียว หมายความว่า ศพถูกฝังไปเรียบร้อยแล้ว แต่ปัจจุบันนิยมใช้สีเขียวเพราะดู

ดีกว่า ส่วนด้านซ้ายมือ เป็นวันที่ตั้งสุสาน ส่วนตรงกลางเป็นชื่อ-นามสกุล ส่วนขวามือสุด เป็นภูมิลำเนาเดิมในเมืองจีน โดยปกติแล้ว จะนำรูปถ่ายของผู้เสียชีวิตมาติดด้วย ซึ่งป้ายหลุมฝังศพ จะมีขนาดไม่เท่ากัน ราคาเริ่มต้นตั้งแต่หลักหมื่น จนถึงหลักแสน

ภาพที่ 5-10 ความหมายของป้ายหลุมฝังศพ

โครงสร้างของฮวงซุ้ย

ฮวงซุ้ยของชาวไทยเชื้อสายจีน ส่วนหนึ่งสร้างไว้ที่ได้ดิน อีกส่วนหนึ่งรวมกันทราย ก่อขึ้นมาเป็นรูปร่างเนิน บริเวณด้านล่างหลุมศพจะไม่เทปูน เพราะต้องการให้สัมผัสกับดิน ตามธรรมชาติ

ภาพที่ 5-11 ฮวงซุ้ยที่กำลังก่อสร้าง

พิธีแซกกี

แซกกี หรือสุสานคนเป็น หลังจากซื้อฮวงซุ้ย และก่อสร้างเรียบร้อยแล้ว บางครอบครัวจะทำพิธีแซกกี คือการเชิญซินแสเลือกฤกษ์ที่เหมาะสม จากนั้นค่อยเชิญญาติพี่น้อง หรือเพื่อนฝูง พร้อมด้วยซินแส นำเครื่องเซ่นไหว้ต่างๆ ไปทำพิธี ประกอบด้วย

1. รูปสี่แดง 2. เทียนสี่แดง 3. กระดาษสี่แดง 4. อั้งตี้ว 5. กิมฮวย 6. ผลไม้ ชาวไทยเชื้อสายจีนเชื่อว่า การทำแซกกีจะช่วยต่ออายุ สุขภาพแข็งแรงมีอายุยืนยาว ส่งเสริมดวงชะตา อีกทั้งได้รับโอกาสในชีวิต

ภาพที่ 5-12 ของไหว้เซกิ กระดาษสีแดง

ภาพที่ 5-13 ของไหว้เซกิ ซ้ายมือ: กิมฮวย ขวามือ: อั้งตั่ว

ภาพที่ 5-14 ของไอหวิแซก รูปสีแดง เทียนสีแดง

2. เครื่องแต่งกาย

เสื้อผ้าที่ผู้เสียชีวิตสวมใส่ ส่วนใหญ่จะเตรียมไว้ล่วงหน้า อาจจะเป็นลูกหลาน หรือผู้สูงอายุเป็นผู้เตรียม ส่วนรูปแบบของเสื้อผ้าก็มีหลากหลาย บางส่วนนิยมใส่ชุดขาว โดยหาซื้อได้ตามร้านค้าทั่วไป ร้านจำหน่ายโรงศพ ร้านจำหน่ายสังฆภัณฑ์ ร้านจำหน่ายเครื่องใช้ในงานพิธีจีน บางรายให้ร้านจำหน่ายโรงศพจัดเตรียม หรือจ้างตัดชุดใหม่

“ครอบครัวเราเปลี่ยนแปลงเยอะ เสื้อผ้าที่ใส่ให้คุณพ่อ คุณแม่ตอนเสียชีวิตเป็นเสื้อผ้าที่พ่อแม่ชอบ พ่อเป็นเสื้อสูทสีขาว ส่วนของแม่เป็นเสื้อไหม”

(เฉลิมศรี จันทรทอง, สัมภาษณ์, 12 พฤศจิกายน 2559)

จากสัมภาษณ์ พบว่า เครื่องแต่งกายของผู้เสียชีวิตของชาวไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรี มีหลากหลายรูปแบบ ซึ่งสามารถสรุปได้ ดังนี้

1. ใส่ชุดขาว
2. ใส่ชุดแบบจีน โดยมี 7 ชั้น ได้แก่ เสื้อขาว 1 ตัว กางเกงขาว 2 ตัว เสื้อคลุม 2 ตัว ผ้ารอง 1 ผืน ผ้าห่ม 1 ผืน รวมกันเป็น 7 ชั้น นอกจากนี้ ยังมีที่รองหัว รองเท้า และถุงเท้า

3. ใส่ชุดที่พ่อแม่ชอบ

ภาพที่ 5-15 เครื่องแต่งกายของพิธีกรรมศพคนไทยเชื้อสายจีน

3. โลงศพจีน โลงจำปา

โลงจำปา (โลงเก็บศพ)

ชาวไทยเชื้อสายจีนนิยมเลือกใช้โลงจำปา เพราะมีลักษณะคล้ายดอกจำปา และทำจากไม้สัก สาเหตุที่ทำด้วยไม้สัก เพราะไม้ชนิดนี้มีความทนทาน ใช้งานได้นานนับร้อยปี นอกจากนี้ยังมีกลิ่นหอมอีกด้วย แต่มีราคาค่อนข้างสูง ถ้าครอบครัวไม่ค่อยมีฐานะ ก็จะเลือกซื้อโลงศพทรง 4 เหลี่ยมที่มีราคาย่อมเยากว่าแทน

ภาพที่ 5-16 โลงจำปาคนไทยเชื้อสายจีน

6. ขั้นตอนสำหรับการรองพื้น โลงจำปา

- 6.1 อุดร่องรอยต่อไม้ตามขอบด้วยชันที่นิยมนำใช้อุดท้องเรือ
- 6.2 รองพื้นด้วยน้ำมันสนผสมเข้ากับปูนแดง ตามส่วนสัดส่วนที่พอเหมาะ
- 6.3 ปูทับด้วยกระดาษฟาง 2 ชั้น
- 6.4 โรยผงรูปละเอียดเพื่อลดการร้าวซึม
- 6.5 โรยใบชาตากแห้งเพื่อดูดซับกลิ่น
- 6.6 บุป้านวม และประดับตกแต่งด้วยลูกไม้ (โลงศพจีน, 2559)

ความขนาดของโลง

โดยปกติแล้วโลงจำปา จะทำจากไม้สัก แบ่งเป็น 4 ขนาด โดยขนาดกว้างความยาว ต้องตกว่าเลขมงคลตามสายวัดของจีน

ขนาดฟุต 5 ขนาดภายใน กว้าง 44 ซม. × ยาว 188 ซม. ราคา 25,000 บาท

ขนาดฟุต 6 ขนาดภายใน กว้าง 48 ซม. × ยาว 190 ซม. ราคา 27,000 บาท

ขนาดฟุต 7 ขนาดภายใน กว้าง 52 ซม. × ยาว 192 ซม. ราคา 30,000 บาท

ขนาดฟุต 8 ขนาดภายใน กว้าง 58 ซม. × ยาว 194 ซม. ราคา 34,000 บาท

(โลงศพจีน, 2559)

ลวดลายของโลงศพ

หีบจำปาไม้สัก ส่วนใหญ่หีบจำปาเป็นไม้สักทอง (ไม้จีนเดียว) ตัวฝาบนฝังมุกอักษร สก ลก ชิว (福 禄 寿) แบบทรงกลม ด้านข้างเป็นลายมังกรถือเหรียญทอง บนหลังมีพัดและ ดอกบัวสวรรค์ ให้ความหมายของผู้ประกอบความดีงาม ความสุขสมบูรณ์ หรือหมายถึงเกียรติยศ ชื่อเสียง ด้านหน้าของหีบ ใส่อักษรคำว่า สก (福) แปลว่า โชคลาภ ด้านท้ายหีบใส่อักษรชิว (寿) แปลว่าอายุยืน หมายถึง การให้โชคลาภแก่ลูกหลาน จากนั้นนำหีบทั้งใบไปอบ เคลือบลายตามกระบวนการวิธีอบลายมุกมาตรฐาน ซึ่งภายในมีการรองพื้นด้วยผงรูป ใบชา ก่อนบุผ้ากำมะหยี่ หรือฝ้านวม ส่วนใหญ่ราคาจะเริ่มตั้งแต่หลักหมื่นจนถึงหลักแสน ขึ้นอยู่กับ รายละเอียดงานและคุณภาพไม้ (โลงศพจีน, 2559)

ความแตกต่างของสีโลงศพ

“สีของโลงศพก็มีความแตกต่างกัน ผู้ชายจะเป็นแดง ส่วนผู้หญิงจะเป็นสีดำ นอกจากนี้ ยังมีสีทองที่มีราคาแพงมากใช้ได้ทั้งหญิงและชาย ลายด้านข้างของโลงศพผู้ชาย จะเป็นลายมังกร ส่วนผู้หญิงจะเป็นลายหงส์”

(พิมพ์ใจ แซ่ตั้ง, สัมภาษณ์, 22 ตุลาคม 2559)

แต่ก่อนสีของโลงศพ จะแยกตามภูมิลำเนาเดิมของชาวไทยเชื้อสายจีน เช่น โลงศพสีดำ ใช้สำหรับชาวจีนแต้จิ๋วในอำเภอโพนพิสัย เกี๋ยงเจียง เตี้ยเอี้ย เป็นต้น

ขั้นตอนที่ 2 เคลื่อนย้ายศพ

กิจกรรมที่ 1 เตรียมเอกสาร

เมื่อมีสมาชิกในครอบครัวเสียชีวิต สิ่งแรกที่ต้องทำคือ เตรียมเอกสารและเดินเรื่อง ดังต่อไปนี้

1. แจ้งส.น.รับเรื่องลงบันทึกประจำวัน
2. แจ้งตำรวจมาตรวจผู้ตายที่บ้าน
3. ต้องนำทะเบียนบ้าน และบัตรประจำตัวของผู้เสียชีวิตไปยื่นเรื่องที่อำเภอ เพื่อออกใบมรณบัตร

ใบมรณบัตร

4. เตรียมงานพิธีจีน ต้องติดต่อวัด ร้านขายโลงศพ หรือถ้าผู้เสียชีวิตเป็นสมาชิกของสมาคมใด สามารถติดต่อกับทางสมาคม เพื่อให้ทางสมาคมช่วยในการดำเนินพิธีการต่าง ๆ ปัจจุบันร้านขายโลงศพมีบริการครบวงจร เช่น

- 4.1 บริการรถรับ-ส่งศพ จากโรงพยาบาลหรือบ้านไปวัด
- 4.2 บริการจัดดอกไม้งานศพ ดอกไม้จันทร์ พวงหรีด
- 4.3 บริการเจ้าหน้าที่ทำพิธีป้อนน้ำป้อนข้าว และสอนไหว้

- 4.4 บริการให้เช่าชุดหน้าจากงานศพจีน
- 4.5 บริการเจ้าหน้าที่จากสมาคม หรือพิธีกรนำเคารพศพทุกวัน
- 4.6 บริการจัดชุดบ้านกระดาศ และชุดกระดาศสำหรับประกอบพิธีงตึก
- 4.7 บริการจัดงานงตึกทั้งแบบฆราวาส และแบบสงฆ์ (จีน, ญวน)
- 4.8 บริการจัดของไหว้หน้าศพ และของไหว้หน้าหลุมฝังศพที่สุสาน
- 4.9 บริการรถตู้-รถบัสไปสุสาน พร้อมเจ้าหน้าที่ทำพิธี
- 4.10 บริการคูถุยกษ์ฝัง และชวางช้อยสุสาน
- 4.11 บริการแนะนำวิธีตั้งหิ้งบรรพบุรุษ (โลงศพจีน, 2559)

โดยส่วนใหญ่แล้ว ขั้นตอนจุดตะเกียงและรูป เปลี่ยนเสื้อผ้า ป้อนข้าวป้อนน้ำ บรรจุศพ ใต้โลงศพ และตอกตะปู พิธีกรรมเหล่านี้ มักทำในสถานที่ที่ผู้ตายเสียชีวิต ถ้าเสียชีวิตที่บ้าน ก็จะทำที่บ้าน ถ้าเสียชีวิตที่โรงพยาบาลก็จะทำที่โรงพยาบาล กรณีอุบัติเหตุจะทำที่วัด

กิจกรรมที่ 2 จุดตะเกียงและรูป

สำหรับขั้นตอนนี้ ผู้ประกอบพิธีกรรม จะให้ลูกหลานของผู้เสียชีวิต จุดรูปและปักไว้ใน กระจ่างรูปไว้ปลายเท้า เพื่อแจ้งให้เซียนมารับดวงวิญญาณของผู้ตายไปยังสวรรค์ พร้อมจุดตะเกียง ไขว้ข้างๆ เพื่อนำแสงสว่าง จะมีถาดรองเพื่อความมั่นคงจะได้ไม่หกไม่หล่น นอกจากนี้เนื่องจากว่า ชาวไทยเชื้อสายจีนมีความเชื่อว่า วันที่ 7 วิญญาณจะกลับบ้านตัวเอง ดังนั้นการจุดตะเกียง จึงถือเป็นการชี้ทางให้วิญญาณกลับบ้านถูก โดยตะเกียงห้ามดับตั้งแต่งานศพ จนถึงวันออกทุกข์ หลังจากนั้น จะให้ลูกหลานมานั่งหน้าศพ กราบไหว้ 4 ครั้ง หมายถึง พ่อ-แม่-พ่อ-แม่ ส่วนกระจ่างรูปเสร็จ งานตรงนี้ต้องอยู่ถึง 100 วัน 100 วันเสร็จก็ต้องพากันขึ้นหิ้ง

“สิ่งที่ลงพื้นในกระจ่างรูป คือสถานที่แต่ละที่ไม่เหมือนกัน อย่างคนเค้าก็ใช้ขี้เถ้า ขี้เถ้ากันเตา เพราะว่าอะไร เพราะว่ามันปักง่ายแล้วขี้เถ้ามันจะไม่เน่าสลายแล้วเพราะมันสลาย ออกมาแล้วแต่ห้าม โคนน้ำเพราะจะเป็นเชื้อรา บางทีก็เป็นทรายละเอียด ทรายละเอียด มันใช้ได้ หลายอย่างบางทีก็เป็นโหงจี้จี้ แต่โหงจี้จี้ส่วนมากนิยมใช้ในกระจ่างของพระเจ้าหิ้งพระเจ้า แต่ ส่วนมากกระจ่างคนตายก็จะมีข้าวสาร ทรายละเอียดทรายละเอียด ก็มีขี้เถ้ากันเตา ขี้เถ้ากันเตาถ่าน”

(สุวรรณ โรจน์สัตตรัตน์, สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2559)

กิจกรรมที่ 3 เปลี่ยนเครื่องแต่งกาย

ตามธรรมเนียมแล้ว ห้ามผู้ตายมีกระเป๋าคิดตัวไป เพราะถือว่ากระเป๋าคิดตัวไป ใ้ทรัพย์ ศฤงคารเป็นแหล่งรวมของความเจริญรุ่งเรือง ซึ่งต้องทิ้งไว้ให้ลูกหลาน ถ้าผู้ตายเอากระเป๋าคิด ตัวไป ลูกหลานก็จะไม่มีความเจริญรุ่งเรือง (นภัสวรรณ สุภาทิพย์, 2557, หน้า 152) แต่ตามที่ผู้วิจัย สัมภาษณ์ ปัจจุบันไม่ถือเรื่องนี้กันแล้ว

“ที่จำได้ตอนเตี้ยเสีย ก็เตรียมชุดขาวให้ ซึ่งเป็นแบบที่ใส่ในช่วงเทศกาลกินเจ ไม่ได้
เย็บประเป่า ตอนเตี้ยอยู่โรงพยาบาล ก็ถือไปให้พยาบาลใส่ให้”

(สัณฑ์สิริ มาสมหิศักดิ์, สัมภาษณ์, 4 พฤศจิกายน 2559)

กิจกรรมที่ 4 ป้อนข้าวป้อนน้ำ

พิธีป้อนข้าวป้อนน้ำ จะใช้ตะเกียบกลับด้าน คีบข้าว เต้าหู้ และน้ำตาลทรายแดง
แคะริมฝีปากผู้เสียชีวิต พร้อมกับกล่าวว่า อาป้าหรืออาม้าป้อนข้าวเราตั้งแต่เล็กจนเติบโตใหญ่
เราป้อนข้าวอาป้าหรืออาม้าทดแทนคุณ คำพูดนี้เป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงค่านิยมของชาวไทยเชื้อ
สายจีน และระลึกถึงความลำบากในการเลี้ยงลูก เป็นการแสดงออกถึงความกตัญญูที่มีต่อพ่อแม่
เป็นครั้งสุดท้ายจากนั้นนำกิ่งทับทิมและน้ำมันต์ไปแคะที่ริมฝีปากของผู้ตาย

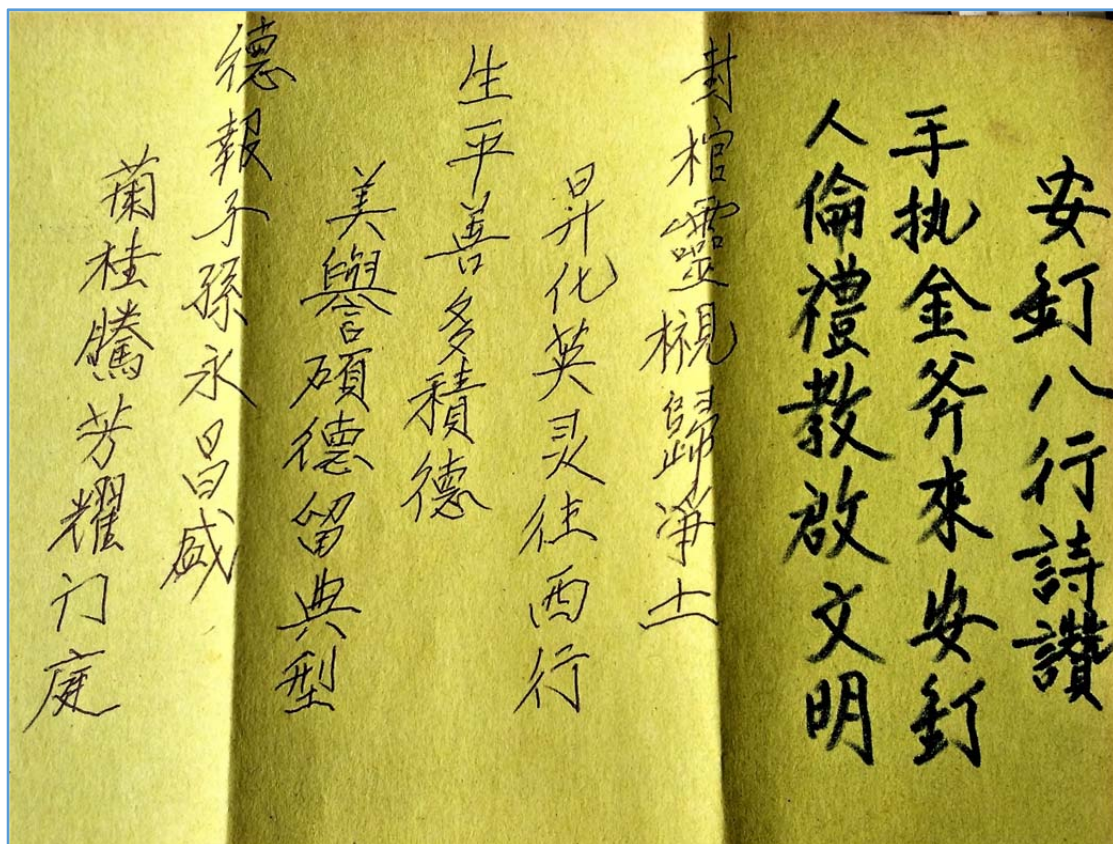
กิจกรรมที่ 5 บรรจุศพลงโลงศพ

ต้องไหว้เจ้าที่ก่อน ดังที่กล่าวไว้ข้างต้นว่า โลงศพคือบ้านหลังใหม่ ในเมื่อบ้านใหม่
มีเจ้าที่ที่ต้องจุดธูปบอก หลังจากบอกเสร็จ ก็จะดำเนินพิธียกผู้ตาย โดยให้ลูกทุกคนไปยืนใน
ตำแหน่งศีรษะของผู้ตาย จากนั้นใช้มือช้อนไหล่ พร้อมกับกล่าวว่า อาป้าอุ้มเราแต่เล็กจนเติบโตใหญ่
เราอุ้มอาป้าตอบแทนคุณ จากนั้นเจ้าหน้าที่จะมายกร่างผู้ตายลงโลงศพ และจัดเรียงกระดาษเงิน
กระดาษทอง เสื้อผ้า และข้าวของต่าง ๆ รวมถึงใบชาจนเต็มโลงศพ จากนั้นให้ลูกหลานตรวจสอบว่า
วางตรงหรือไม่ เพราะเป็นความเชื่ออย่างหนึ่ง โดยถือว่าทิศทางการวาง มีผลต่อความเจริญรุ่งเรือง
ของลูกหลาน ถ้าวางตรงไม่เอียงไปทางด้านใดด้านหนึ่ง ลูกหลานก็จะมีฐานะมั่งคั่งเท่ากัน ดังนั้น
คนที่เชื่อในเรื่องนี้ จะค่อนข้างถือมาก จึงต้องให้ทุกคนมาตรวจสอบ ซึ่งการใส่ใบชา จะช่วยดูด
น้ำเหลืองและดับกลิ่นของศพ

นอกจากนี้ ลูกหลานยังนิยมนำเครื่องแต่งกายที่ผู้ตายชอบใส่ หรือแม่แต่นำของใช้ใน
ชีวิตประจำวันใส่ลงไปในโลงศพด้วย เช่น นาฬิกา แวนดา เป็นต้น

กิจกรรมที่ 6 ตอกตะปู

หลังจากบรรจุศพลงในโลงเรียบร้อยแล้ว ก็จะปิดฝาโลง จากนั้นซินแสก็จะกล่าวเป็น
ภาษาจีนพร้อมกับตอกตะปู ถ้ามีแขกผู้ใหญ่มาเข้าร่วมก็ถือเป็นเกียรติของเจ้าภาพ ปัจจุบันครอบครัว
ที่มีฐานะยังสืบทอดพิธีตอกตะปู แต่ก็มีหลายครอบครัวที่ไม่ได้ทำพิธีกรรมนี้

ภาพที่ 5-17 บทกล่าวเมื่อตอกตะปู

โดยสรุปความหมายเป็นภาษาไทยคือ มือจัดขวานทองปิดฝาโลงให้สนิท สร้างความงดงามตามขนบธรรมเนียมจีน ปิดโลงปลอดขวัญวิญญาณให้สงบสุข กราบส่งบรรพชนเข้าสู่โลกใบสวรรค์ ขอร่วมทำบุญให้มาก ๆ เมื่อบังมีชีวิตอยู่ บุญพระคุณถึงได้แพร่หลายต่อลูกหลาน และสร้างความเจริญรุ่งเรืองไปนานปี ซึ่งจะเป็นเกียรติต่อครอบครัวตลอดกาลไป

ขั้นตอนที่ 3 ตั้งฉาก-พิธีกงเต็ก

กิจกรรมที่ 1 การตั้งฉาก

พิธีกรรมงานศพของคนไทยเชื้อสายจีนส่วนใหญ่จะมีป้ายระบุกำหนดการของงานศพ เช่น จัดขึ้นกี่วัน แต่ละวันต้องทำสิ่งใดบ้าง เป็นต้น ป้ายข้างล่างเป็นงานศพของคุณแม่บุญช่วย แซ่เตียวซึ่งจัดที่ตำบลเนินหิน อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี

กำหนดการบำเพ็ญกุศลศพ					
	คุณแม่บุญช่วย (แซ่ตั้ง) แซ่เตี่ยว อายุ 92 ปี				
วันที่ 9-13	สิงหาคม 2559	เวลา 20.00 น.	วัดพระอภัยมณีรวมทุกคืน		
” 9	สิงหาคม 2559	บุตร-ธิดา หลาน			เจ้าภาพ
” 10	สิงหาคม 2559	คุณจิต-คุณขวัญ ส่นฟ้า (ฟ้าไฉ่ว่ว่ว)			”
” 11	สิงหาคม 2559	คุณเจ๊ลิ่ว แซ่ตั้ง - สิ่นฟ้า 14			”
” 13	สิงหาคม 2559	ไอ้เอมเตี่ยว แซ่ลิ่ว บุตร-ธิดา			”
” 14	สิงหาคม 2559	ครอบครัวอึ้ง บุตว-ธิดา และคณะรวมภรรยาหลาน			”
” 15	สิงหาคม 2559	ครอบครัวอึ้ง บุตว-ธิดา และคณะรวมภรรยาหลาน			”
		เวลา 11.00 น.	เคลื่อนศพไปบรรจุ ณ สุสานฉ้วนตัว บ้านเขาแรด (ต.แม่เปิน) ภายหลมพระคุณทุกท่าน		

ภาพที่ 5-18 ป้ายระบูกำหนดการของงานศพ

ครอบครัวชาวจีนจะจัดฉากที่ตั้งโลงศพ สำหรับให้แขกเข้ามาเคารพศพ หรือจัดพิธีงเต็ก ที่วัดหรือที่บ้าน ครอบครัวที่มีฐานะ จะมีแขกมาร่วมงานค่อนข้างมาก บ้านอาจจะคับแคบเกินไป จึงจำเป็นต้องไปจัดงานที่วัด

เจ้าภาพจะติดต่อสมาคมที่ครอบครัวเป็นสมาชิก จากนั้นทางสมาคมจะส่งพนักงานมาจัดฉากให้ โดยฉากแบ่งเป็น 2 ชั้น ได้แก่ ชั้นนอกและชั้นใน ชั้นในจะติดกับที่ตั้งโลงศพ มีโต๊ะวางรูปและเครื่องเซ่นไหว้ต่าง ๆ ส่วนชั้นนอกมีไว้สำหรับให้แขกจุดธูปเทียนเคารพศพ

หน้าฉากงานศพแบบจีน (เล่งโจ้ย)

หน้าฉากงานศพ หน้าฉากสีน้ำเงินสำหรับงานศพทั่วไป หน้าฉากสีแดงสำหรับงานศพที่ผู้ตายมีอายุมากกว่า 90 ปี พร้อมเครื่องทองเหลือง (แจกัน กระจก เริงเทียน ถาดรอง) สำหรับประกอบพิธีเคารพศพ และสะท้อนให้เห็นถึงประเพณีวัฒนธรรมการจัดงานศพแบบจีน

“บางงาน คือ เจ้าสมมติ ไปเป็นกรรมการ อยู่ในสมาคมพอสมาคมเค้ารู้เค้าก็เอามาไปกางให้ บางงานมีงเต็ก เค้าถึงไปกางให้เพราะว่าการกางหน้าฉากต้องมีค่าใช้จ่าย เพราะฉะนั้นจะไม่มีการมีทุกงาน

“ไม่ต้องตั้งฉากก็ได้ แต่ตอนนี้เราเป็นคนทำพิธีจะให้ตั้งฉากเรามองเอาเวลาใครไปใครมาเข้าพิธีมองละลาย สมกับทำงานจีนสมฐานะ เราไม่ได้พูดถึง เราพูดถึงทำแล้วมันดูดี ทำแล้วลูกหลานดีทำให้พ่อแม่เวลาแขกไปใครมาเค้าก็ชมรู้จักทำให้พ่อแม่”

(สุวรรณ โรจน์สัตตรัตน์, สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2559)

กิจกรรมที่ 2 สวดพระอภิธรรมแบบไทย (วันที่ 1-วันที่ 5)

ระหว่างวันที่ 1 ถึง วันที่ 5 จะมีเพื่อนหรือเพื่อนในสมาคมนำของมาส่ง เช่น ผ้าห่ม พัดลม เป็นต้น ปัจจุบันสามารถสั่งซื้อกับร้านจำหน่ายโรงศพ ซึ่งทางร้านจะจัดการให้หมด เมื่องานศพเสร็จสิ้น เจ้าภาพจะนำสิ่งของเหล่านี้ไปช่วยเหลือสังคม เช่น บริจาคให้คนยากไร้ เป็นต้น

ทุกเช้า จะต้องวางสนับ ยาสีฟัน ผ้าขนหนูไว้หน้าโรงศพ เหมือนให้ผู้ตายมาล้างหน้า แปรงฟัน จากนั้นก็ตั้งอาหารเช้า อาหารเที่ยง ซึ่งหน้าที่ส่วนนี้จะเป็นของสะเก้ เพราะธรรมเนียมจีน กำหนดว่า ลูกสะเก้ต้องดูแลบุพการีและบูรณะในบ้านของสามี ส่วนช่วงกลางวัน จะช่วยกันพับกระดาษเงิน กระดาษทอง ส่วนช่วงกลางคืน เมื่อแขกเริ่มทยอยเข้ามา เจ้าภาพจะใส่ชุดผ้าดิบสีขาว แสดงถึงความสะอาดบริสุทธิ์ และเป็นสัญลักษณ์ของเจ้าภาพ

เมื่อพระสงฆ์มาถึง ญาติก็จะไปเคาะโลง เพื่อเรียกผู้ตายออกมาฟังพระสวด แต่ก็มีคำกล่าวว่า เป็นปริศนาธรรมอย่างหนึ่ง การเคาะโลง เป็นการเตือนสติแขกในงานว่า ยามมีชีวิตอยู่ ควรเข้าหาพระพุทธศาสนา

กิจกรรมที่ 3 พิธีกงเต็ก (วันที่ 6)

พิธีกงเต็ก เป็นส่วนสำคัญในงานศพของชาวจีน แสดงถึงความกตัญญูของลูกหลาน ที่มีต่อบรรพบุรุษ และสะท้อนให้เห็นถึง โครงสร้างครอบครัว ค่านิยมและความเชื่อของชาวจีน ชาวจีนโพนทะเลส่วนใหญ่เชื่อว่า การทำพิธีกงเต็ก เป็นการแสดงความกตัญญู และตอบแทนบรรพบุรุษของตน เพื่อให้ท่านมีความเป็นอยู่อย่างสุขสบาย เช่นเดียวกับตอนที่ยังมีชีวิตอยู่ ซึ่งจะเห็นได้จากความหมายของขั้นตอนต่างๆในพิธี ถึงแม้ว่าสภาพสังคมและเศรษฐกิจในปัจจุบัน จะส่งผลให้มีการปรับเปลี่ยนขั้นตอนและรูปแบบในพิธีกงเต็กไปบ้าง แต่พิธีกงเต็ก ก็ยังคงเป็นการแสดงอัตลักษณ์ของชาวจีนในเรื่องของค่านิยม ความกตัญญู และความผูกพันภายในครอบครัวและสายตระกูล (วรรณภรณ์ วงศ์บุญชัยนันท์, 2550, หน้า 1)

คำว่า กงเต็กนี้ ในภาษาจีนกลางเขียนว่า 功德 อ่านว่า กงเต้อ ซึ่งในภาษาแต้จิ๋ว เรียกว่า กงเต็ก เป็นการนำสองคำมารวมกัน

คำว่า กง ในทางพระพุทธศาสนาฉัทธิมหาธาน หมายถึง การกระทำในสิ่งที่เกิดบุญที่ชอบ เป็นประโยชน์ และเป็นกุศลแทนวิญญานผู้มรณะ เพื่อประสพความสุขความสบาย และผลแห่งศีลที่วิญญานได้รับต่อหน้าพระพุทธรูปปฏิมากรกับผลแห่งไทยทานที่ได้บริจาคแก่ ปวงกุศ ปีสาก เปรต อสุรกายใหญ่่น้อย และมนุษย์อันไร้ที่พึ่งเหล่านี้จะบังเกิดขุมทรัพย์ คือ บุญกุศล แก่วิญญานผู้มรณะ

คำว่า เต็ก หมายถึง กุศลบุญอันเกิดจากกรรมอันดีงาม อำนวยหิตานุหิตประโยชน์ (ประโยชน์จากการถือกุศลใหญ่่น้อย) และอุทิศให้แก่วิญญานผู้มรณะบรรลู่ถึงปัตตานุโมทนา

(การอนุโมทนาส่วนบุญที่ผู้อื่นให้) และด้วยเดชอำนาจคุณพระศรีรัตนตรัย จะคลบ้นดาลให้
ความสุขสังโยคกับบุญสมบัติแก้ววิญญาณผู้มรณะ (พระคณาจารย์จีนธรรมสมาธิวัตร, 2544
อ้างถึงใน สุพัตรา วิไลลักษณ์, 2548, หน้า 15)

โคมวิญญาณต้องนำไปยังจุดที่เกิดอุบัติเหตุ เพื่อเชิญวิญญาณสถิตที่โคมวิญญาณ
ถึงจะทำพิธีกรรมในขั้นต่อไปได้

อันดับที่ 1 พิธีอัญเชิญสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

อันดับที่ 2 อัญเชิญดวงวิญญาณของผู้ตายมาโรงพิธี

อันดับที่ 3 อาบน้ำดวงวิญญาณ

อันดับที่ 4 พิธีข้ามสะพาน

อันดับที่ 5 พิธีเปิดประตูนรก

อันดับที่ 6 พิธีโปรยดอกไม้

อันดับที่ 7 พิธีประกาศพรหมโลก เทวโลก และยมโลก

อันดับที่ 8 พิธีลอยกระทง

อันดับที่ 9 พิธีเวียนเทียนสวดพระพุทธรมณต์

อันดับที่ 10 พิธีถวายสังฆทานแก่พระสงฆ์

อันดับที่ 11 พิธีทิ้งกระดาษ

อันดับที่ 12 พิธีอัญเชิญสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จกลับ

อันดับที่ 13 พิธีส่งวิญญาณกลับ

ขั้นตอนที่ 4 วันออกศพ

กิจกรรมที่ 1 เคารพศพ การไหว้ศพ

การเคารพศพจะจัดขึ้นในช่วงเช้า ญาติมิตรและบรรดาแขกทุกคนต้องทำพิธีเคารพศพ
และไหว้ศพก่อนเวลา 10 นาฬิกา สำหรับเวลาเคลื่อนย้ายศพจะให้ชินแสช่วยดูเวลาก่อน

การเคารพศพ

แขกจะมาร่วมพิธีระหว่างวันที่ 1 ถึง วันที่ 7 ตามเวลาที่สะดวก โดยนำผลไม้ 5 อย่าง
พร้อมกระชายเงินกระชายทองมาเคารพศพด้วย และต้องเคารพศพก่อนเวลา 10 นาฬิกาเท่านั้น
เพราะคนไทยเชื้อสายจีนมีเชื่อกันว่า หลังเวลา 10 นาฬิกา ประตูผีจะปิด โดยแขกจะตั้งพวงหรีด
และสั่งให้ทางร้านนำไปส่งให้แก่เจ้าภาพ เมื่อถึงงานศพ เจ้าภาพจะนำกระชายเงินกระชายทองไป
เผาให้แก่ผู้ตาย เมื่อเสร็จงาน เจ้าภาพจะคืนผลไม้ 5 อย่างที่แขกนำมาเอง และแจกส้มกับร่มให้แขก
นำกลับไป ถือเป็นกรณขอบคุนแขกที่ใ้เกียรติมาร่วมงาน

ภาพที่ 5-19 กระเช้าผลการเคารพศพ

กิจกรรมที่ 2 เคลื่อนย้ายศพ

เมื่อเช่นไหว้เรียบร้อยก็ถึงขั้นเคลื่อนย้ายศพ ขั้นตอนนี้จะดำเนินพิธีแบบไทย โดยมีพระภิกษุสงฆ์ถือสายสิญจน์นำขบวนศพ ลูกคนโต จะรับผิดชอบถือกระถางรูป ส่วนลูกคนที่ 2 จะถือรูปถ่าย เมื่อออกเดินทางลูก ๆ จะต้องนั่งรถพร้อมโลงศพ ระหว่างทาง เมื่อผ่านสี่แยก และสะพานจะต้องโยนเหรียญให้เจ้าที่

กิจกรรมที่ 3 การไหว้เจ้าที่และเปะกง

เมื่อเดินทางถึงสุสาน ผู้อาวุโสจะจัดเครื่องเช่นไหว้ เพื่อขออนุญาตจากเจ้าที่และเปะกง มีความเชื่อว่าเปะกง เป็นเซียนที่ควบคุมวิญญาณคนตาย ดังนั้นทุกคนที่มาถึงสุสานจะต้องไปไหว้ เจ้าที่และเปะกงประจำสุสาน ส่วนโลงศพจะตั้งไว้ในศาลาสำหรับทำพิธีเคารพศพครั้งสุดท้าย ซึ่งผนังที่ศาลาประกอบอักษรคำว่า สก (福) แปลว่า โชคลาภ เป็นสีดำ จะมี แขกที่มาจากแฉกตัวกลับก่อน ส่วนญาติของผู้ตายจะเข้ามาส่งถึงหลุมฝังศพ

ภาพที่ 5-20 ประตูของ สุสานฮุ้นจ้วยซัวจิ่ง อำเภอบางบึง

ภาพที่ 5-21 ศาลาสำหรับทำพิธีเคารพศพครั้งสุดท้าย สุสานสูงงัวยัวจิง อำเภอปางป๋ิง

กิจกรรมที่ 4 นำโลงศพใส่ลงหลุมฝัง

เมื่อถึงบริเวณปากหลุมฝังศพ จะให้ลูกหลานตรวจว่า โลงศพตั้งตรงกึ่งกลางหรือ

กิจกรรมที่ 6 เผากระดาษเงินกระดาษทอง และโปรยธัญพืช 5 ชนิด

กิจกรรมที่ 7 เชิญกระถางรูปกลับบ้าน

ก่อนเข้าบ้าน จะทำพิธีที่หน้าบ้าน เพื่อให้เจ้าที่เจ้าทาง แม่พระธรณีและดวงวิญญาณ

ทั้งหลาย เปิดทางสะดวกให้วิญญาณของผู้ตายกลับบ้านได้ เช่น ไหว้ที่หน้าบ้านเสร็จแล้ว

เชิญกระถางรูป รูปซึ่งหันหน้าออกและตะเกียงแทนดวงวิญญาณผู้ตายเข้าบ้าน และเชิญกระถางรูปขึ้นหิ้ง

ขั้นตอนที่ 5 การเซ่นไหว้และการไว้ทุกข์

1. 49 วัน ถือว่าครบ 100 วัน
2. ครบรอบ 1 ปี
3. ครบรอบ 3 ปี
3. วันครบรอบวันตายของทุกปี
4. เทศกาลเซ็งเม้ง
5. วันปีใหม่
6. เทศกาลสารทจีน

ส่วนเรื่องไว้ทุกข์ จะปฏิบัติตามธรรมเนียม

จากนั้นพอครบ 49-50 วัน หลายคนก็จะเลิกไว้ทุกข์ เริ่มใส่เสื้อผ้าสีสดใส คลายความเศร้าหมองลง แต่ก็แนะนำให้ทำบุญอุทิศส่วนกุศลต่อ เพราะมีความเชื่อว่า วิญญาณกำลังอยู่ในช่วงรอการพิพากษา ดังนั้นลูกหลานยังพอเติมบุญไปช่วยเหลือได้บ้าง เทียบเท่ากับการทำบุญ 100 วันของชาวไทย

คุณค่าต่อสังคมของวิถีชีวิตหลังความตายของคนไทยเชื้อสายจีน

การประกอบพิธีกรรมงานศพให้ผู้ตายโดยผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่นั้น มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อบรรเทาความทุกข์ใจและความเจ็บปวดจากการสูญเสียของครอบครัว เพื่อให้จิตใจได้รับการปลอบโยน โดยทุก ๆ พิธีกรรมของพิธีกรรมงานศพของคนไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรี จะมีส่วนเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมมากมายที่ต่างส่งผลต่อกัน มาลินอฟสกี นักมานุษยวิทยาชาวอังกฤษคิดว่า วัฒนธรรมมีอิทธิพลใหญ่ ๆ 3 ด้าน คือ 1. ความปรารถนาพื้นฐานทางสรีรวิทยา 2. ความต้องการทางระบบต่าง ๆ 3. ความต้องการด้านการบูรณาการ (He, 2003, p. 68) ซึ่งวัฒนธรรมหลังความตายของคนไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรีก็มีลักษณะเช่นเดียวกัน ผู้วิจัยสำรวจจากข้อมูลภาพสนาม โดยสรุปว่า คุณค่าต่อสังคมของวิถีชีวิตหลังความตายของคนไทยเชื้อสายจีนไว้ 4 ประการ ได้แก่

1. คุณค่าทางด้านการบรรเทาทางความรู้สึกและการปลอบใจ

ตลอดการประกอบพิธีกรรมงานศพของชาวไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรีนั้นจะมีการอาสาช่วยงานในพิธีกรรมงานศพจากญาติพี่น้องและเพื่อนมิตรของเจ้าภาพ และบรรดาญาติพี่น้องและเพื่อนมิตรที่มาร่วมพิธีกรรมงานศพ ก็จะนำพาความกล้าและความมั่นใจที่จะดำเนินชีวิตต่อไปมาให้กับครอบครัวของผู้ตาม รวมทั้งยังเป็นกำลังใจให้พวกเขาดำเนินชีวิตต่อไปอย่างเข้มแข็ง ในสถานการณ์การสูญเสียบุคคลในครอบครัวเช่นนี้ ซึ่งกำลังใจและการปลอบใจเหล่านี้สามารถ

ช่วยให้ครอบครัวของผู้ตายก้าวผ่านความเจ็บปวดจากการสูญเสียไปได้ ดังนั้น พิธีกรรมงานศพของคนไทยเชื้อสายจีนจึงมีอิทธิพลในการปลอบโยนและบรรเทาความเจ็บปวดให้กับครอบครัวของผู้ตายได้

2. คุณค่าทางด้านการกระชับความปรองดอง ลดความขัดแย้ง และเสริมสร้างความสามัคคีภายในครอบครัว และวงศ์ตระกูลได้

พิธีกรรมงานศพของคนไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรี ไม่เพียงแต่กระชับความสัมพันธ์ภายในครอบครัวแล้ว ยังเสริมสร้างความสามัคคีในหมู่คนไทยเชื้อสายจีนด้วย ชาวจีนที่เดินทางไกลนับหมื่นลี้มาอาศัยในต่างพื้นที่ต่างแดนนั้นก็มิเพียงการพึ่งพาคนบ้านเดียวกันที่ร่วมกันฟันฝ่าอุปสรรคด้วยกันมาช่วยเหลือและดูแลซึ่งกันและกัน เมื่อพิธีกรรมศพดำเนินมาถึงพิธีกรรมลงฝัง เจ้าภาพจะเชิญบรรดาผู้ที่มาร่วมการส่งฝังคิมโจ๊กด้วยกัน เพื่อเป็นการแสดงการขอบคุณ และพิธีกรรมศพก็เป็นโอกาสกระชับจิตใจของผู้คนให้ใกล้ชิดยิ่งขึ้น โดยการพบปะพูดคุยกัน พิธีกรรมศพของชาวไทยเชื้อสายจีนจึงเป็น โอกาสหนึ่งในการพบปะกันของเพื่อนมิตรที่ในเวลาปกติอยู่การทำงานหาเลี้ยงชีพ ซึ่งการพบปะกันที่นี้การสามารถพูดคุยกันถึงทุกข์โศกและความคิดถึง ทำให้ความรู้สึกได้ใกล้ชิดกันมากขึ้น

นอกจากนี้ในระหว่างดำเนินพิธีกรรมตามแบบแผนของชาวจีน จะมีขั้นตอนพิธีกรรมที่ให้ญาติพี่น้องและเพื่อนมิตรทำความเคารพตามลำดับโดยเฉพาะ โดยขั้นตอนเหล่านี้มีการจำกัดที่แน่นอน โดยการจำกัดทางความนึกคิดของแต่ละบุคคล ซึ่งมีอิทธิพลต่อการคุ้มครองทางเครือข่ายทางสังคมในเชิงบวก

อีกประการหนึ่ง การตายถือเป็นเรื่องใหญ่ ความโกรธแค้นต่างๆภายในวงศ์ตระกูลจะหมดสิ้นไปพร้อมกับการจากไปของผู้ตาย เจ้าภาพจะต้องเชิญญาติพี่น้อง และเพื่อนมิตรมาร่วมพิธีกรรมศพโดยไม่มียกเว้น ขณะเดียวกันก็ต้องจัดเตรียมเหล้าและอาหารอย่างดีเพื่อเป็นการแสดงการขอบคุณกับผู้ที่มาไว้อาลัย และไม่ว่าจะเป็นพี่น้องที่ผิดใจกัน หรือเพื่อนมิตรที่เคยมีข้อพิพาทกัน ก็ควรเป็นฝ่ายมาร่วมพิธีกรรมศพด้วยตนเอง มิเช่นนั้นจะถูกวิพากษ์วิจารณ์ในหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบ ซึ่งภายใต้บรรยากาศเช่นนี้จะมีแรงดึงดูดให้พูดคุยกัน ทำให้ความรู้สึกของผู้คนได้ใกล้ชิดกันมากขึ้น

เมื่อมีการรับรู้ถึงการสูญเสียของบุคคลในครอบครัวของญาติพี่น้องหรือเพื่อนมิตร ไม่จำเป็นต้องมีการแจ้งอย่างเป็นทางการ แต่ควรไปร่วมไว้อาลัย และช่วยเหลืออย่างอัตโนมัติ เนื่องจากไม่จำเป็นต้องมีการัดเชิญเหมือนอย่างการแต่งงาน พิธีกรรมศพเป็นเรื่องที่เมื่อรับรู้ถึงข่าวสารก็ควรไป (พิมพีใจ แซ่ตั้ง, สัมภาษณ์, 3 กันยายน 2559)

3. คุณค่าทางด้านการสืบทอดวัฒนธรรมความกตัญญู

คนไทยเชื้อสายจีนที่อาศัยในพื้นที่จังหวัดชลบุรีก็ได้สืบทอดแนวคิดเดิมของลัทธิขงจื้อเช่นกัน จึงให้ความใส่ใจกับเรื่องของความกตัญญูอย่างมาก โดยการแสดงออกในแต่ละพิธีกรรมของพิธีศพของคนไทยเชื้อสายจีนได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมความกตัญญูด้วย เช่น พิธีป้อนข้าวป้อนน้ำ ลายละเอียดของพิธีงเด็ก การเซ่นไหว้ต่าง ๆ ต่างก็แสดงถึงพลังของวัฒนธรรมความกตัญญูทั้งสิ้น ขณะเดียวกันก็มีอิทธิพลต่อการอบรมสั่งสอนลูกหลานรุ่นหลังและผู้คนที่เข้าร่วมพิธีกรรมศพด้วย และลูกหลานยังมีความกตัญญูมากเท่าใดก็ยิ่งได้รับการคุ้มครองมากเท่านั้น พิธีกรรมศพไม่เพียงแต่แสดงออกถึงความกตัญญู แต่ยังทำให้สังคมของคนไทยเชื้อสายจีนได้รับความสนใจด้วย ซึ่งเป็นเรื่องที่เป็นหน้าเป็นตา ในทำนองเดียวกันก็สามารถใช้ในการสั่งสอนคนรุ่นหลัง ส่งผลกับลูกหลาน ทำให้มีอิทธิพลให้การสืบทอดวัฒนธรรมความกตัญญูต่อไป

4. คุณค่าทางด้านการช่วยเหลือผู้ที่ต้องการความช่วยเหลือ

พิธีกรรมงานศพของคนไทยเชื้อสายจีนที่อาศัยในพื้นที่จังหวัดชลบุรีนั้น บรรดาญาติมิตรจะมีการนำสิ่งของจำพวกผ้าเช็ดตัว ผ้าขนหนู หรือพัดลมมาให้ จะมีการเขียนกล่าวแสดงความเสียใจไว้บนสิ่งของเหล่านี้ แล้วเจ้าภาพก็จะนำสิ่งของเหล่านี้ไปบริจาคให้กับผู้ที่ต้องการความช่วยเหลือในตอนท้ายที่สุด โดยเชื่อว่าเป็นการทำบุญให้กับผู้ตาย และคนไทยเชื้อสายจีนบางครอบครัวยังทำการบริจาคเงินให้กับโรงเรียน หรือสมาคมบำเพ็ญกุศลของจีนในวันที่ส่งฝังด้วย ซึ่งวิธีการเช่นนี้มีอิทธิพลต่อการบำเพ็ญกุศลภายในสังคมในทางที่มากขึ้น

เมื่อ 4-5 ปีที่ผ่านมา คนไทยเชื้อสายจีนที่จะเข้าร่วมงานศพ จะซื้อพัดลม ผ้าห่มของใช้ประจำวันตามแบบงานศพคนไทย พองานศพเสร็จสิ้น เจ้าภาพก็จะมอบให้คนโงน ถือว่าทำบุญแต่ก่อนงานศพคนจีน ส่งดอกหลิกลี ไม่มีพวกเหล่านี้ละ (สุทัศน์ เตชะจารุวงศ์, สัมภาษณ์, 14 พฤศจิกายน 2559)

ปัจจุบันนี้ วันออกศพเจ้าภาพมีทำบุญให้โรงเรียนจีน หรือสมาคมด้วย จะมอบเป็นเงินสดประมาณ 2000 บาท แล้วแต่เจ้าภาพจะให้ (พิมพ์ใจ แซ่ตั้ง, สัมภาษณ์, 29 ตุลาคม 2559)

ภาพที่ 5-22 เจ้าภาพบริจาค 4000 บาท ให้ศาลเจ้าซาโชส่วย ที่ ต.หนองซอก อ.บ้านบึง จ.ชลบุรี

ภาพที่ 5-23 เจ้าภาพบริจาค 4000 บาท ให้โรงเรียนวัดหนองซอก ต.หนองซอก อ.บ้านบึง จ.ชลบุรี

ภาพที่ 5-24 เจ้าภาพบริจาค 4000 บาท ให้โรงเจทุ่งเหียง ต.ทุ่งเหียง อ.พนัสนิคม จ.ชลบุรี

ความเชื่อที่สะท้อนของวัฒนธรรมหลังความตายคนไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรี

ส่วนความเชื่อที่สะท้อนของวัฒนธรรมหลังความตายคนไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรีนี้ ไม่ใช่วัฒนธรรมหลังความตายของคนไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรีในแง่ของการปฏิบัติเชิงวัฒนธรรมทั่วไป แต่เริ่มต้นจากมุมมองรูปแบบโลกในแนวความคิดของผู้คน มุ่งเน้นการแบ่งแยกและจินตนาการที่คนไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรีมีต่อ โลกแห่งความเป็นและโลกแห่งความตาย รวมถึงค้นหาความหมายเชิงสัญลักษณ์ อีกทั้งศึกษาแนวคิดที่ชาวไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรีมีต่อความตายในเชิงลึก รวมทั้งความหมายพื้นฐานของสัญลักษณ์และโครงสร้างที่อยู่เบื้องหลังพิธีงานศพ ในเนื้อหาส่วนนี้ประกอบด้วยประเด็น ดังต่อไปนี้

1. การบูชาบรรพบุรุษ

การบูชาบรรพบุรุษ ถือว่าการบูชาเช่นไหว้วิญญาณบรรพบุรุษ และขอให้คุ้มครองเป็นรายละเอียดสำคัญ เป็นศาสนาดั้งเดิมที่ผสมผสานระหว่างการนับถือบูชาโทเทม (Totem) การสืบทอดและวิญญาณ เป็นพลังทางจิตวิญญาณที่สำคัญและขาดไม่ได้ในการทำให้แนวคิดของมนุษย์ในสมัยดึกดำบรรพ์เป็นเอกภาพ ส่งเสริมการทำเกษตร และการขยายเผ่าพันธุ์ของมนุษย์ ซึ่งมีอิทธิพลต่อประวัติศาสตร์การพัฒนาอารยธรรมของมนุษยชาติ (Mei, 1994, pp. 70-75)

การบูชาบรรพบุรุษ จัดเป็นความเชื่อดั้งเดิม ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการหวาดกลัวความตาย และการบูชาวิญญาณของคนตาย เป็นผลที่เกิดจากการบูชาการสืบพันธุ์และวิญญาณ การบูชาบรรพบุรุษเป็นปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรม ที่มีอยู่อย่างกว้างขวางในประเทศต่าง ๆ ในทวีปเอเชีย และแอฟริกา สำหรับชาวจีนแล้ว การบูชาบรรพบุรุษ มาจากความรักระหว่างญาติพี่น้อง (Xing, 1993)

การบูชาบรรพบุรุษ คือ การเคารพบูชา และเซ่นไหว้บรรพบุรุษ ระลึกถึงบุญคุณของบรรพบุรุษ ขอให้บรรพบุรุษคุ้มครอง และช่วยให้ตนเองบรรลุเป้าหมาย เพื่อจะได้ส่งเสริมผลักดันทัศนวิสัยที่บรรพบุรุษริเริ่มขึ้นมา การบูชาบรรพบุรุษ เป็นศาสนาดั้งเดิมที่พิเศษ และมีความหมายลึกซึ้ง (Ji, 2015, pp. 141-143)

ตามการวิจัยทางมานุษยวิทยาวัฒนธรรม ไม่ใช่ส่วนบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องทางสายเลือด และถึงแก่กรรมไปแล้วจะกลายเป็นบรรพบุรุษ การเสียชีวิตผิดธรรมชาติ การเสียชีวิตตอนที่อายุยังไม่มากพอ หรือการเสียชีวิตโดยที่ยังไม่เคยผ่านพิธีการที่จำเป็นในชีวิตคน คนที่เสียชีวิตลักษณะนี้ไม่ถือว่าเป็นบรรพบุรุษ ขณะเดียวกัน ความสามารถเหนือธรรมชาติของบรรพบุรุษ จะมีผลต่อลูกหลานเท่านั้น (He , 1995, p. 156) หลังจากสัมภาษณ์ ผู้วิจัยจึงได้ทราบว่า ในขั้นตอนการเซ่นไหว้ของชาวไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรี ถึงแม้ว่าจะเป็นบรรพบุรุษของตระกูลตนเอง แต่ถ้าเป็นบรรพบุรุษในเมืองจีนและไม่เคยพบกันมาก่อน ในขั้นตอนการเซ่นไหว้ จะไม่เรียกวิญญาณของพวกเขามากินอาหารที่บูชาเซ่นไหว้

สรุปแล้ว คนเราเมื่อถึงแก่กรรมแล้วจะกลายเป็นบรรพบุรุษ บรรพบุรุษเทียบเท่ากับผู้ตายที่มีความเกี่ยวข้องทางสายเลือด (Watanabe, 1989) เชื่อว่าการเป็นอมตะของวิญญาณผู้ตายที่มีความเกี่ยวข้องทางสายเลือด สามารถสร้างอิทธิพลที่ดีหรือร้ายต่อลูกหลานที่เป็นเลือดเนื้อเชื้อไข การอยู่เย็นเป็นสุข และความเจริญรุ่งเรืองของชนรุ่นหลัง ล้วนต้องอาศัยการคุ้มครองจากวิญญาณบรรพบุรุษ ถ้าหากไม่ปฏิบัติตามพิธีการ หรือบูชาเซ่นไหว้ด้วยความจริงจัง ก็เท่ากับว่า ทำผิดต่อวิญญาณบรรพบุรุษ จะต้องได้รับการลงโทษ และนำมาสู่ความหายนะ นี่ก็คือความเชื่อด้านการบูชาบรรพบุรุษ

จากการที่ญาติพี่น้องเปลี่ยนเป็นบรรพบุรุษ สำหรับการเคารพและยำเกรงผู้ตาย จะสะท้อนออกมาจากการเลื่อมใสศรัทธาวิญญาณของผู้ตาย สิ่งที่เราเรียกว่า การบูชาบรรพบุรุษ ความจริงแล้ว เป็นการเลื่อมใสศรัทธาที่เกิดจากปัจจัยด้านความเป็นอมตะของบรรพบุรุษ และความผูกพันที่มีต่อบรรพบุรุษ ตั้งแต่ญาติพี่น้องเสียชีวิต ถึงการดำรงอยู่ของวิญญาณไปจนถึงการเลื่อมใสศรัทธาต่อวิญญาณบรรพบุรุษ ทั้งนี้ก็เพื่อสืบสานการเซ่นไหว้

การเซ่นไหว้ในเทศกาลเซ็งเม้งของชาวไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรี จะระลึกถึง

ญาติพี่น้องเป็นหลัก เพียงแต่การระลึกถึงลักษณะนี้ ครอบคลุมถึงองค์ประกอบความเชื่อด้าน การบูชาบรรพบุรุษ กล่าวได้ว่า การเซ่นไหว้ประเภทนี้ ก็คือการแสดงออกเชิงรูปธรรมของ ความศรัทธาต่อบรรพบุรุษ นอกจากนี้ การบูชาบรรพบุรุษของชาวไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรี ทำให้พวกเขาสืบทอดประเพณีจีนและแนวคิดครอบครัวต่อไป

ช่วงที่ชาวไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรี จัดพิธีต่าง ๆ ให้แก่ผู้ตาย พยายามที่จะทำให้ ผู้ตายรู้สึกพอใจ (ในมุมมองของคนเป็น) และการที่ผู้ตายไม่คับข้องใจ จะนำประโยชน์มาให้แก่ ชนรุ่นหลัง ชาวจีนคิดว่า เมื่อคนเสียชีวิตไปแล้ว วิญญาณก็จะมีความสามารถเหนือธรรมดา หลังจากคนถึงแก่กรรมไปแล้ว ก็จะกลายเป็นบรรพบุรุษ โดยเฉพาะบรรพบุรุษที่มีความใกล้ชิดทาง สายเลือด จะมีพลังควบคุมสุขทุกข์ของคนทั้งครอบครัว สามารถนำความโชคดี รวมถึงด้านธุรกิจ มาสู่ชนรุ่นหลัง และยังสามารถทำให้ชนรุ่นหลังพบเจอกับความโชคร้ายเนื่องจากสาเหตุบางอย่าง ในขั้นตอนการฝังศพของชาวไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรี จะเน้นให้วางโลงศพไว้ตรงกลาง เช่นนี้แล้ว ก็จะสามารถนำบุญมาสู่ลูกหลาน (เฉลิมศรี จันทรทอง, สัมภาษณ์, 12 พฤศจิกายน 2559) นี่คือการสะท้อนถึงแนวคิดบรรพบุรุษคุ้มครองชนรุ่นหลัง

สุสาน คือ สถานที่อยู่อาศัยของบรรพบุรุษ ต้องมีคนทำความสะอาดบ่อย ๆ ซึ่งชาวไทย เชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรี นิยมจ้างคนดูแลความสะอาด ถอนหญ้าบริเวณสุสาน และรดน้ำหญ้า ในกองดินที่อยู่ด้านหลังสุสาน ตั้งร่มกันแดดในช่วงเทศกาลเซ็งเม้ง เป็นต้น ค่าใช้จ่ายประมาณ 5,000 บาทต่อปี และพิสูจน์ให้เห็นว่า ความเชื่อด้านการบูชาบรรพบุรุษ อยู่ในแนวคิดของชาวจีน ในจังหวัดชลบุรี

นอกจากนี้ การเซ่นไหว้ต่าง ๆ ที่ชาวไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรี จัดขึ้นเมื่อญาติ พี่น้องถึงแก่กรรม เช่น การเซ่นไหว้หลังจากที่ฝังศพครบ 100 วัน การเซ่นไหว้ครบรอบ 1 ปี การเซ่นไหว้ในช่วงเทศกาลตรุษจีน การเซ่นไหว้ในช่วงเทศกาลโคมไฟ การเซ่นไหว้ใน ช่วงเทศกาลไหว้บ๊ะจ่าง การเซ่นไหว้ในช่วงเทศกาลสารทจีน การเซ่นไหว้ในช่วงเทศกาล ตั้งใจ เป็นต้น สามารถอธิบายความเคารพยำเกรงที่ชาวจีนมีต่อบรรพบุรุษ

2. วัฒนธรรมด้านความกตัญญู

ที่ประเทศจีน ความกตัญญู กลายเป็นบรรทัดฐานสำคัญในการตัดสินคุณธรรมของบุคคล หนึ่ง และกลายเป็นหนึ่งในลักษณะเฉพาะทางวัฒนธรรมที่ชัดเจนที่สุดในวัฒนธรรมจีน

ในยุคชุนชิวจ้านกั๋ว ขงจื้อและเมิ่งจื้อ ได้เสนอทฤษฎีเรื่องความกตัญญู จักรพรรดิฮั่นอู่ตี้ ยกย่องคำสอนของลัทธิขงจื้อให้เป็นแนวคิดหลักของประเทศจีน เปิดสอนและเผยแพร่ลัทธิขงจื้อ เพียงวิชาเดียว ห้ามมิให้วิชาและความคิดอื่น ๆ เผยแพร่ในประเทศ ทำให้ความคิดของลัทธิขงจื้อ กลายเป็นแนวคิดหลักของการปกครองระบอบศักดินา ดังนั้นแนวคิดเรื่องความกตัญญูของ

ลัทธิขงจื๊อ จึงกลายเป็นหนึ่งในแนวคิดหลักของวัฒนธรรมจริยธรรมทางสังคม (Xu, 2014, pp. 17-20) การเช่นไหว้ของวัฒนธรรมหลังความตายของจีน ได้รับอิทธิพลจากแนวคิด ความกตัญญูและ กลายเป็นลักษณะพิเศษที่ชัดเจน

ที่มาของความกตัญญู

ตัวอักษรคำว่า ความกตัญญู ช่วงแรกพบจากจารึกเสียงทายสมัยราชวงศ์ซาง สมัยนั้น ไม่มี ความหมายทางจริยธรรม ต่อมาค่อย ๆ กลายเป็นขอบเขตของจริยธรรมในครอบครัว สะท้อน ให้เห็นถึงความรู้สึกที่สร้างขึ้นจากความสัมพันธ์ทางสายเลือด ต่อมาลัทธิขงจื๊อพัฒนา“ความกตัญญู” เป็นวัฒนธรรม และยังกำหนดให้เป็นสาระสำคัญของแนวคิดด้านจริยธรรม แนวคิด“ความกตัญญู” ของประเพณีจีนมีที่มาจากแนวคิดการบูชาบรรพบุรุษ เมื่อพิจารณาจากด้านเวลา นักวิชาการส่วนใหญ่ของจีน ก่อนข้างเห็นพ้องว่า แนวคิดความกตัญญูเกิดขึ้นในสังคมบุพกาล โดยเฉพาะช่วงเวลา จากสังคมที่สืบเชื้อสายทางฝ่ายแม่ (ผู้หญิงปกครอง) ไปสู่สังคมที่สืบเชื้อสายทางฝ่ายพ่อ (ผู้ชาย ปกครอง)

ความกตัญญูกับวัฒนธรรมหวังความตาย

ความกตัญญู มักมีความเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมหลังความตาย วัฒนธรรมหลังความตาย คือแนวทางและรูปแบบสำคัญในการแสดงออกถึงความกตัญญู และส่งเสริมความกตัญญูของ ลูก ๆ และมองว่าการ อยู่คู่เหวยอัน หรือ ดวงจิตของผู้ตายจะได้กลับไปพักผ่อนใต้ผืนดินเพื่อสั่งสม พลังธรรมชาติอย่างสงบสุข เป็นสัญลักษณ์สำคัญของการแสดงความกตัญญู ขงจื๊อเน้นการไว้อาลัย ผู้ตาย ส่วนเมิ่งจื๊อคิดว่า ความกตัญญูคือองค์ประกอบสำคัญ มองว่าการจัดงานศพอย่างยิ่งใหญ่ เป็นการแสดงความกตัญญู มิเช่นนั้นจะถือว่าเป็นการอกตัญญู สวินจื๊อก็ให้ความสำคัญกับฐานะ ของความกตัญญูเป็นอย่างมาก เขาคิดว่า ตอนที่ยังมีชีวิตปฏิบัติดีต่อเขา แต่หลังจากที่เขาถึงแก่กรรม กลับเมินเฉย นี่คือ วิธีของคนชั่ว ด้วยการริเริ่มส่งเสริมของบุคคลสำคัญหลายท่านของลัทธิขงจื๊อ หลังสิ้นสุดสมัยราชวงศ์ฮั่นตะวันตกและราชวงศ์ฮั่นตะวันออก หลายยุคหลายสมัยในเวลาต่อมา ต่างจัดงานศพให้กับผู้ที่ล่วงลับด้วยความสำรวมรอบคอบ และปฏิบัติต่อผู้ตายเหมือนเมื่อครั้งมีชีวิต คิดว่า ความกตัญญูนั้น ไม่มีอะไรจะเกินไปกว่าการจัดงานศพอีกแล้ว ปัจจุบันแนวคิดนี้ได้ หยั่งรากลึกลงในความคิดของผู้คน (Zhang, 2015, pp. 65-68)

เนื้อหาทฤษฎีของความกตัญญู

แนวคิดเรื่องความกตัญญู ข้ามผ่านการพัฒนาหลายพันปี และหลังจากผ่านการพัฒนา และเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง จึงกลายเป็นระบบขนาดใหญ่และสมบูรณ์แบบ อีกทั้งมีเนื้อหาสาระ มากมาย นักวิชาการหลายคนของจีน บรรยายเนื้อหาเรื่องความคิดกตัญญูจากมุมมองที่แตกต่างกัน สรุปเนื้อหาหลักของความคิดเรื่องความกตัญญู เกอ หยงจิ้น สาชกและวิเคราะห์เนื้อหาเรื่อง

ความกตัญญูของจีนอย่างละเอียด ท่านได้สรุปเนื้อหาหลักของความกตัญญูไว้ว่า ห้ามฝ่าฝืนจารีตประเพณี ในขณะที่พ่อและแม่มีชีวิตอยู่ ลูกที่ดีไม่ควรเดินทางไปอยู่ห่างไกล ที่สุดของความกตัญญูนั้นคือ การไร้ทายาทสืบตระกูล เส้นผมและผิวหนัง ได้รับมาจากพ่อแม่ ไม่กล้าทำลาย จัดงานศพอย่างยิ่งใหญ่และไว้ทุกข์ระยะยาว เขาสรุปความคิดเรื่องความกตัญญูว่า ประกอบไปด้วย: เลี้ยงดูพ่อแม่ เคารพพ่อแม่ เตือนสติพ่อแม่ เคารพผู้อาวุโส นำความกตัญญูต่อพ่อแม่และชะตาของบ้านเมืองมารวมกัน (Ge, 1991, pp. 25-32)

ขณะเดียวกัน หลี่ ชงคิดว่า อันดับแรก แนวคิดความกตัญญู กำหนดให้อยู่ในขอบเขตการปฏิบัติต่อผู้สูงอายุ ไม่เพียงอยู่ที่การปฏิบัติเท่านั้น แต่ยังอยู่ที่ระเบียบกฎหมายอีกด้วย อันดับสอง แนวคิดความกตัญญู ประกอบไปด้วย 2 ด้าน ได้แก่ ทั้งยามมีชีวิต และยามที่เสียชีวิตไปแล้ว นำ 2 ด้านมารวมกัน ถึงจะเป็นแนวคิดความกตัญญูที่สมบูรณ์แบบ (Li, 2011, pp. 44-46)

นอกจากนี้ หลี่ เหล่ย สรุปแนวคิดเรื่องความกตัญญูในประเพณีจีนในวิจัยของเขา ซึ่งประกอบไปด้วย เนื้อหา 5 ด้าน ดังต่อไปนี้ (Li, 2011, pp. 49-52)

1. เลี้ยงดูบุพการี ลูก ๆ ต้องเลี้ยงดูพ่อแม่ และให้หลักประกันในการดำรงชีวิตแก่พ่อแม่ เลี้ยงดูบุพการี คือ เงื่อนไขด้านความกตัญญูที่เป็นพื้นฐานที่สุด ที่ประเทศจีน ตั้งแต่สมัยโบราณ เป็นต้นมา การเลี้ยงดูพ่อแม่ เป็นสิ่งที่ลูก ๆ ควรทำ 《礼记·祭义》中说到“曾子曰，孝用三：大孝尊亲，其次弗辱，其下能养” ในหลี่จี้ หรือคัมภีร์ว่าด้วยเรื่องพิธีกรรม ระบุว่า เงื่อนไขพื้นฐานที่สุดของความกตัญญู คือ เลี้ยงดูพ่อแม่ได้ เพียงแต่การเลี้ยงดูพ่อแม่ด้วยวัตถุนั้น ไม่เพียงพอ ขณะที่เลี้ยงดูพ่อแม่ ยังต้องนอบน้อม และทำให้ท่านเบิกบานใจ (Hu & Chen, 2007, pp. 67)

2. เคารพบุพการี แนวคิดเรื่องความกตัญญูดั้งเดิม ไม่เพียงเรียกร้องให้ลูก ๆ ต้องเลี้ยงดูพ่อแม่ สิ่งสำคัญกว่านั้นคือ ต้องเคารพรักต่อพ่อแม่ 孟子曰“孝子之志，莫大乎尊亲。” เมิ่งจื่อกล่าวไว้ว่า ความกตัญญูระดับสูงสุด คือ การเคารพต่อพ่อแม่ (Chen, 2003, p. 4) นอกจากนี้ บันทึกที่เกี่ยวข้องในคัมภีร์หลุนอวี่ “今之孝者，是谓能养。至于犬马。皆能养；不经，何以别乎？” ระบุว่า ทุกคนต่างคิดว่า แค่เลี้ยงพ่อแม่ได้ ก็คือการกตัญญูแล้ว แต่ว่าทุกคนก็สามารถเลี้ยงสุนัขและม้าได้ ถ้าไม่สามารถเลี้ยงดูพ่อแม่ด้วยความเคารพ ก็ไม่แตกต่างอะไรกับการเลี้ยงสุนัขและม้า ดังนั้นการแสดงความกตัญญูทวนที่ต่อพ่อแม่ด้านจิตใจ สำคัญกว่า ด้านวัตถุ ความกตัญญูที่แท้จริง ต้องควบคู่กับความเคารพ (Yang, 2006, p. 44)

3. เชื่อฟังบุพการี ปฏิบัติตามปณิธานของพ่อแม่ เคารพนอบน้อม และคล้อยตามพ่อแม่ ทำให้พ่อแม่รู้สึกปลาบปลื้ม 《礼记》中记载说“孝者，畜也；顺与道，不逆与伦，是之谓畜。” ในหลี่จี้ หรือคัมภีร์ว่าด้วยเรื่องพิธีกรรม บันทึกไว้ว่า ความกตัญญูก็คือต้องเชื่อฟัง

คำพูดของพ่อแม่ ทำทุกอย่างตามความปรารถนาของพ่อแม่ (Hu & Chen, 2007, p. 24) ขงจื้อก็มีการสาธก “事父母几谏，见志不从，又敬不违，老而不怨” และแปลว่า ตอนที่ปรนนิบัติพ่อแม่ ถึงแม้พ่อแม่มีส่วนที่ไม่ถูกต้อง ก็ต้องดักเตือนอย่างนุ่มนวล ถึงแม้พวกท่านจะไม่ยอมรับ ในฐานะที่เป็นลูกก็ต้องไม่ทำผิดต่อพวกท่าน และยิ่งห้ามมีความแค้นใจ (Yang, 2006, p. 43)

4. แต่งงาน ตามแนวคิดเรื่องความกตัญญูของประเพณีจีน เพื่อสืบทอดวงศ์ตระกูล ในฐานะที่เป็นลูก มีหน้าที่มีลูกหลานสืบสกุลเพื่อพ่อแม่ ขณะเดียวกัน ก็เพื่อให้มีชนรุ่นหลังเช่น ไหว้บรรพบุรุษ ในบททลีโหลว-มิ่งจื่อระบุว่า “不孝有三，无后为大” (Wan & Lan, 2006, p. 56) “于礼有不孝者三事：谓阿意屈从，陷亲不义，一不孝也；家穷亲老，不为禄仕，二不孝也；不娶无子，绝先祖祀，三不孝也。” แปลว่า สำหรับจารีตแล้ว มีเรื่องอกตัญญู 3 เรื่อง ซึ่ง 3 เรื่องนี้ก็คือ พ่อแม่ทำ ความผิดแต่กลับไม่แก้ไข มักคล้อยตามพวกท่าน ทำให้พ่อแม่ตกอยู่ในสภาพผิดศีลธรรม นี่คือการอกตัญญูข้อแรก ครอบครัวยากจน พ่อแม่แก่ชรา ไม่ไปหาเงิน หรือรับราชการเลี้ยงดูพ่อแม่ นี่คือการอกตัญญูข้อที่สอง ไม่แต่งงาน ไม่มีลูกชาย หมายความว่าไม่มีชนรุ่นหลังไปสุสานบูชาบรรพบุรุษแล้ว นี่คือการอกตัญญูข้อที่สาม อกตัญญู 3 ข้อนี้ การไม่แต่งงาน ไม่มีลูก ไม่มีชนรุ่นหลัง ถือว่าไม่ได้ทำหน้าที่ของลูก จึงเป็นการอกตัญญูที่ร้ายแรงที่สุด (Zhao, 1998, p. 78)

5. เช่น ไหว้บุพการี ตอนที่พ่อแม่ยังมีชีวิตอยู่ ลูกๆ ต้องพยายามปรนนิบัติ หลังจากที่พ่อแม่ถึงแก่กรรม ก็ต้องจัดงานศพ และจัดกิจกรรมเช่น ไหว้ เพื่อแสดงความกตัญญูต่อพ่อแม่ ในกัมภีร์ หลุนอวี ระบุว่า 《论语》中说：“生，事之以礼；死，葬之以礼，祭之以礼。” แปลว่า เมื่อบิดามารดายังมีชีวิตอยู่ ก็รับใช้ท่านตามขนบจารีต เมื่อท่านสิ้นแล้ว ก็ทำพิธีตามธรรมเนียม และพึงเช่น ไหว้ตามประเพณีด้วย” การจัดงานศพอย่างยิ่งใหญ่เพื่อพ่อแม่ที่จากโลกไป และบูชาเช่น ไหว้ คือการสืบทอดความกตัญญูต่อพ่อแม่ ชาวจีนเชื่อมาตลอดว่า การกตัญญูระดับสูงสุด คือ การพยายามตั้งใจจัดงานศพให้ผู้ตายอย่างสุดความสามารถ เหมือนกับการปรนนิบัติเมื่อครั้งยังมีชีวิต (Yang, 2006, p. 44)

ลักษณะของวัฒนธรรมหลังความตายในพิธีกรรมงานศพของชาวไทยเชื้อสายจีน ในจังหวัดชลบุรี

พิธีด้านงานศพและการฝังศพของชาวไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรี ตั้งแต่ผู้ตายถึงแก่กรรม ญาติพี่น้องจะซื้อสุสานก่อน หลังจากลูกๆ นำกระถางธูปกลับบ้านเช่น ไหว้ถือเป็นอันเสร็จสิ้น ระหว่างนั้น ญาติพี่น้องของผู้ตายจะอยู่พร้อมหน้ากันเพื่อไว้ทุกข์ นิมนต์พระสงฆ์สวดมนต์ และทำพิธีงเต็ก ประเพณีด้านงานศพและการฝังศพมากมาย ต่างสะท้อนจุดเด่นของวัฒนธรรมด้านความกตัญญูของชาวจีนอย่างชัดเจน

1. ญาติพี่น้องอยู่พร้อมหน้ากันสะท้อนให้เห็นถึงความกตัญญู

ชาวไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรี ทุกครั้งที่ในครอบครัวมีคนถึงแก่กรรม คนแซ่เดียวกันทั้งสมาคม จะมาชุมนุมกัน ร่วมกันจัดการงานศพของผู้ตาย ญาติพี่น้องต้องเข้าร่วม การบูชาเช่นไหว้ จนกว่าจะฝังศพเสร็จสิ้น ซึ่งประกอบด้วย ญาติรุ่นเดียวกัน รุ่นอาวุโส และรุ่นอ่อน อาวุโสกว่าของผู้ตาย ด้านหนึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความโศกเศร้าของสำหรับการจากไปของผู้ตาย อีกด้านหนึ่ง ก็สะท้อนให้เห็นถึงความเคารพต่อญาติพี่น้องที่ยังมีชีวิตและแข็งแรงอยู่

2. การจัดงานศพอย่างยิ่งใหญ่และความกตัญญู

ในขั้นตอนงานศพและการฝังศพในจังหวัดชลบุรี ปัจจุบันลูก ๆ ไม่ค่อยเข้าใจความหมาย ของพิธี แต่ก็ต้องปฏิบัติตามพิธีที่ซับซ้อน แรงผลักดันที่สำคัญคือ ความกตัญญูที่มีต่อพ่อแม่ หวังว่า จะสามารถปฏิบัติตามความปรารถนาของพ่อแม่ได้ ทำให้วิญญาณของพ่อแม่รู้สึกปลาบปลื้ม

3. พิธีป้อนข้าวป้อนน้ำ พิธีงเด็กกับความกตัญญู

ในขั้นตอนการป้อนข้าวป้อนน้ำ ลูก ๆ จะท่องคำว่า พ่อแม่เลี้ยงหนูจนเติบโตใหญ่ หนูจะ แก่ชราไปพร้อมกับพ่อแม่ รวมถึงในขั้นตอนพิธีงเด็ก ต้องใช้น้ำแดงแทนเลือด เพื่อแสดงออกถึง บุญคุณการเลี้ยงดูฟูมฟัก แนวคิดด้านความกตัญญูเรียกร้องให้ลูก ๆ ไว้ทุกข์ให้กับพ่อแม่ ชุดกระสอบสะท้อนให้เห็นถึงจุดเด่นของการให้ความสำคัญต่อความกตัญญูของชาวไทย เชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรี

4. การเซ่นไหว้กับความกตัญญู

พิธีเซ่นไหว้ที่จัดขึ้นระหว่างไว้ทุกข์หลายครั้ง การเซ่นไหว้พ่อแม่และบรรพบุรุษ คือ รูปแบบสำคัญในการแสดงออกถึงความกตัญญู การเซ่นไหว้ในช่วงวันเทศกาล การเซ่นไหว้ ครอบรอบวันตาย การเซ่นไหว้ภายในบ้าน และการเซ่นไหว้ในช่วงเทศกาลเจ้้งเม้ง เป็นต้น ต่างสะท้อนความคิดถึงที่ลูก ๆ มีต่อพ่อแม่ รวมถึงการสืบทอดความกตัญญู

สรุป แนวคิดด้านความกตัญญูของชาวไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรี มีอิทธิพล ต่อประเพณีการเซ่นไหว้ด้านงานศพและการฝังศพโดยตรง และการเซ่นไหว้ด้านงานศพและ การฝังศพ ได้สะท้อนแนวคิดด้านความกตัญญูอย่างเต็มที่ แนวคิดด้านความกตัญญู จากจุดกำเนิด จนถึงความสมบูรณ์แบบ ต่างมีความเกี่ยวข้องอย่างใกล้ชิดกับวัฒนธรรมด้านงานศพและการฝังศพ นั้นเพราะในวัฒนธรรมด้านงานศพและการฝังศพ ต่างแทรกซึมแนวคิดความกตัญญู ส่งผลให้ วัฒนธรรมด้านงานศพและการฝังศพ มีความหมายทางสังคม และคุณค่าทางจริยธรรมที่สำคัญ

3. ความเชื่อเรื่องโลกของคนตาย

จากข้อมูลการขุดค้นทางโบราณคดีของจีน ยุคหินใหม่ที่ห่างจากปัจจุบัน 8,000-9,000 ปี บรรพบุรุษยุคดึกดำบรรพ์ที่อาศัยอยู่ตามชายฝั่งแม่น้ำฮวงโหของจีน นำร่างผู้ตายไปฝังไว้บริเวณริม

ชายขอบของโซนที่อยู่อาศัย กลายเป็นโซนฝั่งศพที่อยู่ตรงข้ามกับโซนที่อยู่อาศัย นั่นหมายความว่า
ผู้คนในสมัยนั้นเริ่มมีแนวคิดในการแบ่งแยกโลกแห่งความเป็นและโลกแห่งความตายแล้ว”

(Lu, 1999, p. 26)

ตรงกันข้ามกับโลกแห่งความเป็นจริง ยังมีอีกโลกอีกใบหนึ่ง หลังจากคนเสียชีวิต ก็จะไป
ใช้ชีวิตในโลกนั้น แนวคิดโลกหลังความตาย เกิดจากความสงสัยและความหวาดกลัวต่อความตาย
เมืองผี ตรงกันข้ามกับโลกที่ผู้คนอยู่อาศัย เมืองผีคือโลกที่ผู้คนจินตนาการขึ้นมา ปกติหมายถึง
โลกหลังความตาย นั่นคือหลังจากที่เสียชีวิตแล้ว วิญญาณก็จะเดินทางไปใช้ชีวิตอยู่ที่นั่น

He (1995, pp. 88-90) ได้กล่าวถึง ปัจจัยสำคัญของโลกหลังความตาย ได้แก่

1. ปัจจัยสำคัญทางโครงสร้าง โลกหลังความตาย ก็มีการแบ่งชนชั้นทางสังคมเช่นกัน
ความแตกต่างด้านชนชาติและศาสนา ทำให้การอธิบายโครงสร้างสังคมของโลกหลังความตาย
แตกต่างกัน หลายศาสนาต่าง ส่วนใหญ่แบ่งที่ไปหลังจากที่คนเสียชีวิตไปแล้ว เป็น 2 ทิศทาง
ซึ่งได้แก่ บนฟ้าและใต้ดิน เช่น ศาสนาพุทธ มีดินแดนสุขาวดีและนรก ส่วนศาสนาอิสลามสอนว่า
ผู้กระทำความดี เมื่อเสียชีวิตแล้วจะได้ไปสวรรค์ ส่วนผู้ที่กระทำความชั่ว เมื่อเสียชีวิตแล้วจะ
ตกนรก ศาสนาคริสต์ก็มีการแบ่งแยกสวรรค์และนรกเช่นกัน ในหมู่ประชาชนจีน ก็มีคำกล่าวที่ว่า
10 ยมราชแห่งนรกภูมิ เป็นผลที่ผสมผสานระหว่างความเชื่อของศาสนาพุทธและความคิดของ
ลัทธิเต๋า

2. ปัจจัยสำคัญด้านรูปแบบเชิงรูปธรรม ผู้คนมักจะอิงตามรูปแบบโลกแห่งความเป็นจริง
ต่อโลกที่จินตนาการออกมา

3. ปัจจัยสำคัญทิศทางและตำแหน่ง เมืองผี ถึงแม้จะเป็นสถานที่ในจินตนาการของผู้คน
แต่ก็มีตำแหน่งทางภูมิศาสตร์ที่เป็นรูปธรรม เช่น บนฟ้า ใต้ดิน ทิศตะวันตก และฝั่งตรงกันข้าม
ของมหาสมุทร เป็นต้น ถึงแม้ว่าโลกของคนเป็น และโลกของคนตาย มักจะมีสิ่งกีดขวาง
ทางธรรมชาติ เช่น แม่น้ำ และมหาสมุทร เป็นต้น แต่ในขณะเดียวกัน ก็มีเส้นทางเชื่อมต่อกัน เช่น
สายรุ้ง นก หรือสะพาน เป็นต้น (บทบาทของสะพานในพิธีฝังศพ ก็คือใช้เชื่อมโลกของคนเป็น
และโลกของคนตาย)

การสะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อเรื่องโลกหลังความตายในพิธีกรรมงานศพของชาวไทย
เชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรี

1. สิ่งของที่ฝังพร้อมกับศพ ชาวไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรี คิดว่า เครื่องใช้ต่าง ๆ
ที่ใช้เมื่อครั้งยังมีชีวิต ในโลกอีกใบก็ยังคงใช้ได้ การฝังเงินกระดาษ ธัญพืชทั้งห้า ได้แก่ ข้าวเจ้า
ข้าวเหนียวเหลือง ข้าวฟ่าง ข้าวสาลี และถั่ว ที่ใส่ลงไปในกลุ่มฝังศพ สิ่งของต่าง ๆ ที่ใส่ลงใน
โลงศพ เช่น เสื้อผ้า เป็นต้น ได้พิสูจน์ให้เห็นถึงการมีอยู่ของโลกอีกใบที่อยู่ในจิตใจของผู้คน

2. คนตายเหมือนย้ายบ้าน ชาวจังหวัดชลบุรี เรียก การบรรจุลงโลศพว่า กลับบ้านเดิม มองว่า โลศพ เป็นที่อยู่ของผู้ตาย โลกคนตาย คือ ฉบับพิมพ์ใหม่ของโลกคนเป็น ส่วนโลกคนเป็น คือต้นแบบของโลกคนตาย

3. ในสายตาของชาวจีน เมืองผีเหมือนกับโลกของคนเป็น ของใช้ต่าง ๆ จะขาดไม่ได้ เพื่ออำนวยความสะดวกในด้านเสื้อผ้า อาหาร ที่อยู่และยานพาหนะให้แก่ผู้ตาย และต้องมีของใช้ต่าง ๆ ที่ทำจากกระดาษ จากการยกระดับการดำรงชีวิตเชิงวัตถุของผู้คนในโลกแห่งความเป็นจริง เมืองผี ก็ปรับปรุงให้ทันสมัยอย่างต่อเนื่อง คฤหาสน์ ตู้เย็น เครื่องซักผ้า เงิน หรือสามารถมีอาหารหรือยาบำรุง ของใช้ต่าง ๆ มีครบทุกประเภท

จากการวิเคราะห์ข้อมูลจากภาคสนามสามารถสรุปได้ว่า โลกหลังความตายในสายตาของชาวไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรี ก็คือ โลกต่อไปของโลกคนเป็นสิ่งต่าง ๆ ที่ผู้คนทำให้ผู้ตาย เป็นหลักฐานว่า โลกของคนตายมีอยู่จริง

4. ความเชื่อเรื่องข้อห้าม

ในชีวิตจริง โดยทั่วไปจะอาศัยปฏิบัติทศกัณฐ์คติของจีน มาตัดสินใจเรื่องพฤติกรรมหรือกิจกรรม เช่น เมื่อต้องเดินทางไกล คบเพื่อน เรียนหนังสือ แม้แต่อาบน้ำ ทำผม เป็นต้น แต่กิจกรรมสำคัญ ปกติจะต้องเชิญนักสงฆ์มากำหนดวันมงคล เพื่อรับรองว่า กิจกรรมจะไม่นำความยุ่งยากมาสู่สมาชิกในครอบครัวหรือญาติมิตร

ข้อห้าม คือ ประเพณีสากลประเภทหนึ่ง ในด้านมานุษยวิทยาวัฒนธรรม โดยทั่วไปเรียกว่า ข้อห้าม (อังกฤษ: taboo) หมายถึง การบังคับการพูดและการกระทำของตนเอง ในด้านรูปธรรม คือ การบังคับพฤติกรรมทางสังคมและกิจกรรมความเชื่อ เพื่อจำกัดความคิดและวิธีการในฐานะที่เป็นประเพณีพื้นบ้านอย่างหนึ่ง ข้อห้ามมีมาอย่างยาวนาน ครอบคลุมด้านต่าง ๆ เช่น การผลิตทางสังคม ชีวิตประจำวัน พฤติกรรมทางวาจา การก่อสร้าง และความบันเทิง เป็นต้น (Huang, 2009, p. 66-71)

ข้อห้ามมีลักษณะเฉพาะ 2 ข้อที่ชัดเจนเป็นหลัก

1. ความอันตราย หมายถึง เรื่องที่ห้ามทำทั้งหมด ถ้าทำลงไปจะเป็นอันตราย ดังนั้นจะละเมิดไม่ได้ ถ้าหากฝ่าฝืนข้อห้าม จะนำไปสู่ผลลัพธ์ที่น่ากลัว เช่น การห้ามกลับบ้านแม่ (บ้านแม่ของหญิงที่แต่งงานแล้ว) เพื่อคลอดลูก มิเช่นนั้น คนในครอบครัวฝ่ายหญิงจะเกิดเหตุร้าย

2. บทลงโทษ คนที่ละเมิดข้อห้าม จะได้รับการลงโทษจากคนหรือเทพ นอกจากนี้ จะทำการยกเลิก (Chen & Chen, 2011, p. 89)

ชนเผ่าทิเบตของจีน มีข้อห้ามไม่กินเนื้อปลาและนก ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับประเพณีการปล่อยยี่หิ้งแรงจิกกินศพเป็นอาหาร และการนำศพไปลอยในแม่น้ำที่พวกเขาปฏิบัติตามมา

ตั้งแต่สมัยโบราณ การเกิดขึ้นของข้อห้าม โดยเฉพาะข้อห้ามด้านการรับประทานอาหาร ต่างมีความเกี่ยวข้องกับเงื่อนไขการดำรงชีวิตและประเพณีทางสังคม เป็นการสะท้อนถึงสภาวะจิตใจของผู้คน (An, 1984, pp. 60-80)

ข้อห้ามที่มีความเกี่ยวข้องกับกิจกรรมด้านงานศพและการฝังศพ ใช้การห้ามเป็นสัญลักษณ์ สำหรับข้อเรียกร้องบางเรื่อง ผู้คนเลือกรูปแบบการห้ามสัมผัส หรือการห้ามดำเนินการ มาบรรลุเป้าหมายเรื่อง มุ่งหาความเป็นสิริมงคล หลีกเลียงสิ่งชั่วร้าย โดยทั่วไป ผู้คนมีความหวาดกลัวต่อสิ่งเหล่านี้ จนให้ความรู้สึกกลัวและศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งเป็นความเชื่อพื้นฐานอย่างหนึ่ง วัฒนธรรมด้านงานศพและการฝังศพในสภาพความเป็นจริง ผู้คนจะเลือกใช้รูปแบบการห้ามโดยตรง หรือการหาทางหลบเลี่ยง เพื่อให้บรรลุเป้าหมายเรื่อง มุ่งหาความเป็นสิริมงคล หลีกเลียงสิ่งชั่วร้าย

นอกจากนี้ การถึงแก่กรรมของสมาชิกในสังคม ส่งผลให้ห่วงโซ่ทางสังคมที่เดิมทีเน้นแพ้นเกิดการแตกหัก ผู้คนที่อยู่ในห่วงโซ่นั้น มักเกิดความหวาดหวั่นและไม่รู้จะอย่างไร ซึ่งข้อห้ามจะใช้รูปแบบที่เป็นระบบ มายึดความสัมพันธ์ทางสังคมและรูปแบบพฤติกรรม ทำให้ปัจจัยและพลังทางสังคมต่างๆ กลายเป็นเอกภาพ ซึ่งมีส่วนช่วยเสริมสร้างความสามัคคี รักษาความสมดุลทางจิตใจของหมู่คณะหรือเฉพาะบุคคล ยกกระตือรือร้นและความกล้าของหมู่คณะ Ernst Cassirer กล่าวว่า ถึงแม้ว่าระบบข้อห้ามจะมีจุดด้อยที่ชัดเจน แต่กลับเป็นระบบควบคุมสังคมเพียงอย่างเดียวที่ปัจจุบันมีการค้นพบ เป็นพื้นฐานของระเบียบทางสังคมในระบบสังคม ไม่มีด้านไหนไม่อาศัยข้อห้ามมาปรับและควบคุมดูแล (Chen & Chen, 2011, pp. 76-80)

วัฒนธรรมข้อห้าม เป็นปรากฏการณ์วัฒนธรรมทางสังคม ที่มีประวัติศาสตร์ยาวนาน และมีความซับซ้อนมาก จากการพัฒนาของสังคม ทำให้เนื้อหาและรูปแบบที่เป็นรูปธรรมของข้อห้าม กำลังเกิดขึ้น เปลี่ยนแปลง หรือเปลี่ยนแปลงแบบดับสูญ แต่มันยังคงสืบเนื่องอยู่ในการดำเนินชีวิตของประชาชน ข้อห้ามดั้งเดิมที่แสดงออกในด้านการดำรงชีวิต ขนบธรรมเนียมและประเพณี และความเชื่อยังคงแสดงบทบาทสำคัญ ข้อห้ามด้านงานศพและการฝังศพ เป็นปัจจัยที่ค่อนข้างมั่นคงในบรรดาข้อห้ามดั้งเดิมทั้งหมด มันควบคุมและจำกัดการพูด การกระทำและจิตใจในการเข้าร่วมงานศพ อีกทั้งมีบทบาทที่ไม่สามารถมองข้ามได้ในด้านวิวัฒนาการของพิธีงานศพ รวมถึงการสืบทอดแนวคิดด้านงานศพและพิธีฝังศพแบบดั้งเดิม (Sun, 2005, p. 46)

คุณสมบัติ 3 ด้านของข้อห้าม

1. การปกป้องตนเอง ข้อห้ามมีบทบาทในการป้องกันการเกิดความผิดพลาด ด้วยเหตุนี้ข้อห้ามจึงมีการเตรียมการป้องกัน เพื่อหลีกเลี่ยงการเกิดความผิดพลาด
2. ความเชื่อมั่นในตัวเอง ผู้คนเชื่อว่า ข้อห้ามสามารถนำผลดีมาสู่สภาพแวดล้อมทางการ

ดำรงชีวิตและการเกษตร ด้วยเหตุนี้ ขอเพียงผู้คนปฏิบัติตามข้อห้าม ก็จะสามารถทำสิ่งต่างๆ ได้ดี

3. บูรณาการทางสังคม การปฏิบัติตามข้อห้าม จะช่วยให้พฤติกรรมทางสังคมเป็นเอกภาพ (Chen & Chen, 2011, p. 90)

ข้อห้าม มีไว้เพื่อหลีกเลี่ยงการเกิดเหตุร้าย แต่เหตุการณ์ที่ไม่เป็นสิริมงคลในชีวิตก็เกิดขึ้นได้ ดังนั้นวัฒนธรรมข้อห้ามที่ปรากฏในกิจกรรมด้านงานศพและการฝังศพ จึงสามารถทำความเข้าใจได้ ทั้งยังประกอบไปด้วยสาเหตุทางวัฒนธรรมเชิงลึก

1. อิทธิพลของวัฒนธรรมดั้งเดิม

ข้อห้ามในกิจกรรมด้านงานศพและการฝังศพ มีประวัติศาสตร์อันยาวนาน ประเพณีประเภทนี้ ยังมีผลต่อญาติมิตร ไม่ว่าจะเป็นคนเป็นหรือคนตาย คนที่เข้าร่วมพิธีงานศพทั้งหมดต่างมีความเกี่ยวข้อง ถ้าปฏิบัติตามประเพณีนี้ จะนำผลดีที่ไม่สามารถพิสูจน์ได้มาสู่คนที่ยังมีชีวิตและคนที่เสียชีวิตไปแล้ว ซึ่งคุ้มค่าต่อการกระทำ ประเพณีมีอิทธิพลต่อความคิดของผู้คนด้วยเหตุนี้

2. ความเชื่อเป็นกลุ่ม (Herd mentality)

ความเชื่อเป็นกลุ่ม คือ รูปแบบพฤติกรรมที่สอดคล้องกับมหาชน หรือวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับมาตรฐาน โดยเกิดจากการที่พฤติกรรมของผู้คน ได้รับอิทธิพลจากพฤติกรรมของกลุ่มอื่น มันเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้วัฒนธรรมถูกฟื้นฟูหรือชนชาติหนึ่ง ๆ ถือว่าเป็นประเพณีของตนเอง โดยทั่วไป ข้อห้ามในกิจกรรมด้านงานศพและการฝังศพ ประกอบไปด้วยความปรารถนาและการเฝ้าปรารถนาอันดีงาม ทุกคนทำแบบนี้ มันก็เป็นส่วนหนึ่งของทุกคน ก็ควรทำแบบนี้เช่นกัน สมาชิกในหมู่คณะใช้พฤติกรรมเดียวกัน ปฏิบัติตามข้อกำหนดเดียวกัน โดยอ้างอิงจากรูปแบบดั้งเดิมภายใต้ภูมิหลังที่เหมือนกัน ปฏิบัติตามข้อห้ามที่คนรุ่นก่อนกำหนดขึ้น และสืบทอดมาหลายร้อยปี เพื่อมุ่งหาความเป็นสิริมงคล หลีกเลี่ยงสิ่งชั่วร้าย จนกลายเป็นเรื่องธรรมดาทั่วไป

3. ความปรารถนาอันดีงามด้านความเป็นสิริมงคล

ในชีวิตของมนุษย์ มีความโชคร้ายและสิ่งที่คาดเดาไม่ได้มากมาย ดังนั้น ข้อห้ามสามารถนำมาสู่ความเป็นสิริมงคล กลายเป็นความปรารถนาอันดีงาม หวังว่าจะบรรลุเป้าหมายที่รอคอย ด้วยข้อกำหนดและพฤติกรรมที่พิเศษ (Chen & Chen, 2011, pp. 100-103)

เพราะว่าสอดคล้องกับจิตวิทยาวัฒนธรรมที่กล่าวในข้างต้น ดังนั้น ประเพณีข้อห้ามในด้านงานศพและการฝังศพ ถึงสามารถรักษาไว้ได้ในระยะยาว โดยมีรากฐานจากชาวเงินจากเงินแผ่นดินใหญ่ และหยั่งรากลึกในจิตใจของชาวไทยเชื้อสายจีน

ในวัฒนธรรมด้านงานศพและการฝังศพของชาวไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรี เมื่อผู้ตายเสียชีวิตจากอุบัติเหตุทางรถยนต์ อุบัติเหตุ หรือเสียชีวิตผิดธรรมชาติ ต้องนำโคมวิญญูณ

สิ่งแทนดวงวิญญาณของผู้ที่จากไป ถู้อไปยังสถานที่เกิดเหตุ เพื่อเรียกวิญญาณของผู้เสียชีวิต ให้เข้าไปในสิ่งแทนดวงวิญญาณ จากนั้นถึงจะสามารถจัดงานศพได้ ถ้าไม่จัดพิธีตามนี้ จะถือว่า วิญญาณของผู้เสียชีวิตไม่สามารถพักผ่อนอย่างสงบ และจะรบกวนคนเป็น

การความเชื่อเรื่องข้อห้ามของวัฒนธรรมหลังความตายของชาวไทยเชื้อสายจีนใน จังหวัดชลบุรีนี้ ข้อห้ามมีส่วนช่วยในเรื่องการรักษาความสมดุลทางจิตใจของบุคคลหรือหมู่คณะ เสริมสร้างความสามัคคีและความเห็นพ้องต้องกันระหว่างสมาชิกในครอบครัวของชาวไทย เชื้อสายจีน อีกทั้งรักษาระเบียบของงานศพ

ข้อห้ามต่าง ๆ ของวัฒนธรรมหลังความตายของคนไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรี

1. เมื่ออยู่ในสุสานฝังศพเรียบร้อยแล้วห้ามหันหน้าไปมองสุสาน
2. เมื่อมีคนเสียชีวิต ห้ามห่อปะจ้างในบ้านก่อนออกทุก
3. ก่อนใส่โลงย้ายไปวัดต้องจุดธูปต่อตลอดห้ามดับ
4. ห้ามใช้ศาลีเช่น ไ่ว้บรรพบุรุษ
5. ห้ามใช้ไม้หิ้วทำโลง เพราะไม้หิ้วไม่ออกดอก จะทำให้ครอบครัวไม่มีลูกหลาน
6. ลูกหลานของผู้เสียชีวิตทุกคนห้ามใส่เครื่องประดับที่มีสีแดงและเครื่องประดับ

ทองต่าง ๆ ตลอดจนการต่างหน้าจนกว่าจะเสร็จสิ้นพิธีงานศพ โดยธรรมเนียมปฏิบัติดังกล่าว ถือเป็นกรไ่ว้อาลัยให้กับผู้ตาย

5. ความเชื่อด้านฮวงจุ้ย

แนวคิดของฮวงจุ้ย

ฮวงจุ้ย แนวคิดเกี่ยวกับฮวงจุ้ย ในยุคสมัย สถานที่ และกลุ่มคนที่แตกต่างกัน ก็จะมี คำเรียกที่ไม่เหมือนกัน นอกจากฮวงจุ้ย (เฟิงสุ่ย) แล้ว ยังเรียกว่า “คานอวี่” “堪輿” “ชิงหนางซู่” “青囊术” “ชิงอูซู่” “青乌术” “เซียงจ้าย” “相宅” “เซียงมู่ซู่” “相墓术” “ดีหลี” “地理” และ “หยินหยาง” “阴阳” เป็นต้น เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นบนพื้นฐานของวัฒนธรรม และประเพณีจีน เป็นองค์ความรู้สำหรับการเลือกห้องพัก เมือง ทำเลสุสาน รวมถึงการสร้างถนน สะพาน และฤกษ์ยามยามดี เป็นต้น (Chen & Chen, 2011, pp. 42-45)

ส่วนสำคัญของศาสตร์ฮวงจุ้ย เป็นวิธีทำนายและหาทางหลบเลี่ยงโชคเคราะห์ในดวง ชะตา ในยุคจ้านกั๋ว พฤติกรรมด้านงานศพและการฝังศพ ผู้คนเริ่มมีความรู้ด้านฮวงจุ้ยบ้างแล้ว เมื่อถึงสมัยราชวงศ์ฉิน-ฮั่น แนวคิด ฝังศพบรรพบุรุษ สามารถคุ้มครองชนรุ่นหลัง กลายเป็น แนวทางในการเลือกทำเลสุสาน (Zhang, 2007, pp. 52-54)

หลิว เสี่ยวหมิง กล่าวว่า อันดับแรก ฮวงจุ้ย คือเทคนิคการเลือกสภาพแวดล้อม รองลงมา คือ รูปแบบวัฒนธรรมที่เป็นระบบความรู้ อันดับสาม คือ ระบบประเมินทัศนียภาพที่ใช้หาทำเล

ที่เป็นสิริมงคล (Liu, 1994, pp. 3-4)

ความหมายตามตัวของฮวงจุ้ย คือ สภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ ส่วนความหมายแฝง คือ การสำรวจและเลือกสภาพแวดล้อมที่ดีเลิศและเป็นสิริมงคล ตั้งแต่ฮวงจุ้ยเกิดขึ้น ก็มีอิทธิพลต่อชาวจีนสมัยโบราณเป็นอย่างมาก โดยทั่วไปคิดว่า ฮวงจุ้ยสามารถแบ่งเป็น 2 ความหมาย ได้แก่ ฮวงจุ้ยคนเป็น (ฮวงจุ้ยบ้าน ที่อยู่อาศัย ร้านค้า) และฮวงจุ้ยคนตาย (ฮวงจุ้ยสุสานหรือฮวงจุ้ย) สำหรับศาสตร์ฮวงจุ้ย การเลือกบ้านมีมาก่อนสุสาน อีกทั้งศาสตร์ฮวงจุ้ยในช่วงแรก วิธีการเลือกบ้านและวิธีการปลงศพของสุสาน มีการคาดคะเนถึงเคราะห์ดีและเคราะห์ร้ายล่วงหน้าที่แตกต่างกัน (Gao, 2013, pp. 223-230)

สรุป ฮวงจุ้ย เรียกอีกชื่อหนึ่งว่า คานอวี่ เป็นการเลือกเงื่อนไขสภาพแวดล้อมในการดำรงชีวิตรวมถึง การดำรงชีวิต หลังจากที่เสียชีวิตไปแล้วของคนสมัยโบราณ วัฒนธรรมฮวงจุ้ย ก็คือ วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับการเลือกสภาพแวดล้อมในการดำรงชีวิต วัฒนธรรมฮวงจุ้ยของจีน อันดับแรก เริ่มจากการเลือกสภาพแวดล้อมของบ้านคนเป็น ตอนที่ชาวจีนสมัยโบราณสร้างบ้าน จะเลือกสถานที่ที่เข้าใกล้ภูเขาและแหล่งน้ำ ต้นไม้เขียวชอุ่ม และมีสภาพแวดล้อมสวยงาม อีกทั้งให้ความสำคัญกับการตั้งบนทิศได้หันสู่ทิศเหนือ บ้านแบบนี้จะมีเงื่อนไขการระบายน้ำที่ดี แสงแดดเพียงพอ สบาย และให้ความอบอุ่นในฤดูหนาว และความเย็นสบายในฤดูร้อน

วัฒนธรรมฮวงจุ้ยของจีน ตั้งแต่การให้ความสำคัญกับการเลือกสภาพแวดล้อมของบ้าน จนถึงการให้ความสำคัญกับการเปลี่ยนแปลงของฮวงจุ้ยสุสาน เมื่อถึงสมัยราชวงศ์อันตะวันออก ทฤษฎีฮวงจุ้ยนับวันยิ่งแพร่หลายอย่างกว้างขวาง ตั้งแต่สมัยโบราณจนถึงปัจจุบัน ผู้คนนำความเฟื่องฟูมั่งคั่ง การมีลูกเต็มบ้านหลานเต็มเมือง ความเป็นสิริมงคล และความสมดังปรารถนามาโยงเข้ากับความดีร้ายของสภาพแวดล้อมของฮวงจุ้ยสุสาน

ลักษณะเฉพาะฮวงจุ้ยที่ดีของสุสาน

การเลือกสุสานตามวัฒนธรรมฮวงจุ้ย ปกติต้องมี 2 ลักษณะเฉพาะดังต่อไปนี้

1. ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน: แนวคิดฮวงจุ้ยคิดว่าระบบทั้ง 3 ซึ่งได้แก่ ฟ้า ดิน และคน เป็นหนึ่งเดียว โดยตั้งเงื่อนไขว่า ต้องมีทัศนียภาพอันงดงามของภูเขาและสายน้ำ และมีการระบายน้ำที่ดี วัฒนธรรมฮวงจุ้ยยังคิดว่า ความกลมกลืน ถึงจะสามารถเปลี่ยนเรื่องร้ายให้เป็นเรื่องดี และมุ่งหาความเป็นสิริมงคล หลีกเลียงสิ่งชั่วร้ายได้

2. ความสมดุล โดยปกติแล้ว ทำเลฮวงจุ้ยที่ดี จะต้องไม่เกิดการกักร้อน มีความสมดุลนี้สะท้อนออกมาเป็นการมีภูเขา แม่น้ำ มีสูง ต่ำ การจัดวางเส้นแนวกลางในการสร้างสิ่งก่อสร้างให้ตั้งอยู่บนเส้นแนวตรงกัน ต้องมีความสมดุลกัน

เงื่อนไข 2 ข้อนี้ ความจริงแล้ว ประกอบด้วย หลักการทางวิทยาศาสตร์มากมาย เช่น

ภูมิศาสตร์ และนิเวศวิทยาสมัยใหม่ เป็นต้น ปัจจัยต่าง ๆ ที่ตั้งเงื่อนไขต่อสภาพแวดล้อมรอบ ๆ
 สถาน เช่น ต้องมีลักษณะทางธรณีวิทยาและลักษณะทางภูมิประเทศที่ดี ปัจจัยด้านน้ำที่ดี
 ดินที่เหมาะสม การเป็นเอกภาพ ของปัจจัยต่าง ๆ ก่อตัวเป็นสภาพแวดล้อมทางนิเวศวิทยา
 ที่มีชีวิตชีวา สภาพแวดล้อมแบบนี้ มีความมั่นคงมาก การเลือกที่ตั้งสถาน ยังต้องการให้เทือกเขา
 ที่อยู่รอบ ๆ ก่อตัวเป็นแอ่งกระทะ สามารถเพิ่มความรู้สึกเคารพเลื่อมใสของผู้ดูแลที่มีต่อที่ตั้งสถาน
 ขณะเดียวกัน ยังเป็นพื้นที่ที่ผสมผสานระหว่าง Landscape Ecology และ Landscape Psychological
 (Wen & Zhou, 1999, pp. 58-64)

การผังสภาพพื้นที่นอกระบบที่เสียชีวิต ยังคงปฏิบัติตามหลักการทั่วไปของฮวงซุ้ย 5 ประเด็น
 ดังต่อไปนี้ คือลักษณะเฉพาะสำหรับการเลือกทำเลสถาน

1. เลือกสถานที่ที่ล้อมรอบด้วยแหล่งน้ำในการสร้างสถาน

โซนที่ราบค่อนข้างโคดเค้น สาเหตุเพราะในทฤษฎีฮวงซุ้ย ถือว่าน้ำสำคัญเป็นอันดับแรก
 บวกกับโซนที่ราบไม่มีภูเขาให้พึ่งพาได้ ผู้คนได้แต่เลือกแหล่งน้ำ เพื่อเติมเต็มปัจจัยสำคัญพื้นฐาน
 ในทฤษฎีฮวงซุ้ย

2. เลือกสถานที่ที่มีแหล่งน้ำและภูเขาในการสร้างสถาน

โซนเนินเขาค่อนข้างโคดเค้น โดยทั่วไปจะไม่อิงตามทฤษฎีฮวงซุ้ย ด้วยเหตุนี้ ผู้คนได้
 แต่คิดว่า ขอเพียงมีภูเขาและแหล่งน้ำก็ใช้ได้แล้ว แต่ถ้ามีโครงสร้างที่โอบล้อมไปด้วยภูเขา
 จะถูกมองว่า เป็น โครงสร้างที่ตั้งสถานที่ดีเยี่ยม

3. เลือกหันไปทางทิศใต้หรือทิศตะวันออกในการสร้างสถาน

ตามทฤษฎีทั่วไปของฮวงซุ้ย การเลือกทิศทางผสมผสานเข้ากับ โครงสร้างทาง
 สภาพแวดล้อม โดยทั่วไปคิดว่า ตั้งบนทิศเหนือหันสู่ทิศใต้คือมาตรฐาน แต่ในหมู่ประชาชน กลับ
 ผสมผสานเข้ากับการวางตัวของภูเขา โดยทั่วไปขอเพียงหันไปทางทิศใต้หรือทิศตะวันออกก็ใช้ได้
 ซึ่งสอดคล้องกับการหันไปสู่พระอาทิตย์ตามหลักการเลือกบ้านคนเป็น

4. เลือกที่สูง หรือหันหน้าไปยังทิศทางที่โล่งกว้างในการสร้างสถาน

เลือกที่สูง ก็จะมีอำนาจ มองการณ์ไกล ; เลือกสถานที่หันหน้าไปยังสถานที่โล่งกว้าง
 ก็จะมีอนาคต

5. เลือกสถานที่ที่มีทัศนียภาพอันงดงามของภูเขาและสายน้ำในการสร้างสถาน

เขาเขียว หมายถึง พืชพรรณงอกงามหนาแน่น ต้นไม้เขียวชอุ่มและเจริญงอกงามดี
 โดยทั่วไปสถานที่เขาเขียว จะมีน้ำไหลผ่าน (Chen & Chen, 2011, pp. 61-63)

นอกจากนี้ ยังมี Song, Song, and Shi (2012) ได้กล่าวไว้ รูปแบบฮวงซุ้ยสถานในอุดมคติ
 หลักการด้านทำเลสถานทางวัฒนธรรมฮวงซุ้ย สามารถสรุปได้ 5 ด้าน ดังนี้

1. หลักการอยู่ใกล้กับภูเขาและแหล่งน้ำ

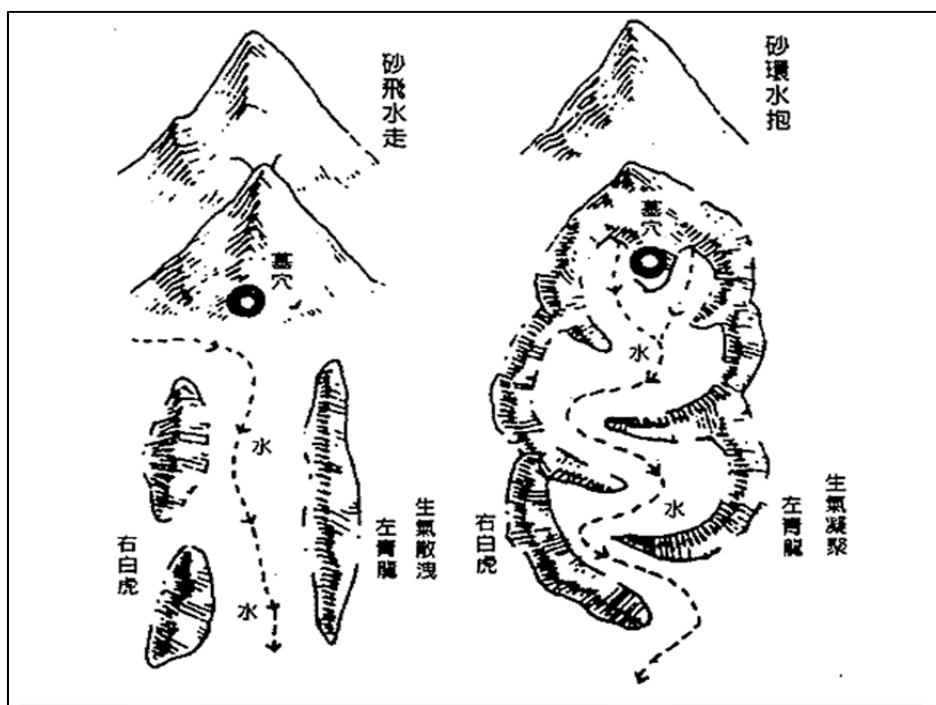
อยู่ใกล้กับภูเขาและแหล่งน้ำ เขาเขียวน้ำใส นอกจากจะเป็นสภาพแวดล้อมอันงดงามที่ผู้คนใฝ่ฝันแล้ว ยังเป็นหลักการพื้นฐานของสุสานที่ดี ตามคำกล่าวของศาสตร์ฮวงจุ้ย เข้าใกล้ภูเขา ทำให้มีลูกเต็มบ้านหลานเต็มเมือง เข้าใกล้แหล่งน้ำ ช่วยให้เงินทองไหลมาเทมา ผิวน้ำใหญ่มากเท่าไร ทรัพย์สมบัติก็จะยิ่งมากเท่านั้น

2. หลักการ 4 ด้านโอบล้อมไปด้วยภูเขา ตรงกลางกว้างใหญ่

ฮวงจุ้ยสุสานที่ดี เน้นว่า 4 ด้านโอบล้อมไปด้วยภูเขา ส่วนตรงกลางจะเป็นแอ่งกระทะที่กว้างใหญ่

3. หลักการคดเคี้ยว

บ้านแบบซื่อเหย่ฮ้วน (ซื่อเหย่ฮ้วน เป็นบ้านประกอบขึ้นด้วยอาคารหลัก 4 หลัง ซึ่งตั้งล้อมรอบและหันหน้าเข้าสู่ลานบ้านเดียวกัน มีประตูเดียวที่ใช้เข้าออก เป็นบ้านแบบปิดล้อมบ้านหลังที่อยู่ทิศเหนือเป็นห้องใหญ่ที่สุดในซื่อเหย่ฮ้วน เป็นห้องนอนของเจ้าของบ้าน ส่วนสองข้างเป็นที่อยู่ของสมาชิกอื่น ๆ ในครอบครัว) และวัดในอดีตของจีน ล้วนต้องมีฉากกำแพงอยู่ตรงกับประตูใหญ่ ปัจจุบันเวลาชาวจีนตกแต่งบ้าน จะเน้นการออกแบบให้มีพื้นที่ระหว่างประตูถึงห้องรับแขก ซึ่งเป็นสิ่งที่เกิดจากทฤษฎีของฮวงจุ้ย บทบาทของมันก็คือ หลีกเลี่ยงการเป็นเส้นตรง กีดกันพลังดาวร้ายที่จะพุ่งเข้ามา วิธีการกีดกัน พลังพิฆาต ของสุสาน ก็คือถนนต้องเป็นทางโค้งคดเคี้ยวไปมาภูเขาและแม่น้ำต้องคดเคี้ยว ก็คือต้องคดเคี้ยวและวกวน ห้ามเป็นเส้นตรง

ภาพที่ 5-25 รูปแบบน้ำรอบดวงซู้ (รูปภาพซ้ายมือ น้ำเส้นตรง รูปภาพขวามือน้ำคดเคี้ยว และวงวน) (Yang, 2003, p. 168)

4. หลักการพื้นที่บริเวณด้านหน้าต้องกว้างใหญ่

หมิงตาง หมายถึง บริเวณด้านหน้าสุสานจะต้องมีสถานที่ที่มีลักษณะเรียบและกว้างใหญ่ เมื่อ หมิงตางกว้างใหญ่ ลูกหลานถึงจะมีอนาคตก้าวไกล ดังนั้นสุสานไม่เหมาะที่จะตั้งในหุบเขาที่แคบเล็กและตำแหน่งที่มีข้อจำกัด

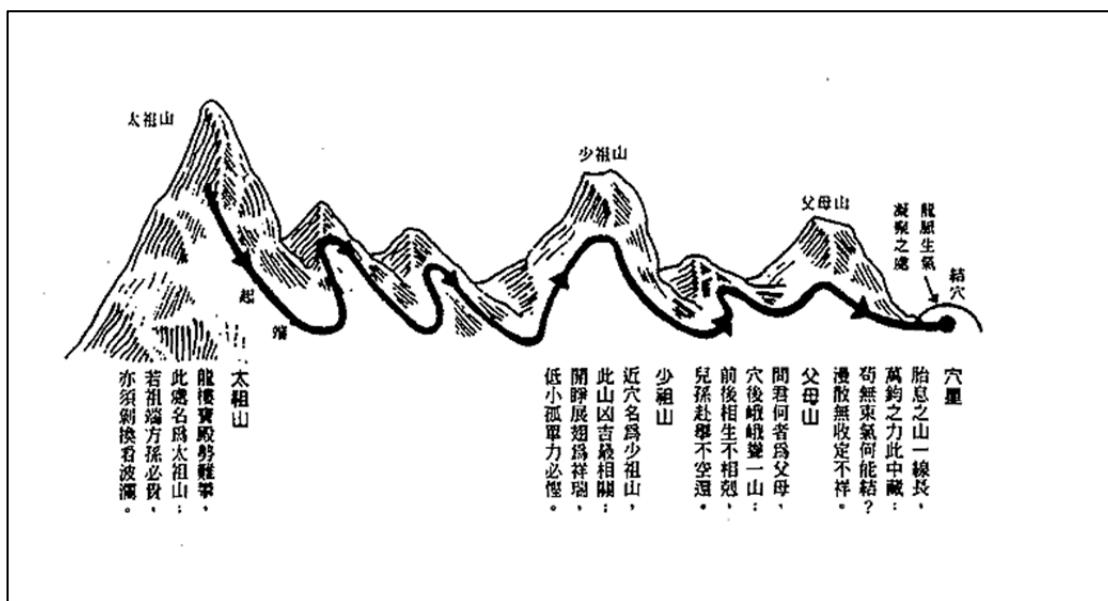
5. หลักการกลับคืนสู่ธรรมชาติ

ทำเลสุสานเน้นอยู่ใกล้ชีวิตธรรมชาติ ต้องมีทัศนียภาพทางธรรมชาติที่สวยงาม
สรุป ผู้วิจัยตามหลักการของคัมภีร์จางซู หรือคัมภีร์ฮวงซู่ยที่กั๋วฝู เขียนขึ้น รวมทั้งเงื่อนไขด้านฮวงซู่ยสุสานของนักวิชาการท่านอื่น ๆ เป็นหลักฐานอ้างอิง ขณะเดียวกัน ได้สรุปทำเลตามหลักฮวงซู่ยสุสานจังหวัดชลบุรี จากการสำรวจสุสานหลายแห่งในจังหวัดชลบุรีของผู้วิจัย เช่น สุสานสมาคมไต้หวันแห่งประเทศไทย สุสานอู่จิวฮั่วจิง กังเฮ่ ซินจิง อี้งตระกูล มูลนิธิสุสานกิมซิวแซซัว และสุสานส่วนตัวอีก 3 แห่ง ได้วิเคราะห์จากปัจจัย 6 ด้าน ได้แก่ ลม แสง แคลน น้ำ ลักษณะภูมิประเทศ เทือกเขา และพืชพรรณ มาสรุปฮวงซู่ยทำเลที่ดีควรจะเหมาะสมตามปัจจัย

6 ด้านนี้อย่างไร

ตารางที่ 5-1 ลม แสงแดด น้ำ ลักษณะภูมิประเทศ เทือกเขา และพืชพรรณ ที่ดีสำหรับทำเลอวงซู้ย
ในจังหวัดชลบุรี

	ดี	ไม่ดี
ลม	จุดที่สามารถเก็บลม ได้ หรือจุดที่ปิดกั้นลมไม่ให้เข้ามาทำร้ายหลุมสุสาน (เพราะพลังของสุสานจะมาจากภูเขา ถ้าโดนลมพัด พลังก็จะหายไป สามารถพิสูจน์ได้ว่า ถ้าหลุมสุสานที่เก็บพลังลมได้ ส่วนใหญ่ลูกหลานจะเจริญก้าวหน้า) และมีเมฆหมอกลอยล้อมรอบ	ก่อตัวเป็นช่องลม และทำให้อุณหภูมิกระจายตัว
แสงแดด	แสงแดดเพียงพอ ดีที่สุดคืออยู่บนเนินเขาที่หันเข้าดวงอาทิตย์	แสงแดดมีไม่มาก ร่มเย็น
น้ำ	ไหลผ่านด้านหน้าที่ตั้งสุสาน และหินภูเขา	ไม่มีหรืออยู่ห่างไกลจากที่ตั้งสุสาน
ลักษณะภูมิประเทศ	บริเวณรอบ ๆ สุสาน มีภูเขาล้อมรอบ ยอดเขาสูงตรง ค่อย ๆ ลดหลั่นไปตามแนวยอดสูงสุดของเทือกเขา	ความแตกต่างด้านความสูงต่ำของภูเขารอบบริเวณ โดยรอบมีมากเกินไป ทำให้มีลักษณะเป็นหลุมลึก
เทือกเขา	เทือกเขาทอดยาวหลายพันลี้ และเชื่อมต่อกับเขาหลัก	เทือกเขาไม่ทอดยาว บนเขามีหินภูเขาที่เป็ดโล่ง
พืชพรรณ	เจริญงอกงาม	ปลูกหญ้าไม่ขึ้นแม้แต่หญ้าเดียว

ภาพที่ 5-26 เทือกเขาบริเวณฮวงซุ้ยที่เหมาะสมกับหลักฮวงจุ้ย (Yang, 2003, p. 164)

สรุป คนไทยเชื้อสายจีนได้สืบทอดความเชื่อที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมหลังความตาย ซึ่งประกอบ 1. ความเชื่อเรื่องการบูชาบรรพบุรุษ 2. วัฒนธรรมด้านความกตัญญู 3. ความเชื่อเรื่องโลกของคนตาย 4. ความเชื่อเรื่องข้อห้าม 5. ความเชื่อด้านฮวงจุ้ย นอกจากนี้ยังได้รับอิทธิพลของ ความเชื่อศาสนาพุทธของไทยได้ด้วย

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อวัฒนธรรมหลังความตายคนไทยเชื้อสายจีน

1. การพัฒนาด้านเศรษฐกิจและเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่มีอิทธิพลต่อวัฒนธรรมหลังความตายของคนไทยเชื้อสายจีน

เศรษฐกิจเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมหลังความตาย โดยในยุคแรกคนไทยเชื้อสายจีนดำรงชีวิตโดยการประกอบอาชีพชาวนา ชาวประมง ปลุกผัก เลี้ยงเป็ด และปลูกอ้อย เป็นต้น รูปแบบพื้นฐานของวัฒนธรรมก็เป็นที่ไปตามการทำไร่สวน การล่าสัตว์ องค์กร ศีลธรรมจริยธรรม หรือประเพณีที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตอาชีพ การเกษตรกรรมในเวลานั้น และขณะที่เศรษฐกิจมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง คนไทยเชื้อสายจีน จึงค่อย ๆ ละทิ้งการเกษตรกรรมแล้วหันไปทำอุตสาหกรรมแทน และชาวไทยเชื้อสายจีนในปัจจุบันส่วนมากนิยมประกอบอาชีพครูบาอาจารย์ เจ้าของธุรกิจ เจ้าของร้านอาหาร หรือรับราชการ เป็นต้น การเปลี่ยนแปลงและความก้าวหน้าของกระบวนการผลิตเช่นนี้ ส่งผลให้เศรษฐกิจก้าวหน้าอย่าง

รวดเร็ว ซึ่งมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมหลังความตายด้วยซ้ำ

ความก้าวหน้าของเศรษฐกิจในปัจจุบัน ทำให้การประกอบพิธีศพในปัจจุบันพวกเราไม่ทราบถึงความหมายที่แท้จริงของพิธีกรรมบางอย่าง ส่วนมากเพียงหาซื้อโลงศพจากร้านขายโลงศพ แล้วพิธีกรรมต่างทางร้านจัดทำการจัดเตรียมให้พวกเราแล้วส่งตัวแทนมากระทำการต่าง ๆ ให้เสร็จสิ้น ซึ่งวิธีการเช่นนี้นอกจากสามารถประหยัดเวลาได้แล้ว ยังช่วยปลดปล่อยจิตใจของหนุ่มสาวอย่างพวกเรา เนื่องจากผู้คนในบ้านต่างก็มีภาระหน้าที่มากมาย จึงไม่สามารถวางศพไว้เป็นเวลาหลายคืนเช่นในอดีต

(พริ้ม, สัมภาษณ์, 18 กันยายน 2559)

เนื่องจากลูก ๆ มีภาระหน้าที่มากมาย จึงไม่ยอมให้พิธีศพดำเนินการฝังตามแบบแผนเดิมของจีน เนื่องจากลูกหลานไม่มีเวลาในการเช่นไหว้ พิธีฌาปนกิจตามแบบแผนประเพณีไทย จึงประหยัดเวลาและได้ผลดีกว่า รวมทั้งสะดวกต่อการเช่นไหว้ของลูกหลานที่ต้องทำงานด้วย

(นภัสวรรณ สุภาพิศย์, สัมภาษณ์, 13 ตุลาคม 2559)

ด้วยอิทธิพลของปัจจัยทางเศรษฐกิจ รูปแบบการดำเนินชีวิตของชาวไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรีก็ได้เปลี่ยนแปลงไป ทำให้พวกเขาตระหนักได้ว่าบางส่วนของพิธีกรรมที่มีความจำเป็นแล้ว เช่น การร้องไห้ขณะที่ทำการส่งฝัง กิจกรรมบางส่วนได้ถูกตัดออกไปอย่างเป็นธรรมชาติตามทิศทางและผลลัพธ์ของความก้าวหน้าของยุคสมัย และโดยการพัฒนาทางเศรษฐกิจนั้น พิธีศพของชาวไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรีก็ได้รับการเปลี่ยนแปลงเช่นกัน

ในช่วงเวลาไม่กี่ปีที่ผ่านมา ด้วยความก้าวหน้าของเทคโนโลยีทางวิทยาศาสตร์ ทำให้มีรูปแบบใหม่ของพิธีศพเกิดขึ้นในประเทศจีน คือ พิธีศพบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ต โดยพิธีศพบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ตก็คือการกระทำการเช่นไหว้ต่าง ๆ บนเครือข่ายอินเทอร์เน็ต รวมทั้งการจำลองรูปแบบของสุสานสาธารณะ ซึ่งสิ่งที่เป็นที่สนใจอย่างมาก คือ การกล่าวถึงมรดกของผู้ตาย จนกระทั่งการบันทึกรายละเอียดของพิธีศพบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ต แต่ไม่ใช่วิธีการจัดการกับอัฐิของผู้ตายเมื่อทำการเผาแล้ว ผู้วิจัยคิดว่ารูปแบบพิธีศพเช่นนี้มีตอบสนองกับความต้องการของการดำเนินชีวิตของผู้คนในสมัยนี้มากกว่า ซึ่งอาจกลายเป็นหนทางการพัฒนาของพิธีศพของชาวไทยเชื้อสายจีนในอนาคต โดยที่พิธีศพบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ตได้สืบทอดคุณค่าหลักของวัฒนธรรมพิธีศพเดิมด้วย (Ning, 1994, pp. 109-112)

หนังสือได้สรุปข้อดีของพิธีศพบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ตไว้ 4 ข้อ ดังนี้

1. สังคมที่มีความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีในปัจจุบันนี้ พิธีศพบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ต คือ การพัฒนาพิธีศพในรูปแบบของเทคโนโลยี ซึ่งมีความสะดวกและรวดเร็ว ทั้งยังสามารถรวบรวมข้อมูลทั้งหมดของผู้ตายได้ โดยคนรุ่นหลังสามารถเข้าหน้าเว็บของสุสานเพื่อระลึกบรรพบุรุษได้

2. พิธีศพบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ตได้ทำลายขีดจำกัดของเวลา โดยช่วยประหยัดเวลาให้กับผู้ที่มีภาระมาก และขณะเดียวกันก็ลดจำนวนสุสานลงทำให้ลดการใช้พื้นที่ดินได้

3. พิธีศพบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ตสามารถส่งต่อความรู้สึกของผู้คนได้ แม้ว่าพิธีศพบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ตเป็นสิ่งที่จำลองขึ้น แต่ก็ได้แสดงถึงประสบการณ์ชีวิตของผู้ตายได้ โดยผู้คนสามารถรับรู้ถึงความรู้สึกของผู้ตายผ่านการอ่าน และสามารถร่วมเดินผ่านทุกฤดูกาลไปกับบรรพบุรุษ

4. พิธีศพบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ตสามารถบันทึกข้อมูลทางประวัติศาสตร์ที่มนุษย์สืบทอดกันมาได้

แต่ในขณะเดียวกัน ผู้วิจัยคิดว่าพิธีศพบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ตนั้นไม่สามารถบรรเทาและปลดปล่อยทางความรู้สึกได้เหมือนอย่างพิธีศพรูปแบบเดิมได้ ไม่สามารถกระชับความสัมพันธ์ของครอบครัวและวงศ์ตระกูลได้ ไม่สามารถสืบทอดต่อทางวัฒนธรรมได้ และไม่สามารถให้ความช่วยเหลือกับผู้ที่ต้องการได้ ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าเป็นห่วงและให้ความสนใจ และเป็นเรื่องที่มีคุณค่าทางแก่การทำการวิจัย

2. การศึกษาที่สูงขึ้น และทัศนคติและความเชื่อของหลังความตายเกิดการเปลี่ยนแปลงที่มีอิทธิพลต่อวัฒนธรรมหลังความตายของคนไทยเชื้อสายจีน

โดยประสิทธิภาพด้านการศึกษาที่มีการพัฒนาของชาวไทยเชื้อสายจีนรุ่นหลังส่งผลให้ทัศนคติด้านพิธีศพตามแบบแผนเดิมของจีนได้รับการเปลี่ยนแปลงไปเช่นกัน เช่น ผู้วิจัยมีการสัมภาษณ์ได้ว่า “ฉันเองได้เซ็นสัญญาการบริจาคร่างกายให้กับทางโรงพยาบาลเพื่อใช้ในการวิจัย เนื่องจากเชื่อว่าจะมีประโยชน์ต่อการแพทย์และสังคม” และด้วยทัศนคติเรื่องการกตัญญูชาวไทยเชื้อสายจีนจึงเชื่อว่าการกตัญญูในขณะที่พ่อแม่ยังมีชีวิตอยู่นั้นมีค่าและมีความหมายมากกว่าการจัดพิธีศพที่ใหญ่โต

ทัศนคติเช่นนี้ได้ทำให้รูปแบบและรายละเอียดของพิธีศพของชาวไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรีเกิดการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม

3. การแต่งงานและการผสมผสานของวัฒนธรรมหลังความตายที่มีอิทธิพลต่อวัฒนธรรมหลังความตายของคนไทยเชื้อสายจีน

ในช่วงแรก ๆ ชีวิตของชาวจีน ยังคงรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและสังคมแบบจีนดั้งเดิมไว้อย่างเหนียวแน่น ในระยะต่อมากการร่ำวงสังคัมและวัฒนธรรมแบบจีนในจังหวัดชลบุรีได้ดำเนินไปท่ามกลางการผสมผสานทางวัฒนธรรมผ่านการแต่งงานกับคนท้องถิ่น ความเป็นจีนและไทยได้เกิดการผสมผสานขึ้นผ่านการแต่งงานมีผลให้เกิดการเรียนรู้วัฒนธรรมและสังคัมระหว่างกันได้ดียิ่งขึ้น การรับรู้และการถ่ายทอดวัฒนธรรมซึ่งกันและกันจนทำให้วัฒนธรรม

ของจีนบางส่วนได้รับการอนุรักษ์ไว้ บางส่วนสูญหายไป

การเสื่อมสลายของระบบครอบครัวจีนเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่มีผลให้ค่านิยมในการประกอบพิธีงต๋องเต็กมีแนวโน้มที่จะลดความสำคัญลง อันเป็นผลมาจากการผสมกลมกลืนทางสังคมและวัฒนธรรมระหว่างจีนกับไทย เช่น มีการใช้โลงศพแบบไทยแทนการใช้โลงศพแบบจีน และมีการเผาศพแบบไทยแทนการฝังศพแบบจีนมากขึ้น (ธรรณูภรณ์ วงศ์บุญชัยนันท์, 2547)

การแต่งงานกับคนในพื้นที่จังหวัดชลบุรีและการผสมผสานวัฒนธรรม ส่งผลให้องค์ประกอบของครอบครัวตามรูปแบบของจีนเกิดการเปลี่ยนแปลงไป ในทำนองเดียวกันผสมผสานกับวัฒนธรรมท้องถิ่นก็ทำให้พิธีกรรมศพของคนไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรี มีการแสดงออกในรูปแบบของความเชื่อไทยมากขึ้น เช่น การสวดมนต์ก่อนการส่งฝัง การทำความเคารพวิญญาณผู้ตายในวันที่ 1 ถึงวันที่ 5 โคนการสวดมนต์ของพระสงฆ์ รวมทั้งพิธีกรรมฝังตามแบบพุทธศาสนาตามความเชื่อของชาวไทย

การเปลี่ยนแปลงและปรับตัวของคนไทยเชื้อสายจีนในด้านวัฒนธรรมหลังความตาย

1. การเปลี่ยนแปลงและปรับตัวทางด้านของที่ใช้ทำการเซ่นไหว้

ผลไม้ที่ใช้ในการไหว้บรรพบุรุษนั้น หากเซ่นไหว้ด้วยผลไม้ตามฤดูกาลจะเรียกว่า 4 ผล แต่หากเซ่นไหว้ด้วยผลไม้ชนิดใดก็ได้ 5 ชนิดจะเรียกว่า 5 ผล โดยส่วนมากแล้วผลไม้ที่ชาวไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรี นั้นจะใช้เซ่นไหว้มี ส้ม กัลย ฝรั่ง และแอปเปิ้ล นอกจากนี้จะมีการเลือกใช้ผลไม้ท้องถิ่นตามฤดูกาลในการเซ่นไหว้ด้วย เช่น ขนุน มะม่วง ละคร ชมพู่ ผลไม้ที่มีเฉพาะในจังหวัดชลบุรี ซึ่งไม่เคยปรากฏในการเซ่นไหว้ในวัฒนธรรมพิธีศพของจีนเลย ในทำนองเดียวกันอาหารที่ใช้ในการเซ่นไหว้บางชนิดก็เป็นอาหารที่มีเฉพาะในท้องถิ่น เช่น สัตว์ที่ใช้ในการเซ่นไหว้ปกติแล้วมีไก่ ปลา และหมู แต่มีการใช้ปลากหมึกแห้ง แทนปลาในการเซ่นไหว้ของชาวไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรี

2. การเปลี่ยนแปลงและปรับตัวทางด้านประโยชน์คุณค่าต่อสังคม

ตามประเพณีพิธีกรรมศพของจีนแล้ว โดยปกติเพื่อนพ้องจะมีการให้เงินทำบุญช่วยฌาปนกิจกับครอบครัวของผู้เสียชีวิตในพิธีศพในจำนวนที่มีความเกี่ยวข้องกันเพื่อเป็นการแสดงความเสียใจต่อการสูญเสียของครอบครัวของผู้ตาย โดยหวังว่าจะสามารถช่วยเหลือครอบครัวผู้ตายจากกำลังอันเล็กน้อยนี้ได้ การให้เงินทำบุญช่วยฌาปนกิจโดยทั่วไปมี 2 หลักการ หลักการแรกคือ คนส่วนใหญ่เชื่อว่า การให้เป็นเลขคี่นั้นดีกว่า (เช่น 100 300 500 700 900 เป็นต้น) แต่ในบางพื้นที่ที่ไม่มีหลักการเช่นนี้ หลักการที่สองคือ มีเศษเป็น 1 (เช่น 101, 301) โดยมีความหมายว่าไม่อยากจากกัน ซึ่งเป็นการแสดงความอาลัยกับผู้ตาย

ชาวไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรีบางครอบครัวก็จะรับเงินทำบุญช่วยฌาปนกิจไว้ แต่บางครอบครัวก็จะปฏิเสธการรับไว้ซึ่งเงินทำบุญช่วยฌาปนกิจอย่างชัดเจน ซึ่งหากเป็นเช่นนี้ เพื่อนพ้องก็นำพวงมาลาเป็นสิ่งของแทนการแสดงความอาลัยไปไว้ในสถานที่ที่ประกอบพิธีศพ และเขียนคำสรรเสริญผู้ตายหรือคำอวยพรเป็นภาษาจีนที่เกี่ยวข้องกับพวงมาลา ซึ่งการให้สิ่งของช่วยฌาปนกิจนั้นมักให้ในช่วงที่จัดพิธีศพ แต่ไม่กี่ปีที่ผ่านมาชาวไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรี ได้ประกอบพิธีศพตามแบบแผนของไทยมากขึ้น โดยจะมีการให้สิ่งของจำพวกเครื่องใช้ เช่น พัดลม นาฬิกา หรือผ้าเช็ดตัว เป็นต้น การให้พัดลมเริ่มมีในช่วง 3-5 ปี ที่ผ่านมา เมื่อเสร็จสิ้นพิธีศพเจ้าภาพก็จะนำสิ่งของเหล่านี้ไปบริจาคให้กับผู้ที่ต้องการ ซึ่งเป็นการแสดงการเสร็จสิ้นของพิธีศพทางสังคม หากแยกแยะการเปลี่ยนแปลงและการหลอมรวมของพิธีศพ จะเห็นได้ชัดว่า การหลอมรวมกับวัฒนธรรมท้องถิ่นมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงของพิธีศพในพื้นที่จังหวัดชลบุรี

3. การเปลี่ยนแปลงและปรับตัวทางด้านรูปแบบของพิธีกรรมศพ

การสวดมนต์โดยพระสงฆ์ในเวลากลางคืนของวันที่ 1 ถึงวันที่ 5 และการสวดมนต์ก่อนการส่งฝัง ปัจจุบันชาวไทยเชื้อสายจีนส่วนใหญ่ไม่นิยมทำงตึกแล้ว แต่เปลี่ยนเป็นการสวดมนต์โดยพระสงฆ์แทน การสวดมนต์ก่อนการฝัง การสานลินก่อนการส่งฝัง และการสวดมนต์โดยพระสงฆ์ก่อนการส่งฝัง สิ่งเหล่านี้ต่างแสดงออกถึงการหลอมรวมของวัฒนธรรมพิธีศพของชาวไทยเชื้อสายจีน และวัฒนธรรมท้องถิ่น รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงและการหลอมรวมของการบรรเลงดนตรีในช่วงสุดท้ายของพิธีกรรมและพิธีงตึก โดยการเพิ่มดนตรีพื้นบ้านของไทย

เชิญพระมาสวด แล้วก็มีดนตรีปี่พาทย์ของคนไทยเข้ามาช่วย มันมีทั้งดนตรีจีนแล้ว ก็ไปดองกับคนไทยแล้วก็มีดนตรีไทยเข้ามาช่วย

(สุวรรณ โรจน์สัตตรัตน์, สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2559)

สรุป ชาวจีนส่วนมากมาต่างพื้นที่ต่างแดนโดยไม่ได้สมัครใจ ในประเทศไทยนั้น ทั้งสภาพแวดล้อมทางสังคมและสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติต่างก็ไม่เหมือนกับสภาพแวดล้อมเดิมที่ตนเคยอาศัยอยู่ แต่ภายใต้เงื่อนไขเหล่านี้ ในขณะที่ชาวจีนยังคงเลือกที่จะสืบทอดวัฒนธรรมเดิมของตนอยู่ก็ได้ปรับเปลี่ยนตนให้หลอมรวมกับวัฒนธรรมท้องถิ่นและสภาพแวดล้อมทางสังคมและทางธรรมชาติด้วย จึงทำให้ชาวจีนได้พัฒนาความรู้ได้อย่างเต็มที่

บทที่ 6

บทสรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การนำเสนอผลการวิจัยการศึกษาเรื่อง วัฒนธรรมหลังความตายของชาวไทยเชื้อสายจีน ในจังหวัดชลบุรี: ความเชื่อและวิถีปฏิบัติ แบ่งเป็น 3 หัวข้อดังต่อไปนี้

1. สรุปผลและการอภิปรายผล
2. ข้อเสนอแนะในการนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์
3. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สรุปและการอภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง วัฒนธรรมหลังความตายของชาวไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรี: ความเชื่อและวิถีปฏิบัติ มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาดังนี้

1. เพื่อศึกษาวัฒนธรรมหลังความตายของชาวจีนและชาวไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรี
2. เพื่อศึกษาความแตกต่างระหว่างวัฒนธรรมหลังความตายของชาวไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรีกับวัฒนธรรมหลังความตายของชาวจีนโดยรวม
3. เพื่อศึกษาการดำรงอยู่และแนวโน้มในอนาคตสำหรับวัฒนธรรมหลังความตายของชาวไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรี

จากประเด็นที่ 1 สามารถสรุปได้ 2 ประเด็น ได้แก่ วัฒนธรรมหลังความตายของชาวจีนและวัฒนธรรมหลังความตายของชาวไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรี โดยในส่วนของวัฒนธรรมหลังความตายของชาวจีน สามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้

ภาพรวมของวัฒนธรรมหลังความตายของชาวจีน สรุปได้ 6 ด้าน ได้แก่ 1. รูปแบบการฝังศพ 2. รูปแบบการปลงศพ 3. รูปแบบสุสาน 4. พิธีกรรมงานศพ 5. การเซ่นไหว้ และ 6. คุณค่าต่อสังคม ด้วยสถานการณ์ที่ต้องเคารพการสืบทอดวัฒนธรรมดั้งเดิมของชนชาติจีน ทั้งยังเผชิญกับปัญหาการขาดแคลนทรัพยากร และมลพิษทางสิ่งแวดล้อมที่ร้ายแรงมากขึ้นทุกวัน สำนักนายกรัฐมนตรีแห่งประเทศจีน จึงออกกฎเกี่ยวกับการจัดการพิธีเคลื่อนศพและฝังศพเป็นครั้งแรกเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2528 นั่นคือ ข้อกำหนดชั่วคราวเกี่ยวกับการจัดการพิธีเคลื่อนศพและฝังศพ จนถึงปัจจุบัน วัฒนธรรมหลังความตายดั้งเดิมของจีนนับว่า เปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก ซึ่งเป็นผลจากปัจจัยต่าง ๆ เช่น การพัฒนาเศรษฐกิจและเทคโนโลยี และนโยบายของประเทศ

เป็นต้น

1. รูปแบบการฝังศพในประเทศจีน นอกจากได้รับอิทธิพลเกี่ยวกับแนวคิดความตายแล้ว ยังได้รับอิทธิพลจากสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติอีกด้วย ด้วยเงื่อนไขทางภูมิศาสตร์ที่แตกต่างกัน ผู้คนจะคล้อยตามความต้องการของสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ เลือกใช้วิธีการปลงศพที่เหมาะสม สำหรับพื้นที่เร่ร่อนแค้น ผู้คนจะเลือกใช้การห้อยโลงศพไว้ที่หน้าผา และการตั้งโลงศพไว้ในถ้ำ ส่วนพื้นที่ป่าไม้ จะใช้การแขวนโลงศพบนต้นไม้ และชนเผ่าที่อยู่ใกล้กับแหล่งน้ำ จะใช้วิธีนำศพไปลอยในแม่น้ำ เป็นต้น ความแตกต่างของชนเผ่าและพื้นที่ ทำให้รูปแบบการปลงศพแตกต่างกันออกไป นอกจากวิธีการปลงศพที่ได้พบเจอบ่อยในจีนแล้ว ซึ่งได้แก่ การฝังศพ การเผาศพ การปล่อยให้นกแร้งจิกกินศพเป็นอาหาร การแขวนโลงศพไว้บนหน้าผา การนำศพไปลอยในแม่น้ำ และการฝังศพใต้เจดีย์แล้ว ในทางประวัติศาสตร์จีน ยังเคยปรากฏรูปแบบอื่น ๆ เช่น สุสานอาภรณ์ (สุสานที่ไม่มีศพของผู้ตาย แต่นำเสื้อผ้าและหมวกของผู้ตายมาฝังแทน) เป็นต้น

2. รูปแบบการปลงศพ ถึงแม้ว่ารูปแบบจัดการศพของจีน จะไม่ได้ขึ้นอยู่กับศาสนา ทั้งหมด แต่ส่วนใหญ่กลับมีความเกี่ยวข้องกับความเชื่ออย่างที่แยกออกจากกันไม่ได้ ด้วยเหตุนี้ รูปแบบการปลงศพที่แตกต่างกัน มักจะฝากฝังทัศนคติที่แตกต่างกันไว้กับผู้ล่วงลับ ปกติแล้ว รูปแบบปลงศพที่พบเห็นค่อนข้างบ่อยในจีน คือการฝังศพครั้งเดียว การฝังศพสองครั้ง การฝังแบบนอนหงาย การฝังแบบนอนคว่ำ การฝังแบบงอแขนขา เป็นต้น นอกจากวิธีการปลงศพที่ค่อนข้างพบเห็นบ่อยในข้างต้นแล้ว ชนกลุ่มน้อยของจีน ยังมีรูปแบบการฝังศพที่ค่อนข้างพบเห็นน้อย และไม่เหมือนใคร เช่น การฝังแบบหันแขนขา การฝังบนหลังคาบ้าน การฝังไว้ในเครื่องปั้นดินเผา การฝังเสื้อผ้าและหมวกของผู้ตายแทนศพ เป็นต้น

3. รูปแบบสุสาน รูปแบบสุสานของจีน โดยทั่วไปแบ่งเป็น สุสานทรงกองดิน สุสานทรงเก้าอี้ สุสานทรงกระดองเต่า เป็นต้น รูปแบบสุสานของจีน ไม่เพียงสามารถสะท้อน กระบวนการพัฒนาด้านวัตถุของสังคม เมื่อพิจารณาจากมุมมองของคติชนวิทยา การวิจัยรูปแบบของสุสาน ทำให้มีความเข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมพื้นบ้านท้องถิ่น ลักษณะที่แตกต่างกันของสุสาน สามารถรับรู้ได้ว่า ขณะที่ผู้คนสร้างสุสาน พวกเขากำลังปกป้องโลกภายในจิตใจ นอกจากนี้แล้ว สุสานยังเป็นตัวแบ่งแยกคนตายกับคนเป็นออกจากกัน กลายเป็น โลกของคนตาย ทั้งยังกลายเป็นพื้นที่ที่วิญญาณดำรงอยู่ เป็นการแสดงออกถึงอีกโลกหนึ่งในสายตาของชาวจีน

4. พิธีกรรมงานศพ สามารถแบ่งเป็น 4 ขั้นตอนดังนี้

4.1 พิธีกรรมสำหรับผู้ที่ยังเสียชีวิต ได้แก่ พิธีเรียกวิญญาณ การดูแลเป็นครั้งสุดท้าย การอาบน้ำศพ การแต่งตัวศพ พิธีป้อนข้าวป้อนน้ำ และการแจ้งตาย

4.2 พิธีเตรียมฝังศพ ได้แก่ การใส่ชุดผ้าดิบ การนอนเฝ้าศพ การไว้ทุกข์

4.3 พิธีงเต็ก

4.4 พิธีเคลื่อนศพ ได้แก่ การดูฤกษ์เคลื่อนย้ายศพ พิธีไว้อาลัย พิธียกโลงและเคลื่อนขบวน พิธีส่งวิญญาณและพิธีฝัง

5. การเซ่นไหว้ สาเหตุที่ทำให้เกิดการเซ่นไหว้ ในสายตาของชาวจีนคือ วิญญาณไม่เพียงมีตัวตน แต่ยังมีโลกที่เคยใช้ชีวิตอยู่เสมอ ชอบได้รับการเคารพจากคนเป็น เสพสุขกับอาหารเลิศรสที่ผู้คนนำมาเซ่นไหว้ มีเช่นนั้น วิญญาณก็จะไม่มีความสุข ส่วนเครื่องเซ่นไหว้ประกอบด้วย 1. เงินกระดาษ 2. รูป 3. เสียงร้องไห้ 4. อาหารและสิ่งของ 5. วัตถุเชิงสัญลักษณ์ 6. คนและสัตว์

จากประเด็นที่ 1 ในส่วนของวัฒนธรรมหลังความตายของชาวไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรี สามารถสรุปได้ดังนี้

วัฒนธรรมหลังความตายของชาวไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรี ได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมความเชื่อต่าง ๆ ของจีน ซึ่งประกอบด้วย วัฒนธรรมด้านความกตัญญู ความเชื่อเรื่องบรรพบุรุษ ความเชื่อเรื่องข้อห้าม ความเชื่อเกี่ยวกับโลกของคนตาย และความเชื่อด้านฮวงจุ้ย ความเชื่อที่สะท้อนถึงวัฒนธรรมหลังความตายของชาวไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรีเหล่านี้ ไม่ใช่วัฒนธรรมหลังความตายในแง่ของการปฏิบัติเชิงวัฒนธรรมทั่วไป แต่เริ่มต้นจากมุมมองรูปแบบแนวความคิดของผู้คน มุ่งเน้นการแบ่งแยกและจินตนาการที่ชาวไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรีมีต่อโลกแห่งความเป็นและโลกแห่งความตาย รวมทั้งความหมายพื้นฐานของสัญลักษณ์และ โครงสร้างที่อยู่เบื้องหลังของพิธีงานศพ นอกจากนี้ วัฒนธรรมหลังความตายของคนไทยเชื้อสายจีนยังได้รับอิทธิพลจากสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมทางสังคมไทย โดยเฉพาะความเชื่อเรื่องศาสนาพุทธ จากปัจจัยดังกล่าว ทำให้ชาวไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรี มีวัฒนธรรมหลังความตายที่เป็นเอกลักษณ์ ส่วนทางด้านวิถีปฏิบัติของวัฒนธรรมหลังความตายชาวไทยเชื้อสายจีนสามารถสรุปได้ว่า การจัดพิธีกรรมงานศพแบบประเพณีจีน มีความละเอียดซับซ้อน สะท้อนภูมิปัญญาเก่าแก่ และยังคงเต็มไปด้วยสัญลักษณ์ เริ่มตั้งแต่ขั้นตอนการจองฮวงจุ้ย ตลอดจนขั้นตอนการฝังศพและไว้ทุกข์ สามารถแบ่งออกเป็น 5 ขั้นตอน ได้แก่ 1. ขั้นตอนการจองฮวงจุ้ย เตรียมเครื่องแต่งกาย และโลงศพ 2. ขั้นตอนเคลื่อนย้ายศพ 3. ขั้นตอนตั้งฉาก-พิธีงเต็ก 4. ขั้นตอนเคารพศพ 5. ขั้นตอนการเซ่นไหว้ และการไว้ทุกข์

จากประเด็นที่ 2 ความแตกต่างระหว่างวัฒนธรรมหลังความตายของชาวไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรีกับวัฒนธรรมหลังความตายของชาวจีนโดยรวม สามารถสรุปได้ดังนี้

วัฒนธรรมหลังความตายของชาวจีน ได้รับอิทธิพลจากนโยบายของรัฐบาลจีนเป็นอย่างมาก เช่น ตำนกนายกรัฐมนตรีนางเหิงเหิงแห่งประเทศจีน ออกกฎเกี่ยวกับการจัดการพิธีเคลื่อนศพและฝังศพ

เป็นครั้งแรกเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2528 นั่นคือ ข้อกำหนดชั่วคราวเกี่ยวกับการจัดการพิธีเคลื่อนศพและฝังศพ ต่อมาในปีพ.ศ. 2540 สำนักนายกรัฐมนตรีแห่งประเทศจีน ออกกฎระเบียบงานศพ อย่างเป็นทางการอีกครั้งหนึ่ง นโยบายเหล่านี้ ส่งผลให้ชาวจีนดำเนินพิธีกรรมฝังแบบดั้งเดิมไม่ได้อีกต่อไป ซึ่งผลของการศึกษาสอดคล้องกับงานวิจัยของ Qu, Xiang, and Zou (2014, p. 54) โดยพบว่า วัฒนธรรมหลังความตายของชาวจีน เกิดการเปลี่ยนแปลง เพราะอิทธิพลจากนโยบายของรัฐบาลอย่างเห็นได้ชัด นอกจากนี้ การปฏิวัติวัฒนธรรมของจีนกว่า 10 ปี ยังส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรม การเมือง สังคม เศรษฐกิจอย่างกว้างขวาง จนส่งผลให้วัฒนธรรมดั้งเดิมบางอย่างสูญหายไปจากสังคม จากปัจจัย 2 ข้อนี้ ทำให้วัฒนธรรมหลังความตายของจีนแบบดั้งเดิมเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างมาก ส่วนวัฒนธรรมหลังความตายของชาวไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรี เนื่องจากประเทศไทย เป็นประเทศประชาธิปไตย ประชากรมีสิทธิจัดการกับที่ดินของตนเองอย่างเสรี ซึ่งสามารถสร้างฮวงซุ้ย และจัดงานศพแบบจีนดั้งเดิมตามฐานะทางการเงินของครอบครัว ทำให้วัฒนธรรมหลังความตายเปลี่ยนแปลงซ้ำ นอกจากนี้ ชาวไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรี ยังใช้ภูมิปัญญาด้านต่าง ๆ ปรับตัวให้เข้ากับสังคมต่างถิ่น ซึ่งมีลักษณะภูมิประเทศ ทรัพยากร วัฒนธรรม และความเชื่อที่แตกต่างจากจีน การเปลี่ยนแปลงและปรับตัวในวัฒนธรรมหลังความตายของคนไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรี ได้แก่ เครื่องเช่นไห้ว รูปแบบพิธีกรรมงานศพ สถานที่จัดงานศพ และดนตรีที่ใช้ประกอบพิธีกรรมงานศพ

ด้านเครื่องเช่นไห้ว ชาวไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรี เลือกใช้ของที่มียู๋ในท้องถิ่น แทนเครื่องเช่นไห้ว ที่ใช้เมื่ออยู่ในประเทศจีน; ด้านรูปแบบพิธีกรรมงานศพ ขั้นตอนแบบไทยเข้ามาแทนที่พิธีกรรมแบบดั้งเดิมมากขึ้น ด้านสถานที่จัดงานศพ จัดงานศพที่วัดไทยมากขึ้น ซึ่งแตกต่างกับประเพณีจีนดั้งเดิม ที่นิยมจัดงานภายในบ้านของจีน เนื่องจากขาดผู้มีความรู้ด้านงานศพ และมีเนื้อที่ใช้อย่างจำกัด; ด้านดนตรีประกอบพิธีกรรมงานศพ มีดนตรีปี่พาทย์ของคนไทยเข้ามาเสริม เจริญพระมาสวด และมีดนตรีปี่พาทย์ของคนไทยเข้ามาเสริม ทำให้มีทั้งดนตรีจีนและดนตรีไทย (สุวรรณ โรจน์สัตตรัตน์, สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2559)

จากประเด็นที่ 3 การดำรงอยู่และแนวโน้มในอนาคตสำหรับวัฒนธรรมหลังความตายของชาวไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรี สามารถสรุปได้ดังนี้

วัฒนธรรมหลังความตายของชาวไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรี มีแนวโน้มได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมไทยมากกว่าวัฒนธรรมจีนแบบดั้งเดิม ขณะเดียวกัน การผสมผสานของ 2 วัฒนธรรม ส่งผลให้วัฒนธรรมหลังความตายของชาวไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรี เกิดรูปแบบใหม่ซึ่งไม่เหมือนใคร ผลการวิจัยสอดคล้องกับงานวิจัยของพวงทิพย์ เกิดทรัพย์ ลักษณะการเปลี่ยนแปลงของพิธีศพของชาวจีน มีการใช้โลงศพแบบไทย ไม่จัดพิธีงเด็ก และลดขั้นตอนลง

ในอดีต ปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง คือด้านการเมือง แต่ในปัจจุบัน คือ ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ครอบครัวเรามีเชื้อสายจีน งานศพของคุณยาย เลือกจัดแบบไทย จากนั้นนำอัฐิเก็บไว้ที่วัดไทย เมื่อถึงช่วงเทศกาลเซ็งเม้ง ครอบครัวจะนัดไปไหว้ที่วัดไทย” (พริ้ม, สัมภาษณ์, 18 กันยายน 2559)

นอกจากนี้ วัฒนธรรมหลังความตายของคนไทยเชื้อสายจีน มีแนวโน้มปฏิบัติตามพิธีกรรมจีนน้อยลง ซึ่งผลการวิจัยได้สอดคล้องกับข้อมูลการสัมภาษณ์ของท่าน สุวรรณ โรจน์สัตตรัตน์ เมื่อเปรียบเทียบระหว่างสมัยโบราณกับปัจจุบัน แต่ก่อนครอบครัวชาวจีนร้อยละ 80 จัดพิธีงเด็ก แต่ปัจจุบันเหลือเพียงร้อยละ 20 เท่านั้น (สุวรรณ โรจน์สัตตรัตน์, สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2559) นอกจากนี้ ยังมีผู้เชี่ยวชาญด้านวัฒนธรรมจีนอย่างอาจารย์วิโรจน์ ตั้งวาณิชย์ (กล่าวในรายการทีวี เปิดปม สวงซุ่ยรุกป่า เมื่อวันที่ 20 มิถุนายน พ.ศ. 2559) ปัจจุบันครอบครัวคนจีน เลือกเผาศพ 70-80% อีก 20% เลือกวิธีการฝังศพ เพราะสงฆ์ที่ดีมีคนจองหมดแล้ว แถมยังมีราคาแพงเทียบเท่ากับราคาอาร์ทเมนต์ หรือบ้านหลังหนึ่ง

คนไทยเชื้อสายจีน รุ่นที่ 1 ได้รับอิทธิพลจากพ่อแม่ หรือวัยเด็กเคยมีประสบการณ์ในการใช้ชีวิตในเมืองจีน ทำให้วัฒนธรรมหลังความตายแบบดั้งเดิมของจีน มีอิทธิพลต่อคนไทยเชื้อสายจีน รุ่นที่ 1 เป็นอย่างมาก ส่วนใหญ่คนไทยเชื้อสายจีนรุ่นนี้ ยังเลือกการจัดพิธีงานศพแบบจีน และใช้รูปแบบการฝังดิน บางคนมีก้นจองสงฆ์แล้วก็ไม่น้อย แต่เนื่องจากข้อจำกัดด้านฐานะการเงินของตนเองหรือลูก ๆ พิธีงานศพของคนไทยเชื้อสายจีน รุ่นที่ 1 จึงมีความแตกต่าง และเนื่องจากลูก ๆ นับถือศาสนาพุทธ ทำให้การจัดงานศพแบบไทย และศาสนาพุทธเข้ามามีบทบาทเพิ่มมากขึ้น

คนไทยเชื้อสายจีน รุ่นที่ 2 ร้อยละ 20 ยังเลือกการจัดงานศพแบบจีนดั้งเดิม แต่ร้อยละ 80 กลับเลือกการจัดงานศพแบบไทย ซึ่งใช้วิธีการเผาศพ ส่วนสาเหตุ เนื่องจากการฝังศพแบบจีนดั้งเดิมนั้นมีค่าใช้จ่ายสูงมาก บวกกับขั้นตอนที่ยุ่งยากและซับซ้อน พ่อแม่บางส่วน ไม่ต้องการเพิ่มภาระให้กับลูกๆ ที่ทำงานหนักอยู่แล้ว แต่โดยพื้นฐานแล้ว เนื่องจากตั้งแต่เกิดจนเติบโต คนไทยเชื้อสายจีนรุ่นนี้ ได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมไทยเป็นอย่างมาก ทำให้ในด้านค่านิยม รวมถึงความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับความตายเกิดการเปลี่ยนแปลง

คนไทยเชื้อสายจีน รุ่นที่ 3 มีน้อยคนที่จะเข้าใจความหมายของการฝังศพแบบจีนดั้งเดิมอย่างแท้จริง เป็นเพราะแนวคิดในด้านงานศพของพ่อแม่ตนเองเกิดการเปลี่ยนแปลง และคนรุ่นนี้ได้รับแนวคิดของคนรุ่นก่อนมาก นอกจากนี้ เนื่องจากได้รับอิทธิพลจากการยกระดับทางการศึกษา และสื่อโซเชียลใหม่ ๆ ทำให้ในเรื่องวัฒนธรรมหลังความตายมีการเปลี่ยนแปลงของคนไทยเชื้อสายจีนรุ่น 3 นี้มากยิ่งขึ้น อีกอย่าง บริษัทภูเก็ลคำทำนายว่า ในเมื่อปี ค.ศ. 2029 มนุษย์ยังเกิดไม่ตาย

เลยก็ได้ ซึ่งในอนาคตคนไทยเชื้อสายจีนรุ่นนี้จึงเจอกับปัญหาใหม่ก็ได้

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการดำรงอยู่ และก่อให้เกิดแนวโน้มใหม่ดังที่กล่าวข้างต้นนั้น ปัจจัยแรกคือ การพัฒนาด้านเศรษฐกิจและเทคโนโลยีสมัยใหม่ ช่วงแรกชาวไทยเชื้อสายจีนอาศัยการทำนา จับปลา ปลูกผัก เลี้ยงเป็ด และปลูกอ้อยเลี้ยงชีพ แต่เมื่อเศรษฐกิจมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ชาวไทยเชื้อสายจีนจึงค่อย ๆ ละทิ้งเกษตรกรรม และหันไปทำอุตสาหกรรมแทน ปัจจุบันชาวไทยเชื้อสายจีนนิยมประกอบอาชีพครู เจ้าของธุรกิจ เจ้าของร้านอาหาร หรือรับราชการ เป็นต้น ส่งผลให้เศรษฐกิจก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว และมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมหลังความตายด้วย ซึ่งผลการวิจัยได้สอดคล้องกับงานวิจัยของ นภัศวรธรรม สุภาพัตย์ (2557) ชาวไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรี แม้จะปฏิบัติตามพิธีกรรมที่คล้ายคลึงกับในอดีต แต่เพราะความไม่รู้ซึ่งในประเพณีอย่างต่อแท้ บวกกับการได้รับอิทธิพลจากความเจริญด้านเทคโนโลยี และความ

เป็นสมัยใหม่ ย่อมทำให้รูปแบบการจัดงาน รวมทั้งพิธีกรรมในทางปฏิบัติเปลี่ยนแปลงไป ปัจจัยด้านระดับการศึกษาที่สูงขึ้น และการเปลี่ยนแปลงของทัศนคติที่มีต่อความเชื่อหลังความตาย ทำให้รูปแบบและรายละเอียดของพิธีกรรมงานศพของชาวไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรีเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม พวกเขาตัดสินใจเช่นเอกสารบริจาคร่างกาย เป็นกายวิยาทาน เพื่อให้นักศึกษาแพทย์ศึกษาวิจัย และนำความรู้ที่ได้ไปต่อลมหายใจให้ผู้ป่วยในอนาคต (ภารดี มหาจันทร์, สัมภาษณ์, 18 พฤศจิกายน 2559)

ปัจจัยด้านการแต่งงาน และการผสมผสานของวัฒนธรรม การแต่งงานกับคนในพื้นที่จังหวัดชลบุรีและการผสมผสานทางวัฒนธรรม ส่งผลให้องค์ประกอบของครอบครัวตามรูปแบบของจีนเกิดการเปลี่ยนแปลงไป ขณะเดียวกัน การผสมผสานวัฒนธรรมท้องถิ่น ก็ทำให้พิธีกรรมศพของชาวไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรี แสดงออกในรูปแบบของความเชื่อแบบไทยมากขึ้น เช่น การสวมมงคลก่อนการฝังศพ การทำความเคารพวิญญาณผู้ตายในวันที่ 1 ถึงวันที่ 5 รวมทั้งพิธีฝังศพแบบพุทธศาสนา ซึ่งผลของการศึกษาสอดคล้องกับงานวิจัยของดาร์รัตน์ เมตตาริกานนท์ และสมศักดิ์ สิริสันติสุข (2532) ในด้านวัฒนธรรมของชาวจีนปัจจุบัน ส่วนใหญ่ชนรุ่นหลังที่เติบโตขึ้นในสภาพแวดล้อมที่ต่างจากบรรพบุรุษ และแต่งงานกับคนเชื้อชาติอื่น สิ่งเหล่านี้ มีผลต่อความกลมกลืนทางวัฒนธรรม ทำให้พิธีกรรมต่าง ๆ ที่เคยปฏิบัติในรุ่นของบรรพบุรุษมีการย่อ และยังเปิดรับวัฒนธรรมไทยเข้ามา ปัจจุบันผู้หญิงไทยแต่งเป็นสะใภ้ครอบครัวคนจีน ผู้ชายไทยกลายเป็นลูกเขยคนจีน หรือลูกคนจีนแต่งเข้าบ้านคนไทย ทำให้วัฒนธรรมสองอย่างเข้ากันผสมผสานกัน แต่ก่อนใส่เสื้อผ้ากัน 3-4 ชั้น ตอนนี้เริ่มประหยัด เพราะลูกหลานมีฐานะทางการเงินไม่เท่ากัน จึงใส่แค่เสื้อเชิ้ต 1 ตัว กางเกง 1 ตัวเท่านั้น (สุวรรณ โรจน์สัตตรัตน์, สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2559)

ข้อเสนอแนะในการนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์

จากสิ่งที่ได้จากการศึกษา ผู้วิจัยเห็นว่า ควรมีข้อเสนอแนะในการนำไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

1. ผลการวิจัยครั้งนี้ แสดงให้เห็นถึงความสำคัญและความเข้มแข็งของวัฒนธรรมหลังความตายของชาวจีนที่แสดงถึงความกตัญญูของลูกหลานที่มีต่อบรรพบุรุษ การปฏิบัติดังกล่าว ช่วยเสริมสร้างความปรองดองระหว่างสมาชิกในครอบครัว ซึ่งเชื่อว่าเป็นวิถีปฏิบัติที่ดีสมควรอย่างยิ่งแก่การอนุรักษ์ปกป้องรักษาเอาไว้

2. ผลการวิจัยครั้งนี้ บ่งบอกว่า ชาวไทยเชื้อสายจีนรุ่นใหม่ในจังหวัดชลบุรี มีระดับการศึกษาสูงขึ้น รวมทั้งคนไทยเชื้อสายจีนเลิกแต่งงานกับคนไทยหรือคนเชื้อชาติอื่น จนให้ความสำคัญกับการสร้างสงฆ์น้อยลง ซึ่งอาจมีอิทธิพลต่อประเพณีการเคารพศพในช่วงเทศกาลเซ็งเม้ง และความปรองดองในหมู่ญาติพี่น้อง คนไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรีและในประเทศไทย ควรตระหนักถึงความเป็นไปได้ข้อนี้ เพื่อหาแนวทางป้องกันปัญหาดังกล่าว

3. ผลการวิจัยครั้งนี้ เสนอแนวคิดแก้ปัญหาต่าง ๆ เช่น ความต้องการที่ดินเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจเพิ่มสูงขึ้น และปัญหาการใช้ที่ดินเป็นสงฆ์มากเกินไปในจังหวัดชลบุรี เป็นต้น ผลการวิจัยนี้จะเป็นข้อมูลให้ผู้ที่เกี่ยวข้องกับปัญหาดังกล่าว พิจารณาการเปลี่ยนแปลงรูปแบบสงฆ์จากแบบเดิมให้เป็นแบบคอนโดหรือรูปแบบอื่น ๆ ซึ่งเป็นรูปแบบการฝังใหม่ ๆ ที่ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ปัจจุบัน เช่น การฝังแบบพื้นที่เสมือน การฝังแบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ตหรือการฝังแบบใช้เทคโนโลยี AR เป็นต้น

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

หลังจากดำเนินการวิจัยในหัวข้อ วัฒนธรรมหลังความตายของคนไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรี: ความเชื่อและวิถีปฏิบัติ ผู้วิจัยเห็นว่า หลังจากนั้นควรมีการวิจัย ดังนี้

1. ควรศึกษาว่า ระดับการศึกษาที่สูงขึ้น และระดับการศึกษาที่แตกต่างกันของชาวไทยเชื้อสายจีน จะมีอิทธิพลต่อวัฒนธรรมหลังความตายแบบดั้งเดิมอย่างไร เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้ได้ข้อสรุปว่า ชาวไทยเชื้อสายจีนที่มีระดับการศึกษาสูงขึ้น ส่งผลให้ทัศนคติและความเชื่อที่มีต่อวัฒนธรรมหลังความตายเกิดการเปลี่ยนแปลง ดังนั้นครั้งต่อไป ควรศึกษาในประเด็นที่ว่า ระดับการศึกษาที่สูงขึ้น มีความสัมพันธ์อย่างไรกับความเชื่อดั้งเดิมของวัฒนธรรมหลังความตาย ขณะเดียวกัน ในแง่วัฒนธรรมหลังความตาย ยังเกิดความเปลี่ยนแปลงอย่างไร

2. ควรศึกษาเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างวัฒนธรรมหลังความตายของคนไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรีกับวัฒนธรรมหลังความตายในจังหวัดภูเก็ต ซึ่งภูเก็ตเป็นอีกจังหวัดหนึ่งที่มี

คนไทยเชื้อสายจีนอย่างมากและสภาพเศรษฐกิจและสังคมแตกต่างไปจากชลบุรี อีกทั้งชาวไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรี โดยส่วนมากเป็นคนจีนแต่กำเนิด ส่วนชาวไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดภูเก็ต ส่วนใหญ่เป็นคนฮกเกี้ยน

3. ควรศึกษาความแตกต่างระหว่างวัฒนธรรมหลังความตายของชาวจีนในเมืองซัวเถา ซาน โถว มณฑลกวางตุ้ง ประเทศจีน กับวัฒนธรรมหลังความตายของคนไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรี เนื่องจากชาวไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรี ส่วนมากเป็นคนแต่กำเนิด ซึ่งอพยพมาจากเมืองซัวเถา ซาน โถว มณฑลกวางตุ้งของจีน ก่อนที่กลุ่มชาวจีนจะอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทย วัฒนธรรมหลังความตายของพวกเขา เหมือนกับชาวจีนที่ยังอยู่ในเมืองจีน ดังนั้นครั้งต่อไป ควรศึกษาในประเด็นที่ว่า คนจีนกลุ่มเดียวกัน ซึ่งมีวัฒนธรรมหลังความตายเหมือนกันมาก่อน หลังจากอพยพเข้ามาปักหลักในประเทศหรือภูมิภาค ที่มีลักษณะภูมิประเทศ ทรัพยากร วัฒนธรรม และความเชื่อที่แตกต่างกัน วัฒนธรรมหลังความตายจะกลายเป็นอย่างไร

บรรณานุกรม

- กนกวรรณ สีขาว. (2545). การศึกษาศักยภาพที่ตั้งสงฆ์ผู้สูงอายุ: กรณีศึกษา อำเภอบ้านบึง และอำเภอบ่อทอง จังหวัดชลบุรี. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาภูมิศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- กอบกุล อุทัยรัตน์. (2528). การศึกษาเปรียบเทียบทักษะว่าด้วยความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับ ความตายของชาวไทยพุทธและไทยมุสลิม ในอำเภอชนบุรี กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาศาสนาเปรียบเทียบ, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหิดล.
- กาญจนา แก้วเทพ. (2543). มองสื่อใหม่ มองสังคมใหม่. กรุงเทพฯ: เอ็ดดิสัน เพรสโปรดักส์.
- กาญจนา แก้วเทพ. (2548). การวิจัย: จากจุดเริ่มต้นจนถึงจุดสุดท้าย. กรุงเทพฯ: สำนักงาน กองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- กาญจนา แก้วเทพ. (2557). เรื่องสื่อสาร-การท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.
- กาญจนา แก้วเทพ, สุชาดา พงศ์กิตติวิบูลย์, และทิพย์พชร กฤษสุนทร. (2554). สื่อพื้นบ้านศึกษา ในสายตานิติศาสตร์. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- กิตติชูพงษ์ นัทรฐสิน. (2555). สงฆ์: คุณค่าและอิทธิพลที่มีต่อวิถีชีวิตของคนไทยในสังคมไทย. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาพัฒนศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- กิ่งแก้ว อัดถากร. (2541). วิชศึกษาคติชาวบ้าน. วารสารรามคำแหง, 2(2), 108-118.
- กิ่งแก้ว อัดถากร และธนรัชฎ์ ศิริสวัสดิ์. (2528). ความเชื่อ ใน เอกสารการสอนชุดวิชาศึกษาศาสตร์ (หน่วยที่ 8-15) (หน้า 662-229). นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์ และราตรี ปิ่นแก้ว. (2550). วัฒนธรรม ความตาย กับวาระสุดท้ายของชีวิต: คู่มือเรียนรู้มิติสังคมของการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้าย. กรุงเทพฯ: สำนักวิจัยสังคม และสุขภาพ.
- ขจัดภัย บุรุษพัฒน์. (2517). ชาวจีนในประเทศไทย. กรุงเทพฯ: แพร่พิทยา.
- ขนิษฐา จิตชินะกุล. 2545. คติชนวิทยา. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิม พระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. (2544). วัฒนธรรม พัฒนาการ ทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดชลบุรี. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร กระทรวงมหาดไทย และกระทรวงศึกษาธิการ.

- คุณ โคว์ จี. (2559, 13 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์.
- จงจิต กล่อมสิงห์. (2546). *การรักษาเอกลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายจีนในเมืองเชียงใหม่*.
วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการศึกษานอกระบบ,
บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- จันทร์ ไพจิตร. (2493). *ประมวลพิธีมงคลของไทย*. กรุงเทพฯ: วัฒนาพานิช.
- จิราภรณ์ ภัทรานุกัทร. (2528). *สถานภาพการศึกษาเรื่องคติความเชื่อของไทย*. กรุงเทพฯ:
โครงการไทยศึกษา ฝ่ายวิชาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จิ่งเซียม แซ่แต้. (2559, 29 ตุลาคม). สัมภาษณ์.
- จุลชีพ ชินวรรโณ. (2528). *สัมพันธ์ไมตรีไทย-จีน ทศวรรษแห่งมิตรภาพ พ.ศ. 2518-2528*.
กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ฉลาดชาย รมิตานนท์. (2526). *บทบาทชาวจีนในเศรษฐกิจไทย คนจีน 200 ปี ภายใต้
พระบรมโพธิสมภาร*. กรุงเทพฯ: ศิริชัยการพิมพ์.
- ฉลาดชาย รมิตานนท์. (2536). *ป่าชุมชนภาคเหนือ*. กรุงเทพฯ: สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.
- ฉันทวิทย์ สุชาติานนท์. (2537). *การสัมมนาเรื่อง เปิดกรุศิลปวัฒนธรรมไทยไว้สืบสานผ่านตำรา
(2537: วิทยาลัยภาคกลาง)*. กรุงเทพฯ: ทบวงมหาวิทยาลัย สมาคมสถาบันอุดมศึกษา
เอกชนแห่งประเทศไทย.
- เฉลิมศรี จันททอง. (2559, 12 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์.
- ชัยนต์ วรรณะภูติ. (2544). การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ. ใน อุทัย ดุลยเกษม (บก.).
คู่มือการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่องานพัฒนา (หน้า 267-340) (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ:
เคล็ดไทย.
- ชัยชนะ จิตบุญ. (2535). *การศึกษาประเพณีงานศพของชาวไทยท้องถิ่นจังหวัดศรีสะเกษ*. ปรินญาณิพนธ์
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาไทยคดีศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย,
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ภาคใต้.
- ชัยยุทธ สมประดี. (2546). *ศึกษาพิธีกรรมเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องวิญญาณของชาวบ้านตำบลคูเต่า
อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชา
ไทยคดีศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- ชูศักดิ์ สุวิมลเสถียร. (2557). *เวชกรรมสังคม ภูมิพลังผู้สูงวัย: วิถีชุมชนกับการดูแลสุขภาพแบบ
พื้นบ้านตามแนวชายแดนไทยภาคเหนือ*. คุชฎินิพนธ์ปรัชญาคุษฎีบัณฑิต,
สาขาวิชาไทยศึกษา, คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยบูรพา.

- ณรงค์ฤทธิ์ สุขสวัสดิ์. (2557). การดำรงอยู่ของวิถีชีวิต ประเพณี พิธีกรรมและความเชื่อของกลุ่มชน
ชาวไทยเขมร (เขมรถิ่นไทย) ที่อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี. คุษฎีนิพนธ์ปรัชญา
คุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาไทยศึกษา, คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์,
มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ณัฐธิดา สุขมนัส. (2539). ความเชื่อเรื่องฮวงจุ้ยในวิถีชีวิตของชาวไทยเชื้อสายจีนใน
กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์มานุษยวิทยามหาบัณฑิต, สาขามานุษยวิทยา,
บัณฑิตวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- คารารัตน์ เมตตาริกานนท์ และสมศักดิ์ ศรีสันติสุข. (2532). รายงานการวิจัยเรื่อง ชาวจีนใน
อำเภอสองแห่งของจังหวัดยโสธร: การศึกษาเปรียบเทียบเฉพาะกรณี. ขอนแก่น:
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- คูสิต น้ำฝน. (2526). การผสมผสานของจีนในสังคมไทย ใน *เส้นทางเศรษฐกิจ ฉบับพิเศษ
ชาวจีน 200 ปีภายใต้พระบรมโพธิสมภาร* (หน้า 205-227). กรุงเทพฯ: สิริชัยการพิมพ์.
- ถึง ซิน (Tang Xi). (2557). การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมของคนไทยเชื้อสายจีนใน
เขตเทศบาลเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต,
สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ทองหล่อ วงษ์ธรรมา. (2549). *เต่า: ทางแห่งธรรมชาติ*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- ทรี ชีระวงศ์เสรี. (2516). *สถานภาพทางกฎหมายของชาวจีนในประเทศไทย*. วิทยานิพนธ์
รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชารัฐศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทิพากรวงศ์, เจ้าพระยา. (2503). *พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1*. พระนคร:
คุรุสภา.
- ที่ทำการปกครองจังหวัดชลบุรี. (2559). *ข้อมูลจังหวัดชลบุรี*. เข้าถึงได้จาก
<http://www.chonburi.go.th>
- ธรรณาภรณ์ วงศ์บุญชัยนันท์. (2547). *พิธีงเด็ก: ระบบสัญลักษณ์และระบบเครือญาติของ
ชาวจีนแต่จิวในเยาวราช*. วิทยานิพนธ์มานุษยวิทยามหาบัณฑิต, สาขาวิชามานุษยวิทยา,
บัณฑิตวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธรรณาภรณ์ วงศ์บุญชัยนันท์. (2550). *งเด็ก: พิธีศพชาวจีนแต่จิว*. กรุงเทพฯ: สถาบันเอเชียศึกษา
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธวัช ปุณโณทก. (2530). ความเชื่อพื้นบ้านอันสัมพันธ์กับวิถีชีวิต. ใน *เพ็ญศรี คุ้ม (บก.)
วัฒนธรรมพื้นบ้าน: คติความเชื่อ* (พิมพ์ครั้งที่ 3) (หน้า 1-7). กรุงเทพฯ:
โครงการไทยศึกษา และโครงการเผยแพร่ผลงานวิจัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- น้อย สนามชัย. (2559, 13 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์.
- นภัสวรรณ สุภาทิตย์. (2557). *พิธีกรรมศพของคนไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรี*. คุษฎีนิพนธ์
ปรัชญาคุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาไทยศึกษา, คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์,
มหาวิทยาลัยบูรพา.
- นภัสวรรณ สุภาทิตย์. (2559, 13 ตุลาคม). สัมภาษณ์.
- นิทัส ปลื้มหทัยกิจ (方汉狮). (2559, 9 พฤษภาคม). สัมภาษณ์.
- นิทัส ปลื้มหทัยกิจ (方汉狮). (2559, 16 กรกฎาคม). สัมภาษณ์.
- นิทัส ปลื้มหทัยกิจ (方汉狮). (2559, 28 กรกฎาคม). สัมภาษณ์.
- บรมพิลด์, ฟริน่า. (2533). *ความเชื่อชาวจีน*. (หยกแดง, แปล). กรุงเทพฯ: ยินหยาว.
- บุปผา ทวีสุข. (2520). *คติชาวบ้าน*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ประภาศิริ ศรีภมร. (2547). *การผสมผสานกลิ่นทางวัฒนธรรมของชาวจีนกับคนเมืองใน
จังหวัดเชียงใหม่: กรณีศึกษาชาวจีนตำบลช้างม้อ อำเภอมือง จังหวัดเชียงใหม่*.
วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการวิจัยและพัฒนาท้องถิ่น,
บัณฑิตวิทยาลัย, สถาบันราชภัฏเชียงใหม่.
- ประสิทธิ์ ฦกอาจธรรม. (2549). *พลิกม่านไม้ไผ่: ปกิณกะประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมจีน*.
กรุงเทพฯ: บั๊คสไมล์.
- ปราโมทย์ ประสาทกุล. (2543). *ประชากรศาสตร์: สารัตถศึกษาเรื่องประชากรมนุษย์*.
กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- แปลก สนธิรักษ์. (2504). *พิธีกรรมและลัทธิประเพณี* (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- ผาสุก มุททเมธา. (2535). *คติชาวบ้านกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- พจนานุกรมอักษรจารบนกระดูกสัตว์. (2559). เข้าถึงได้จาก
<http://www.vividict.com/WordInfo.aspx?id=2531>
- พรพรรณ จันทโรนานนท์. (2546). *วิถีจีน*. กรุงเทพฯ : ประพันธ์สาส์น.
- พรรณี ฉัตรพลรักษ์. (2542). *สังคมจีนในประเทศไทย: ประวัติศาสตร์เชิงวิเคราะห์*. กรุงเทพฯ:
ไทยวัฒนาพานิช.
- พริม. (2559, 18 กันยายน). สัมภาษณ์.
- พระคณาจารย์จีนธรรมสมาธิวัตร พุทธบริษัทจีนวินดา. (2512). *พิธีกึ่งเต็กในอุตรนิกาย*.
ใน *ปิยมิตานุกรม*. กรุงเทพฯ: ม.ป.ท.

- พระมหาสมเด็จยรต์ สุดเกล้า. (2545). *พุทธศาสนาและพิธีกรรมเกี่ยวกับการตาย: ศึกษาเปรียบเทียบ พิธีศพของพระสงฆ์ไทยและมรชาวาส*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาศาสนาเปรียบเทียบ, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหิดล.
- พระอธิการบุญจันทร์ อันไฮ. (2553). *ความเชื่อ พิธีกรรม และรูปแบบการจัดงานศพโดยชุมชน มีส่วนร่วมที่มีผลต่อเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม จังหวัดนครราชสีมา*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาวัฒนธรรม, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- พลกุล อังกนิษฐ์. (2514). *บทบาทชาวจีนในประเทศไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว*. ปรินญาณิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหาร การศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย, วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร.
- พิมพ์ใจ แซ่ตั้ง (陈巧鸾). (2559, 3 กันยายน). สัมภาษณ์.
- พิมพ์ใจ แซ่ตั้ง (陈巧鸾). (2559, 11 กันยายน). สัมภาษณ์.
- พิมพ์ใจ แซ่ตั้ง (陈巧鸾). (2559, 22 ตุลาคม). สัมภาษณ์.
- พิมพ์ใจ แซ่ตั้ง (陈巧鸾). (2559, 27 ตุลาคม). สัมภาษณ์.
- พิมพ์ใจ แซ่ตั้ง (陈巧鸾). (2559, 29 ตุลาคม). สัมภาษณ์.
- พิมพ์ใจ แซ่ตั้ง (陈巧鸾). (2559, 5 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์.
- พิรวัด มาสมหิศักดิ์. (2559, 4 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์.
- พีไอ. (2559, 19 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์.
- ภารดี มหาจันทร์. (2559, 18 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์.
- ภารดี มหาจันทร์ และนันท์ชญา มหาจันทร์. (2554). *ตระกูลแซ่ในจังหวัดชลบุรี: วิถีและพลัง*. ชลบุรี: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ภิญโญ จิตต์ธรรม. (2522). *ความเชื่อ*. สงขลา: ภาควิชาภาษาไทย วิทยาลัยครูสงขลา.
- มธุรส ศิริสถิตกุล. (2550). *ความตายในคริสต์ศาสนา ใน วัฒนธรรมความตายกับวาระสุดท้ายของชีวิต: คู่มือเรียนรู้มิติสังคมของการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้าย* (หน้า 218-225). กรุงเทพฯ: สำนักวิจัยสังคมและสุขภาพ.
- ยศ สันตสมบัติ. (2556). *มนุษย์กับวัฒนธรรม* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2554). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- รินเริง สีลานุกรม. (2549). *การตายทางการแพทย์: ความตายกับการตายมุมมองศาสนา กับวิทยาศาสตร์*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- ลอมสิน จิระตะกุดพงษ์. (2559, 13 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์.
- ละมัย กุศลธีรวิทย์. (2559, 19 มีนาคม). สัมภาษณ์.
- ลักขณา ศกุนะสิงห์. (2556). *ความเชื่อและประเพณี: เกิดแต่งงานตาย*. กรุงเทพฯ: พราวเพรส (2002).
- ลิขิต ธีรเวคิน. (2521). *ชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: แพร่พิทยา.
- โลงศพจีน. (2559). เข้าถึงได้จาก <http://www.lthfuneral.com/category/3/โลงศพจีน>
- วรัญญา เพ็ชรคง. (2550). ทศนะเรื่องความตายในศาสนาอิสลาม ใน โโกมาตร จึงเสถียรทรัพย์ (บก.)
ใน *วัฒนธรรม ความตาย กับวาระสุดท้ายของชีวิต: คู่มือเรียนรู้มิติสังคมของการดูแล
ผู้ป่วยระยะสุดท้าย* (หน้า 239). กรุงเทพฯ: สำนักวิจัยสังคมและสุขภาพ.
- วิทยาลัยภาษาจีนปักกิ่ง มหาวิทยาลัยครุหนานจิง มหาวิทยาลัยครุอันฮุย. (2550). *ความรู้ทั่วไป
เกี่ยวกับวัฒนธรรมประเทศจีน*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.
- วิลาวัลย์ ชาญอนุวัตร. (2559, 5 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์.
- วีระศักดิ์ วิจิตร โสภกา. (2545). *ความเชื่อและพิธีกรรมให้หอยของชาวบ้านจังหวัดพัทลุง*.
วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาไทยคดีศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย,
มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- เวียงวัฒนา ชนะพาล. (2552). *การปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ภายใต้การเปลี่ยนแปลง
ทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองในนครหลวงเวียงจันทน์*. วิทยานิพนธ์
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาสังคมวิทยาการการพัฒนา, บัณฑิตวิทยาลัย,
มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ศุภการ สิริไพศาล. (2552). พิธีกรรมและความเชื่อของชาวไทยเชื้อสายจีนบริเวณลุ่ม
ทะเลสาบสงขลา จากอดีตถึงปัจจุบัน. *วารสารมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยทักษิณ*, 4(1), 95-127.
- ศุภัทธา อำนวนยสวัสดิ์. (2556). *การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมข้าวของชาวนาบริเวณลุ่มน้ำสาขา
ที่ราบแม่น้ำบางปะกง*. วิทยานิพนธ์ปรัชญาคุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาไทยศึกษา,
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร ฐานข้อมูลศัพท์มานุษยวิทยา. (2557). เข้าถึงได้ที่
<http://www.sac.or.th/databases/anthropology-concepts/>
- สภาวิจัยแห่งชาติ. (2515). *ปัญหาชาวจีนในประเทศไทย*. ม.ป.ท.
- สมชาย แซ่โล้ว. (2559, 5 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์.
- สมพิสมัย พิมพ์สกุล. (2559, 16 กันยายน). สัมภาษณ์.

- สมบุรณ์ สุขสำราญ. (2530). *ความเชื่อทางศาสนาและพิธีกรรมของชุมชนชาวจีน*. กรุงเทพฯ: ฝ่ายวิจัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ส่วนประกอบของฮวงซุ้ย. (2559). เข้าถึงได้จาก http://www.tiahaheng.com/Service/Gravestone_parts.html
- สกินเนอร์, จี. วิลเลียม. (2548). *สังคมจีนในประเทศไทย ประวัติศาสตร์เชิงวิเคราะห์* (พิมพ์ครั้งที่ 2). (พรรณี นัตรพลรัถย์ และคนอื่นๆ, แปล). กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- สนิท สมัครการสนิท. (2539). *ความเชื่อและศาสนาในสังคมไทยวิเคราะห์-มานุษยวิทยา*. กรุงเทพฯ: โอ.เอส.พรินติ้ง เฮ้าส์.
- สยาม เล้าเจริญ. (2544). *ชลบุรี*. กรุงเทพฯ: พี เอส พี.
- สราวุธ หะกร. (2555). *สังคมวิทยาแห่งความตาย*. นนทบุรี: โครงการส่งเสริมการแต่งตำราสำนักวิชาการ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- สันท์สิริ มาศมหิศกดิ์. (2559, 4 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์.
- สาละ บุญคง. (2557). *จีนชื่อย่อแต่*. กรุงเทพฯ: ก้าวแรก.
- สิน พันธุ์พินิจ. (2547). *เทคนิคการวิจัยทางสังคมศาสตร์*. กรุงเทพฯ: วิทยาพัฒน์.
- สิริจิต ปันเงิน. (2542). *ความตายในทัศนะของกามูส*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาปรัชญา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สิริวรรณ วงษ์ทัต. (2543). *เอกสารประกอบการสอน คติชนวิทยา*. ชลบุรี: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา.
- สุกิจ เปล่งแสงศรี. (2559, 16 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์.
- สุชีพ ปุญญานุภาพ. (2538). *ประวัติศาสตร์ศาสนา* (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ: รวมสาส์น.
- สุทัศน์ เตชะจารุงศ์. (2559, 14 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์.
- สุเทพ โขวเจริญ. (2558). *วัดเทพพุทธาราม: ภาพสะท้อนวิถีชีวิตความเชื่อของคนไทยเชื้อสายจีนจังหวัดชลบุรี*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาไทยศึกษา, คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยบูรพา.
- สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. (2529). ความเชื่อของชาวภาคใต้. ใน *สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 2* (หน้า 467-468). สงขลา: สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา.
- สุพัตรา วิไลลักษณ์. (2548). *การศึกษาคนตรีที่ใช้ประกอบพิธีงเด็กแบบฆราวาส กรณีศึกษาศีลธรรมสมาคม*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาไทยคดีศึกษา,

บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

สุภางค์ จันทวานิช. (2554 ก). *การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์
แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุภางค์ จันทวานิช. (2554 ข). *วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ* (พิมพ์ครั้งที่ 19). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์
แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุภางค์ จันทวานิช และคนอื่น ๆ. (2534). *รายงานการวิจัยเรื่อง ชาวจีนแต่จิวในประเทศไทยและ
ในภูมิภาคอาเซียนที่เฉาซาน: สมัยที่หนึ่งทำเรื่องจางหลิน (2310-2393)*. กรุงเทพฯ:
สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุเมธ เมธาวิทยกุล. (2532). *สังกัปพิธีกรรม*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

สุรพงษ์ เจริญบุญชัยวัฒน์ . (2559, 24 กันยายน). สัมภาษณ์.

สุรพงษ์ เจริญบุญชัยวัฒน์ . (2559, 25 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์.

สุวรรณ โรจน์สัตตรัตน์. (2559, 20 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์.

เสฐียร โกเศศ. (2515). *ชาติ-ศาสนา-วัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: บรรณาการ.

เสฐียร โกเศศ. (2539). *ประเพณีเนื่องในการตาย* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สยาม.

เสฐียร โกเศศ. (2553). *ประเพณีเกี่ยวกับชีวิต* (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: สยาม

เสฐียร โกเศศ. (2505). *ประเพณีเนื่องในการเกิดและประเพณีเนื่องในการตาย*. พระนคร:
สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย.

เสาวภา ไพทยวัฒน์. (2538). *พื้นฐานวัฒนธรรมไทย: แนวทางอนุรักษ์และการพัฒนา*.
กรุงเทพฯ: สำนักงานสภาพัฒนาการศก.

แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย. (2542). *รายงานการวิจัยเรื่อง ความกตัญญูของชาวจีนที่สะท้อนผ่านพิธี
กงเต๊ก: กรณีศึกษาพิธีกงเต๊กจีนไหหลำในสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัย
หัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ.

แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย. (2554). *กตัญญูในกงเต๊กและกงเต๊กในกตัญญู: พิธีกงเต๊กในสังคมไทย
และสังคมโลก*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ไสว วิศวานันท์. (2539). *บทบาทของชาวจีนช่วงหลังทำสนธิสัญญาเบาว์ริง.2539*. กรุงเทพฯ :
สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

หลินฟง. (2534). *สายสัมพันธ์ 5 ลักษณะ และสังคมชาวจีนโพ้นทะเล (กลุ่มชาวจีน) ในไทย*. ใน
สุภางค์ จันทวานิช และคนอื่น ๆ (บก.) *รายงานการวิจัยเรื่อง ชาวจีนแต่จิวใน
ประเทศไทยและในภูมิภาคอาเซียนที่เฉาซาน: สมัยที่หนึ่งทำเรื่องจางหลิน (2310-2393)*
(หน้า 95). กรุงเทพฯ: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดชลบุรี. (2556). *แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดชลบุรี พ.ศ. 2557-2561*. ชลบุรี: องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดชลบุรี
- อकिन รพีพัฒน์. (2551). *วัฒนธรรมคือ ความหมาย: ทฤษฎีและวิธีการของคลิฟฟอร์ด เกียร์ซ*. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- อภิธาร สมใจ. (2541). *งานศพล้านนา ปราสาทนกกหัสติลังคัสูไม้ศพ*. เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคมเชียงใหม่.
- อมร ทองสุก. (2552). *คัมภีร์หลุนอวี (พิมพ์ครั้งที่ 2)*. ปทุมธานี: ชูณหวัดร.
- อมรา พงศาพิชญ์. (2541). *วัฒนธรรม ศาสนา และชาติพันธุ์: วิเคราะห์สังคมไทยแนวมานุษยวิทยา*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เอวีสิน ลิป. (2542). *ตำนานวัดและเทพเจ้าจีน (พิมพ์ครั้งที่ 2)*. กรุงเทพฯ: สร้อยทอง.
- ฮัชรัทมิรชา กุลาม อะห์มัดแห่งคาเดียน. (2539). *ปรัชญาแห่งคำสอนของศาสนาอิสลาม สฟีลคเนอร์ (แปล)*. สงขลา: สมาคมอะห์มาดียามุสลิมประเทศไทย.
- An, S. (1984). A brief discussion on the funeral and taboo of Tibetan. *Ethnic Studies*, 3, 60-80.
- Ancestor worship. (n.d.). *Folk custom and culture in the sea of China*. Jerusalem: Kai Feng Publishing House.
- Buckley, E. P. & Gregory, P. N. (1993). The religious and historical landscape In Ebrey and Gregory (Eds.) *Religion and Society in T'ang and Sung China* (pp. 25-32). Honolulu: University of Hawaii Press.
- Chang, R. (1993). *The Han customs weddings and funerals- The old Beijing funeral rites*. Beijing: Beijing Yanshan Publishing House.
- Chen, H. & Chen, S. (2008). *Wu Yue funeral culture*. Beijing: Sino-Culture Press.
- Chen, H. & Chen, S. (2011). *The study of folk funeral custom in zhejiang*. Shanghai: Shanghai literature and Art Publishing House.
- Chen, L. (2015). Discussion on social function of the traditional funeral rituals. *Social observation*, 6, 127.
- Chen, M. (1995). *Chinese burials of hanging coffins* (2nd ed.). Chongqing: Chongqing Publishing House.

- Chen, M. (2003). Worshipping the rites and filial piety: The fourth criticism on the influence of the customs in the wei and jin periods upon the novelist wu jingzi. *Literary Heritage*, 4, 4-13.
- Corr, C. A., Nabe, C. M., & Corr, D. M. (2009). *Death and Dying, Life and Living*. Pacific Grove, CA: Wadsworth Publishing.
- Ding, C. (1991). The funeral custom of the southwest region of China. *Sichuan Cultural Relics*, 3, 12-19.
- Ding, L. (2000). *The history of the mourning apparel system Chinese*. Shanghai: Shanghai people's Publishing House.
- Eastman, L. E. (1988). Family, field, and ancestors: *Constancy and change in China's social and economic history, 1550-1949*. New York: Oxford University Press.
- Ga, Z. & Ge, S. (2005). *Burial: Tibetan funeral culture*. Lanzhou: Gansu Nationalities Publishing House.
- Gao, F. (2013). The funeral and Feng Shui and the location of the tomb in Qin and Han Dynasties. *Qin and Han Dynasties*, 0, 223-230.
- Gao, Q. (1947). The lower limb of the yellow river. *Chinese Journal of Archaeology*, 2, 121-167.
- Ge, R. (1991). Filial piety duality and its social value. *Confucius Studies*, 2, 25-32.
- Guo, M. (1976). *China history*. Beijing: People press.
- He, B. (1995). *Jiangsu and Zhejiang Han funeral culture*. Minzu : Minzu University of China press.
- He, S. (2003). *The society-cultural anthropology*. Yunnan: Yunnan National Publishing House.
- Hu, P. & Chen, M. (2007). *The book of rites and filial piety-Chinese classics collection*. Shanghai: Zhong Hua Book.
- Huang, S. (2009). The social and cultural reasons and the funeral customs in Chaoshan Area local culture. *Guangdong history window*, 4, 66-71.
- Huang, Z. (1990). *And people China ancient human sacrifice*. Beijing: Cultural relics press.
- Huo, W. & Huang, W. (1992). *Funeral culture in Sichuan*. Sichuan: Sichuan people's Publishing House.
- Ji, C. (2015). On the Study about ancestor worship. *Journal of Xiangtan University (Philosophy and Social Sciences)*, 39(4), 141-143.

- Ke, G. (1983). Study on the ancient Chinese custom of the funeral custom. *Journal of South-Central University for Nationalities: Humanities and Social Science*, 3(2), 40-49.
- Kroeber, A. L., & Harold, C. C. (1965). *Modern sociology*. New York: Holt, Rinehard and Winston.
- Laforge, E. (1963). *Thought origin theory*. Hongkong: Joint Publishing.
- Li, B. (1994). Muslim funeral customs and social function at Jing Ling town. *Hui Studies*, 1(13), 52-56.
- Li, C. (2011). The evolution of the concept of “filial piety” in Chinese ancient funeral culture. *Social sciences front. Chinese Philosophy*, 6, 44-46.
- Li, L. (2011). *Research on inheritance and conversion of Chinese traditional funeral filiality based on funeral rite in Dandong*. School of Humanities and Social Sciences, Harbin Institute of Technology.
- Li, S. (2006). *The Chinese funeral*. Neimenggu: Inner Mongolia Peoples Publishing House.
- Li, Z. (2009). Belief networks across the South China Sea-The spread and development mode of charity culture in Singapore trendsetter. In Zhou Zhaoren. *Proceedings of the 2009 International Symposium on marine culture* (p. 23). University of marine science and technology Press.
- Li, Z. (2016). Do good: Singapore trendsetter LST redemption ceremony. *The Overseas Chinese literature*, 2, 176-179.
- Lian, S. (1992). (1992). *Primitive culture*. Shanghai: Shanghai Literature and Art Publishing House.
- Lin, G. (2007). Some questions on the study of Chinese folk beliefs. *Folklore Studies*, 1, 5-15.
- Lin, L. (1988). The origin of the Mound Tombs and burial customs. *Southeast culture*, 5, 108-115.
- Lin, W. (1988). A comparative study of Fujian and Jiangxi Southwest Area cliff tombs of several problems. *Archaeology and Cultural Relics*, 2, 79-85.
- Liu, X. (1994). *Feng Shui and Chinese society*. Jiangxi: Jiangxi Colleges and University Press.
- Lu, J. (1999). *Where The soul to go-Funeral culture in ancient China*. Sichuan: Sichuan People's Press.
- Luo, K. (1999). *Funeral and Chinese culture*. Hainan: Sanhuan Publishing House.

- Luo, W. (1994). Discussion on the folk belief in China. *Journal of Social Sciences*, 8, 55-58.
- Ma, C. (1998). *Chinese Soul Belief*. 民间信仰: ShangHai Literature and Art Publishing House.
- Ma, Y. (2014). *The funeral culture of oudong hui people*. Doctoral dissertation, Ethnology, School for The study of the Minorities, Yunnan University.
- Mei, X. (1994). On the origin of ancestor worship. *Folklore Studies*, 4, 70-75.
- Ning, X. (1994). Contemporary changes of traditional funeral rites in Shandong rural areas. *Dongyue Tribune*, 34 (10), 109-112.
- Ning, X. (2013). Contemporary changes of traditional funeral rites in rural areas of Shandong. *Dongyue Forum*, 34(10), 109-112.
- Peng, J. (1998). The Majiabang culture the head to the changes of cultural tombs. *Southern Cultural Relics*, 4, 27-30.
- Qi, T. (2005). *Chinese folk annals-Funeral records*. Shandong: Shandong Education Press.
- Qu, C., Xiang, H. & Zouhuan. (2014). Status Research on the Rural Culture in Fengjie County of Chong Qing-Taking Funeral Cultural Changes in Baihe Village as an Example. *Journal of Chongqing College of Electronic Engineering*, 23(4) 53-58.
- Ren, J. (1989). Funeral songs and funeral customs. *Folk Literature Quarterly*, 4, 82-92.
- Records of HeiLongjiang. (1933). *Heilongjiang Province Bureau of history*. n.d.
- Shi, Z. (1989). *Study of Hanging coffins burials*. Beijing: The research department of the Central University for Nationalities in Editing Group.
- Sierpina, V. S., Garcia, M. K., & Yeh, G. Y. (2007). Tai Chi and Qi Gong for Heart Health. In J. H. K. Vogel & M. W. Krucoff (Eds.) *Integrative Cardiology Comp; Ementary and alternative Medicine for the Heart* (pp. 231-256). New York: McGraw-Hill.
- Skinner, B. F.. (1958). Reinforcement today. *American Psychologist*, 13(3), 94-99.
- Song, J., Song, L., Shi, Y. (2012). *Discussion on the Enlightenment of feng shui culture to the planning of funeral facilities*. Yunnan: Diversity and Inclusion-Annual meeting of Chinese urban planning.
- Song, D. (1991). *The funeral recorder*. Beijing: China Youth Publishing House.
- Su, Y. (2005). *Chinese funeral culture*. Beijing: Chinese Literature Press.
- Sun, W. (2005). The folk function of taboo in Funeral. *Journal of Liaoning Educational Administration Institute*, 22(7), 46-47.

- Tylor, E. B. (1871). *Primitive culture: Researches into the development of mythology, philosophy, religion, language*. London: John Murry.
- Wan, J. (1998). *Chinese funeral*. Beijing: Beijing Library Press.
- Wan, L. & Lan, X. (2006). *Mencius-Chinese classics collection*. Shanghai: Zhong Hua Book Company.
- Wang, P. (2013). *The conflict between administrative legislation and folklore and its solution-using burial reform as example*. Beijing: Peking University.
- Wen, C. & Zhou, H. (1999). On the influence of Feng Shui culture on Chinese traditional funeral culture-On the policy orientation of the reform of funeral and burial. *Journal of Renmin University of China*, 25(2), 58-64.
- Wen, Y. (1993). *The complete works of Wen Yiduo after myths and poems*. Hubei: Hubei people's press.
- Xia, N. (1961). Lintao Siwa mountain excavation records In *Archaeological papers* (pp. 26-27). Beijing: Science Press.
- Xia, Z. (1991). *Funeral of ethnic minorities in China*. Hubei: Hubei Education Press.
- Xia, Z. (1996). On regional issues of sky burial. *Ethno-National Studies*, 6, 44-49.
- Xiang An Ge 祥安阁风水网. (2015). Retrieve from <http://www.azgl68.cn/yinzhai Fengshui/mudifengshui/61434.html>
- Xiang, B. (2010). Concept and features of folk belief. *Journal of Wu Ling*, 35(7), 95-101.
- Xing, Z. (1993). *Li culture origin*. Guangdong: Zhongshan University Press.
- Xu, G. (1990). *The Han customs weddings and funerals*. Guangxi: Guangxi Education Press.
- Xu, J. (1998). *Chinese funeral history*. Jiangxi: Jiangxi College Press.
- Xu, J. (2004). *The funeral of the Yangtze River Basin*. Hubei: Hubei Education Press.
- Xu, J. & He, Y. (1991). *Chinese funeral customs*. Zhejiang: Zhejiang People's Publishing House.
- Xu, Y. (2014). Filial piety and the Han Dynasty funeral ritual. *World of Antiquity*, 2, 17-20.
- Yang, B. (2006). *The Analects of Confucius*. Shanghai: Zhong Hua Book.
- Yang, X. (1980). The new discussion of celestial burial. *Qinghai Social Sciences*, 1, 113-115.
- Yue, X. (2014). *The research of Tibetan funeral culture from the perspective of the view of life*. Beijing: World Book.

- Zeng, X. (2010). Agricultural view of history of the inhumation custom. *Journal of Jiangxi Normal University (Philosophy and Social Sciences Edition)*, 43(5), 128-139.
- Zhang, Q. (2007). Fengshui funeral in the Han Dynasty. *Journal of Humanities and Social Sciences*, 27(6), 52-54.
- Zhang, Y. (2015). The filial piety culture of the Tujia Nationality in the funeral rites of the Yumu village. *The National Forum*, 12, 65-68.
- Zhao, Q. (1998). *Mencius*. Shanghai: Zhong Hua Book.
- Zhao, Z. (2008). On the social function minority of the funeral culture of minority nationalities. *Journal of Xiao Gan University*, 28(2), 88-91.
- Zhejiang customs brief records*. (1988). Zhejiang: Zhejiang people's Publishing House.
- Zheng, X. (1995). *China death culture*. JiangXi: BaiHua Zhou literature and Art Press.
- Zhong, M. (1983). Guilt guilt and Chinese culture. *Journal of Theology*, 335-362.
- Zhou, S. (2004). *Funeral customs in ancient China*. Shanghai: Shaanxi People's Publishing House.
- Zhu, H. (2009). Folk belief-the most important religious tradition in China. *Jiang Han Luntan*, 3, 68-73.
- Zhuoming, D. & Li, D. (1992). *Chinese funeral custom*. Chongqing: Chongqing Publishing House.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
ตัวอย่าง บทสัมภาษณ์

ตัวอย่าง บทสัมภาษณ์

ผู้ให้ข้อมูล: คุณสุวรรณ โรจน์สัตตรัตน์ (โหน่ง) ชื่อจีน: เลียงเต็ก แซ่เฮ้ง

ผู้วิจัย: Shi Lei

สถานที่สัมภาษณ์: ร้านป๊อเซียงหีบศพ บ้านบึง

เวลาสัมภาษณ์: 2016-11-20 13:30

หมายเหตุ: ก่อนครั้งนี้ ผู้วิจัยเคยมาครั้งหนึ่งแล้ว ครั้งนี้จึงไม่ได้แนะนำตัวกับทำความรู้จักกัน

ผู้วิจัย : งานที่พี่ทำแค่ชลบุรี ไซ้ไหม หรือแค่บ้านบึง

ผู้ให้ข้อมูล : ทั้งหมด

ผู้วิจัย : จังหวัดอื่นมีไหม

ผู้ให้ข้อมูล : ก็เกือบหมด 1 ส่วน 8 ส่วนใหญ่เป็นจังหวัดชลบุรี

ผู้วิจัย : จังหวัดชลบุรีส่วนใหญ่ไซ้ไหม จังหวัดอื่นมีไหม ระบุของ จันทบุรี

ผู้ให้ข้อมูล : ก็มีไปด้วย 3-4 เดือนที่แล้วเพิ่งไปทำที่มาบตะพุด

ผู้วิจัย : พี่เรียนรู้จากพ่อพี่ไซ้ไหมคะ

ผู้ให้ข้อมูล : ไซ้ ตกรุ่นมาแล้วก็จำกันมา มั่งอะไรมั่ง

ผู้วิจัย : อ้อ ศึกษา พี่อังคิงก็คือที่ตอกตะปูลงไปไซ้ไหม พี่ตอกเมื่อไหร่ ตอกตรงที่

ก่อนเอาศพใส่

ผู้ให้ข้อมูล : เอาศพลงแล้วปิดฝาแล้วถึงตอก

ผู้วิจัย : ตอกแล้วย้ายไปตั้งฉาก

ผู้ให้ข้อมูล : ตอกแล้วตอกอวยพรเสร็จแล้วขึ้นตั้ง ขึ้นตั้งสวดก่อนก็คือตั้งก่อนไซ้ไหมคะ แล้วค่อยตอก

ผู้วิจัย : ก็คือตอกก่อนไซ้ไหมคะแล้วค่อยย้าย

ผู้วิจัย : แล้วพี่เห็นเค้าบอกว่าจุดรูป เอากระถางรูป

ผู้ให้ข้อมูล : คือ ถ้าเสียใหม่ๆ เนี่ย ก็ตั้งกระถางรูปที่ปลายเท้า

ผู้วิจัย : ข้างในต้องทำอะไรไหมคะ

ผู้ให้ข้อมูล : ข้างในมันก็จะมีการบูชา บูชาที่ปนบางที่เป็นต่าง ๆ นา ๆ เนาะ คนไทยก็

ทราบดีเลย ทราบดีเลย ถ้าไทยแท้ก็ข้าวสารก็ได้มันมีหลายแบบ

ผู้วิจัย : คะ

ผู้ให้ข้อมูล : คือสถานที่แต่ละที่ไม่เหมือนกัน อย่างคนเค้าก็ไซ้ไซ้เค้า ก็เค้ากันตา เพราะว่าจะอะไร

เพราะว่ามันปีกง่ายแล้วขี้เถ้ามันจะไม่เน่าสลายแล้วเพราะมันสลายออกมาแล้วแต่ห้ามโดนน้ำ เพราะจะเป็นเชื้อรา บางทีก็เป็นทรายละเอียด ทรายละเอียด มันใช้ได้หลายอย่างบางทีก็เป็น โหงจี้จี้ แต่โหงจี้จี้ส่วนใหญ่นิยมใช้ในกระถางของพระเจ้าหิ้งพระเจ้า แต่ส่วนมากกระถางคนตาย ก็จะมีข้าวสาร ทรายละเอียดทรายละเอียด ก็มีขี้เถ้าก้นเตา ขี้เถ้าก้นเตาถ่าน

ผู้วิจัย : คะ แล้วก็คือเอากระถางรูปไว้ปลายเท้า

ผู้ให้ข้อมูล : ไว้ปลายเท้า

ผู้วิจัย : จุดรูป

ผู้ให้ข้อมูล : จุดรูปเชิญ จุดรูปไหว้ว พาไปไหว้เจ้า

ผู้วิจัย : แล้วก็เอา เติงๆ

ผู้ให้ข้อมูล : เติง ตะเกียงไว้ข้างๆเพื่อนำแสงสว่าง จะมีถาดรองเพื่อความมั่นคงจะได้ ไม่หกไม่หล่น

ผู้วิจัย : อันนี้จำเป็นต้องมีไข่มุข

ผู้ให้ข้อมูล : จำเป็นไหม จำเป็น

ผู้วิจัย : อันนี้เสร็จก็ต้องเสร็จงานเลย

ผู้ให้ข้อมูล : เสร็จงานตรงนี้ต้องอยู่ถึง 100 วัน 100 วันเสร็จก็ต้องพายกขึ้นหิ้ง

ผู้วิจัย : คะ

ผู้ให้ข้อมูล : พายกขึ้นหิ้งเพื่อจะเอาไว้บูชา ตอนครบ 100 วัน ครบ 1 ปี ตอนครบ 3 ปี แล้วก็คือ ทุก ๆ ปี

ผู้วิจัย : คะ

ผู้ให้ข้อมูล : ที่แกเสียไปแล้ว

ผู้วิจัย : แล้วอันนี้ตะเคียงตั้งก็อยู่ข้าง ๆ กระถางรูป

ผู้ให้ข้อมูล : ครับ เวลาจุดกระถางก็จะใช้ทรายเดี่ยวนี่เป็นทรายสะอาด

ผู้วิจัย : อ้อ คือเอาอันนี้ไว้ปลายเท้าก่อนแล้วค่อยจุด

ผู้ให้ข้อมูล : ไข่ ๆ

ผู้วิจัย : พี่ ๆ เป็นอะไรนะ ชินแสไข่มุข

ผู้ให้ข้อมูล : ไมใช่ เป็นคนทำพิธีมากกว่า

ผู้วิจัย : ผู้นำพิธี

ผู้ให้ข้อมูล : ถ้าชินแสส่วนมากจะเป็นคนดูวัน ดูทิศดูทาง จะเป็นคนทำพิธีมากกว่า

ผู้วิจัย : อ้อพี่เป็นผู้นำ ผู้นำพิธี

ผู้ให้ข้อมูล : ประมาณนั้น

- ผู้วิจัย : หรือว่าผู้มีความรู้ทางด้านนี้
- ผู้ให้ข้อมูล : คล้าย ๆ อย่างนั้น
- ผู้วิจัย : แล้วพีคะ คือเรื่องใส่เสื้อ ก็คือ เพิ่งตายเค้าจะใส่เสื้อทำพิธีอะไรกระถางรูปแล้ว
ก็ใส่เสื้อ
- ผู้ให้ข้อมูล : เช็ดเนื้อเช็ดตัวก่อน
- ผู้วิจัย : เช็ดเนื้อเช็ดตัวคล้าย ๆ อาบน้ำศพอย่างนี้ไหม
- ผู้ให้ข้อมูล : ใช่ ๆ แล้วมันก็มีพวกกะละมัง ผ้าเช็ดหน้าทั่วไป
- ผู้วิจัย : ค่ะ
- ผู้ให้ข้อมูล : แล้วก็ถ้าคนโบราณเนี่ย คนโบราณเวลาเช็ดตัวใช้น้ำรูป เหตุผลของมันมีอะไร
มันหอม รูป 13 ดอกแก่เช็ดเนื้อเช็ดตัวแล้วก็เป็ตามธรรมเนียมคนจีนตายชุดไหนต้องใส่ชุดนั้น
- ผู้วิจัย : หรือ คือข้างในเค้า สมมติ คนตายใส่เสื้อตัวนี้อยู่แล้วข้างนอกก็
- ผู้ให้ข้อมูล : อันนี้ก็ตามธรรมเนียมจีนนะ ถ้าคนไทยตายโรงพยาบาลเค้าก็จะถอดแล้วเช็ด
เนื้อเช็ดตัวเสร็จแล้วเค้าก็จะใส่เสื้อให้ใหม่ แต่ถ้าคนจีนตายอยู่บ้านเค้าก็ไม่ค่อยถอดออกนะ
เค้าจะเช็ดเนื้อเช็ดตัวแล้วก็ใส่ทับเลย เนี่ยมันคนละแบบ
- ผู้วิจัย : อ้อก็คือของคนจีนที่พีทำอยู่เค้าจะมีเสื้อใส่อยู่แล้วใช่ไหม
- ผู้ให้ข้อมูล : คือ คือ เวลาคนจะเสียชีวิตเค้ามีชุดเก่าเค้า
- ผู้วิจัย : ชุดเก่าที่เค้าใส่อยู่
- ผู้ให้ข้อมูล : ลูกหลานก็เช็ดเนื้อเช็ดตัวเสื้อผ้าเพิ่มไป
- ผู้วิจัย : อ้อ แค่นี้
- ผู้วิจัย : พีแล้วหนูเห็นทางเน็ตร้านที่ กรุงเทพ ร้านขายโลง ตั้งฉากมีสีแดง สีเขียว เค้าแยกไว้
สีแดงมันจะเหมาะกับอะไร
- ผู้ให้ข้อมูล : คือ สีแดงเหมาะกับงานมงคล คนตายอายุเกิน 96 ปี
- ผู้วิจัย : อ้อแล้วเค้าแยกสีใช่ไหม
- ผู้ให้ข้อมูล : แยกสีเพื่อให้มันสมบูรณ์แบบ เพื่อให้มันดูแล้วไม่น่าเกลียดสีแดงเค้าจะออกไป
ทางศพที่มีอายุเกิด 96 ปี ถ้างานขาวดำเป็นฉากสีน้ำเงิน
- ผู้วิจัย : 96 ปีขึ้นไปสีแดงนอกนั้นใช้สีฟ้าหรือสีน้ำเงินใช่ไหมพี
- ผู้ให้ข้อมูล : ใช่
- ผู้วิจัย : พีคะแล้วส่วนใหญ่ที่พีทำคนจังหวัดชลบุรีที่พีไปงานศพ เค้าเป็นคนแต่จิวใช่ไหมคะ
- ผู้ให้ข้อมูล : แต่จิว
- ผู้วิจัย : มาจากแต่จิว

ผู้วิจัย : พี่ตอนนีถ้ามสมมติ หนูรู้ว่าว่ามีคนไทยเชื้อสายจีนเสีย หนูก็ต้องซื้อพัสดุมะอะไรให้เค้าอันนี้คือแบบไทยไซ้ไหมคะ

ผู้ให้ข้อมูล : คือแต่ก่อนมันเป็นพวงหรีดดอกไม้สด พักลมเค้าเพิ่งมาเปลี่ยน ณ ปัจจุบันนี้เพราะมันใช้ประโยชน์ได้

ผู้วิจัย : ต้อง 96 ปีขึ้นไปไซ้ไหมคะ

ผู้ให้ข้อมูล : ต้อง 96 ปีขึ้นไป

ผู้วิจัย : 96 ปีขึ้นไปจึงจะเป็นสีแดง

ผู้วิจัย : ทำไมต้องพวกเพิ่ม 5 ปี สมมติถ้าเค้าตาย 80 บวกเพิ่ม 5 อีก

ผู้ให้ข้อมูล : 80 ไม่ได้ ถ้าตาย 80 ก็ต้องขึ้นไปเป็น 86

ผู้วิจัย : อ้อ ทำไมคะพี่

ผู้ให้ข้อมูล : มันมี 2 ช่วงอายุไป 1 2 3 4 5 6 7 8 9 0

ผู้วิจัย : ค่ะ

ผู้ให้ข้อมูล : มันเป็นอย่างนี้ คนจีนเค้าเทียบตัวหนังสือเนาะ เทียบเป็นตัวเลขเนาะ 2

ช่วงอายุ 1 2 3 4 5 6 7 8 9 0 นี้ก็คือ 10

ผู้วิจัย : ค่ะพี่

ผู้ให้ข้อมูล : มันก็ แซ เล่า แม่ ชี โค ก็รู้ความหมายอยู่แล้ว แซ หมายถึงเกิด แซ เล่า เกิดแก่

ชีคือตาย แม่เจ็บ ตาย โค โศกเศร้า แซ เล่า แม่ ชี โค แล้วถ้าอย่างนี้ สมมติคนตาย 80 มันจะลง 82 ก็ได้ลง 83 84 85 ไม่ได้ เพราะว่ามันจะไปตกตัวแบบเจ็บตายยุ่งเหยิงประมาณนี้ อันนี้ก็เหมือนกัน ถ้าสมมติคุณตาย 84 คุณก็ลงได้แค่ 86 กับ 87 แล้ว 88 89 90 ไม่ได้นะมันจะมีโคมไฟอายุ

ผู้วิจัย : แล้วพี่คือตอนนี้คนไทยเชื้อสายจีนอย่างที่พี่ผู้หญิงคนเมื่อก่อนบอกตอนนี้เค้าใส่ชุดขาวแล้วนี่เลียนแบบไทยไซ้ไหมคะ

ผู้ให้ข้อมูล : ก็เทียบเคียงกันมา ณ ปัจจุบันนี้ต้องเทียบดูตรงที่ว่า ลูกสาวคนไทยไปเป็นสะใภ้ คนจีน ลูกชายคนไทยไปเป็นเขยคนจีนแล้วพอลูกคนจีนก็มาเป็นสะใภ้คนไทยอย่างนี้วัฒนธรรม มันก็ปนไปปมาของแต่ก่อนเสื้อผ้าใส่กัน 3 ชั้น 4 ชั้น ตอนนี้อาประหยัดหน่อยลูกหลานฐานะ คนไม่เหมือนกันเค้าก็ใส่เป็นเสื้อเชิ้ตตัวกางเกงตัวก็พอแล้ว

ผู้วิจัย : แล้วงานศพของไทยก็จะใส่ชุดขาว

ผู้ให้ข้อมูล : คนจีนเดี๋ยวนี้ก็ชุดขาว

ผู้วิจัย : พี่สมมติวันนี้เค้าออกศพ แล้วพี่ตอนออกศพหลัก ๆ เค้าทำอะไรบ้าง

ผู้ให้ข้อมูล : เข้ามาทำบุญก่อน ทำบุญให้คนตาย

ผู้วิจัย : แล้วทำบุญเสร็จแล้วย้ายขึ้นรถไซ้ไหม

- ผู้ให้ข้อมูล : ทำบุญเสร็จก็ตามธรรมเนียมแต่จำมันต้องมีไหว้ศพ ก็คือพาลูกหลานไหว้
ทำพิธีไหว้แล้วก็พาดูพิณ้องไหว้
- ผู้วิจัย : พี่คะทำบุญให้ศพนี่คือแบบไทยใช่ไหมคะ
- ผู้ให้ข้อมูล : ทำบุญแบบไทย เลี้ยงพระ
- ผู้วิจัย : อ้อมีไทยมาบอกด้วย
- ผู้ให้ข้อมูล : มีไทยมาบอกด้วย ทำบุญ 7 วันต้องมีไทยมาบอกด้วย หมายถึงพระนะ ทำบุญ
- ผู้วิจัย : แล้วก็ไหว้ศพ ไหว้ศพนี่คือ ลูกหลานเห็นเค้าบอกว่ามีผลไม้
- ผู้ให้ข้อมูล : มันก็มีหลายอย่างนะ
- ผู้วิจัย : พี่ของไหว้เหมือนคนไทยเชื้อสายจีนเข้ามาอยู่ในจังหวัดชลบุรีใช่ไหม เหมือนเค้า
ต้องเอาของชลบุรีที่มี เหมือนตอนอยู่จีนก็เอาของผลไม้แบบจีนมาไหว้ พออยู่ที่ไทยก็เอาผลไม้
แบบไทยมาไหว้ด้วยไหคะ
- ผู้ให้ข้อมูล : ผลไม้ตามท้องที่มีอะไรก็เอาอย่างนั้น
- ผู้วิจัย : พี่ว่านอกจากผลไม้แล้วพิธีกรรม พิธีกรรมหนูก็เห็นมีแบบไทยเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย
นอกจากสองอย่างนี้มืออย่างอื่นไหม ที่แบบไทย เลียนแบบไทย กลายเป็นแบบไทยไปแล้วจีน
ดั้งเดิมก็กลายเป็นแบบไทย นอกจากสองอย่างนี้มีอะไรอีกไหม
- ผู้ให้ข้อมูล : เชิญพระมาสวด แล้วก็มีคนตรีเป่าพาทย์ ของคนไทยเข้ามาช่วย มันมีทั้งคนตรีจีน
แล้วก็ไปดองกับคนไทยแล้วก็มีคนตรีไทยเข้ามาช่วย
- ผู้วิจัย : ก็เหมือนที่พี่บอก อธิบาย ลูกเคยแต่งงานกับคนไทย คนจีน
- ผู้ให้ข้อมูล : ประมาณนั้นแหละ ผสมไป ผสมมา
- ผู้วิจัย : แล้วพี่เค้าไหว้ศพเสร็จให้ชินเสดเวลาแล้วก็ออกศพขึ้นรถอย่างนี้ใช่ไหม
- ผู้ให้ข้อมูล : ตอนแรกคือในลำดับแรกพอพ่อแม่เสียชีวิตก็เซดเนื้อเซดตัวเปลี่ยนเสื้อผ้าเสร็จแล้ว
ก็ตั้งกระดางรูป แล้วก็ไปหาทรงหาเจ้าที่เคารพไปดูเวลาบรรจุ ดูเวลาออก ดูวันออก
- ผู้วิจัย : อ้อทุกอย่างให้หมด
- ผู้ให้ข้อมูล : แล้วก็เอามาปฏิบัติตาม
- ผู้วิจัย : แล้วพี่ไหว้ศพบั้งก็ขึ้นรถเลยใช่ไหมพี่
- ผู้ให้ข้อมูล : ไหว้ศพก็เชิญ มันมีเชิญพวกกรรมการศาลเจ้า มาเคารพ
- ผู้วิจัย : นั่นก็ต้องเป็นครอบครัวที่มีฐานะหน่อย
- ผู้ให้ข้อมูล : ถึงไม่มีฐานะเค้าก็มีมาเพราะว่า จังหวะพ่อแม่ไปเป็นกรรมการอยู่ในนั้น ถูกไป
เป็นกรรมการอยู่ในนั้น พวกศาลเจ้า สมาคมอยู่ในนั้นพวกศาลเจ้าสมาคม
- ผู้วิจัย : สมาชิก

ผู้ให้ข้อมูล : ไซ

ผู้ให้ข้อมูล : พวกเขาไปเป็นสมาชิกอยู่ในนั้น สมาคมศาลเจ้าโรงเรียน เขาก็จะมีป้ายมาไว้อาลัย มาร่วมเสร็จแล้วต้องเชิญเขาเข้าเคารพก่อน ก่อนที่จะเคลื่อนศพออก แล้วก็คนในสังคม ลูก ๆ อยู่ในสังคม อยู่ใน อบต เทศบาล เป็นกำนัน ผู้ใหญ่บ้านอย่างนี้เขาก็จะเชิญมันจะมีพวก ๆ มาร่วมไหว้ ร่วมเคารพเราต้องเชิญเค้า อันนี้ก็เป็นรายละเอียดย่อย เสร็จแล้วถึงค่อยออกศพ

ผู้วิจัย : แล้วพี่ว่าคือทุกสมาคมเค้าจะมีสุสานของเค้าไหม

ผู้ให้ข้อมูล : ทุกสมาคม เกือบหมด

ผู้วิจัย : ก็อย่างที่สว่าง สว่างอะไรของเค้าก็มีของเค้า

ผู้ให้ข้อมูล : สว่างมีหมด ทั้งประเทศก็ต้องมีหมดเพราะว่าอย่างหนึ่งแต่ละสว่างเค้าต้องมีที่ เพื่อจะล้างป่าช้า คือเวลามีคนตายอุบัติเหตุเค้าก็จะเอาศพคนที่ตายไม่มีญาติไปฝังรวมแต่ละสุสาน

ผู้วิจัย : ไปฝังก่อนไม่ว่าเป็นคนไทยคนจีน

ผู้ให้ข้อมูล : ไปฝังรวมแต่ละสุสานเสร็จแล้ว พอครบรอบเค้าก็จะเอาศพพวกนี้ออกมาทำงานล้างป่าช้าเพราะฉะนั้นมันเป็นเรื่องจำเป็นที่ว่า แต่ละสุสานต้องมีป่าช้าของตัวเอง พอมีป่าช้าปั๊บ เค้าต้องมีฮวงซุ้ยทั่วไปเพราะว่าคณะกรรมการในสมาคมมันต้องมีคนตาย พอมีฐานะหน่อยเค้าก็จะทำเป็นฮวงซุ้ยตัวเอง แปลงนี้สมมติ สมาคมนี้มี 100 ไร่ แปลงนี้ 20 ไร่ ก็ทำเป็นกงสี แล้วก็

ทำขาย กงสีนี้ไม่มีมูลค่า

ผู้วิจัย : พี่หมายถึงคนไทย

ผู้ให้ข้อมูล : คนไทยได้ เขมร ได้ ลาวก็ได้ พม่า สำหรับคนไร้ญาติ สว่างหนึ่งคือสมาคมสว่างนี้ เค้าจะเป็นสาธารณะกุศลเวลามีคนตายเค้าก็จะไปเอาพวกคนตายไร้ญาติ มาฝังอยู่ที่ตรงนี้แล้ว ตอนนี่แปลงเหลืออีก 80 ไร่เค้าก็จะมาทำ ทำเพื่อขาย ขายเสร็จแล้วเอาเงินไปพัฒนา ราษฎร์ ราษฎร์ เพื่อที่จะทำสาธารณะกุศล เพื่อคนตายไร้ญาติได้

ผู้วิจัย : แต่มันไม่มีโฉนดใช่ไหม

ผู้ให้ข้อมูล : เป็นบางที่ สมาคมไหนอยู่ติดกับเขา พวกนี้มีโฉนดไม่ได้ มีโฉนดถือว่าผิด ป่าไม้ออกไม่ได้ แต่ใบตราจอง บางที่มีโฉนด อย่างนั้นไม่ผิด แต่เพียงแต่ที่ตรงนั้นมันใกล้ ๆ เขา

ผู้วิจัย : พี่เชิญพวกเค้ามาไหว้ ลาศพแล้วขึ้นรถ ถึงสุสานก็ไหว้ เป๊ะกงก่อน

ผู้ให้ข้อมูล : ไหว้เจ้าที่ ไหว้เจ้าที่เสร็จถึงค่อยไป แล้วต้องมีการเคารพจาก เคารพจากกันที่แต่ง

ผู้วิจัย : ขึ้นตอนที่ไหนก่อน

ผู้ให้ข้อมูล : ไปถึงปั๊บไหว้เจ้าที่ก่อน เสร็จแล้วมาเคารพที่แต่ง แล้วก็มันจะมีขึ้นรายการ มีการข้าวต้ม เลี้ยงแขก

ผู้วิจัย : เลี้ยงแขกเสร็จก็กลับเลยใช่ไหมพี่

ผู้ให้ข้อมูล : แยกถึงกลับ เลี้ยงแขกเสร็จเค้าก็ต่างคนต่างกลับแล้วเราคนทำพิธีก็พาลูกหลาน
เอาบรรพบุรุษไปลง

ผู้วิจัย : ก็คือถึงที่สุสานเค้าก็ให้ไหว้ก่อน ไหว้เสร็จ แล้วก็ลง เชิญกระถางรูปกลับบ้าน
ใช่ไหม

ผู้ให้ข้อมูล : ใช่ๆ

ผู้วิจัย : พี่มีคนที่เรียนรู้จากพี่ไหม

ผู้ให้ข้อมูล : เรียนรู้มันมีแต่พวกลูกน้อง ครูพักลักจำก็ทำได้

ผู้วิจัย : ถ้ามีก็ต้องพูดแต่ใจได้

ผู้ให้ข้อมูล : พูดได้ พ่อเลี้ยงเค้าเป็นคนจีนอยู่กับพ่อเลี้ยงมาตั้งแต่เล็ก ชิมซบไป

ผู้วิจัย : แล้วหลุมที่เค้าฝังไว้เทปูนไหม

ผู้ให้ข้อมูล : ในหลุมดินแต่ละช่องไม่มีปูน เป็นพื้นดินแต่ของเป็นปูน

ผู้วิจัย : อ้อ ไม่เทเลยเป็นดินธรรมชาติ

ผู้ให้ข้อมูล : ข้างล่างดินเลย ดินแท้ๆเลย

ผู้วิจัย : อ้อต้องเป็นอย่างนั้น

ผู้ให้ข้อมูล : ใช่ มาตรฐานเลย อันนี้หลุมฝังนะ แต่ถ้าหลุมเก็บ เทปูนได้ มันจะมีบางคนที่เมื่อ
ตายแล้วเค้าจะรอทุกข์ ในการย้ายไปฝังเค้าจะเก็บไว้ คือข้างล่างเทปูนได้แต่ถ้าเป็นฝังถาวร
ห้ามมีปูน ต้องลงดิน

ผู้วิจัย : อ้อ เค้ามีเก็บไว้ พี่หลังจากที่เค้าตายแล้วก็เชิญกระถางรูปกลับบ้านอะไรเรียบร้อย
แล้วขั้นตอนที่เราต้องเตรียมเช่น ไหว้คือเทศกาลที่เกี่ยวกับคนตายบรรพบุรุษก็มีแค่ตรุษจีน แข็งเม้ง
กับ สารทจีน แค่ 3 งาน

ผู้ให้ข้อมูล : ชุนสุน

ผู้วิจัย : หลักๆ 4 แคนั้น หลักๆแล้วงานอื่นสมมติจะกินปะจ่างเหมือนตอนเข้าครัวเค้าก็จะ
อวยพรให้บรรพบุรุษอันนี้แล้วแต่งงานแล้วแต่ครอบครัวใช่ไหม

ผู้ให้ข้อมูล : ใช่

ผู้วิจัย : สถานที่จัดงานส่วนใหญ่ก็เป็นวัด เป็นวัดไทย

ผู้ให้ข้อมูล : วัด สมากม

ผู้วิจัย : สมากมก็ได้

ผู้ให้ข้อมูล : สมากมมันจะมีเต็ง สำหรับเวลาตั้งสาวดอภิกรรมเพราะว่าต้องเข้าใจว่าเวลา
คนไทยตายมีทั้งไทยมีทั้งจีน คนจีนนิยมตั้งที่เต็งตัวเอง

ผู้วิจัย : เต็งตัวเองหมายถึงที่บ้าน

- ผู้ให้ข้อมูล : เต็ง สมากมั่วไป ตัวที่ตั้งของมูลนิธิเค้าจะมีเต็งตั้ง โดยเฉพาะเลย
- ผู้วิจัย : พี่ถ้าเค้ามีงานอะไรเค้าจะให้คนที่ไปติดต่อสมาคมมาติดต่อพี่ไหมคะ
- ผู้ให้ข้อมูล : หมายถึง
- ผู้วิจัย : หมายถึง สมมติมีคนไทยเชื้อสายจีนครอบครัวนี้มีคนเสียเค้าไปติดต่อทางสมาคม
- ผู้ให้ข้อมูล : ไม่ใช่ ส่วนมากเค้าจะมาหาผมเอง โดยตรงแล้วถ้าเค้าอยากจะไปจงสมาคมผมจะพาไปแนะนำ
- ผู้วิจัย : พี่เล่าให้หนูฟังหน่อยได้ไหม เรื่องไหว้แซกนี้หมายถึงสุสานที่ไม่มีคนฝัง อันนั้นเรียกว่า แซกไห้ไหม แล้วถ้าไห้วันนั้นตอนแรกคือหนูไปซื้อที่ดินนี้ แล้วก็จ้างคนมาทำ ทำเสร็จเรียบร้อยมีชื่ออะไรทุกอย่าง แล้วก็ไปไหว้แซก ไห้ แล้วแต่ที่เค้าจัดไห้ไห้ไหม
- ผู้ให้ข้อมูล : จัดไหว้เค้าก็จะมี เค้าใช้รูปแดง แต่ไม่ต้องจุดผลส้ม 1 ถาด ขนม เจ๋าย 1 จาน (ของเจ ผักเจ) สาकुแดง น้ำเปล่า น้ำชา
- ผู้วิจัย : แล้วก็คือ เวลาอะไรก็ตามซินแส
- ผู้ให้ข้อมูล : ไห้ ๆ เราจะตั้งไหว้อะไรอย่างไร
- ผู้วิจัย : ลูกหลานต้องไปไห้ไหม
- ผู้ให้ข้อมูล : ลูกหลานต้องไป
- ผู้วิจัย : แล้วคนที่จะไป
- ผู้ให้ข้อมูล : อยู่ที่ซินแสบางงานเค้าก็ให้ไป บางงานลูกหลานก็ไปทำเอง
- ผู้วิจัย : แล้วหลังจากนั้นเสร็จเซ่งเม้งอะไรต่างๆหลังจากนั้น เค้าก็ไปไหว้ทุกปี
- ผู้ให้ข้อมูล : เค้าก็ไหว้กันทุกปี
- ผู้วิจัย : พี่หลุมที่หนูเห็นมันไม่ได้อยู่ใต้ดินทั้งหมดเค้าขึ้นมารีหนึ่งไห้ไหมคะ
- ผู้ให้ข้อมูล : อยู่ข้างล่างหมด พอลงไปก็ลงดินเลย ลงดินเสร็จเค้าก็เอาทรายกลบ ล้างเอาฝาปิดเลย เอาดินถม ถมขึ้นมาเป็นเนิน ๆ แล้วเอาหญ้า
- ผู้วิจัย : แล้วความจริงนี้เค้าอยู่ใต้ดิน
- ผู้ให้ข้อมูล : อยู่ใต้ดินหมดเลยข้างล่างสุดเลย คำนวณแล้วน่าจะอยู่เท่าที่เราคุกเข่า ด้านหน้าสุสาน ตัวแม่เราอยู่พื้นดิน เท่าที่เราคุกเข่า เผลอ ๆ บางคนอยู่พื้นดินลึกกว่าที่เราคุกเข่าอีก
- ผู้วิจัย : แต่หลุมเหมือนจะมีอีกครึ่งอยู่ข้างบน
- ผู้ให้ข้อมูล : ตัวโลงจะอยู่ติดพื้นดินข้างล่างสุด ดินเก่าเลยแล้วก็จะก่อปูนขึ้นมา เสร็จปั๊บจะมีทรายกลบ กลบขึ้นมาจนถึงขอบหลุม แล้วเค้าจะมีฝาปิด ฝาปิดเนินดิน ทับต่อให้มันเป็นโค้งสวย ๆ แล้วก็หญ้า

- ผู้วิจัย : แล้วก็คือฝังเรียบร้อยแล้วพู่หญ้าไซ้ใหม่
- ผู้ให้ข้อมูล : ไซ้ๆ
- ผู้วิจัย : ไล่โลงบั้งละตอกตะปูไซ้ใหม่
- ผู้ให้ข้อมูล : ตอกตะปูก่อนแล้วขึ้นตั้งบำเพ็ญกุศลศพ บางคนก็เรียกบำเพ็ญกุศลศพ บางคนก็เรียกสวดอภิธรรมศพ มันได้หลายอย่าง แต่บำเพ็ญกุศลศพน่าฟังกว่าสวดอภิธรรมศพไม่ค่อย เพราะ งานบำเพ็ญกุศลศพจะเป็นทางการ
- ผู้วิจัย : แล้วก็คือตั้งฉาก
- ผู้ให้ข้อมูล : ฉากนี้เป็นบางงานนะ
- ผู้วิจัย : ไม่ได้ตั้งทุกบ้าน
- ผู้ให้ข้อมูล : บางงาน คือ เจ้าสมมติ ไปเป็นกรรมการ อยู่ในสมาคมพอสมาคมเค้ารู้เค้าก็เอาฉากไปกางให้ บางงานมีกงเต็ก เค้าถึงไปกางให้เพราะว่าการกางหน้าฉากต้องมีค่าใช้จ่าย เพราะฉะนั้นจะไม่มีทุกงาน
- ผู้วิจัย : เสร็จแล้วตั้งฉากบั้ง ก็คือ 1 ถึงวันที่ 5 ก็สวดอภิธรรมศพ
- ผู้ให้ข้อมูล : 1 ถึง 6 แล้ววันที่ 7 ก็ออก เคลื่อน
- ผู้วิจัย : สมมติครอบครัวเค้าไม่ได้ทำกงเต็ก ก็ไม่ต้องตั้งฉากก็ได้ไซ้ใหม่คะ
- ผู้ให้ข้อมูล : ไม่ต้องตั้งฉากก็ได้ แต่ตอนนี้เราเป็นคนทำพิธีจะให้ตั้งฉากเรามองเอาเวลาใครไปใครมาเข้าพิธีมองละเอียด สัมกับทำงานเงินสมฐานะ เราไม่ได้พูดถึง เราพูดถึงทำแล้วมันดูดี ทำแล้วลูกหลานดีทำให้พ่อแม่เวลาแขกไปใครมาเค้าก็ชมรู้จักทำให้พ่อแม่
- ผู้วิจัย : ครอบครัวเงินที่ทำกงเต็กเยอะไหม
- ผู้ให้ข้อมูล : โหว เยอะนะ เอาเมื่อโบราณกับตอนนี้ แต่ก่อนคนเงินตาย 100 ทำ 80 ณ ปัจจุบันนี้ตาย 100 ทำ 20
- ผู้วิจัย : แล้วก็คือสวดแบบไทยๆ
- ผู้ให้ข้อมูล : ไซ้ๆ สวดแบบพระธรรมดา ทำบุญอุทิศส่วนกุศล
- ผู้วิจัย : ก็ออกแบบไทยๆ ทั้งหมด
- ผู้ให้ข้อมูล : ไซ้ๆ
- ผู้วิจัย : การสวดนี้แบบไทยหรือจีน
- ผู้ให้ข้อมูล : แบบไทย พระไทยทั้งหมด ลูกหลานฟังกงเต็กไม่ออก แต่บางงานมีการเชิญพระจีนมาสวดแค่ 1 ชั่วโมงเป็นการทดแทน ทำเพื่อให้สบายใจ
- ผู้วิจัย : อนาคต อีก 30ปี ข้างหน้าพีคคิดว่าจะมีอยู่ไหม

ผู้ให้ข้อมูล : มี แต่มีน้อยลง

ผู้วิจัย : ร้านแบบพีเยอะใหม่ในจังหวัดชลบุรี

ผู้ให้ข้อมูล : ก็อำเภอหนึ่งก็มีประมาณ 2-3 ร้าน แต่บ้านบึงมีร้านพีร้านเดียว

ภาคผนวก ข

ของไหว้ในพิธีกรรมศพต่างๆ ของคนไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรี

ของไหว้ในพิธีกรรมศพต่าง ๆ ของคนไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรี

ของไหว้ออกศพเผา (ฉาปนกิจ)

1. ซาแซ 1 ชุด (ไก่ - หมีก - หมู)
2. หัวหมู 1 หัว
3. ผลไม้ 1 ชุด (5 อย่าง) , ดอกไม้ 2 กำ
4. น้ำชา 3 ถ้วย , เหล้า 3 ถ้วย (เหล้าขาว)
5. สวดกัวย (ขนมฟู) 1 ถาด (สีขาว)
6. ขนมนุ้ยกัวยขาว 36 ใบ , เต้ามั่ง (ถั่วดำ) 5 ใบ
7. ซาลาเปาไส้หมู 1 ถาด (แล้วยแต่)
8. เหล้าขาว 1 ขวด
9. อูยเซีย , ตัวป้อ , เครื่องกระดาศ (แล้วยแต่)
10. ข้าว 1 , ของหวาน 1 , กีบข้าว 4 (ถ้วยใหญ่)

ชุดนี้ ๑๗

ของไหว้เมรุเผาศพ

1. ซาแซ 1 ชุด , เหล้าขาว 1 ขวด
2. ผลไม้ 5 อย่าง , ดอกไม้ 2 กำ (เพิ่มเติมสัปเหร่อ)

ของไหว้ขึ้นเบ้าก่อนออกศพ

1. ซาแซ 1 ชุด , เหล้าขาว 1 ขวด

ของไหว้ลูกสาว (แต่งงาน) - ลูกบุญธรรม

1. หัวหมู 1 หัว
2. สวดกัวยขาว 1 ถาด
3. ผลไม้ 1 ชุด 5 อย่าง
4. อูยเซีย 1 ใบ
5. ตัวป้อ 1 คู่

ของไหว้เข้าบ้าน (ส่งข้าว)

1. ขนมน้อยแดง 1 หม้ออวย
2. ส้ม 2 กิโล
3. ชั่งเตี้ย 2 ก้อน
4. น้ำชา , น้ำเปล่า

*** ถ้าเจ้าภาพจัดงานแดง ให้เปลี่ยนของไหว้เป็นแดงทั้งหมด ****

ของไหว้ 100 วัน

1. ซาแซ 1 ชุด (ไก่-หมึก-หมู)
2. หัวหมู 1 หัว (ข้อมแดง)
3. ขนมฮวดก้วยแดง 1 ถาด
4. ขนมกุยช่ายก้วยแดง 36 ใบ - เต้ามั่ง (ถั่วดำ) 5 ใบ
5. ผลไม้ 1 ชุด (5 อย่าง) - ดอกไม้ 2 กำ
6. เหล้าแดง 3 ถ้วย - น้ำชา 3 ถ้วย
7. ข้าว 1 - กีบข้าว 4 - ของหวาน 1 ถ้วยใหญ่
8. ห่อเสื่อผ้าแดง 1 ห่อ
9. คั่วป้อ 1 ถู
10. กระดาษเงิน - ทอง - แบนค์ - เทียนแดง 1 ถู

ของไหว้ลูกสาว (แต่งงาน) - ลูกบุญธรรม

1. หัวหมู 1 หัว (ข้อมแดง)
2. ขนมฮวดก้วยแดง 1 ถาด
3. ผลไม้ 1 ชุด (5 อย่าง)
4. ห่อเสื่อผ้า 1 ห่อ
5. คั่วป้อ 1 ถู

ของไหว้ขึ้นหิ้ง

1. น้ำชา 3 ถ้วย
2. น้ำเปล่า 3 ถ้วย
3. เทียนแดง 1 ถู
4. ขนมอีแดง 3 ถ้วย
5. ส้ม 5 ใบ

ของไหว้ครบปี - 3 ปี

1. ซาแซ 1 ชุด (ไก่ - หมีก - หมู)
2. หัวหมู 1 หัว
3. ขนมฮวดก้วย 1 ถาด (ขนมฟูแดง)
4. ขนมกุยช่ายแดง 1 ถาด + เต้ามั่ง 5 ใบ
5. ซา 3 ถ้วย, เหล้า 3 ถ้วย
6. ข้าว 1 ถ้วย, กั๊บน้ำ 4 อย่าง, ของหวาน 1 อย่าง
7. ผลไม้ 1 ชุด (5 อย่าง), ดอกไม้ 2 กำ
8. หีบเสื้อผ้า (อูยเซีย 1 ใบ)
9. ตัวบ๊อ 1 คู่
10. กระดาษเงิน, กระดาษทอง, แบนค์

ลูกสาว แต่งงาน - ลูกบุญธรรม

1. หัวหมู 1 หัว
2. ขนมฮวดก้วยแดง 1 ถาด
3. หีบเสื้อผ้า 1 ใบ - ตัวบ๊อ 1 คู่
4. ผลไม้ 1 ชุด (5 อย่าง)

ภาคผนวก ค

รายชื่อ สวงชัยสุสาน ใน อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี

晚縣各山莊名表

1. 義和山莊
2. 金湖山莊
3. 中華墓苑
4. 周氏宗親總會山莊
5. 吳氏山莊
6. 鳳山墓苑
7. 榕江山莊
8. 金靈道山
9. 鳳凰山莊
10. 華山墓苑
11. 有福墓苑
12. 富貴山莊
13. 雲竹山莊
14. 樂安山莊
15. 錦綉山莊
16. 萬佛壽山
17. 幸福山莊
18. 海南山莊
19. 雙象山莊
20. 九龍山莊
21. 思源山莊
22. 雲月山莊
23. 東方山莊
24. 萬福山莊
25. 龍湖山莊
26. 中原山莊

ภาคผนวก ง

ตัวอย่าง สุสานเอกชน โฆษณาขายช่วยผู้

ตัวอย่าง สวนสาธารณะโบราณในสมัยอยุธยา

อนุสรณ์สถานในรูปแบบเอกชน สวยงามที่สุดแห่งแรกในประเทศไทย

ความคุ้มค่าที่จะได้รับ
เมื่อตัดสินใจเลือก
เนอร์วาน่า เมมโมเรียล พาร์ค
บ้านบึง

- ลักษณะสวยงามที่ยอดเยี่ย่มาก 2 ชั้นเส
ที่ได้รับความนิยมมากที่สุดจากประเทศมาเลเซีย และไทย
- การออกแบบที่งดงาม และวางแผนไว้อย่างประณีต
- ด้วยประสบการณ์การก่อสร้างอนุสรณ์สถานมานานกว่า 25 ปี
- การบริการอย่างมืออาชีพ
- พร้อมให้บริการตลอดปี
- รูปแบบการชำระเงินที่สะดวก รวดเร็ว
- ระบบรักษาความปลอดภัยตลอด 24 ชั่วโมง
- การบริหารจัดการการบำรุงรักษาตลอดไป

จุดเริ่มต้นของความสุขขีวิตนิรันดร์

อนุสรณ์สถาน เมมโมเรียล พาร์ค บ้านบึง ประกอบด้วยสิ่งอำนวยความสะดวกที่ครบถ้วนตามมาตรฐานของสวนสาธารณะที่มีพื้นที่กว้างขวาง มีทิวทัศน์ที่สวยงามของธรรมชาติที่สวยงาม การดูแลรักษาอย่างดี สะอาดเรียบร้อย มีสิ่งอำนวยความสะดวกที่ครบถ้วน มีสิ่งอำนวยความสะดวกที่ครบถ้วน มีสิ่งอำนวยความสะดวกที่ครบถ้วน มีสิ่งอำนวยความสะดวกที่ครบถ้วน

ส่วนแปลงคูมูมาตรฐาน

การออกแบบที่เรียบง่าย

โดยใช้แรงบันดาลใจจากธรรมชาติ สะท้อนความเป็นไทยที่เรียบง่าย ความงามตามธรรมชาติอย่างแท้จริง โดยทำออกมาในรูปแบบที่เรียบง่ายแต่มีความหมายแฝงอยู่ ซึ่งทำให้ส่วนนี้มีความหมายแฝงอยู่ ซึ่งทำให้ส่วนนี้มีความหมายแฝงอยู่ ซึ่งทำให้ส่วนนี้มีความหมายแฝงอยู่

ด้วยขนาด : 6ม x 4ม

ส่วนแปลงครอบครัว

หรูหราและสง่างาม

แปลงครอบครัวมีขนาดใหญ่กว่าที่อื่น ซึ่งมีความสวยงามและมีความหมายแฝงอยู่ ซึ่งทำให้ส่วนนี้มีความหมายแฝงอยู่ ซึ่งทำให้ส่วนนี้มีความหมายแฝงอยู่

ด้วยขนาด : 12ม x 8ม

สามารถสอบถามข้อมูลเพิ่มเติมได้ที่ โทร 02-010-1111

เนอร์วาน่า เมมโมเรียล พาร์ค
บ้านบึง ประเทศไทย

www.nirvana-asia-ltd.com

สำนักงานใหญ่: 111 ถนนวิภาวดีรังสิต กรุงเทพมหานคร 10160
สำนักงานสาขา: 111 ถนนวิภาวดีรังสิต กรุงเทพมหานคร 10160

NIRVANA MEMORIAL PARK CO LTD (013555602932)
 SALES PRICE FOR NIRVANA MEMORIAL PARK (BANBUENG, THAILAND)
 富貴山莊 (泰國BANBUENG) 購買價格
 BURIAL PLOT 墓地
 ZONE A (A區A號)

LOT TYPE 類型	LOT NO. 位置	SIZE 面積 SCM (sqm)	BURIAL CAPACITY 下葬人數	(1)		(2)		(3)		(4)		(5)		(6)		(7)	
				SPECIAL PRODUCTION LAND SERVICE PRICE 土地服務價格	THB	SPECIAL PRODUCTION LAND LEASE PRICE 土地租賃價格	THB	SPECIAL PRODUCTION LAND PRICE 特別價土地總額	THB	BACK WALL/WALK WAY 后牆/行人道	THB	MAINTENANCE & SERVICE FEES 維修與服務費	THB	Applied to (1)-(4)-(5) VAT 7% CHARGES 增值稅	THB	(1)-(2)-(4)-(5)-(6) TOTAL PRICE 特別價總額	THB
DOUBLE	DR-DH (28A-698); DJ-DP (28A-818); DQ-DT (28A-828); DB,DD,DF,DH,DK,DM,DP,DK,DSN,DT (888-1628); DC,DE,DG,DJ,DL,DM,DO,DS,DS8 (888-1638A)	24 sqm (4m x 6m)	2	219,200	18,800	238,000	50,000	35,000	21,294	344,294							
	DR-DH (818); DI-DP (828); DJ-DT (838); DU (28-1638); DR-DT (28); DR-DT (868); DR-DT (1638)	24 sqm (4m x 6m)	2	239,200	18,800	258,000	50,000	35,000	22,694	365,694							
	DA (28-1638)	24 sqm (4m x 6m)	2	259,200	18,800	278,000	50,000	35,000	24,094	387,094							

W.E.F. 31st July 2016 2016年07月31日截止

NOTE (備註):
 a) No payment is allowed till 1st Feb 2016.
 2016年2月1日前不接單下墓。
 b) The prices as stated above do not include the charges of hole excavation & formation.
 上述價格並不包括挖洞與填洞費。
 c) Hole excavation & formation charges:
 挖洞及填洞費用:
 i) one hole - western 一區 - 西式墓 THB 20,000
 ii) one hole - oriental 一區 - 中式墓 THB 28,000
 iii) one hole - remains 一區 - 骨灰位/小棺材 THB 13,000
 iv) one hole - urn 一區 - 骨灰位/骨灰盒 THB 5,000
 d) 掘地及填洞費用為 THB 13,000.
 * The Company reserves the right to amend any of the above prices from time to time as and when deemed necessary.
 * 公司保留權利，在必要時隨時更改以上價格。

PRE-CAST 5x5x5 區收墓錢
 THB 20,000 THB 24,000
 THB 28,000 THB 35,000
 THB 13,000 THB 14,000
 THB 5,000 THB 5,000

NIRVANA MEMORIAL PARK CO. LTD. (0135556922932)
 SALES PRICE FOR NIRVANA MEMORIAL PARK (BANBUENG, THAILAND)
 靈寶山莊 (泰國班武能) 葬儀價格
 BURIAL PLOT 禮地
 MEMORIAL ZONE (帶墓園)

LOT TYPE 類型	LOT NO. 位置	SIZE 面積	BURIAL CAPACITY 下葬人數	(1) SPECIAL PROMOTION LAND SERVICE PRICE 土地服務價格	(2) SPECIAL PROMOTION LAND LEASE PRICE 土地租賃價格	(3) SPECIAL PROMOTION LAND PRICE 特別葬地地價	(4) BACKWALL/ 后牆/行人道	(5) MAINTENANCE & SERVICE FEES 維修與服務費	(6) Applied to (1)-(4) VAT 7% CHARGES 增值稅	(7) SPECIAL PROMOTION TOTAL PRICE 特別葬地總價
FAMILY	FAB - FD (88 - 228); FAB - FD (288 - 688)	96 sqm (8m x 12m)	8	1,032,000	108,000	1,140,000	185,000	140,000	94,990	1,559,990
	FAB - FD (8A, 218, 268 & 698);	96 sqm (8m x 12m)	8	1,132,000	108,000	1,240,000	185,000	140,000	101,990	1,666,990
SUPER FAMILY	FAA (8A - 698)	96 sqm (8m x 12m)	8	1,132,000	108,000	1,240,000	350,000	140,000	113,540	1,843,540
	SFA (8A - 218)	384 sqm (16m x 24m)	32	4,548,000	432,000	4,980,000	1,500,000	560,000	462,560	7,502,560
	SFB (8 - 218)	384 sqm (16m x 24m)	32	4,848,000	432,000	5,280,000	1,500,000	560,000	483,560	7,823,560

W.E.F. 31st July 2016 2016年07月31日起生效

NOTE 備註:
 a) No interment is allowed till 1st Feb 2016.
 2016年2月1日前不推遷下葬。

b) The prices as stated above do not include the charges of hole excavation & formation.
 上項價格不包括挖溝與砌磚費。

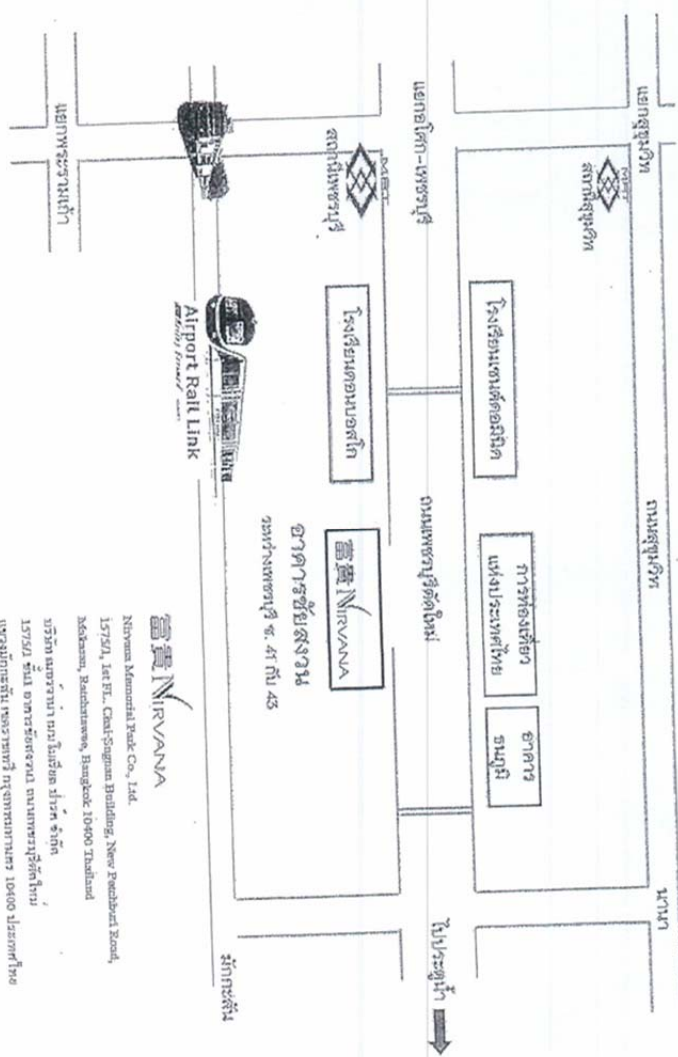
c) Hole excavation & formation charges:
 挖溝及砌磚費:

- i) one hole - western 一個 - 西式墓
- ii) one hole - oriental 一個 - 中式墓
- iii) one hole - remains 一個 - 拾金葬骨 / 小棺材
- iv) one hole - urn 一個 - 拾金葬灰 / 骨灰罐

d) Service charge for each utilization of burial plot is THB 13,000.
 禮地每次使用收費為 THB 13,000.

* The Company reserves the right to amend any of the above prices from time to time as and when deemed necessary.
 * 公司保留權利, 在必要時隨時更改以上價格。

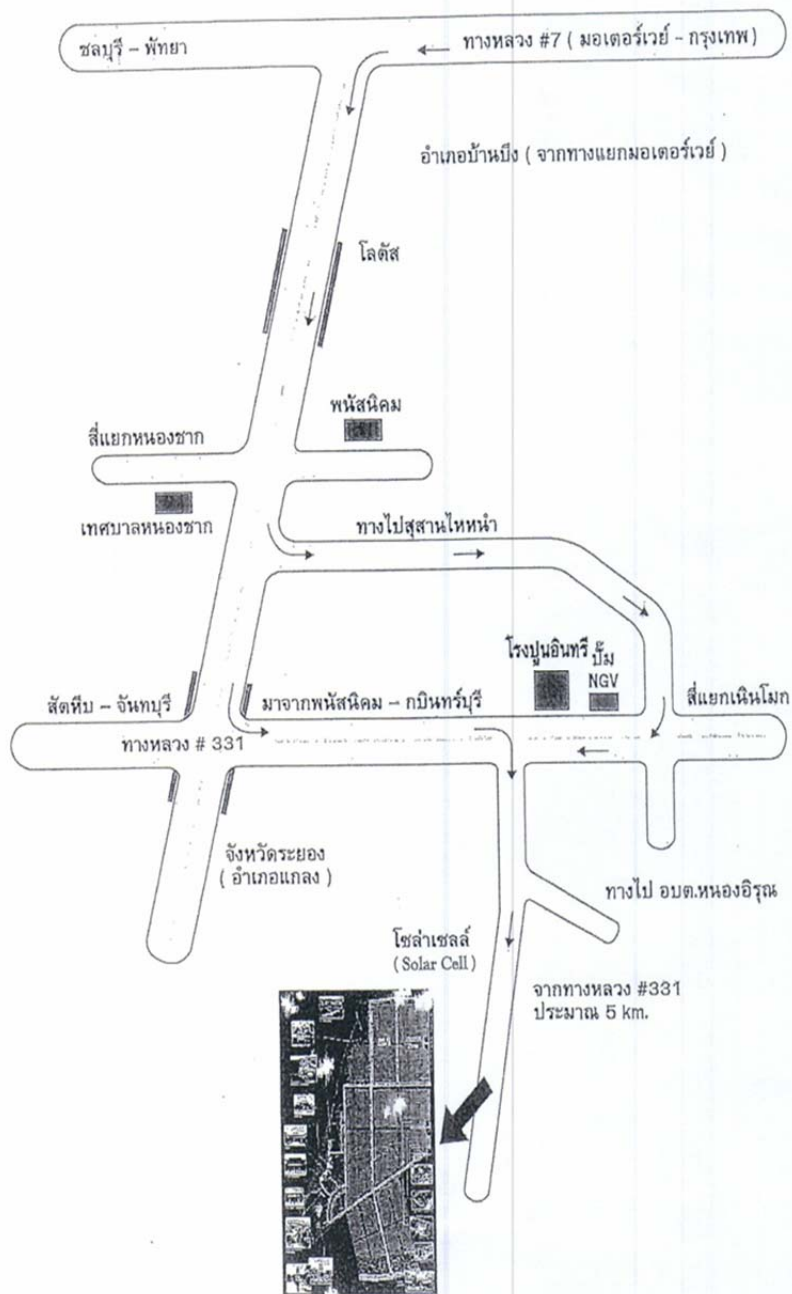
Excavate 50x50cm	THB 20,000	砌地磚塊	THB 24,000
一圓 - 西式墓	THB 28,000	一圓 - 中式墓	THB 35,000
一圓 - 拾金葬骨 / 小棺材	THB 19,000	一圓 - 拾金葬灰 / 骨灰罐	THB 10,000

นิรวันดา
 Nirvana Memorial Park Co., Ltd.
 157/91, 1st Fl., Chulalongkorn Building, New Petchaburi Road,
 Makkasan, Bangkok, Bangkok 10400 Thailand

บริษัท นิรวันดา จำกัด
 157/91 ชั้น 1 อาคารจัตุรัสจตุจักรใหม่
 แขวงจตุจักร เขตจตุจักร กรุงเทพมหานคร 10400 ประเทศไทย

Nirvana Memorial Park Ban Bueang Chonburi

GPS : 13.24372, 101.28659

www.nirvana-asia-ltd.com